

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

ÖYKÜ GÜNDEMİ 3

ÖYKÜLER

Necati Mert	<i>Kervan</i>	9
Cemal Şakar	<i>Koza</i>	13
Necip Tosun	<i>Telefon</i>	18
Mihriban Karatepe	<i>Ben Yanında Yokken</i>	24
Abdullah Harmancı	<i>Melek Kanadı</i>	28
Ömer Faruk Dönmez	<i>Sevimli Hırsız</i>	30
Fatmanur İldokuz	<i>Kıskanırım Seni Ben</i>	40
Kasım Tiryaki	<i>Yürüyüş</i>	46
Cafer Özgül	<i>Mağlup</i>	54
Hasan Aycın	<i>Çizgi</i>	57

DOSYA

TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE SOSYAL DEĞİŞME

Köksal Alver	<i>Toplumsal Değişme ve Öykü</i>	59
Ercan Yıldırım	<i>Değişen Toplum Yabancılaşan Birey</i>	68
Necip Tosun	<i>Türk Öykücülüğünde Ailenin Serüveni</i>	84
Necati Mert	<i>Köy, Kent ve Sanayi Öykülerinde Toplumsal Değişim</i>	96
Cemal Şakar	<i>Öncü Kuşak / Yitik Kuşak</i>	104

ÖYKÜLER

Temel Karataş	<i>Ufka Bakan Gemiler</i>	113
Seda Yücel	<i>Adem'den Başka Kim Vardı?</i>	115
Selim Erdoğan	<i>Tahtadan Asmanın Altında</i>	120
Ahmet Sait Akçay	<i>Brina Giran</i>	125
M. Emin Güzel	<i>İz</i>	127
Esra Kara	<i>İki Hece</i>	132
Meral Demirel	<i>Kayıp Dostluk</i>	135
Zehra Yiğit	<i>Sesler</i>	139
Gonca Oğuz	<i>Papatyalar</i>	143
Hale Torun	<i>Sabah Saatleri</i>	149

YAZILAR

Seval Selçuk	<i>Ayfer Tunç'un Öykücülüğü ve "Saklı" Öyküsünün...</i>	151
İlknur Karagöz	<i>Çok Sesli Bir Ölüm'de Renk Adlarının Kullanımı...</i>	160
Tufan Erbarıştıran	<i>Hasan Ali Toptaş'ın "Gökyüzü Gri" Öyküsündeki...</i>	171

SÖZLÜK

Hüseyin Su – Ömer Leksiz	<i>Öykücüler ve Öykü Kitapları Sözlüğü 12</i>	178
--------------------------	---	-----

ÖYKÜ KİTAPLIĞI

Seda Yücel	<i>Tanrı Kimseyi Duymuyor</i>	188
Suavi Kemal Yazgıç	<i>Ayan Beyan</i>	189
Cihad Şahinoğlu	<i>Yol Ağrısı</i>	190

Ö^HY^EK^CÜ^E

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 2 SAYI: 12 ARALIK–OCAK 2005

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri

Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr

e-mail: hece@hece.com.tr
hecedergi@yahoo.com

Teknik Hazırlık: Hece/ Bülent Güler

Kapak: Sarakusta **web:** www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi **Tel:** 384 31 20

2005 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 45 YTL.

(Kurumlar İçin: 110 YTL.

Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582

Hece Basın Yayın Ltd.Şti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 30.11.2005

SİMGELERİN SINIRSIZ ÖZGÜRLÜĞÜ

Aklın aydınlığında, bilimin verileriyle, insanlık için daha iyi-güzel bir dünya kurmak için yola çıkan modern proje, bunun için ilk önce tanrıyı devre dışı bırakmıştı. İnsanın merkezî bir konuma yerleştirildiği bu ‘insancıl’ dünyada, hakikatleri belirlemek de elbette insana kalmış oldu. Akıl ve bilim tek kaynak statüsüyle değerleri belirleyerek insanı ontolojik bir yetkinliğe taşıyacaktı. Ancak insanın fitraten sahip olduğu ‘haddi aşma’ tutkusunu, akıl ve bilim disipline edemediği gibi tersine kışkırttı. Zaten tanrının ölümüyle birlikte heva ve hevesin, ‘temel güdü’ olarak patlaması ve insanı peşinden sürüklemesi kaçınılmazdı. Sınırsız özgürlük talebine dönüşen söz konusu sürüklenişle birlikte; kimi azgınlıklar, sapkınlıklar meşruiyet talebine dönüşerek modern dünyada sorunsallaştı.

İnsanı fitrî bir çerçeve içinde tutan sınırların bertaraf edilmesiyle birlikte, deneyimlenen sınırsızlığın sanata etkisi de derin oldu. Mahrem olan, ‘dış’a rahatlıkla açıldı; beden estetik bir imgeye dönüştü; pornografi sanatçılar marifetiyle sanatsallaştırıldı; harîm olan özel hayatlar objektifler önünde sergilenir oldu. Hemen göze çarpan ve daha çok pornografiyle kendini dışlaştıran gelişmeler yanında, ilk bakışta göze çarpmayan ama fitrî olana aykırı gelişmelerle sanat, bağlandığı, bağlanması gerektiği ‘ip’ten koptu ve dağıldı, parçalandı.

Öyküdeki dağılma ve parçalanma, belirgin bir şekilde simgelerin üretilip kullanılmasında kendini göstermektedir. Simgeler, ortak bir duyarlılığın işareti olmaktan çıkıp alabildiğine özgürleştirildi. Geleneksel edebiyattaki kullanımı-

ÖYKÜ GÜNDEMİ

nın aksine, simgeler insanların tasavvurlarında zaten varolan duyarlılığı simgelemez oldu. Zaten ‘özgür’ sanatçı da bunu istemiyordu. Simgeyle, simgelenen arasındaki geleneksel bağı kırmak isteyen sanatçı; bu bağı özgürlüğüne getirilmiş bir kısıt olarak düşünüyordu. O, özgür imgeleminde uçuşan, özgür imgelerle, özgür bir metin ortaya koyma derdindeydi. Geleneksel göndermeleri tarumar eden bu tutumla, simgeler bağlamlarından koparılıp yeni, özgün, biricik ve özel bağlamda kullanılmaya başlandı. Serbestliğin, sınır tanımadığı bu sanat anlayışında, kurgu ve dil de elbette alabildiğine özgürleşip biricikleşti. Sanatçıyla, eser arasındaki bağ enikonu ‘özel’leşti. Bu ilişki öylesine özelleşmişti ki, üçüncü kişileri kıskanır ve onların araya girmesine izin vermez oldu. Muhatabına kendini açamayan bu tür ‘örtük’ eserler, kendi belirlediği özel ilişkinin sınırları içine hapsolmaya başladı.

Örtüklüğün, kendine dönüklüğün, suskunluğun dolayısıyla paylaşımsızlığın yüceltildiği bugünkü modern öykünün içine düştüğü bu dağılma ve parçalanma tuzağının asıl nedeni; yazımızın başında da vurguladığımız gibi sınırsız özgürlük talebidir. Sınırsızlığın getirdiği ‘bağ’sızlıkla; dilediğini dilediği gibi söyleyen, kurgulayan bu öykü anlayışının her geçen gün, kendisinin belirlediği ‘özel’liğine mahkumiyeti artmaktadır. Özgürlüğün, ‘bağlanma’yla olan ilişkisini yeniden keşfetmedikçe, simgeler kendi özgürlüklerinin içinde yitip gidecektir. Zira sınırsızlık özgürlük talebi, faşizmin kaynağı olarak, insanı yok edecek gizli gücü içkindir.

Sözlerin muhatabına ulaşması, başkalarında karşılık bularak genişlemesi

ancak, ortak duyarlılıkların, ortak imgelerle, ortak yapılar içinde sunulmasıyla olasıdır. Bir ‘söz söyleme’nin kaygısını taşıyan sanatçılar için ‘bağlanma’nın getirdiği sınırlar, öncelikle bir insan olarak onların duracağı alanı belirler. Bu doğal-fitrî alan içinde kalınarak üretilen eserler, ‘bağlı kalınan’ alanın sunduğu ‘ortaklık’ içerisinde, muhataplarıyla yine ortak bir dil etrafında, herhangi bir yabancılik çekmeden buluşurlar.

ÖYKÜDE METAFİZİK SIZMA

Türk öyküsünde tematik olarak iki kanattan söz edebiliriz: Gerçekçi ve gerçekçilik kaygısı gütmeyen öyküler... Metafizik unsurlar insan hayatının bir parçası olduğuna göre gerçekçilik kaygısını gütmeyen öykünün de bir yerinde karşımıza çıkar ister istemez. Bu yazarın dünya görüşünden çok benliğiyle alakalıdır. Eğer yazarın metindeki otoritesi çok keskin değilse arada metafizik sızmalar olabiliyor. Okur açısından bakıldığında, öykünün etkisi bizatihi metafizik değil midir? Türk öyküsünde gerçekçilikten uzaklaştıkça, metafizik bir auraya girmiş oluyor öykü. Özellikle sancılı 50 kuşağında bunu rahatlıkla fark etmek mümkün. Tabii dini motiflerle metafizik olanı ayırmak lâzım. Her dini tema metafizik değildir, metafizik uzantısı muhtemeldir. Çok olağan, seküler bir kesitten metafizik bir kaygı çıkabilir. Bana göre Türk öyküsü metafiziği dille yakalamıştır. Tıpkı İkinci Yeni şairlerinin şiirdeki biçimsel arayışları sonucu metafizik olanı örtük bir şekilde yansıtmaları gibi, 50 Kuşağında da örtük bir metafizik çizgi daima vardır. Öncesinde Tanpınar’ı anlamamak olmaz. Hemen akabinde çok belirligin bir şekilde, Rasim Özdenören’in

metafiziğe yaslanan öykülerini sıralayabiliriz. Yenilerden ilk aklıma gelen İnan Çetin'dir. Metafizik sızmaların rahatlıkla görülebileceği öyküleri mevcut. Murat Gülsoy'u da anabiliriz sanırım. Münire Daniş de metafizik bir damardan besleniyor. Melek Paşalı'nın da öykülerinde metafizik kaygıyı görmek mümkün.

SULHİ DÖLEK VEFAT ETTİ

19 Ekim Çarşamba günü yoğun bakıma kaldırılan yazar ve senarist Sulhi Dölek, 7 Kasım günü sabaha karşı yaşamını yitirdi. (57 yaşında) Yüksek tansiyon şikayetinin ardından beyin kanaması geçirerek Acıbadem Hastanesi'ne kaldırılan ve şuuru kapanan Dölek, buradan sevk edildiği GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Beyin Cerrahisi Servisi'nde sabaha karşı hayatını kaybetti.

20 Eylül 1948'de İstanbul'da doğan Sulhi Dölek, Deniz Harp Okulu'nu ve Michigan Üniversitesi'ni bitirdikten sonra 1989 yılına kadar gemi inşa yüksek mühendisi olarak Deniz Kuvvetleri'nde çeşitli görevlerde bulundu. Edebiyat dünyasına bu süreçte, ilk öykülerinden birinin 1969 *Varlık Yıllığı*'nda yayımlanmasıyla adım atan Dölek, aynı yıl 'Dünya Dönmüyor Artık' adlı tek perdelik bir oyunla Yusuf Ziya Ortaç Armağanı'nı kazanarak Akbaba yazarları arasına katıldı. Sonraki yıllarda öykü ve roman çalışmalarının yanı sıra, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gibi gazeteler ile *Çivi*, *Nokta*, *Tempo* ve *Diyojen* gibi haftalık dergilerde, *Varlık*'ta ve başka sanat-edebiyat dergilerinde mizahi bakışlı yazılarını sürdürdü. Sulhi Dölek, çocuklar için de çok sayıda ürün verdi ve 1979 yılında 'Yeşil Bayır' adlı romanıyla Kültür Bakanlığı Çocuk Romanları Yarışması'nda birinci oldu. Yazarın en çok bilinen ço-

cuk kitapları arasında 'Üçüncü Kattaki At', 'Yeşil Bayır', 'Arkadaşım De-de', 'Kestane Şekeri', 'Her Şeyi Bilen Çocuk', 'Küçük Çalgıcılar', 'Kahkaha Tarlası' ve 'Hayvanlar Alfabesi' yer alıyor.

Edebiyatın en çok roman türünde eser veren Dölek, özellikle son yıllarda roman ve öykü çalışmalarına ağırlık vermişti. Son olarak geçtiğimiz yıl "Küçük Günahlar Sokağı" adlı romanı yayımlanan Dölek'in öne çıkan öteki kitapları arasında 'Korugan', 'Geç Başlayan Yargılama', 'Vidalar', 'Kiracı', 'Teslim Ol Küçük', 'Truva Katırı', 'Aynalar', 'Kirpi' ve 'Habis'in Serüvenleri' bulunuyor. Dölek'in bunlardan başka, 'İçimizdeki Yasakçı' adlı bir incelemesi, 'Kuşkucu' adlı bir tiyatro oyunu ile çok sayıda radyo ve televizyon oyunu da var. Ambrose Bierce'in 'Fantastic Fables' adlı kitabını 'Karanlığın Kahkahası' adıyla dilimize kazandıran Sulhi Dölek'in, 'Kiracı' adlı romanı 1987 yılında sinemaya uyarlanmıştı. 'Süper Baba'nın senaryosuyla 1997 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin 'Zirvedekiler' ödülünü alan Dölek, 2000 yılında ise 'İkinci Bahar'la İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerince televizyon senaryosu dalında yılın başarılı iletişimcisi seçildi. Dölek, 'Süper Baba', 'İkinci Bahar' ve 'Yabancı Damat'ın yanı sıra, 'Külyutmaz', 'Unutma Beni' ve 'Truva Katırı' romanından televizyona uyarladığı 'Koltuk Sevdası' adlı politik hiciv dizisinin de senaryolarını kaleme almıştı.

Sulhi Dölek geçtiğimiz aylarda *Hece Öykü*'yü arayarak, beğenilerini ve takdirlerini iletmış, ardında da bir öyküsünü

Sulhi Dölek

Sulhi Dölek

göndermişti. Dölek'in "Sardunyalılar" adlı Öyküsü, *Hece Öykü*'nün 10. sayısında yayınlanmış ve okurlardan olumlu tepkiler almıştı. Biz de yeni sayımız için Dölek'ten yeni öykü istemeyi tasarlıyorduk ki acı haberini aldık. Hece Öykü olarak ailesine başsağlığı diliyoruz.

adıyla, 2004 yılında gerçekleştirilen makale yarışmasına katılan eserler ise "Tanpınar'ın Dünyasında Bursa: Taşlarda Gülen Rüya" adıyla kitaplaştırılmıştı. Aynı şekilde "Öykü" yarışmasının sonunda Seçici Kurul'un belirleyeceği eserler de kitaplaştırılacak.

Öykü yarışmasının ödülleri Tanpınar'ın ölüm yıldönümü olan 24 Ocak 2006 tarihinde yapılacak törenle sahiplerine verilecek.

TANPINAR ÖDÜLÜ BU YIL ÖYKÜYE VERİLECEK

Bursa Osmangazi Belediyesi, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın adını yaşatmak amacıyla her yıl edebiyatın değişik dallarında verdiği Ahmet Hamdi Tanpınar Edebiyat Ödülü'nü bu yıl öykü dalında verecek. Yarışmada konu sınırlaması getirildiği önceki yarışmalardan farklı olarak, herhangi bir konu sınırlaması yapılmayacak.

Yerelden evrensele açılan "Tanpınar Anısına Öykü Yarışması"nın başvuruları 22 Ağustos 2005 Pazartesi günü başladı.

Öykülerin, Prof. Dr. Durali Yılmaz, Dr. Alim Kahraman, Metin Önal Mengüsoğlu, Ali Haydar Haksal ve Nevzat Çalikuşu'ndan oluşan 5 kişilik Seçici Kurul tarafından değerlendirileceği yarışmaya son katılım tarihi, 2 Aralık 2005 olarak belirlendi.

Tanpınar anısına ilki 2001 yılında "Deneme" dalında gerçekleştirilen yarışmaya katılan eserler, "Tanpınar ve Bursa Denemeleri" adıyla, 2002 yılında "Şiir" dalında gerçekleştirilen yarışmaya katılan eserler "Tanpınar ve 2002 Bursa Şiirleri" adıyla, 2003 yılında mektup dalında gerçekleştirilen yarışmaya katılan eserler "Bursa'ya Ütopik Mektuplar"

CEVDET KUDRET ÖYKÜ ÖDÜLÜ, GÜNHAN KUŞKANAT'IN

Bu yıl "öykü" dalında düzenlenen "Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü", "Kış Leylekleri" adlı kitabı ile Günhan Kuşkanat'a verildi.

Cevdet Kudret'in ürün verdiği şiir, roman, öykü, deneme-inceleme-araştırma ve tiyatro dallarında her yıl dönüşümlü olarak verilen ödül, bu yıl "öykü" dalında verildi. Sadık Aslankara, Nursel Duruel, Konur Ertop, Feyza Hepçilingirler ve Osman Şahin'den oluşan Seçici Kurul, "2005 Cevdet Kudret Edebiyat

Günhan Kuşkanat

Ödülü'nün, "Kış Leylekleri" adlı kitabı ile Günhan Kuşkanat'a verilmesini kararlaştırdı.

Ödül Töreni Beylikdüzü'ndeki Tüyap Fuar ve Kongre Merkezi'nde yapıldı. Törende, Sadık Aslankara, Nursel Duruel, Konur Ertop, Feyza Hepçilingirler ve Osman Şahin'den oluşan jürinin, 30 öykü kitabı ve dosyası üzerinde yaptığı değerlendirmenin sonucu açıklandı. Feyza

Hepçilingirler, "Kuşkanat'ın, özgün duyuş ve algı dünyasının, insana, insan ilişkilerine, hayata, varoluşa ilişkin sarsıcı sorgulamaların ürünü olan öykülerinin, oturmuş biçemi ve ustalıklı kurgusuyla ödüle değer görüldüğünü" kaydetti.

YENİ ÖYKÜ KİTAPLARI

Kemal Tahir, Dutlar Yetişmedi, Bütün Öyküleri 1 (İthaki, İstanbul 2005), 27 öykü: Dutlar Yetişmedi; Hürriyet Nedir?; Acayip Düşmanlık; 7500 Lira; Ökkeş; Mürekkep Yalamak; Muhtar; Bir Cinayet Hikayesi; Doğruluk; Zavallı Namus; Zübük'ten Mektuplar: Er Kulübü; Er Kulübü; Vazife Vermek; Üniversite; İhanet; İhanet; Taburcu; Kesilecek Bacaklar; İspiyon; Bobstil Olmuşum; Çıplak İnsanlar; İş Arayanlar; Kısa Kısa; Terzi Nuri Usta; Alaybeyoğlu Yaşar; Satılmış Ağa; Marangoz Ahmet Çavuş). **Zehra'nın Defteri – Bütün Öyküleri 2 (İthaki, İstanbul 2005)**, 17 öykü: Zehra'nın Defteri; Adi Bir Macera; Maceraperest; Han; İstanbul Mektupları: Ben Ekip Oldum; İstanbul Mektupları: Bogaz Meselesi; Dört Bin Lira; Şahsi Teşebbüs; Tazı; Aynı Erkeği Seven Dört Kız Kardeş; Bozgun; Yarım Kalmış Öyküler: Şaban Paşa'nın Hatıraları; Sör Doktor Can Katar Beg Lokman; Kürt Masalları; Gülen Azap Hanı; Bir Masal; Fermanlı Hoca)

Recep Şükrü Güngör, Âdem İle Havva (Sütun Yayınları, İstanbul 2005), Aşk Hû; 6 öykü: İlk söz, İlk, Aşk hû, Âdem ki topraktan yaratıldı, Bu eser, Niçin Yazdığımın beyanıdır. Âdem İle Havva; 12 öykü: Feriştelerin merakla beklediğidir, Toprağın şekil alıp insan suretine büründüğüdür, Balçığa insan şekli verildiğidir, İlk nefesin hû olduğudur, Âdem'in isimlerle imtihan olduğudur.

dur, Cenneti göğsünde taşıyan muştunun adı: Havva, Gerçeğin ateşle sınanması: yasak meyve, Ruhların toplantısı: elest bezmi, Düşmanlıktan bıkmaz usanmaz, Şeytanın, ye bu yasak meyveyi ye dediğidir, İlk hata: takdir edilmiş yanlış. Yeryüzü Evim Benim: 21 öykü: Cennetten göç ettiklerinin ve yeryüzü haa

Feridun Andaç, Yoksa Aşk Ölür, (Doğak Kitap, İstanbul 2005), 29 öykü: Frenküzümleri, Gözaltı, Sonsuz Cehennem, Bir Aradalık, Uzlaşma, Sağanak (I) Dokununca Zaman Sensin, Kanama, Bir Daha Hiç Aramadım, Adlandırmak, Gitmek, Kırığı ya da Anlaşmak, Kapanma, Gecenin Dili, Koyutlanan Sessizlik, Belirsizlik, Ay Işığında Yürümek, Yoksa Aşk Ölür, Dokunan Gün, Soğuran Bakış, Kurtarıcı, Sağanak (II), Aramızdaki Sessizlik, Onu Hatırladım, İkilem, Soldurdun Bakışlarını, Karadır Kaşların, Sarardım Ben Sarardım, Gezinti, Kırılğan, Mutlak.

Adnan Binyazar, Şairin Kedisi (Can Yayınları, İstanbul 2005), 6 öykü: Yol Düşleri, Çuff!.. Çuff!.., Ya Ara, Ya Açık Tut Telefonunu, İri Kanatlı Kaş, Şairin Kedisi, Yol ver Dağlar.

Ferhat Uludure, İşlenmiş Aşka Mektuplar, (Çitlembik Yayınları, İstanbul 2005),

Sadık Yaslızuçanlar, Ayan Beyan, (Sel Yayınları, İstanbul 2005), 14 öykü: Ayan Beyan, Senin Aklın İlet, Şatıhiyye, Yorgu Yankı, Bir Ve Hep, Ölüye Öykü, Akıl Dağı, Şeyleri Senin İçin Seni de Kendim İçin, Terk, Beni Yaktığın Menzil, s İle Fare, Sekerat, Çokluktan Kinaye, Issız.

Nuhan Nebi Çam, Yangın Sonrası Ölmek, (Ötüken Yayınları, İstanbul 2005), 17 öykü: Deniz Şehri, Kim Adam, Kıvrımlar, Mezarlı Tarla, Ölümcül Anlar, İniltirler ve İnsan, Yangın Sonrası Ölmek, Şeyhim Nerde, Yakın Uzak, So-

kaklarda Bir Kaldırım, Batıdan Doğuya, Haykıran Sabahlarda Gündönümü, Davva, Krizantem Çiçeği, Mahzunluğum Mahkum, İğdeli Bahçe, Lan Kedi.

Sezer Ateş Ayvaz, Tamiris'in Gecesuçları, (Can Yayınları, İstanbul 2005), 13 öykü: Raylarda Makas, Çingiraklı Kapı, Su ile Her Şeye Hayat, Tamiris'in Gözleri, İkinci, Açık Pembe Üçgen, Bizim Denizimiz Değil, Soneşik, Kurumuş Kan Renginde, Karar Anı, Gecesuçları, Mızıka, Kahve Rengi Öykü.

Şaban Özudoğru, Hüzünlü Anlar Durağı, (Ötüken Yayınları, İstanbul 2005), 13 öykü: Hesap, Anneler ve Kızları, Değil mi?, Leylekler Hüzün Taşır, Sızı, Güz, Anjelika, Cinci Hüsmen, Affedin Kardeşlerim, Dedikodu, Hameyli, Metroda, Gidemez.

Selçuk Baran, Haziran (Bütün Eserleri-I), (Dünya Kitapları, İstanbul 2005), 22 öykü: Selçuk Baran Niçin Yazıyordu?/ Ülkü Ulurmak, Odadaki, İhtiyar Adam ve Küçük Kız, Konuk Odaları, Kavak Dölü, Anne, Işıklı Pencere, Ceviz Ağacına Kar Yağdı, Kent Kırğını, Sokaklarda, Zambaklı Adam, Işık, Göç Zamanı, Oyun, Tuba, Analar ve Oğulları, Porto-Rikolu, Umut, Leylak Dalları, Saatler, Haziran, Bir Yabancı.

Erhan Bener, Aşk-ı Muhabbet Sevda (Toplu Öyküler-I), (Dünya Kitapları, İstanbul 2005), 14 öykü: Alabalık, Ne İmiş Aşk-ı Muhabbet, Sevda, Requiem, Bir Roman Kahramanı, Allegro Cantabile, Arabesk, Humoresque, Apollon, Zephyros ve Hyakinthos, Taşrada Gizli Aşk, Liebestote, Arkası Yarın, Aşk Yüzünden Cinayet, Hâlâ Kanan, Cösi Fan Tutte. **Gece Gelen Ölüm (Toplu Öyküler-II),** 5 öykü: Gece Gelen Ölüm, Çiçekle, Falcı, Telefondaki Ses, Biobot.

NECATİ MERT

KERVAN

13 Temmuz. Çarşamba.

“Kayıntı Merkezi’nin önü” demişti Bircan telefonda, “Saat 16.00’da.” Bir saattir dediği yerdeyiz. Ben, Tahir Usta, Terzi Nazmi. Boş bank yok. Sıkıntılı bir hal. Gezideki ağaç altları bile dolu. Kendi halinde insanlar oturmuşlar, yayılmışlar. Arkamızı gezinin alçacık taş duvarına verdik biz de, bekliyoruz. Esnaftan, yaşını almış başka insanlar da var. Gençlerse az ötede. Arada onlarla da laflaştığımız oluyor. Onlar da sıkılmış.

Derken bir kaynaşma. Hareketli bir halka. Ömer Faruk ortalarında. Kulağında cep. Dinliyor. Haber bize de iletiliyor sonra:

“Bircan’dı arayan Hoca’m. Yarım saate kadar burada olurlarmış.”

Dikilmekle olmayacak, en iyisi yürümek. Ama Bulvar denilen bu orta yerde ne dikildiğimiz olmuş bugüne kadar piyasa için ne de boyunca gidip geldiğimiz. Yine de, herkes gibi biz de bir aşağı bir yukarıya başlıyoruz. Rastlaştıklarımız oluyor, kimi “Hayrola, yine ne var?” merakıyla bakıyor, onlara öyle anlatıyoruz. Kimini de dinlemeye biz zorluyoruz.

Savaş karşıtı birkaç Amerikalı, Avrupalı öncü olmuş, insan hakları örgütleri de katılmış kendilerine, bir kervan oluşturmuşlar: Filistin Kervanı. 5 Temmuz’da Avrupa Parlamentosu önünden hareket etmiş Kervan. Yirmi araç. Onlarca kişi. Fransa, Balkanlar, Türkiye, Suriye, Ürdün üzerinden Filistin’e gidecek, Filistinlilerle ve İsraili savaş karşıtlarıyla buluşacaklarmış. Niyet, İsrail’in ihlallerine dikkat çekmek. Edirne’den Türkiye’ye girmişler, İstanbul’da Sultanahmet Meydanı’nda buluşmuşlar barışseverlerle. Adapazarı’nda da burada buluşacaklar.

Yürüyoruz. Tanıdıklarım pek yok. Gözükenler daha çok gençler. Renkli renkli kızlar. Onlarla karıştırılan delikanlılar. Çıtır çerez. Ortalık öylesine bir örnek. Tüy kadar fark hemen dikkat çekmekte. Abdullah Hoca’yı böyle gördüm. Bahçenin ucunda bir arkadaşılıydı. Gölgede bir masadaydılar. Önle-

Necati Mert

rinde herhalde iki bardak. Çay. Görmeyeli yıllar oldu. Depremden sonra göç ettiğini duymuştum, döndü mü acaba? Ama şimdi niye bu merak? Konuşmuyorduk da.

71’de içeri alındığımızda Abdullah Hoca’yı Selimiye’ye, şahitliğe getirdiler. Soruyor hâkim:

“Burhan Sönmez, Sendika’nın bölge sorumlusuymuş. Silahlı eylem için öğretmenlerden para topluyormuş. Bildiğini, duyduğunu anlat.”

“Hiçbir bildiğim yok Hâkim Bey. Hiçbir şey görmedim, duymadım, bilmiyorum.”

“Kendisini de tanımıyor musun yoksa?”

“Tanımıyorum Hâkim Bey. Öğretmen olduğunu söylüyorsunuz; okullarımız ayrıymış demek.”

Ne desin, binbaşı! Sıkıyönetim edeceği kadar etmiş buna, bir de ben dokunmayayım, deyip saldı Apo’yu. Diyeceğin var mı, diye dönüp bana da sormadı. Ben de ses etmedim. Askerin kıyamadığına ben mi kıyacaktım! Öyle derdik Abdullah Hoca’ya. İbrahim’e İbo der gibi. Urfa, Mardin taraflarındandı. Karısı da oralardan. İki kızları vardı. Bizim oğlanlardan az küçük. Onlar bizde, biz onlarda. Öyle. Biz salındıktan sonra koptu her şey. Uzatmadan okulunu değiştirdi Abdullah Hoca. Mahalleden de ayrıldılar. İki küs olduk adeta. Sadece benimle değil, başka arkadaşlarla da arayı açmış sonraları. Hatta adını bile değiştiresi olmuş. Harf harf söylemeyi terslemiş. Abdullah! Rivayet böyle.

Nazmi:

“Saat beş buçuk oldu” dedi, “Ne kendileri var ne haberleri. Ben gidiyorum. Dükkân fazla boşlanmaya gelmez.”

Tahir Usta, Stalin bıyığının sağ ucunu çekelemeye başladı. Diyeceği vardı demek, dedi:

“Uğurlar ola Terzi! Siyasette dikiş tutturmaya bak, ötesi buna bağlı. Her şey.”

Terzi uzaklaştı. Ardından baktı Tahir Usta. Bıyığını iki dudağı arasına alıp alıp bırakıyordu.

“Hayrola, bu iğneyle yetinmedin. Başka daha ne diyeceksin?”

Gençlere yeni katılmış, yüzü gölgelice sakallı bir genç koşarak geldi yanımıza:

“İzmit’te Kervan’ı bölmüş polis. Birlikte hareketlerini engellemiş. Onlar da ayrı ayrı çıkmışlar İzmit’ten. İlk grup Mesire’ye inmiş. Öteki grup bekleniyormuş. Gelir gelmez, Çark’tan buraya yürüyerek geleceklermiş. ‘En geç yarım saate kadar oradayız!’ diyormuş Bircan.”

“Sağ ol! Sağ ol!”

Tahir Usta elini aldı bıyıklarından. Yürüyoruz.

“Hoca’m” dedi, “Terzi’ye iyi ki daha fazla söylememişim.”

“Ne diyeceğini bilsem...”

“Diyecektim ki: Ulan Terzi, Filistinli Araplar ölümle yaşamakta, ölümüne yaşamakta. Hem yarım asırdan beri. Hatta fazlası da var. Sen şurada bir buçuk saat bekledin diye mızızlanıyorsun. Ayıp!”

“Beklememiz polis yüzündenmiş meğer.”

“Bunu bilemezdim ki. Benim susmam...”

Ne diyecek diye dönüp baktım yüzüne.

“Kervan’ın karşılayıcıları gençler ya, bu gençler de pratik değildir. Gelişigüzel koşarlar, koşuşurlar. Saatten habersizdirler. Bekleyenleri düşünmezler. Eh dava da Filistin davası. Büyük. Çorbadaki tuzları iyice bilinsin isterler. Hava basarlar. Bir kaşlarını kaldırırlar. Yumruk sıkırlar. Çorba büyük ya. Oyalanmaları bundan sandım.”

“Diyeceğini Terzi’ye yine derdin sen.”

“Yalnız Terzi’ye değil, Terzi’yle gençleri birlikte yakaladığımda hepsine birden, ‘Kendinizi Filistin’le parlatmaya çalışıyorsunuz!’ diyecektim. Niyetim buydu.”

Kayıntı Merkezi’inin önüne gelmişiz yine. Dönelim, dedim demedim, sesler oldu. Döndük. Bulvar’ın ucundan geliyor sesler. Kervan’mış. Çark Caddesi’nden çıktılar. “Viva viva Palestina!” Bulvar’a geçtiler, bahçenin önünden gelmekte. Renk renk bir kalabalık. Koştuk, karışık aralarına. Yürüyoruz. Açık, çıplak, kapalı her milletten kadın. Genç. Yaşlı. Hatta çocuk. Bir o kadar çeşit de erkek. Her dil konuşulmakta. Yanı sıra bayraklar. Sarılı, kırmızılı, yeşilli ve siyahlı. Laz takaları gibi. Pankartlar. Bir değneğin ucunda Kovboy Bush kuklası. Sanki “Yek, dü, se, daha fazla Vietnam!” günleri. Aradan bir grup, kendi dilince sesleniyor. Onu kendi dilince çoğaltan bir başka grup oluyor. İnip kalkan, dalgalanan flamalar. Sonra, trampet sesleri. Ve hep beraber: “Viva viva Palestina!” Afişlerde Filistinliler. Çocuklar. Feryat. Kan. Ve defalarca: “Viva viva Palestina!” Kervan’da İsraililer de varmış, onlar da: “Viva viva Palestina!”

“Kayıntı Merkezi’nin önünde topluştuk. Bircan, gezinin duvarına çıktı. Etrafı süzdü, merkezin terasına baktı. Kızlar, oğlanlar teras boyunca sera çiçekleri gibi sıralanmışlardı. Sessiz bir merak içindeydiler. Aynı merak, merkezin önündeki kalabalıkta da vardı. Gezide de. Hele gezi ve etrafımız mih gibiydi. Bircan kısa konuştu. Gelenlerin kim olduklarını, niçin geldiklerini söyledi sadece. Daha sonra bezi şilebezini andırır siyah uzun elbiseli, bizim ova

Manavları gibi buğday tenli bir hanım çıktı. Posterlerin, bayrakların ve tabii polis kameralarının arasında yerini aldı, Tahir Usta'da gördüğümüz rüzgârlı bir dille seslendi. Dilimize çevrildi. Aşk ile: "Viva viva Palestina!" Giderek çoğaldı, yükseldi ses: "Viva, viva Palestina!" Türkçe oldu: "Yaşasın, yaşasın Filistin!" Yeni ateşler yaktı, ateşten halkalar yaptı. "İntifada!"lar, "El Ak-sa!"lar "Viva!" ile, "Free!" ile, "Hurra!" ile karıştı.

"Burhan Hoca'm!"

Nasıl düştü o ses, o hengâmenin ortasında beni nasıl buldu? bilmiyorum.
Abdullah Hoca.

Gezi kenarında. Yolda. Sessiz kalabalığın arasında. Bir adım daha atsa bizimle olacak. Sağ elini yumruk yapmış, İsrail'i döve döve bağırıyor:

"Viva, viva Palestina!"

"Viva, viva Palestina!" diyorum ben de.

"Viva, viva Palestina!" diyor.

Duruyorum, bu kez merakla:

"Kahrolsun emperyalizm!" diyorum.

"Kahrolsun emperyalizm!" diyor Abdullah Hoca.

Yine merakla:

"Yaşasın halkların kardeşliği!" diyorum bu kez.

Abdullah Hoca:

"Viva, viva Palestina!" diyor.

Tahir Usta, yakınımdaymış, alıyor ağzımdan:

"Yaşasın halkların kardeşliği!" diyor.

"Viva, viva Palestina!" diyor Abdullah Hoca yine.

Büyük bir sessizlik oldu. O an bir şey düdüldü sanki. Sonra bütün Kervan:

"Yaşasın halkların kardeşliği!"

CEMAL ŞAKAR

KOZA

Güneş gittikçe kızılışıyordu. Pencerenin bir kanadı ardına dek açıldı. Gittikçe kızılışan güneş diğer kanatta yansıyor. Tül perde, akşamın serinliğini yüklenmiş rüzgarla oynuyor. Sandalyelerini camın kenarına çekmişlerdi. Ortalarında küçük bir sehpa; küllük, aynı marka sigara paketinden üç tane, bir çakmak sehpanın üzerinde. Yeterince konuşmuşlar da sanki söz tükenmiş; birbirlerini hesapta olmayan bir biçimde hırpalamışlar sanki. Biri ensesine konan-kaçan sineği; diğeri rüzgarla oynayan tül perdenin yüzünde uyandırdığı ürperti... Oda kapısı, ağır havaya rağmen kapalı; sigara külleri cereyanda kalıp uçuşmasın diye, belki.

“Bunların hiçbirisi doğru değil”, diye düşünmüştü; ansızın, nedensizce; tül perdenin yüzünde uyandırdığı ürpertiyle de bir ilgisi yoktu.

-Bunların hiçbirisi doğru değil, deyiverdi. İrkildi. Durdu. Sigaradan bir nefes aldı: “Bunların hiçbirisi doğru değil” demiştin değil mi?

-Anımsamıyorum, hangimizin dediğini; ama bir önemi yok. Varsayalım ki, doğru ve böyle bir şey söylendi, ne değişecek?

Bunca zaman sonra, bunca sular akmışken, neyin, ne kadar önemi kalmıştır, diye düşündüler. Önemli olan bunca zaman sonra, bunca sular akmışken yeniden bir araya gelmiş olmamız, yenilenmemiz belki de. Böylece; yüreklerine su serptiler.

-Yaşlarımız elliye çoktan geçti. Artık...

-Kimin adına konuşuyorsun?

-Senin adına da konuşabileceğimi sanıyordum.

-Sus, dedi, çekil aradan.

Perdenin yüzünü ürpertmesine sinir oldu, kalktı, perdeyi sonuna kadar çekti. Diğeri uzandı, kapalı pencere kanadını açtı; güneşin kızılığının içeriye yansıtacağını umuyordu, yanıldı; güneş ayaklarının dibine düşüverdi. Oda kapısı hâlâ kapalıydı.

Cemal Şakar

-Biz hep birbirimize ayna olurduk, değil mi; ben, sana, seni anlattırdım; sen susardın. Ben suskunluğundan, kendime pay çıkarırdım.

-O zaman, bana yine susmak düşüyor; senin kendi adına paylar çıkarabilmen için.

-Ne yani, bunların hiçbirisi doğru değil mi? Bense, güzel şeyler yaşadığımı zı sanmıştım; senden ne güzel şeyler öğrenmişim. Belki benim anlattıklarım senin için... Bunları çok az insan yaşamıştır belki de. Geriye dönüp baktığımda, yaşamımda hepsinin layığıyla bir yer ettiğini görüyorum; iyi ki yaşamışlar, sen ne düşünürsen, düşün.

-Yine susuyorsun ve ben kendi payıma düşeni anlamakta zorlanıyorum.

Dışarıda, pencereye yakın bir yerde, ıhlamur ağacı olsun. Yazın henüz başıdır; ıhlamur çiçeklenmiştir; baygın kokusu her yana yayılıyordu; çiçekler birkaç gün içinde toplanmazsa, tohuma dönüşecektir. Bir kuş, güzel öten cinsten; ikisi de kuşları ötüşlerinden tanıyamazlar. Saka olsun; bülbül nadir türlerdendir. Ev tek katlıdır, geniş bahçeli; bahçede birkaç ağaç daha vardır: incir, evet incir ağacı; incirkuşlarını çağrıştıran ve zeytin, Kudüs'e armağan. Susuyorlardı, çünkü suskunlukta tamamlanan şeylerin çok sağlam, çok kavi geliştiğini biliyorlardı.

-Yaralıyım, dedi, beni yaralıyorsun. Bunu hak etmedim.

-Hayır, dedi, seni yaralamıyorum; elbette bunu hak etmiyorsun, ama, elimden bir şey gelmiyor. Ben sadece senin yaralarını sarmayı beceremiyorum.

-Hiç buna talip olmadın ki.

-O zaman benden niye hiç vazgeçmedin. Biliyorsun, denedim, olmadı, çok istedim; çok istedikçe senin yaralarını kanattım sadece.

-Beni hep sen çağırdın. Biliyorsun, gelesim yoktu. Ben kendi halimdeydim, bir kozanın içinde; tuttun kozayı çatlattın.

-Zannediyorsun.

-İşte, yine...

-Aldırma!

Elbette olası değildi, aldırıyorlardı. Keşke hiç yaşanmamış olsaydı, temennilerin anlamı yoktu, yaşanmıştı. İleriye bakmaya karar verdiler; madem ki birbirlerinden geçemiyorlardı. Sağlam, kavi gelişen bir tamamlanmayla ilerlemeyi düşündüler.

Çok önceleri de düşünmüşlerdi; birbirlerine yardım edecekler ve ilerleyeceklerdi. Birbirlerine hayallerini, düşlerini anlatacaklardı; güzel bir yaşam için.

Gittikçe kızılışan güneş ışıkları, artık alacalanmaya başlamıştı. Akşam alacası çöküyordu. Saka susmuştu, belki de uçup gitmişti.

"Ama, sen kaçtın. Ben anlattıkça, anlattıklarını anlamaya çalıştıkça; güzel bir başlangıç için adım atmak yerine, kaçtın, hep." Hayallere kapılmışlardı.

Güneşin alacalanan aydınlığı umurlarında değildi. “Koştum, kapına geldim. Benim elimde bunlar var, dedim. Bunlardan bana bir gelecek; geçmişini onarılmış bir gelecek inşa... Ne kıymeti var şimdi bu sandığı eşelemenin.” Kalktı. Alacalanan güneş ışığının düştüğü duvarda asılı duran çantayı açtı. Saatlerdir süren suskunluk dağılmıştı. Diğeri sandalyede biraz rahatlamak için; bu kez sağ ayağını, sol ayağının üzerine attı.

Çantadan bir tomar mektup çıkarmıştı. Güneşin alacası vurdu, sararmış zarflara.

-Bunlar da mı yalan?

Cevap almak için sormuyorlardı soruları. Sorulsa da, sorulmasa da, sorular zaten hazırды, vardı; sadece tekrarlıyorlardı, bir kez daha, bir de kendileri için.

-Hepsi, dedi, bengi bir gençlik döneminin ağır yükleri olarak hep orada asılı kaldı. Çantayı duvara asmış olmakla, yüklerimden kurtulmayı ummuş-tum, hepsi bu.

Hepsi buydu işte; hiçbir şey değişmemişti, güçlüydüler, her şeyi değiştirebileceklerini umuyorlardı. Meydanlar... bengi bir gençlik yılları için ne kadar da zengin çağrışımlara sahipti.

-Kendimizi bile değiştiremedik, küskün, kırgın, içrek kırıklıklar; şimdi kulaklarımızda bir fanfar...

-Ondandır belki odalarımıza kaçışımız; durmadan dört duvarı yükseltmek etrafımızda... Koza demiştin, evet belki de koza imgesi daha güzel anlatı-yordur; bir gün çatlatıp çıkacağımız... salim bir dünyayı.

“Salim bir dünya... Bahçeli -geniş bahçeli- evler; meydanlardan geriye kalan güçlü imgeleri yaşatabileceğimiz kadar geniş; illâ incir ve zeytin ağaç-ları ve dahi nar.” Düşündü kaldı; düşünde kaldı; sustu ve söylemedi.

-Bunlar anı bile değil, -dayanamadı- sadece birer imge; bizi terk etmeyen; belki de fark etmek istemediğimiz; baston gibi tutunduğumuz; kalsın istedi-ğimiz bizden sonrakilere; bahçelerimizde yeşerterek.

Tohumu topraktan esirgememek için -belki de-; tohumun çürütmesinden korkmak, kendisiyle birlikte -belki de-.

-Kesinlikten ne kadar da uzağız; güvensiz, yenik, bastonu kırık?...

Bahçedeki yapraklarda şebnemler; billûr taneler halindedir; kurtlar, böcekler için birer pınardır; sonra güneş biraz daha yükselip ortalığı ısıtmaya başladığında buharlaşıverirler; taç yapraklar güneşe açarlar kendilerini, to-murcuklar patlar ya hani... Hani, sonra, şen çocuklar bahçedeki ve sokaklar-daki yerlerini alırlar ya... Sokakta oynayan çocukları gördü, bir gönenç ya-yıldı... tebessüm dudaklarına yapıştı. “Bırak şu entelektüel suskunlukları. Bak tohum toprağa düştü işte... Gelecek sokaklarda akıp gidiyor...” Mektup-

ları yine çantaya doldurup yerine astı. Duvardaki, bir eski zaman gazetesinden kesilmiş fotoğrafı söktü. Altından sigara dumanının sinmediği tertemiz badana meydana çıktı.

-Her geldiğinde dünyamı altüst ediyorsun. Bunca yıldır kurduğum, koruduğum dünyamı... Fotoğraf sana neler anımsattı da söküp attın.

-Anlamamakta ne kadar da ısrarcısın. İçi boşalmış, kurumuş, koza filan... Ne de güzel imgeler uydurmuşsun, bir gün çatlayacak ve içinden yenilenmiş biri olarak çıkıvereceksin.

-Yenilenmiş biri olarak çıkıverir miyim, bilmiyorum; ama güvende, korunmuş, bir zamanların iyi, güzel nesi varsa hepsiyle birlikteyim; yaşıyorum, yaşıyordum.

-Fotoğraftaki bunca insan arasında hep kendini arıyorsun, elleri havada, bir şeyleri hayırlayan bunca insan arasındaydın, ama fotoğrafta yoktun işte, yoksun işte; sadece varsayıyorsun, varsaydın. Kendini hep en öndeki benim yerime koydun; bir yalan uydurdun, bir yalana uydun; hep bu yalana inanmamı bekledin. Ondandır belki de, her geldiğinde dünyanın altüst oluvermesi.

-O fotoğraf objektiflerin bir ihaneti biliyorsun, biraz daha sağdan çekilmiş olsa sen değil, ben görünecektim. Hep ardıma sığmırdın.

İleri gittiklerini düşündüler. Yine birbirlerinin yaralarını kanatıyorlardı. Buraya gelirken, buraya otururken hiç de böyle şeyler düşünmemişlerdi. Her zaman yaptıkları gibi yine omuz omuza verecekler, birbirlerini güçlendirecekler, dirençleri artacaktı.

-Belki de haklısın.

-Yok, hayır, sadece ileri gittim. Biz hep omuz omuzaydık.

-Yalanları sürdürmenin bir anlamı kalmadı galiba. Ne mektuplar, ne de ellerinin arasında buruşup kalan o resim, bugünlere ne taşıdı, sanki? Biz onlara kendimize göre anlamlar yükledik sadece; yıldığımızda, dayanma gücümüz kalmadığında, kırıldığımızda dönüp baktığımız; tutunduğumuz ve ayakta kaldığımız bir baston belki de... Ne kadar yetecekti sanki bizi taşımaya; ürettiğimiz anlamlar, anlamalarımız, anlattıkça yıpranan, eskiyen...

-Denemeliyiz, bırakmamalıyız, bırakırsak düşeriz. Biz ürettiklerimizle, tutunduklarımızla, koruduklarımızla varız; başka türlü nasıl yürürüz bu yolu. Başka türlü yok, yaşlarımızı bir düşün, bundan sonra yeniden başlamak, yenilerle yenilenmek filan...

Bir apartmanın beşinci katından bakınca bunların hiçbiri görünmüyordu. Sadece yorgun bir günün ardından, sigarasını tellendirip cama yaslanmış, bunca yıllık ömrünü düşünmüştü; anlamlar, yaşadıkları, kurguladıkları arasındaki bağlantılar çözülmüş gözlerinin önünden bir perde kalkıvermişti, sanki... Sanki bunca yıllık anılarıyla, dostlarıyla birlikte olacağı geniş bir bahçe

açılmıştı önünde; tutunduğu imgelerin kök saldıgı geniş bir bahçe... Çok şey mi istemişti! Çok şey mi istemişti! Birbirlerine tutunacaklar, birbirlerinde kendilerini tanıyacaklar ve dünya aydınlanacak, her şey anlaşılır oluverecekti. Yorgundu, bunalmıştı, kırık, yeniden... Yenilenmek, yeniden bıraktığı yerden başlamak?

“Yenilenmek, yeniden bıraktığı yerden başlamak?” diye düşündüler.

-Çok mu zor? Buna hakkımız olmalı, değil mi?

-Bugünü hiç yaşanmamış say, ben gelmedim ve senin dünyanı altüst etmedim. Birlikte yaşamamız gereken, ancak birlikte yol alabileceğimiz bir gelecek düşünmüştük. Geride bıraktıklarımız, geçmişimiz, şimdi bize bir gelecek vaat etmiyor. Birlikteyiz işte, geçmişe dair imgelerimiz, anılarımız sadece hüznü, kırık dökük bir arkaplandan başka bir şey sağlamıyor bize.

-Böylesi bir arkaplan, atılmış köprüleri yeniden kurmaya yetmiyor mu?

-Hep aynısı olmuyor mu? Ne zaman beraberliklerimizden bir şeyler üretmeye çalışsak, bir boşluk, bildiğimiz anlamlarla dolduramadığımız, tuhaf bir boşluk doğmuyor mu?

Adımını atınca sendeledi, tuhaf bir boşluğa düşecek gibi oldu, hep içine çeken... Tutunmalıydı, yoksa düşecekti. Odalarda hanımını aradı. Uyumuştun. Elini uzattı, hanımının boncuk boncuk terlemiş alnına dokundu. ❧

DUYURU

2006 Yılı Abone Bedeli

Hece Dergisi : 90 YTL.

Heceöykü Dergisi : 45 YTL.

Hece ve Heceöykü Dergileri :130 YTL.

Hesap Numaralarımız

Vakıflar Bankası Meşrutiyet Şb/Ankara: 2042178

Posta Çeki Hesap No: (Hece Basın Yayın) 149582

Abone olan okurlarımız Ocak 2006 ve Haziran 2006'da yayınlayacağımız Özel Sayılarımızın farklı fiyatlarından etkilenmeyeceklerdir.

NECİP TOSUN

TELEFON

Erkek/

Sen hayatımın en ince çizgisinde uğultulara karışıp kaybolmuşken, yani tüm yaşananları yaşanmamış kabul edip, eteğini toplayıp sokağa dalmışken, on beş yıl sonra yeniden ortaya çıkıp, hiçbir şey olmamış gibi, bana uzak, sisli zamanlardan söz etmen, senin görüntünden kaçıp geldiğim burada, sakın, dingin günlerime dokunman, beni yeniden çalkantılara, göze alamadığım sarsıntılara çekmen, tam da acılara direnme gücünü yeniden edinmişken, o ilk günlerin ateşini yakıp üzerime atman, sonra tutuşturman, tıpkı gittiğin günkü gibi, o kararın gibi, her şeyi kendin için, sadece ve sadece kendin için yaptığın anlamına gelmiyor mu?

Peki bu mümkün mü? Tüm yanlışların başladığı yere dönmek, kırılmış vazoları yerine koymak, solmuş çiçekleri yeniden canlandırmak mümkün mü? Yürünmüş yolları yeniden yürümek, sisli günleri yeniden aralamak mümkün mü? Şu çizilmiş masanın çizilmemiş olması, uçan kuşun uçmamış olması mümkün mü? Şimdi de bunca yaşananlardan sonra tüm kararlarının, yanlışlarının bedelini bana ödetmeye çalışıyorsun, öyle mi? Onca yıldan sonra ortaya çıkıyor, “Sana haksızlık ettim” diyerek ölümünü taşıtmak istiyorsun. “Üstüne yıkılıyorum, sakın çekilme.”

Oysa ben bıraktığın yerde değilim, orda kimse yok. Sesim yok, adım yok, ıssızım. Hayır, umudumuzu, coşkumuzu düşürdüğümüz bulanık sularda yüzün yok, yüzüm yok, ben yokum.

Kadın/

Peki, hep böyle midir, ne kadar gidilirse gidilsin başladığı yere mi döner insan, bütün yıkımlardan sonra, başladığı yere. Eteğinde birikmiş yenilgiler, kimse duymaz mı sesini. Avuçlarında bir yığın anahtar, sislerle kaplı kapıların önünde şaşırır kalır mı. Böyle mi olur gerçekten, içinin yolunu ansızın kayıp mı eder; kırk yıl sonra, ne gidilecek bir yer, ne sığınacak bir köşe, öyle mi? Ve bir sabah yaşadıklarından sıyrılıp derin iç çekişlerle olan biteni anlamaya mı çalışır. Kocalar sonunda işyerindeki bir garsondan da yabancı mı gelir insana. Bavulu hep orada, eşikte mi durur.

Yani böyle mi olur, göze alamadığı her şeyi göze mi alır yaşamın ucunda. Yolunu kaybetmiş bir kız çocuğu gibi, karda etekleri çamura batmış, tırnaklarını geçirir yanaklarına; derine, daha derine. Küf kokusu, kırık ayna, ruj izli izmaritler; hayat bu, öyle mi. Sonra orada, başladığı yerde, her şeyi değişmiş mi bulur. Renkleri, sesleri, kokuları. Bir telefon değmez mi o eski güneşli günlere. Yoksa köprünün altından çok sular akmıştır da savaş kaçkını askerler gibi kapıda mı bekletilir.

Peki ama niçin güzelleşmek için boyna yenilmemiz gerekir, yıkandıkça çoğalır lekelerimiz. Hiç bağışlamaz mı hayat. Arkamızda ölü güvercinler, harap olmuş bir şehir, güneşi yitmiş bir gün. Gerçekten böyle mi olur, sığınılacak bir telefon mu kalır geriye her şeyden. Kırk yıl sonra elde kalan bu, öyle mi?

Erkek/

Hep aynı saatte kalkardı. Henüz insanların sokakları doldurmadığı, araba kornalarının işitilmediği, caddelerin boş olduğu saatlerde. Aslında lokali erkenden açması gerekmiyordu. Ama sabah sessizliğinde yürümeyi, iş yerinde müşteriler gelmeden bir süre kendini dinlemeyi seviyordu. Bugün de aynısını yapacaktı. Doğrulamaya çalıştı. Yapamadı. Kendini yorgun, bitkin hissediyordu. Çünkü bütün gece uyuyamamıştı. Yıllar öncesinden gelen bir telefon onu rahatsız etmiş, atladığı, hatırlamak istemediği bir zaman diliminden görüntüler, sesler getirmişti. Boğuntu, sorular ve çaresizlik. Gece boyunca cevaplar vermiş, bu telefonun ne anlama geldiğini zihninde bir yerlere oturtmaya çalışmıştı. Pencereye baktı: solgun perdelerde, kirli camlarda, lekeli duvarlarda eskiyen zamanı gördü. Yaşanmışlığı olmayan ömrü, varla yok arasında. Ölü zaman içinde yerini buldu: ayağa kalktı.

Sigara izmaritleriyle dolu küllüğü çöpe boşalttı. Perdeleri sonuna kadar çekip, pencereyi açtı. Bugünün farklı bir gün olduğunu biliyordu. Belki de yıllardır ilk kez ne giyeceğini düşündü, aynada yüzünü, görüntüsünü merak etti.

Kadın/

Daha erken kalkmış, balkona oturmuş, çay içiyordu. Gelip sığındığı bu kıyı kasabasında on gündür her sabah izlediği görüntüleri bir kez daha izliyordu. Tam karşısında çarşaf gibi bir deniz, arkasında güneş, hafif bir esinti, çarpan dalgaların ritmine kendine bırakmış martılar. Uzakta, ufukta, gidiyor mu, bekliyor mu seçilemeyen gemiler. Kıyıda yan yatmış, adeta kıyıya vurmuş birkaç balıkçı kayığı. Karaçamda cıvıldaşan serçe-ler, balkonlara üşüşen güvercinler. Ağaçların arasından süzülen güneş ışıkları çimenlerin üzerine dökülmüş sararmış yapraklar üzerinde ısıldıyor. Fonda hep bir iç çekiş gibi hafif hafif dalga sesleri. O adam ise yine orada, parkın bankında, denize sırtını dönmüş, gazetesine dalıp gitmiş. Nereden kopup gelmiş buraya, bu ıpıssız parkta, gözlerini gazeteye dayamış, neyi arıyor? On gündür her sabah aynı yerde, bir kartpostaldan fırlamış gibi, denize sırtını dönmüş.

Onun da zihninde hep dünkü telefon. Erkekten bıraktığı etkiyi merak ediyor. Aramakla hata mı etmişti? Ne düşünüyordu acaba? Acıma mı yoksa intikam duygusu mu? Kendisini yeniden arayacak mı?

Erkek/

Banyoya geçip yüzünü yıkadı. Aynaya iyice eğilip kızarmış gözlerine baktı. Parmaklarını ağarmış saçları, derinleşmiş yüz çizgileri üzerinde gezdirirken içi burkuldu. Beyazlar ne kadar da çoğalmıştı. Saçını yıkadı, özenle tıraş oldu. Banyodan çıkıp salona geçti. “Sana benim kadar kim emek verdi” diyebilmişti ona, o kadar. Kafası karmakarışık duygularla doluydu. Bu telefona sevin sin mi üzülün mü bilemiyordu. Onu asıl yaralayan bundan sonra ne olacaktıydı. Bu telefon bir başlangıç mıydı, yoksa tümüyle bir final mi? Yoksa bir arınma mıydı? Bilemiyordu. “Bu telefonu kaydet, görüselim” diye eklemişti kadın. Gerçekten bir yüzleşme mi yaşıyordu hayatıyla. Yoksa geç kaldığını mı düşünüyordu hayata. Onarmak mı istiyordu yapılan yanlışları. Evlendiğini, bir çocuğu olduğunu biliyordu. Yolunda gitmeyen bir şeyler olduğu kesindi. Peki on beş yıldır kendisini beklediğinden nasıl bu kadar emin olabilirdi? Kimbilir belki de bir akşamlık geçici bir duyguydu. Onun arama gerekçesini bilemiyordu ama telefonun kendinde yarattığı etki sarsıcıydı. Yeniden yıllar öncesine dönmüş, adeta bütün hücreleri işgal edilmişti. Telefondaki sesi duyar duymaz nutku tutulmuş, aradığı kelimeleri bir türlü bulamamıştı. On beş yıl bu kadar kısa mıydı yoksa.

Sanki bugün onunla karşılaşacakmış gibi gardıroptan elbise baktı. Hiçbirini beğenmedi. En son ne zaman elbise aldığı düşünüyordu. Hatırlayamadı. Bir yandan da müşterilerin diline düşmekten çekiniyordu. Bu halini belli edecek elbise giymemeliydi. Sonunda mavi tişört ile kot giymeye karar verdi.

Kadın/

On beş yıl sonra seni aradım. Seni aradım, çünkü insan, hep bir yerlerde kendisini bekleyen bir liman olduğunu bilir. Kök salacağı bir toprak. Sen benim için o liman, o topraksın. Bir baba gibi, bir yar gibi. Seni aradım, çünkü en başa dönmek istiyorum, hayatıma yön verdiğim kararların öncesine. Nerede, nasıl yanlış yaptım onu arıyorum. Aldatılmayla birlikte sanki beni saran, nefes aldırmayan cam fanus gürültüyle paramparça oldu ve ben her şeyi apaçık gördüm. İçimin ışıkları bir bir yandı, fark ettim; yenildim. Her şeyi artık daha iyi anlayabiliyorum. Meğerse kollarım kısılmış, ayaklarım dermansız, kalbim soğukmuş. Meğerse bir rüzgâr her istediği yere götürebilirmiş beni, etrafımda tutunacak hiçbir şeyim yokmuş. Sürüklenmek, hissettiğim sadece bu. Sürüklenirken içi boş kelimelerin bir bir yere düştüğünü görüyorum. Bu yüzden hayatımı yeniden yürütmek istiyorum, son adımdan en başa doğru. Her izin, her kayboluşun hesabını vere vere, tüm yanlışları yaşaya yaşaya, yüzleşe yüzleşe en başa varmak istiyorum. İhmal ettiğim dostları aramak, çocukluğuma, gençliğime dönmek istiyorum.

Belki de aldatılmışlığımın intikamını almak istiyorum ondan. Bu telefon aldatılma acısının, öfkesinin bir sonucu belki de, bilmiyorum. Kaç kez hıçkırıklarla gece yarıları uyandım. Onu da uyandırmak, sarsmak, sarsmak istiyordum. Niçin yaptın bunu, niçin. Ama yapamadım. Bavulumu toplayıp onunla konuşmadan ayrıldım evden. Korunaksız, hesapsız, paldır küldür yürüdüm hayatın üstüne. Bu kıyı kasabasına sığındım. İlk seni aradım.

Erkek/

Kahvaltı yapmadan evden çıkar, çorbasını içip, lokali açardı. Lokalle evi arası fazla uzak değildi. Her sabah böyle, bir düş bulutunun içinde, henüz tam uyanmadan, sabahın serinliğine kendini bırakırdı. Aynı görüntüler karşıları onu: temizlik işçileri, köşe başı simitçileri, güvercinler. Sonra erkenci kahveleri ve onun kimsesiz, yalnız, mutsuz müdavimleri. Hep buradan yürürdü, sahil yolundan. Bugün de öyle oldu. Simitçilerin, temizlik işçilerinin, duvardaki şarkıcı afişlerinin yanında geçti. İnternet kafelerin, cep telefoncuların, hanların, pasajların yanından. Arada bir muhabbet oluşmaması için çorbasını hep farklı lokantalarda içmeye çalışırdı. Rastgele bir lokantaya girdi. Uykulu inşaat işçileri ve erkenci yolcularla birlikte çorbasını içti. Büfeden gazete aldı. Vitrindeki yansımasına baktı, kendini sevmeye çalıştı.

Lokal, binanın en üst katında ve asansörsüzdü. Dört katı yürüterek çıktı. Anahtarı çevirip lokale girdi. Girişe bırakılmış kola şişelerini içeri taşıdı. Ocakçı ve garson daha geç gelirlerdi. Kola şişelerini buzdolabına yerleştirdi. Sigara kokusu her yanı kaplamıştı. Pencereleri açıp henüz uyanmamış kasabaya baktı. Zamanın ve yağmurun soldurduğu apartman duvarlarına, kararmış kiliseye. Birazdan arabalarla dolacaktı sokaklar. Dükkanların, mağazaların kepenkleri açılacak, turistik eşya satan işportacılar köşeleri tutacaktı. Sanki tanışıyorlarmış gibi birbirine çarparak yürüyecekti insanlar. Sonra, çınarların, akasyaların altında serinlemeye çalışacaklar, hep yapmayı istedikleri bir şeymiş gibi bütün bunlardan sonra rahatlayacaklardı. Yani hayat başlayacaktı birazdan. Ama o sadece izleyecek, hiçbir zaman içine giremediği o hayatı izleyecek, sadece izleyecekti. Hayır, hiçbir şey hissetmeyecekti. Ne acı, ne sevinç. Sanki tüm duyguları alınmış, içi boşalmış gibi, uzak bir yerlerden getirilip, buraya bırakılmış gibi, dışarıdan hep dışarıdan... İlk gençliğinin geçtiği sokakları buradan görebiliyordu. Dolaşmaya asla cesaret edemediği o sokakları. Çünkü yitirilmiş bir hayatla yüzleşmekten çekinirdi, geçmiş bir anın sızısı ona değebilirdi.

Ama bugün farklıydı, bugün farklıydı.

Sigara yakıp içeride dolaşmaya başladı. Ne yapacağını bilemiyordu. Gözü bir ara cama yapışmış kelebeğe takıldı. Kanatları titriyordu. Akvaryumun başına gelip balıkları yemledi. Birbirinin üzerine çıkanlar, yem savaşı yapanlar, baloncuklar. Bütün gününü geçirdiği cam bölmeli müdüriyet odasına geçti. Koltuğa yaslanıp, boş sandalyelere, masalara baktı. Hangi tarihe ait olduğunu bilmediği duvardaki lekeler. Hafif bir esintiyle titreşen perdeler bakarken yılların fotoğrafları arasında onun görüntüsünü aradı. Hep unutmaya çalıştığı, o kırgın, yitik günleri.

Siren sesleri ve marşlar arasında yürütürüz. Öfkeliyiz, çünkü kurtarılacak bir dünya var önümüzde. Uçmasını bilmeyen, kılavuzsuz, kendini duvarlara vuran yavru kuşlar gibi kokuların ve renklerin peşinde yürütürüz. Kepenkler indirilmiş, herkeste bir korku. Öfkeli gölgem sıcak asfalta düşmüş. Saat kulesinde siyah gözlüklü kuşkulu insanlar. Üstümüz başımız nar lekeli. Cebimizde parti broşürleri. Parkta sızıp kalmış adam haindir, pencereyi sulayan o kadın, köşedeki gazeteci. Bizden biri değilse, üstümüze bir kelebek niye konar, niye yağar yağmurlar?

Peki sen neredesin orda? İşte görüyorum. Kalabalıkların ortasında yürütürsün. Masmavi gözlerinde çocukların bayrakları yansıyor. Öfkeli ve kızgınsın. Hayret seni hiç gülerken hatırlamıyorum. Hep öfkeli ve üzgün. Bu bizim resmimiz. Kim daha öfkeliyse o kadar saygın. Kurtarılacak bir dünyanın içine düşmüş yaralı çocuklar, yürütürüz.

Erkek

Kantinde, yurttta hep seni arardım. Ürpertilerle gelirdin, heyecanlarla, tedirgin ve mahzun gelip bir masaya otururdun. Sen içeri girince tepeden tırnağa kızardığımı hissederdin. Günüm ıştır, hayata değdiğimi hissederdin.

Hapisanede hep seni bekledim. Senden gelecek bir haber beni özgürlüğüme kavuşturacaktı. Ama gelmedin. Evlendiğini öğrendiğimde, idamla yargılandığımı unutmuştum. Odam git gide küçülmüş, boğmuş, nefes aldırmamıştı. İşte o vakit gerçekten mahkum olduğumu, yenildiğimi anladım. Yıllar sonra afla dışarı çıktığımda neredeyse sevinememiştin. Çünkü dışarıyı anlamını yitirmişti. Gelip başladığım yere, doğup büyüdüğüm bu kasabaya yerleşip, her şeyden elimi eteğimi çektim. Eski arkadaşlarımla bir derneğin lokalini işletmeye başladım. Yıllarca, seninle, belleğime kazınmış görüntünle mücadele ettim.

Kadın

Üniversiteye bitirdiğimde babamı kaybetmiştim. Çelişkiler içindeydim. Ortada iki kardeşim ve annem vardı. Ne yapacağım konusunda tereddütlüydim. Bir tarafta davam, inançlarım, öbür tarafta toplumsal sorumluluklarım, annem, kardeşlerim. Seninle götüremezdim. Bu yüzden sürekli mesafe koymaya, kalbimi yenmeye çalıştım. İçeri alındığını, idamla yargılandığını biliyordum. Ziyaret etmeye cesaret edemedim. İçeriden birkaç mektubun geldi. Ama okumadım, bir şeyler olur, kalbime yenik düşerim diye korktum. Mantıklı davrandım. Bir işadamlıya evlendim. Ama seni izlemeyi sürdürdüm.

Her şey sanki bir oyun gibiydi. Evlenmediğini biliyordum. Beni affedemediğini, seni sırtından vurduğunu söylediğini işitiyordum. Ama bu doğru değildi. Gerçek olan şuydu; ben hayata yürümüşüm, sen düşlerine. Sonuçta ikimiz de kaybettik. Ben hayatımı, sen düşlerini.

Erkek/

Yeniden lokalin içinde dolaşmaya başladı. Sandalyeleri düzeltti, aynada kendine baktı. Akşamdan kalma gazeteleri topladı. Televizyonu müşteriler gelmeden açmazdı, öyle yaptı. Bilardo masasının üstünde elini gezdirdi, yumuşaklığı hissetti. Sonra birkaç tane top attı masaya. Istakayla rastgele vurdu toplara, özensiz, öylesine. Hayır, olmuyordu, bıraktı. Cam bölmeye geçip masaya oturdu. Sigara yaktı. Bulmaca geldi aklına. Sırf oyalanmak, yaşadığı andan kopmak için bütün gün bulmaca çözerdi. Gazete bulmacalarından birini açtı. “Kaynağı mitolojik çağlara dayanan kırılgan bir çalgı...” Zihnini toparlayamıyordu. Hep o telefon.

Çekilmeli mi, omuz mu vermeliydi? Bu telefon hıncını, on beş yılın öfkesini almaya yeterdi belki, ama ya sonra? Bu işi çözmüş mü olurdu böylece? Yoksa büsbütün içine mi düşerdi? Yaşını hatırladı, kırk bir. Koltuktan kalktı. Çiçekler geldi aklına. Pet şişeyi doldurup balkondaki çiçekleri sulamaya başladı. Açelya, küpe çiçeği, nar... Sıra sıra güvercinler konmuştu balkon demirlerine. Küflenmiş demirde, uçmaya hazır, tedirgin bekliyorlardı. Rahatsız etmemek için yanlarına gitmedi.

Bu ruh haliyle akşamı nasıl etti bilemedi. Her gün şakalaştığı, hal hatır sorduğu memurlar, emekliler lokali doldurmaya başlamıştı. Kimseye merhaba diyemedi, masalara gidip şakalaşamadı. Laf atanlara içi boş gülümsemeyle karşılık verdi. Koltuğunda yığılıp kalmıştı. İşte, üstünü örtmeye çalıştığı, ertelediği, yendim sandığı duyguları yeniden ortaya çıkmıştı. Baktığı her yerde onu görüyor, duyduğu her sesi onun sesi zannediyordu. Sanki unutulmuşla hayat arasına girmişti telefon. Kalın, artık hiçbir şey geçirmez sandığı engelleri bir bir aşmış, parçalanmaz sandığı bir uyumu, yeniden dirilttiği gururunu paramparça etmişti. Bir pencere açılmış, içeri doluşan rüzgâr, önünde on beş yıldır biriktirdiklerini duvarlara, aynalara, bilardo masalarına savurmuştu. Kendini tonlarca yükün altında hissediyordu. Hem haz hem de acı veren bir ağırlıktı bu. Dingin hayatı yeniden alt üst olmuştu. Her yanı ateşler içinde yanıyordu. Telaşlandı. Ayağa kalkıp pencerenin önüne geldi. Ama rüzgâr serinletmiyordu. Suçlu bir çocuk gibi yüzü kızarmıştı. İçi kıpır kıpırdı. Gerçekten af mı edilmişti? On iki yıllık hapislikten sonra dışarı mı bırakılmıştı? Bir bağışlama değil, hayır, bir teslimiyet duygusuyla cep telefonunu çıkardı. Arayanlar listesinden numarayı bulup, kaydetti. Kızarmış gözlerini isme doğru yaklaştırmak bu ismin harfleri arasında yitip gitti. ❧

Necip Tosun

MİHRİBAN KARATEPE

BEN YANINDA YOKKEN

Peki, bu eşeklerin hiç mi suçu yok? Yapıp durdukları eşeklikten başka nedir ki?!

Söylenip duruyordu. Attığı tokattan ziyade ağzından çıkanları kaldıramaz gibiydi.

Tüm bunları bana söyletiyor olman, beni sinir etmen reva mı?

Çocuk, reva'nın anlamı üzerinde düşündü.

Dövünce rahatlarım sanmadı, bir an kendini kaybetti sadece, belki de kendine zarar vermek yerine, elleri çocuğuna gitmişti bu sefer, nasıl olduysa oldu, sonuçta oldu, olmamalı mıydı? Belki de...

Hak etmişti eşek, ben de insanım ve sabrımın bir sonu var.

Bak yavrucuğum dedim, beş dakika rahat dur, düşünemiyorum, beynimde karınca sürüleri gittikçe ürüyor sen böyle yapıp durdukça, nefes alamıyorum...

Anladı mı? Hayır.

Hatta güler gibi yaptı.

Ne demeye ağlıyorum pekala ben, madem bu kadar haklıyım?

Kadın yorgundu. Eve gireli yarım saat olmamıştı. Yatağın örtüsünü kaldırmadan kıyısına uzanmış ve baldan tatlı bir uykuya dalmıştı ki servisin alarmıyla uyanıvermişti. Alelacele başına bir örtü uydurup, pencereden aşağıya bakmıştı. Servis kapıdaydı. Pencerede başı görününce servisin kapısı açıldı. Çocuk görüldü. Neşeyle kaldırma sıçradı. Servis uzaklaşana kadar en yakın arkadaşına öpücükler göndererek el salladı. Bir elinde o günkü resim ya da yazı çalışması bir elinde naylon poşet içinde terli atlet ve tişörtü. Ekmek alayım mı, diye seslendi yukarı doğru, yanında da küçük bir şey... Ekmek bahaneydi. Kadın gülümsedi. Al, demekten de kendini alamadı. Hafta içi her gün dördü yirmi geçe servis geliyor, her defasında baldan tatlı uykusundan uyanıyor, çocuğu içeri alıyordu.

O gün yuvadan ayakkabılarını ters giymiş olarak geldi. Kendim giydim anneciğim, dedi, gururla... Gözlerinin kahvesi ballanmış, tavırlarına bir olgunluk gelmişti.

Aferin oğlum sana, dedi kadın, artık büyüyorsun... Çocuğunun kendi işini kendi yapmaya başlamasından mutlu olmuştu. Kişiliği geliyor, sorumluluk sahibi oluyordu ama bu ters giyilmiş ayakkabılar yüzünden ayağı takılıp merdivenlerden aşağı tepe takla düşebilirdi. Merdivenlerin dibinde oğlunun

kolu bacağı birbirine karışmış, alnından ince bir kan sızarak yatışı geldi geçti zihninden.

Ayakkabıları düz koyup, böyle daha iyi duruyor değil mi, dedi, zihninde beliren resimden uzaklaşarak. Ben de öyle giymiştim zaten anneciğim, dedi çocuk. Akıllı oğlum benim, dedi, kadın, çocuğu öperek. Yanlışını yüzüne vurup vurmadığından emin değildi.

Çocuğa duyurmadan yuvayı aradı. Çocuklar çıkarken ayakkabılarını kontrol edip etmediklerini sordu. Biraz daha dikkat ederlerse daha iyi olmaz mıydı? Bir anne olarak kendini fazlasıyla suçlu hissetti. Kim bilir müdahale edemediği daha neler vardı. Öğrenmek için her gün çaktırmadan çocuğu sorguya çekmek ise işin en zoruydu.

Her şey kontrollü gidebilirdi. Nasıl oluyordu da birden içine bir yılan girmiş gibi aniden saldırabiliyordu? Evet bu bir saldırıydı, hazırlıksız yakalayıyorlardı çocuğunu çünkü. Kendine bir saldırıydı aklı başından gidiyordu. Ellerim kırılısaydı da o tokadı atmasaydım, diye düşündü. Ama ellerim kırılırsa çocuğuma bakamam... Kendine layık bir ceza aradı durdu zihni. Ne düşünse zararı çocuğuna da dokunuyordu. Belki herkes gibi sadece belayı uzak tutuyordu kendinden, çocuk bahaneydi. Günahların cezası anında verilseydi nefes alıp veren bir insanoğlu kalırdı mıydı şu yeryüzünde? Bu düşünce onu biraz rahatlattı. İslah et beni Allah'ım dedi, ıslah et... Akıl fikir ver, sabır ver ama ceza verme.

Alışkanlık haline gelirse bu tutumu sadece bakışlarıyla anlatabilen bir anne olamayacaktı. Ve sadece annesinin bakışlarından anlayabilen bir çocuğu da... Kaba kuvvete dayalı bir ilişki sonra aynı hatanın tekrarı, sinir krizleri, boynu bükük gözyaşları...

Haydi çık biraz dışarıda oyna istersen, dedi çocuğa. Belki olan biteni unutabilirlerdi. Çocuk yanağında patlayan tokadı ne kolay unutmuş gibi yapıyordu. Peki anneciğim, dedi, ıslak gözlerine bir gülümseme yerleştirerek.

Havalar iyice ısınmış, sokağı çocuk gürültüsü doldurmuştu. Sinirli zamanlarında onu kendinden uzaklaştırarak koruyordu. Arkadaşlarının arasında evin gergin ortamından uzakta oynarsa ona daha fazla bağırmanın olurdur. Bu esnada kendi sinirleri de biraz yatıştırdı. İş dönüşü her gün çocuğuyla top oynayan, boyama yapan anneye ne olmuştu artık, bu evde hiç yaşamamış mıydı, çocuk bu ikilemin içinden çıkabiliyor muydu? Doğrusu kendisi bile çıkamıyordu. İki eli yanına düşmüştü ve o çok değerli zamanı şimdi akıp gidiyordu.

Eve iş getirmişti. İncelemesi gereken dosyalar, alması gereken notlar vardı ama zamanı yoktu. Beyazları makineye atmış, dünden beri çıkarıp asamamıştı. Makinenin kapağını açtığı anda bir rutubet kokusu geldi burnuna. Sıkılmış, bükülmüş çamaşırlar makinenin çelik haznesine yapışmıştı. Eliyle yerlerinden söktü, kimi yer yer kurumuştu. Yine de hepsini tekrar yıkaması ge-

rekiyordu. Çamaşırlar yıkanırken bir yandan yemek de yapabiliirdi. Buzlukta olanları çarçabuk aklından geçirerek, kuşbaşı etli patates yanına bir pilav, diye düşündü. Kuşbaşı etli patates yani tas kebabı... Annesine yemek ısmarlıyordu eli para gören bir kız olarak. Menüde tas kebabı ismini allı felli bir yemek gibi algılamışlardı. Tabaklarına konan şu bizim kırk yıldır bildiğimiz hafif sulu, bol salçalı etli patates değil miymiş?

Deterjan gözüne biraz da çamaşır suyu koyuyordu ki taşırdı. Haliya sızmak üzereyken bir bez kaptı, bezden önce, dur yapma diyemeden, oğlunun elleri çamaşır suyuna değdi. Hangi aralık gelmişti ki bu çocuk... Apar topar oğlanı banyoya soktu. Çocuk da ne olduğunu bir an anlayamamış, hatta korkmuştu. Elleriyle yüzünü kapadı. Kadın dehşete kapılarak, çocuğun ellerini yüzünden çekerek, parmaklarını sıkar gibi, ellerini bükerek tutarak, çocuğa bir şeyler anlattı durdu. Gereğinden fazlaydı anlattıkları ve zaten çocuk hiçbirini anlamadı.

Bunu kendine neden yaptığını bilmiyordu. Her sabah aynı sıkıntılara maruz kalmayı seçişi, gün boyu acaba ne halde, diye oğlunu düşünüp duruşu, yorgun argın eve gelip, iyi anneyi oynamayı deneyişi nedendi?

Daldığı düşüncelerden dışarının gürültüsünü de duymaz olmuştu. Birden sanki telepatik bir uyanışla silkindi. Oğlunun sesi... Kesik kesik ağlıyordu. Pencereye koştu. Boyunun iki katı bir çocuk tarafından tartaklanıyor ve çaresiz ağlıyordu. Anne diye bağırılmış ve sesini duyuramamıştı. Gücü de yetmiyordu ki kendisini korusun. Çocuğunun en ihtiyaç duyduğu anda yanında olamamaktan içi yandı. Büyük bir öfke yüreğini kasıp kavurarak kapıya yöneldi. Asansör sanki kağı hızıyla iniyordu. Kendini sokağa zor attı.

Dur orda geliyorum, diye bağırılmıştı pencereden. Öfkesi başından aşmıştı. Haşır diye sıyırdı perdeyi, pencerenin kolunu kaldırdı, önündeki camı bir an kırıp dağıtası gelmişti, beline kadar pencereden sarkarak bağırırdı. Dudaklarını çengelli iğnelerle yukarı çekmişler gibi dişetleri görünüyormuş olmalıydı bağırırken. Ciğerlerinden kopup gelen bu sese yabancıydı. Ağzından çıkanların iriliği boğazında boğumlanıp ağız boşluğunda genişleyen demir bilyelerdi. Yakıcı ve ağrıdı. Yutkunamadı.

Bu öfkeli dişi panter kendisi miydi? Tıpkı kenar mahalle kadınları gibi aşırı korumacı ve bu yüzden çocuğunu ezenin üstüne atlayıp pençelerini geçirmeye hazır, pimi çekilmiş el bombası, yakıcı, yıkıcı, yanına yanaşılmayan, sakinleşmeyen...

Sinirleri bozulmuştu evet.

Ona yanında ben yokken yürekli olmayı nasıl öğretebilirim, diye düşündü, yığılıp kaldığı kanepede. Teri yavaş yavaş soğuyordu. Çocuk annesinin dizine başını koymuştu. Kadın yerinden kalksa peşinden gidiyor, otursa oturuyor-

du. Yavru kediler gibi annesinin yamacına sığınmıştı. Sahip çıkıldığı, korunduğu için mutluydu. Teşekkürünü ifade için ne yapacağını bilemez gibiydi.

Ona kendine güveni, cesareti öğretmemiş miydik? Büyükler neyse, küçüklerden dayak yiyip geliyordu. Saldırgan olmaması iyiydi ama biraz kendini koruması lazımdı. Şimdi çocuğuna kızmıştı işte.

Akşam eşi geldiğinde olan biteni anlatabilir ya da her şeyi içine atabilirdi. Çoğu kez anlattığına ve değişen bir şey olmadığına göre bu sefer susmalıydı. Belki o zaman hem kendinde hem çocuğunda kalıcı bir davranış değişikliği olur, bugünün üzüntüden başka kazanımları da olurdu.

Sabaha kadar uyuyup uyanıp bu konuyu düşünerek, karmakarışık ve yorucu rüyalar görerek, birden irkilip uyanarak, kendine geceyi zehir etmiş ve cezasını yeter derecede çekmiş olarak bütün suçun kendinde olduğuna karar verdi.

Biraz kişisel gelişim kitapları okumalıydı, hatta okuyup üflemeliydi. Sınirlenince içinden ona kadar olmasa da beşe kadar sayabilmeliydi. Saymaya geçmeden patlıyordu. Eksikti, yanılttı, tersti, karışıkta hayatında bir şeyler. İlimsel, bilimsel ne biliyorsa yapmalıydı.

Gece her uyanışında çocuğunun yanına gitmiş, onu uykudayken sevmek yerine uyanırken ona karşı sabırlı olması gerektiğini düşünerek onu öpmekten kendini men etmişti. Biraz hüzünlü mü uyuyordu, rüyasında ne görüyordu? Ayakucuna oturup bekledi. Doğduğu günü düşündü. Bebekken temel ihtiyaçlarını karşılaması yetiyordu. Büyüdükçe duygusal gelişimine uygun tavır geliştirmekte zorlanmıştı. Onu hayatı boyunca yanında istiyordu, bu ke-sin. Bütün sorunlarıyla ve sorumluluklarıyla... Derin derin nefes alış verişlerini dinledi. Bu inip kalkan küçük göğsü, atıp duran minik kalbi durmasındı. Bu kadar yakınında, yanı başında olsa da vadesi dolunca hiçbir şeye müdahale edemezdi, biliyordu. Soğuk gecelerde defalarca kalkıp üstünü örterken onu toprakların altına nasıl koyup gelirdi? O an geldiğinde buna karşı da gelinmezdi. İşte emanete sahip çıkamamıştı, asıl sahibi elinden alıverirse ki zaten onundu, ne yapabilirdi? Allah onun acısını göstermesindi. Ya kendi acısını ona gösterirse?.. İrkildi. Bir üşüme geldi geçti teninden. Bu söz, uzun yıllar birlikte ve mutlu yaşayalım anlamında söyleniyor olmalıydı. Sonuçta kendisi bir yetişkindi, bağrına taş basar belki kafayı biraz atlatır ama sabrederdi. Annesiz ya da babasızlığa çocuklar, çocuk başlarına nasıl dayanırdı? Mantığı ters işlerken gözyaşları sicim gibi akıyordu. Ta ki burun çekişleri çocuğunu rahatsız edene kadar... Çaresiz kapıyı çekip çıktı.

Asıl kabahat koca eşekte Allah'ım, dedi içinden, pişmanlık ve mutluluğun birbirine karıştığı duygularla dolarak kalbi... Teşekkür ederim bana verdiklerin, vermeye devam ettiklerin, hakkını ödeyemediklerim için... Çok teşekkür ederim. ❧

ABDULLAH HARMANCI

MELEK KANADI

Abdullah Harmancı

“Alo Lahmacun”cunun Vespa’sı Ereğli yolu tarafından son gaz geliyor.

Mevlana yönündense Magirus, rüzgâr gibi yaklaşıyor.

Önümüzdeki apartmanın balkonunda ne kadar insan varsa ayağa kalkıyorlar.

Balkon demirini sıkıyorum.

Dişlerimi de.

(Demek ki yeni açılan kavşaktan ikisinin de haberi yok.)

Magirus hızını artırıyor.

Vespa bastıkça basıyor.

Apartman duvarının üstünde oturan gençler, gapipten emir almışlar gibi, aynı anda, bulundukları yerde ayağa dikiliveriyorlar.

Bahçedeki küçük kız, küçük yüzünü minik elleriyle kapatıyor.

Birinci katın balkonundaki hanım, eşarbının bir ucunu avcuna doldurarak ağzına bastırıyor.

Eşim koluma sımsıkı yapışıyor.

Duvar da dikilen gençlerden biri kaldırıma atlayıp Vespa’nın şoförünü uyarmak istiyor.

Karşı apartmanın zemin kat balkonunda bir başına olayı izleyen ihtiyarın, tıpkı tuttuğu takımın maçını seyreden bir fanatiğin, tribünden, ayaklarıyla sahadaki topa müdahale etmek için hareketler yapması gibi, sanki iki aracı birden durdurmak niyetiyle ellerini her iki yöne doğru açıp hareket ettirdiğini görüyorum.

Olan oluyor.

“Alo Lahmacun”cunun Vespa’sı Magirus’un müşteri indirip bindirdiği otomatik kapıya unutulmaz bir güzellikte dalıyor.

Gençlerden birkaçının canhıraş bir sesle haykırdıklarını işitiyorum.

Karım kendini balkon halısının üzerine bırakıyor.

Ellerini yüzüne kapatıyor.

Boğuk bir çığlık.

Vespa önce Magirus'un kapısına dalıyor, sonra arkası yukarıda olmak üzere elektrik direklerine doğru enfes bir kavis çizerek şoförüyle beraber savruluyor; kendi etrafında bir yarım daire çizmiş olan Magirus'un sol yanına, gene o enfes kavisi bu defa geri alarak düşüyor.

Bir an, sadece bir an, yaprakların bile kıpırdamadığı bir an, ben, bahçedeki sarışın kız, bütün gençler, balkonlardaki insanlar, zemin kattaki ihtiyar, Magirus'un şoförü, hepimiz, bir an donakalıyoruz.

Birkaç soğukkanlı genç, şimdi artık paramparça olmuş Vespa'ya ve onun kahraman şoförüne doğru koştururlarken, ben, içimin, hayatımda hiç olmamış bir biçimde aydınlandığını, yıkandığını, yaralarından arındığını, durulduğunu duyumsuyorum.

Ruhum, cennetten dünyamıza yuvarlanmış bir melek kanadı sanki.

Parım parım parlıyor. ❧

ÖMER FARUK DÖNMEZ

SEVİMLİ HIRSIZ

“Poe mu istiyorsunuz, alın size Poe! Dostoyevski mi, alın size bir tutam Dostoyevski! Kafka'ya ne dersiniz bayım? Tadımlık lütfen! Afiyet olsun. Yutar mısınız bunları? Kuşkusuz! Birinin gelip balıyla kafanızı yarması gerekir: Ah efendim bu sahtekâr adamın neler yaptığını görüyor musunuz! Seni köy papazı kılıklı, cüppesinin altında şehvetli bir hayvan saklayan sahtekâr! Defol! Bu kutsal mabette senin işin olamaz! Gidiyorum efendim, lütfen kızmayınız, gidiyorum fakat...fakat tekrar geleceğimden emin olabilirsiniz. Çık dışarı! Gidiyorum, kızmayınız, fakat tekrar...evet şimdi gidiyorum.”

*(Günüşiğine Çıkmamış Edebi
Sahtekârlıklar ve İntihaller, C.1, S.299)*

* * *

Dilbilgisi dersleri almak için gittiği altmış beş yaşındaki emekli öğretmenin çalışma odasından her seferinde bir küçük şey (dolmakalem, cetvel, çakmak, bozuk para) çalan güzel ve yaramaz B, nihayet bir gün, yaşlı öğretmenin gözünün önünden hiç ayırmadığı Nabokov'un ‘Karanlıkta Kahkaha’sını çalmaya karar verdi.

Böyle bir karara ulaşmasında, on altıncı yaş gününü kutlamaya gelen sınıf arkadaşlarından birinin, doğum günü hediyesini uzatıp da “Aç bakalım beğenecek misin!” diye sorduktan sonra patlattığı kahkahanın ilginç bir etkisi olduğunu söylemek mümkün görünüyor tabi. (Bu olayın üzerinde çok fazla durmak istemiyorum açıkçası, söylemek istediğim başka şeyler var.)

Ömer Faruk Dönmez

Ama özellikle, yaşlı öğretmenin bir an için pencereden yola bakmasından faydalanarak cebine atıverdiği tırnak makasının demir paralara temas edince çıkardığı metalik ses, küçük B'ye öyle keyifli bir gerilim yaşatmıştı ki, o keyfi tekrar tekrar yaşamak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu.

Tırnak makasının cebindeki onluklara değince çıkardığı ses gerçekten de esrarengiz bir sestir. (Ting!) Dilbilgisi öğretmeni burnunun ucuna indirdiği gözlüklerinin üstünden B'ye uzun uzun bakmış ve “Şimdi küçük bayan, bu sözcüğü sıfat göreviyle bir cümlede kullan bakalım.” demişti. (Oh, fark etmemiş!)

B, ilk denemesini dün gibi hatırlıyordu. Annesi misafir odasındaki maroken koltukta geçmiş yıllar-

rın edebiyat dergilerinin sayfalarını sıkıntıyla karıştırarak dersin bitmesini bekliyordu. (“Bu çok özel bir koleksiyondur hanımefendi!” demişti yaşlı öğretmen, dergileri annesine uzatırken: “Derginin tüm sayıları mevcuttur, hepsini matbaacı bir arkadaşına rica ederek ciltlettirdim, bu dergiyi çıkaranların bile şu anda tüm sayıları muhafaza ettiklerini sanmıyorum.” Kızının iyi bir üniversiteyi kazanmasından başka kaygısı olmayan ve kitaplarla tek ilişkisi, lüks kitapçıların ‘en çok satanlar’ reyonundaki kitaplardan haftada bir tane alıp, kariyer sahibi, zengin arkadaşlarına hava atmaktan ibaret olan annesi, tozlu ve yıllanmış ciltleri alırken yüzünde sadece B’nin fark edebileceği bir küçümseme olduğu halde gülümsemişti: “Teşekkür ederim Bay G, sanırım siz dersteyken ben bunlarla iyi vakit geçireceğim.”) Ders başlayalı neredeyse yarım saat olmuştu ve Bay G, iğrenç bir fiilin şimdiki zamanda ve gelecek zamandaki çekimi ile on dakikadır küçük kıza işkence ediyordu. (Okuyorum, okuyorsun, okuyor, okuyoruz, okuyorsunuz, okuyorlar. Gelecek zaman kipi ise tabi ki şöyledir: Okuyacağım, okuyacaksın, okuyacak... Şimdi de sen söyle bakalım.)

Zavallı küçük kız! Oysa onun akli başka yerlerdeydi tabi ki. (Ah tanrım! Müzik dinlemek istiyorum!)

Öğretmen fiillerde bildirme ve tasarlama kiplerini anlatmaya başladığında (bir yandan elindeki kurşun kalemle önünde bulunan dilbilgisi kitabının satırlarını takip ediyor, bir yandan da B’ye bakmadan konuşup duruyor) B, adamın görkemli sayılabilecek çalışma odasını incelemeye koyuldu. Geniş bir masa. Üzerinde onlarca şey: ajanda, kağıt mendil, bloknot, maşa (ne ilgisi var?), iki bardak su (biri öğretmene biri öğrenciye – ah ne incelik!), beyaz parşömenler, naylon dosyalar, telli dosyalar, kalemler, ders kitapları, falan fişman. Dersi dinlemediği anlaşılmasın diye, sol eliyle alnını kaşıyarak yan gözle baktığı kütüphane: bir sürü kitap: Jack London Yanan Gün, Maksim Gorki Foma, Goethe Genç Werther’in Acıları (bu iyi olmalı), Hermann Hesse Gençlik Güzel Şey (kesin bu da iyidir), Tolstoy, Montaigne (okuldaki öğretmen bunun Denemeler’ini ödev olarak vermişti – ah güzelim bunu hep yaparlar), Gogol, Bertrand Russel, Turgenyev, Marquez, Dostoyevski (bu adamı duymuştum), Kafka (ne salak bir isim), Baki, Fuzuli, Nedim, Ahmed Paşa, Nef’i (ıyy klasik edebiyat, bir sürü anlamadığım sözcük), Peyami Safa, Reşat Nuri, Tarık Buğra, Ömer Seyfettin (aa, ben bu adamın Kaşağı’sım okumuştum).

“Efendim?”

“Şeyy... Dilek-şart kipinin çekimini tekrar eder misiniz lütfen?”

“Tabi ki küçük bayan. Eki ‘-se, -sa’ olan bu kip...”

(Şeytan gibiyim. Bu ihtiyar bunağın beni enselemesi imkânsız bir şey.)

On altı yaşına yeni girmiş bu masum kızcağızın (şeytan gibiyim dediğine bakmayın, bir çocuk o!) tek amacı, sıkıcı bir dilbilgisi dersini eğlenceli hale getirmektir, kuşkusuz. Öğretmenin tam arkasına düşen pencereden içeri nefis bir güneş giriyordu. Bir an, neredeyse hiç saç kalmamış başını kaşıyarak dersini anlatan adama baktı: yaşlı öğretmenin gözleri, önündeki dilbilgisi kitabının satırlarına dalmıştı. Bir saniye kadar durdu ve adamın sağ elinin (beyaz kıllarla kaplı, yer yer mor noktalar oluşmuş bir ihtiyar el – ah hep böyle olur!) yirmi santim kadar ilerisindeki dolmakalemi, daha sonra düşününce kendinin bile şaşırdığı bir hızla alıp cebine attı. (Nedendir bilinmez kahramanlar hep daha sonra ‘düşünürler’ ve yaptıkları şeye ‘kendileri bile şaşarlar’. Sadece aptal okuyucuların yediği tipik bir numaradır.)

Hayır, doğrusu emekli öğretmen hiç de yaramaz B’nin söylediği gibi ihtiyar bir bunak değildi: uzun yıllar boyunca okullarda geveze, çekilmez ve alaycı öğrencilere anlattığı bir konuyu, aradan bunca yıl geçtikten sonra (kaç sene olmuştu emekli olalı, on? on beş?) tekrar anlatıyor olmanın verdiği bir tedirginlik yaşıyordu sadece. (Unutmuş olabilir miyim? Hayır canım, ne unutması! Fiil çekimi işte! Gidiyorum, gidiyorsun, gidiyor, hepsi bu!) Yıllar önce ayrıldığı karısından kendisine kalan tek şey: oğlu, şu anda bir başka şehirde üniversitede okuyor olmasaydı, bu lanet olası özel ders işine hiç girmezdi aslında, ama emekli aylığı – bilirsiniz... Bir de kadının dergileri alırken söylediği o cümle (Siz dersteyken ben bunlarla iyi vakit geçireceğim.) dersin başından beri beynini kemirip duruyordu. İyi vakit geçirmek ha! O kıymetli hazineyi nasıl da o aptal kadının ellerine teslim etmişti!

* * *

Evet bu saydığımız sebepler ve emekli dilbilgisi öğretmeni Bay G’nin eşi dostu tarafından yıllardır tescil edilmiş sonsuz iyiniyeti (‘saflık’ derdi karısının erkek kardeşi, o koca göbeğini hoplata hoplata gülerek ve ‘alılık’ kelimesiyle yakaladığı kafiyeyle böbürlenerek) ve uzağı iyi seçemeyen gözleri sayesinde yaramaz ve güzel B, sıkıcı dersleri müthiş eğlenceli bir hale dönüştürmesine yarayacak bir yöntem bulmuş oluyordu.

B, cumartesileri öğleden sonra saat ikide, öğretmenin tek başına yaşadığı bu biraz esrarengiz, biraz eğlenceli sayılabilecek (Şu tablodaki kadının güzelliğine bak! Buna keçeli kalemimle güzel bir bıyık eklemeliyim!) eve gelirken, okullu canavar arkadaşlarıyla bir saf arkadaşları (saf bir öğrenci ah, muhtemelen gözlüklü, dışında teller olan ve sivilceli bir yavrucak!) için yaptıkları acımasız bir planı gerçekleştirmeye başladıklarında duyduğuna benzer bir heyecan duymaya başlamıştı. İlk birkaç defadan sonra B’yi derse götürme ve o kâbus gibi salonda sıkıcı, eski dergilere göz gezdirme işinden kur-

tulduğuna sevinen annesi, kızındaki bu heyecanı gördükçe kariyer sahibi ve zengin arkadaşlarına hava atabilmek için ileride bol bol fırsatı olacağını düşünür ve bu durumdan olağanüstü bir keyif alırdı. (Bakın bu benim kızım, yakında doktor olacak.) Bu yüzden B'nin derse giderken etrafa saçtığı neşeyi hiçbir şekilde kötüye yormaz (Sağlıklı bir çocuğun derse giderken böyle neşeli olması hiç de normal değildir bayan.) ve kızının, arkadaşlarının kızları gibi 'lüzumsuz' işlerle meşgul olmamasından son derece büyük bir memnuniyet duyardı. (Ah hayatım, manken fotoğraflarının ve ahlâksız yazıların yayımlandığı o 'lüzumsuz' magazin dergileri bu çocukların eline nasıl geçiyor anlamıyorum.)

Küçük fare ilk önceleri biraz tedirgin sayılırdı ve bu tedirginliğini, yaptığı işten aldığı zevki artırdığını anlayacak bir zihinsel düzeyden doğal olarak yoksundu. Gittikçe ustalaşmak, korkusunu tamamen yenmek ve neredeyse göstere göstere, hiçbir tedirginlik duymaksızın 'çalmak' istiyordu. Oysa ihtiyaç sahibi, meslekten bir hırsız olmadığı için, gerçekten ustalaştığında (yani çalmanın tedirginliğini, o gerilimin şiddetini artık duymadığında) yaptığı işten hiçbir zevk almaz olacaktı. (Bizim burada psikoanalitik bir yöntemle ve biraz da romansı bir havayla yaptığımız tahlil, B'yi hiç ilgilendirmez kuşkusuz, o sadece derslerini eğlenceli hale getirmek gibi basit bir sebeple yapıyordu bu işi. Bu da zaten malûm bir yazar hilesidir: biraz psikoloji bilen okuyucuların avlanmasına yarar: evet, biraz bilmek bazen avlanmaya sebep olabilir.)

İhtiyar dilbilgisi öğretmeni, burnunun ucunda bulunan kalın camlı, siyah çerçeveli gözlük sayesinde irileşmiş satırları takip ederek fiillerde birleşik zamanları, yazım ve noktalama kurallarını, sıfatları, zarfları, zamirleri, edatları, cümlelerin öğelerini ve daha bir sürü ıvır zıvırı anlatıp dururken, B'nin yavaş yavaş kadınsı bir kıvam kazanmaya başlayan beyaz, kusursuz, biçimli parmakları, masanın üzerindeki bir cetvele ya da bir silgiye hain bir hızla yaklaşır ve beklerdi. Yaşlı adam bir soru sormak için başını kitaptan kaldırıp B'ye baktığında oldukları yerde donup kalan o güzelim parmaklar, öğretmenin, aldığı cevaptan memnun bir halde bakışlarını tekrar kitaba kaydırmasıyla, ufak, milimetrik, yılsarı hamlelerle hedefe yaklaşır ve yine beklerdi. (Zamanlama çok önemli: öğretmen kaşlarını kaldırmış, gözlerini kitaptaki anlaşılması zor bir gramer kuralına dikmiştir ve bu kuralı on altı yaşında aptal bir çocuğa basite indirgeyerek nasıl anlatacağını düşünmektedir. Şimdi!) Saniyenin yarısı kadar bir zaman aralığında silgi cebe indirilmiştir. Kutlarınız.

“Şimdi anladın mı bu sözcüklere neden belirteç dendiğini?”

“Evet efendim.”

Eğer hedef tek hamlede cebe indirilemeyecek kadar uzak bir mesafede bulunuyorsa bunun için de yöntemleri vardı B'nin. Dirseklerini masaya dayay-

arak güzel yüzünü iki avucunun arasına alır ve kıvrır kıvrır kirpiklerini kır-
pıştırarak muhatabı dumura uğratacak bir dikkatle bakar, bakar, bakardı.

“Bana öyle bakma dikkatim dağılıyor.”

“Özür dilerim efendim. Ama sizin hiç çocuğunuz yok mu?”

“Var. Fakat şimdi dersimizi yapmak zorundayız.”

“Lütfen... Çok yoruldum. Hem bilirsiniz ki çağdaş pedagoglar biz öğren-
cilerin yirmi dakikadan fazla dikkatimizi bir konuya yoğunlaştıramadığımızı
tespit etmiş bulunuyorlar.”

Yaşlı adam, ihtiyarlara özgü o affeden tebessümüyle (Oyuna gelmedim,
sadece buna izin vermek istiyorum.) gözlüklerini çıkarıp masanın üzerine ko-
yar ve iki elinin baş parmaklarını pantolonunun askılığına takarak, odanın
içinde ama uzak, çok uzak bir yerlere bakardı. Baş parmaklarını on santimlik
bir sınır içerisinde aşağı yukarı hareket ettirerek pantolonunun askılarını
yaylandırıırken anlatmaya başlardı: “Oğlum şimdi üniversitede...”

Küçük fare bu numaranın her seferinde tutuyor olmasına şaşırarak, her za-
mankinden uzakta bulunan hedefi, öylesine masum bir uzanışla eline alıp yi-
ne tüm masumiyetiyle başını sallayarak öğretmeni tasdik ederdi ki, zavallı ih-
tiyarın, çok sevdiği dolmakaleminin ya da tahta cetvelinin ya da gümüş kitap
ayraçının birazdan bu hınzır kızın cebine ineceğini tahmin etmesi için, mü-
neccim olması gerekirdi. B, kimi zaman hedefi tekrar -fakat daha yakına- ko-
yar, bir dakika sonra tekrar elinde evirip çevirmeye başlardı. Sonra da, cebe!

* * *

B, bir süre sonra, öğretmen kitaba, odanın içinde uzak bir noktaya ya da
pencereden dışarıya bakarken değil, tam da gözlerinin içine bakarken gerçek-
leştirmeye başladı operasyonlarını; tam iğrenç bir soru sorup gözlerini B’nin
gözlerine diktğinde örneğin. “Evet küçük bayan, ‘güzel’ sözcüğünü sıfat ve
zarf olacak şekilde iki cümlede kullan bakalım.”

“Sıfat ve zarf olacak şekilde?”

(Bu da ne demek Allah aşkına? Güzel güzeldir.)

“Bekliyorum.”

B, soru kendisine yöneltilirken eline aldığı nesneyi -her neyse artık- öğ-
retmenin gözlerinin içine baka baka cebine atar, cebinden de buruş buruş bir
kağıt mendil çıkarmayı ihmal etmezdi. Yaşlı adam gözlüklerinin üstünden
bakarak cevabı beklerdi.

“Evet?”

“Bugün hava çok güzel.”

“Olmadı.” diye devam ederdi öğretmen, “Burada ‘güzel’ sözcüğünü yük-
lem olarak kullandın. Oysa ben...” (Bu adamın uzağı ya da yakını göreme-
me diye bir sorunu yok; adam resmen kör!)

Ders uzayıp gider, öğretmen anlatıp dururdu. B'nin doğru dürüst ne bir şey dinlediği ne bir şey anladığı söylenebilirdi tabi ki.

Ama artık işinde epey uzmanlaşmıştı doğrusu. Öyle ki önüne beş haftalık hedefler koyduğu bile oluyordu. (Önümüzdeki ders şu salak asker maketini alırım. Sonraki hafta şu kendinden yapışkanlı not kâğıtlarını. Sonra yaşlı adamın kim bilir hangi ceketinden kopmuş şu siyah kol düğmesini – kaç haftadır masanın üstünde duruyor; bir gün ceketini isteyip düğmeyi dikmeyi önersem mi, yazık, kimsesiz bir adam!) Evlerinin önündeki caddeden geçen belediye otobüsüne binip de öğretmenin evinin bulunduğu sokağa ulaşana kadar, o gün cebine indirmeyi planladığı küçük nesnenin hayaliyle içi ısınıyor, iyi günler ve günaydınlarla çalışma odasına girip masaya oturduğunda hızla etrafı tarayarak hedefinin geçen haftaki yerinde olup olmadığını kontrol ediyordu. Eğer hedef yerindeyse yanakları kızarıyor, kalp atışları neredeyse dışarıdan duyulacak kadar hızlanıyordu. (Bu hiç olmaz, ama hep böyle bir cümle vardır hikâyelerde – yalan! Bu düzenbaz yazarlara hiç güvenilmez bayım. Siz onları tebrik ederken onlar bıyık altından gülerler.)

İlerleyen günlerde bir de zamanla yarışmaya başlamıştı. Kural şuydu: eğer hedefe ilk beş dakikada ulaşıp da o küçük, harika, gereksiz ıvır zıvırı cebine indirmeyi başaramadıysa, o ders kendine ceza veriyor ve gelecek haftanın hedefini de o ders almak zorunda kalıyordu. Bu durumda birinci beş haftalık çalma planını yeniden gözden geçirmesi ve gelecek haftalar için (ç)alınacak nesnelere yenilerini eklemesi gerekiyordu. Her neyse.

Aradan haftalar, aylar geçti, emekli öğretmen anlattı, B dinler gibi yaptı ve her ders saatinde masadan bir ufak şey çalmaya devam etti. Annesi arkadaşlarına hava atacağı günlerin yakında geleceğini düşünüyordu. Öğretmen gülümsüyor ve ara sıra B'nin de tuzak sorularıyla bir başka şehirdeki oğlunu anlatıyordu. Bazen uzun, sıkıcı yağmurlar yağıyor, güneş birkaç gün yüzünü göstermiyordu. Her yer ıslak, iğrenç, buz rengi ya da mavi gri arası bir tona bürünüyor (Bu rengi gerçekten gören biri var mı acaba? Nasıl da ciddi ciddi 'tasvir' yaparlar!), hayat bütün neşesini yitiriyor, B sıkılıyor sıkılıyordu. Derse gelmeden önce, dolabının en alt çekmecesinde biriktirdiği, öğretmenin evinden gelme şeylere bakıyor ve hüznle, artık eski heyecanı duymadığını fark ediyordu. Yeni bir şey bulmalıydı. Yeni bir şey. Yeni. Bir. Şey. Yeni...

(Tabi ya! Nabokov!)

Nabokov, yaşlı dilbilgisi öğretmenin en sevdiği yazarlardan biriydi. Kimi zaman derse ara verdiklerinde, öğretmen bu enteresan yazardan bahseder ve kitaplardan, B'nin anlamakta zorlandığı bazı bölümler aktarırdı. Gerçi bu adamın 'Lolita'sı B'nin bile ilgisini çekmişti önceleri ama, bir hafta içerisinde okuyup getirmeye söz verdiği bu kitap elinde tam bir ay sürünmüştü. Or-

ta yaşlı bir adamın, ergenliğin ilk dönemindeki bir kıza duyduğu aşktan bahsediyordu, ilginçti bir kere, ancak kitap aynı zamanda bir dilsel şölen olduğu için edebi zevki gelişmemiş sıradan bir okuyucu olan B'ye oldukça boğucu gelmişti. (Ben en iyisi filmi seyredelim! Oysa benim filmi izleyerek sadece konuyu takip edebilirsiniz; fakat o dil estetiğini almanız mümkün değildir. Bu dil meselesi, 'okuyucu'nun kendini 'seyirci'den üstün görmesini sağlar. İtiraf etmek gerekir ki şu karmaşık edebiyat işlerinde en dikkate değer nokta da budur.) Tamamını okumayı beceremeyeceğini anlayınca sayfaları onar yirmişer atlamış, fakat son yirmi sayfayı dikkatle okuyarak gecikmeli bir biçimde kitabı öğretmene teslim etmişti. (İhtiyar bunağın bir öğretmen olduğunu unutmayalım; sorabilir: peki sonunda ne oluyor?)

Bu yaşlı ve ilginç öğretmen, bütün Nabokov kitapları arasında (Lolita, Cinnet, Pnin, Lujin Savunması, Sebastian Knight'ın Gerçek yaşamı, Karanlıkta Kahkaha, Göz...) özellikle bir tanesini daima elinin altında bulundururdu. B'ye ayda bir yaptığı yazılı sınavlar esnasında hep bu kitabı eline alır, bir sayfasına dakikalarca dalar, birden yirmi otuz sayfa kadar ileriye gider, tekrar aynı sayfaya döner, derken kitabın son bölümünü okur, pencereden dışarı bakardı: Karanlıkta Kahkaha. Kimbilir neler düşündürürdü altmış beş yaşındaki bu adama o hinoğluhin kitap. Doğrusu bunu bilemiyoruz. Ama B'ye neler düşündürdüğünü söyleyebilirim. Tam da çalmanın artık eski zevkini vermez olduğu zamanlarda...

B, bu kitabı ne yapıp ne edip almalıydı!

* * *

On altıncı doğum gününde sınıf arkadaşı K, hediyesini uzatmış ve "Aç bakalım beğenecek misin!" dedikten sonra müthiş bir kahkaha patlatmıştı. Akılının bir köşesinde bu hınzır arkadaşın, B'yi herkesin önünde küçük düşürecek bir hediye aldığı korkusu belirlemekle birlikte (Kapağı açar açmaz sıkıştırılmış yayın gevşemesiyle suratında patlayacak kocaman kırmızı bir boks eldiveni – ah fazla çizgi film seyrediyorsun!) içinde Karanlıkta Kahkaha'yı çalmak konusunda acayip bir istek uyanmıştı. Parti boyunca kitabı çalmanın zorluklarını düşünmüş ve canı sıkılmıştı. Evdeki son arkadaşı da gittikten sonra, odasına çekildiğinde hırsından neredeyse ağlamak üzereydi.

Kitap, öğretmene göre masanın sağında, kalın dilbilgisi kitaplarının altında dururdu sürekli. Adam hemen her ders bir biçimde kitabı eline alır ve daha önce söylendiği üzere sayfalarını karıştırırdı. (Kaybolduğunu kesin fark edecek.) Bunun için dâhiyane bir plan yapması gerekiyordu B'nin ve yaptı tabi.

Ertesi gün okul çıkışında, kitapçıların bulunduğu plazaya gitti ve cebindeki tüm parayı vererek Karanlıkta Kahkaha'yı satın aldı. (Para verip almak hiç de eğlenceli değildi: Afedersiniz Nabokov'un kitapları ne tarafta acaba? Sonra tezgâha bırakılan paralar: demir onluklar, kâğıt paralar ve yüzlükler. Satı-

cının küçümseyici bakışları. Hafta boyunca biriktirdiği tüm parayı kitaba veren salak bir kitap kurdu daha! Hiç de değil. Planımı bir bilsen!) Otobüsle eve dönerken, yaşlı adamın bu kitapta ne bulduğunu anlamak için kitaba şöyle bir göz attı. (Sıkıcı.)

Kusursuz bir iş olmalı. Önce bir şekilde öğretmenin kitabını görmeliyim. İlk sayfada isim, imza, tarih falan olabilir. Sonra ilerleyen sayfalarda altı çizili satırlar... Ah evet! Önce kitabı okumak için istemeliyim.

Düşündüğü gibi de yaptı. Kitabı gayet kibar bir biçimde adamdan istedi ve bir hafta boyunca inceledi. İlk sayfadaki isim ve tarih kısmını aynen kendi satın aldığı kitaba kopyaladı. (İyi ki imza yok, taklit etmek hayli güç olabilirdi.) Sonra adamın kitabından altı çizili satırları tespit ederek kendi kitabında aynı satırların altını çizdi. (Ünlemler, soru işaretleri, parantez içerisine yazılmış notlar: birinde şöyle yazıyordu: evlilik ve aşk, bunların hepsi saçmalık!) Son sayfada kitabın okunuş tarihleri vardı. (Çılgın adam tam dört defa okumuş bunu.) Bütün tarihleri büyük bir dikkatle kendi kitabının son sayfasına kopya etti. Ve yine son sayfada adamın el yazısıyla bir not: İnsan kendi yazgısına -bir noktaya kadar da olsa- bir kitapta rastlayınca biraz rahatlıyor: yalnız değilsin, yalnız değilsin. Bu olanlar sadece sana olmadı. (Bak sen! Evet; alay etmeyi iyi bilen hinoğlulu yazarlar vardır: okuyucu heyecanla, merakla aşkı/hırsızlığı/cinayeti takip ederken, hain yazar, yazı masasının başında ayaklarını uzatıp bir sigara yakar. Olup bitenler umurunda bile değildir: o, oyuncağıyla oynayan yaramaz bir çocuktur yalnızca, dille oynayan büyük bir çocuk.)

Şimdi o ihtiyar bunağa onunkiyle aynı hale getirdiğim kendi kitabımı götürsem hayatta anlamayacaktır. Fakat hayır! Ona kitabını götüreceğim ve oradan geri alacağım. Bunu yapmak istiyorum. Bunu.

Ders yılının bitmesine bir ay kalmıştı – mayısın ortaları falan. B, cuma akşamı televizyondaki bütün kanallarda hava durumu raporlarını merakla izlemiş ve cumartesi günü yağmur yağması için Allah'a hiç etmediği kadar dua etmişti. (Bak, yarın yağmur yağdırrırsan bu aptal hırsızlık olayını bitireceğim ve bütün yaz ders çalışacağım – hiç olmazsa öğleden sonra yağdır, lütfen...) Zira cebine Karanlıkta Kahakaha'nın sığabileceği mevsime uygun tek giysisi geçen sene annesinin kendine bir sürpriz yaparak aldığı ve B'nin ergenlik dönemindeki bütün genç kızlar gibi anlaşılmaz bir inatla giymeyi reddettiği ince kırmızı yağmurluktan ve onu giyebilmesi için yağmur yağması gerekiyordu – aslında biraz serpiştirse de yeterdi. Televizyon kanallarındaki birbirini tutmayan hava tahmin raporları, B'nin dualarını uyuyana kadar sürdürmesine neden olmuştu. Tahmin ederim ki, bütün kanallar havanın yağışlı olduğunu söyleseydi, B hiç de dua etme ihtiyacı hissetmeyecekti – ah baylar, modernizm tanrıya olan inancımızı çok çarpık bir biçime sokuyor.

Hay aksi şeytan! Cumartesi sabahı uyanıp da heyecan içerisinde pencereden gökyüzüne baktığında, pırıl pırıl, bulutsuz, nefis bir bahar göğünün gülümsediğini gördü. Küçük fare kahvaltı boyunca somurtup durdu ve hemen odasına çekilerek, tanrının küçük bir kızı kırmayıp yağmur yağdıracağından emin olduğu için akşamdan hazırlayıp sandalyenin üzerine koyduğu ince kırmızı yağmurluğunu yatağın üzerine hınçla fırlattı. Bu durumda o inatçı ve hiçbir şeyden anlamayan annesini (cepleri kitabın sığabileceği kadar büyük) yeni bir giysi satın alma konusunda ikna etmesi gerekiyordu: bunun için en şirret suratını takındı, ses tonunu olabildiğince dediğim dedik bir tona ayarlamak için birkaç kez öksürdü ve odadan tam bir savaşçı gibi çıktı. (Bu yaşlarda kızları olanlar bilirler efendim.)

“Fakat seni anlamıyorum! Dün, bir senedir yüzüne bile bakmadığın o güzelim yağmurluğu bulmak için bütün dolabı boşaltmak zorunda bıraktın beni. Havada bir tane bulut olmadığı halde tutturdun kırmızı yağmurluk da kırmızı yağmurluk diye! Şimdi de tutmuş mağazaya gidip yeni bir giysi almaktan bahsediyorsun! Kesinlikle olmaz!”

“O salak yağmurluğu giyinmemi bekleme benden! Nasıl bir şey olduğunu unutmuşum, hepsi bu!”

On beş dakika sonra anne kız mağazaya gitmek için çoktan hazırlanıp çıkmışlardı bile. B istediği giysi konusunda tezgâhtar kızı da çileden çıkarmayı başardı tabi. (Şey...bu da olmaz bunun da cepleri küçük. Kızım cepleri küçük olsun, ne olmuş yani? Hayır anne olmaz, bunun cepleri küçük diyorum!) Uzun uğraşlar neticesinde (tezgâhta yığılı onlarca giysi düşünün) B, annesi almış olsa giymeyi kesinlikle reddedeceği iğrenç vişne çürüğü bir yazlık ceketini beğendiğini söylediğinde çıldırma noktasına gelmiş olan zavallı kadının fiyatını falan sormadan satıcıdan ceketin hemen paketlenmesini istedi.

“Bütün bir cumartesi sabahımı senin saçma sapan isteklerin için harcadım ve unutmaya ikide derse yetişmen gerekiyor!”

İnsanların neyi niçin yaptıklarını hiç anlayamıyoruz: Saat biri çeyrek gece hafif bir yağmur başladı: B biraz evvel aldıkları iğrenç ceketini dolaba astı ve sabahleyin yatağın üzerine fırlattığı ince kırmızı yağmurluğu keyifle üstüne geçirirken annesine yapacağı açıklamadan son derece hoşnut görünüyordu: “Yağmur başladı görmüyor musun?”

* * *

Ders yine son derece sıkıcı geçti. Öğretmenin bütün ısrarlarına rağmen antredeki dolaba bırakmayı reddettiği kırmızı yağmurluğu, bir metre kadar ilerisinde bulunan sandalyenin üzerinde duruyordu. B, dersin sonuna kadar, cebindeki kopya kitapla, kısa süre önce geri verdiği öğretmenin kitabını değiştirme fırsatını bir türlü bulamadı. Yaşlı adam adeta kurt adama dönüşmüş-

tü: her yere birden bakıyor ve her şeyi birden görüyor gibiydi. Üstelik dersini anlatırken her zaman yaptığı gibi dilbilgisi kitabının satırlarına değil, inatla, ısrarla, hatta korkutucu olduğu bile söylenebilecek gözlerle B'ye bakıp durmuştu. Nihayet ders sona erdi ve B, lavaboya gitmek için öğretmenden izin istedi. Kırmızı yağmurluk ve cebindeki kopya kitap sandalyenin üstünde gülümsüyordu. Kurt öğretmen küçük kızın yokluğundan faydalanarak kırmızı yağmurluğun cebindeki kopya kitabı aldı, masaya bıraktı ve ilk sayfasına şöyle yazdı : “Seni küçük fare, her şeyin farkındayım!” Sonra kendi kitabını yağmurluğun cebine sıkıştırıverdi. Lavabodan döndüğünde, hain öğretmen, hain B'yi kapıya kadar yolcu etme nezaketi gösterdi.

“Haftaya görüşmek üzere”

“Hı hı.”

“Verdiğim testleri çözmeyi sakın ihmal etme.”

“Hı hı...”

“Ben de biraz çıkıp yürüyüş yapmak istiyorum.”

Öğretmen, B ile birlikte kapıdan çıkarken ellerini ceplerinde gezdirdi:

“Ah tanrım, anahtarlar... masamın üzerinde kalmış... Rica etsem getirebilir misin?”

“Tabi tabi!” diyerek koştu B, işte nihayet aradığı fırsatı ihtiyar bunak kendi elleriyle vermişti! Bay G'nin kımıldamaya bile vakit bulamayacağı kadar kısa bir sürede (Normalde yazarlar bu tip durumlar için ‘göz açıp kapayıncaya kadar’ deyimini tercih ederler tabi.) B merdivenlere koşup ders çalıştıkları odaya geri dönmüştü bile. Önce hemen masanın üzerinde en görünür noktada bulunan anahtarları aldı, ardından hızla cebindeki kitabı çıkarttı, öğretmenin (!) kitabını alıp cebine koydu ve tekrar kapıya yöneldi.

“Buyurun anahtarlarınız...”

“Çok teşekkür ederim.”

“Ben teşekkür ederim.” derken B'nin yüzünde şeytani bir gülümseme vardı. Bahçe kapısından tam çıkıyordu ki yaşlı öğretmen arkasından seslendi:

“Bir dakika bekle! Ne tarafa gidiyorsun?”

“Duraktan otobüse bineceğim.”

“Oo ben parka doğru gidiyorum. Görüşmek üzere.”

“Hı hı.”

B, belediye otobüsüyle eve dönerken, üzerinde bulunan kırmızı yağmurluğun ceplerine ellerini soktu ve sağ eli kitaba temas edince hınzırca bir kahkaha attı. O esnada Bay G de otobüsün arkasından bakarken kahkahalarını tutamıyordu. ❧

FATMANUR İLDOKUZ

KISKANIRIM SENİ BEN

Saatlerdir pencereden aşağıya bakıyorum. Allahım vakit bir türlü geçmek bilmiyor. Bu pencerenin manzarası da hiç zengin değil. Bahçeye de kimse çıkmıyor ki laf atıp biraz oyalanayım. Salonda ebe, anneannem ve tabii annem var. Ara kapıdan bile geçirirmiyorlar. Daha doğmadan zararı dokunmaya başladı. Babam desen telaşla bir ön odaya gidiyor bir mutfığa. Seslendim gülümsemedi bile. İçimden hıçkırma hıçkırma ağlamak geliyor ama kendimi tutuyorum. O küçük yılanın hayatımı mahvetmesine izin veremem. Ne de uzun sürdü şu doğum. Ya doğacak çocuk erkek olursa. İşte o zaman pabucum dama atıldı demektir. Kimse yüzüme bakmaz. Artık benim şarkılarımla oynamalarımla ilgilenmezler bile. Bir köşede unutulup giderim. Babam radyoyu da kapattı. Annemiz bu haldeyken radyo dinleyemezmişiz. Vicdanımız nasıl elveriyormuş? Böyle de zaman geçmiyor ki. Allah vere de erkek olmasa. Ufff! Ne olacaksa bir an önce olsun.

“Gözünüz aydın Ali bey! Bir kızınız daha oldu! Allah size uzun ömür versin, diğerine inşallah!” Çok şükür! En azından erkek değil. Şükrettiğim şeye bak. Ebenin dediğini duymadın mı? Diğerine inşallah! Ne demek bu? Artık diğeri mi kaldı? Olmuyorsa olmuyor canım. Kız çocuklarının ne kötülüğü var ki? Çocuk erkek olunca başımız göğe mi erecek? “Aaa dört kız kardeş misiniz? (Müjdeler olsun artık beş olduk!) Vah vah!!! Kurban olduğum, kimine doldurur, kimine de işte böyle...” Size ne! Hep bu söylenenler yüzünden başım yandı. Yeni bir kardeş daha, dayanılır şey değil. Saadet’e daha alışamadan bu bela geldi beni buldu. Yani annemlere de bravo hiç sektirmiyorlar: İki yıl arayla bir çocuk! “Sen içeri girip kardeşini görmeyecek misin?” Görünce ne olacak? Hiç merak etmiyorum ki. Eminim çirkinin tekidir. Kucağına alırsın zırlamaya başlar. Ne anlar o seilmekten okşanmaktan. Aslında ne yalan söyleyeyim biraz merak ediyorum. Adım gibi eminim ki, çirkin, mor, sevimsiz bir et yumağı. Ama yine de bir görsem iyi olacak. Ya güzelse?!!!! Mümkün değil, olmaz öyle şey. “Kızım girsene içeri.” Çok lazımmiş gibi babam onu niye kucağına aldı ki? “Bak kardeşine ablası.” Yok, hayır bu benim kardeşim olamaz! Gerçekten çok çirkin!! Vallahi abartmıyorum. Beyaz bir kundağın içinde küçük mosmor bir surat. Ebe hanım bu zavallı şeyi daha da çirkinleştirmek için bir de gözüne sürme çekmemiş mi; tam olmuş. Bu mas-

karalık yetmezmiş gibi sol dudağının üst tarafına da ben kondurmuş. Başına niye bağladıklarını anlamadığım tülbenti de sayarsak al sana nur topu gibi bir hilkat garibesi. Acaba benim gördüklerimi babam görmüyor mu? Böyle, neredeyse yaratık denecek kadar çirkin bir bebeği nasıl gülerек kucığında tutuyor, anlamıyorum. Hayır baba bunu yapma. “Kara kızım gel otur da kardeşini kucagina vereyim.” Artık bu kadarına dayanacak gücüm kalmadı. Bu odaya koşarak kaçmak, ağlamak, feryat etmek istiyorum. Haksızlık bu!!!! “Beğendin mi kardeşini?” Ne kadar çirkin! “Bak ablası çirkin olur mu?” Ne oluyor bana anlamadım. Gözüm kararmaya başladı. Ayakta durmakta zorlanıyorum. Sanki dizlerimin bağı çözülüyor.

“Aaa bayıldı! Kızım koş su getir, kolonya getir. Ah ne fesattır o! Karnı kurt dolu kurt.” Demek öyle anne, bunu öğrendiğim iyi oldu. Karnım kurt dolmuş. “Öyle deme benim kara kızıma, kızım, aç gözlerini.” “Kesin numara yapıyordur. Gıdıklayayım bak nasıl gülecek.” Hissetmiyorum bile Hatice hanım. Nasıl olsa iki gün sonra bir iş çevirip bana muhtaç olacaksın. O zaman inim inim inleteyim de gör dünya kaç bucakmış. Hem baygınlığım, hem tüm sesleri duyuyorum, bu nasıl oluyor anlamadım. Hakkımda konuşulanlara cevap vermek için yanıp tutuşuyorum ama, dilimi bir türlü oynatamıyorum. Ah bir konuşabilsem neler söyleyeceğim. Burnuma keskin kolonya kokusu geliyor. “Oh! Çok şükür! Nihayet gözlerini açtı! Babamın müşfik tebesümü... İçim doluyor, ağlamamak için dudaklarımı ısıyorum ama o kadar halsizim ki. Babam telaşla yüzüme bakıyor. “Ne olmuş benim kızıma?” Ne olduğunu siz çok iyi biliyorsunuz. “Şimdi biraz açıldın mı?” Evet, bilerseniz, ne kadar açıldım. Başım kazan gibi, durmadan uğulduyor. Kimsenin yüzünü görmek istemiyorum. “Aç karnına bu vakte kadar durursan olacağı bu.” Keşke yer yarılsa da yerin dibine girsem. Bir kuvvet kalkıp suratımı sallaya sallaya mutfağa gidersem belki rahatlarım. Bu sevimsiz de doğacak zamanı buldu. Kış ortası dışarı çıkamazsın, oyun oynayamazsın. Oysa şimdi kimsenin duymayacağı bir yerde avazım çıktığı kadar bağırarak ağlamak istiyorum. Bana yapılan bu haksızlığa daha ne kadar tahammül edebilirim ki! Sanki arkamdan neler konuştuklarını bilmiyorum. Geçen ay dayımın çocuğu olduğunda da herkes kaşıyla gözüyle beni işaret ederek kıskanıp kıskanmadığımı sormuştu. Ben sanki salağım, akılsızım, konuşulanları, işaretleri anlamıyorum. Bakmayın, olgunluğa verip susuyorum ama sabır taşı da değilim ki. Dayımın kızını kıskanacak kadar kafayı yemedim. Evet o gün biraz taşkınlık yaptım doğru ama, onlar da hep aynı şeyden bahsedip duruyorlardı. Ben de sıkıldım, biraz şarkı söyleyip oynadım. Tamam durmadan da konuştum. Ne var bunda? Bu kıskandığımı anlamına gelmez ki. Hem kıskansaydım o aptal şeyi

kucağıma alır öper miydim? Daha çocuğu elime alır almaz herkes dikkat kesildi; sanki zarar vereceğim. Öyle bir niyetim olsa bunu sizin yanınızda yapar mıyım? “Bu soğukta biraz daha otursan hasta olursun. Böyle elini yüzüne dayayıp uzun uzun düşündüğüne göre iş ciddi galiba.” Bu kızın rahatlığı da çok can sıkıcı. Sanki onun biraz önce yeni bir kardeşi olmadı. Demek ki alışmış, baksana kılı kıpırdamıyor. Yahu benimle dalga geçeceğine yanımda olsan ya. Elele verip bir çaresine bakardık. Nedense o kadar yorgunum ki Hatice’ye cevap vermek bile gelmiyor içimden. Şimdi içeriye gitmek bir işkence. Burası da hakikaten çok soğuk. En iyisi hiçbir şey olmamış gibi gidip oturayım.

“Geliyor, hemen bırak çocuğu beşiğe. Aman yavrum tam kötü zamanı dikkat edin.” Benim duyacağımı bal gibi de biliyorsun anneanne. Duydum ve hepinizden nefret ediyorum, hepinizden. “Yavrum nasılsın? İyileştin mi? Sen bizim biricik kara kızımsın. Biz seni çok seviyoruz.” Belli belli ne kadar sevdiğiniz. O yüzden ikide bir üstüme yeni çocuk getiriyorsunuz. “Bu daha çok küçük, bakıma muhtaç da ondan kucağıma alıyoruz öyle değil mi annesi? Senin yerini kimse tutamaz. Gel otur bakayım babanın dizine.” Dilenciye sadaka mı veriyorsunuz? Allahım ne olur sussunlar. Herkesin gözü üstümde, kafayı yiyeceğim. Neyse tam zamanında zil çaldı. Dedemin gelmesi çok iyi oldu. Bu evde artık bir dakika bile duramam. Dede ben size geleceğim bugün. Başımı o kadar eğdiğim halde, yine de işaretle kıskançlığımı anlatmalarını görüyorum. Niyeyse içimden konuşmak da gelmiyor. Dedemlerin bir an önce kalkmasını bekliyorum. Bari gidip giysilerimi hazırlayayım.

* * *

Dedemler uyudu. İstemem dediğim halde zorla açık bıraktılar gece lambasını. Ben karanlıktan korkmam ki. Giderken babama sarılma mıydım? Adamcağız o kadar da kollarını açıp bekledi. Öyle de güzel bakıyordu ki!. Şimdi sevgili bebeğine bakıyordur güzel güzel! Sarılmamakla da çok iyi yaptım. Artık ben yokum, meydan onlara kaldı. Bahane uydurmadan rahat rahat sevebilirler küçük, bakıma muhtaç yavrularını! Kimseye ayak bağı olmaya- yım ben. En zoruma giden şey de beni saf yerine koymaları. Yavrum biz hepinizi çok seviyoruz, onları da seni de, hepinizin yeri ayrı, deseler daha az kırılacağım. Tamam alışmam zor olacak biraz ama yine de dayanırım. Fakat bu türlü beni çileden çıkarıyor. Kendimi aşağılanmış hissediyorum. Düpedüz aptal yerine konuyorum. Bu mesele sadece aile içinde kalsa ona da razıyım. Üzerine vazife olan olmayan herkes benim yanımda hiç çekinmeden ablası bebeği kıskanıyor mu, diye soracak. Annem benim duyduğumu farkedirse ki farkedir; “hiç kıskanır mı, çok akıllı benim kızım, teyzesi” diyecek sonra da yakasını silkip başını sallayacak. Benim anlamadığım nokta şu: Akıllı olun-

ca niye kıskanmayayım? Asıl akılsızlar başlarına geleceği bilemedikleri için kıskanmazlar. Akıllıyım diye kıskanma hakkım yok mu? Beni böyle söyleyip kandıracaklarını zannediyorlarsa avuçlarını yalarlar. Artık burama geldi. Hadi ilkinde ses çıkarmadım fazla, o zaman daha küçüktüm, ama şimdi dayanamıyorum. İçim daralıyor, bak yutkunamıyorum bile. Biliyorum bundan sonra durmadan arkamdan konuşacaklar. Bir daha eve dönemem. Burada dedemle yaşarım. Hem bu evin bahçesi de var, canım sıkılmaz. Akşamları dedemle havuzu doldururuz, gülleri, akşam sefalarını sularız. Şimdi kış ama nasıl olsa bahar gelecek. Öğleyin biraz تنها oluyor, boş ver ben bulurum yapacak bir şeyler. Onların da şeytan görsün yüzünü. Şu gece lambasının ışığı ne de can sıkıcı, yeşil yeşil, babamın gözleri gibi. Bak işte uyumazsan çişin gelir. Hemen kapa gözlerini.

* * *

“Hacı ben bu çocuğun durumunu hiç beğenmiyorum. Buraya geleli onbeş gün oldu annesinin kardeşlerinin adını ağzına almıyor. Sabahtan akşama kadar bir dakika durmadan haylazlık yapıyor. Gidişatı iyi değil. Bir dalgınlaşıyor, bir hırçınlaşıyor. Yok bu böyle olmaz. Bir an önce çaresine bakmak lazım. Mazallah sonra iş büyürse altından kalkamayız. Bugün Ali’ye söyle ne yapıp etsin alsın çocuğun gönlünü. Hırçınlığı hep özleminden. Kibrine yediriş söylemiyor ama bak, yemeden içmeden kesildi. Biz ne de olsa anne babasının yerini tutamayız. Çocuğun başına Allah göstermesin bir şey gelse ömür boyu içimizden çıkmaz. En iyisi yara derinleşmeden dağlamak. Bugünden tezi yok Ali sahip çıksın çocuğuna. İnsanın ciğeri elvermiyor, el kadar yavru göz göre göre eriyip gidiyor.” “Bizim hatun gene aldı sazi eline. Ne varmış çocuğun halinde? Gayet iyi. Burada kafasını dinliyor yavrucak. Apartman dairesinde bunalacağına ferah ferah oturuyor işte. Siz kadınlar her şeyi kötüye yormasanız içiniz rahat etmez.” “Fazla dillenme, senin aklın ermez öyle şeylere. Dediğim gibi dükkana gider gitmez Ali’ye haber gönder.” “Tamam patron, sen ne dersen o. Lafının üstüne laf koymak ne haddimize.” “Hadi Allah işini rast getirsin. Dediğimi unutma.”

Kulaklarıma inanamıyorum. Resmen kovuldum. Annemin dediği gibi ne kadersiz başım varmış. Şimdi kaldım mı evsiz yurtsuz? Ne güzel yaşayıp gidiyorduk. Anneannem komşu çocuğunu dövdüm diye kızdı bana herhalde. O da nasıl erkek çocuğuydu, annesinin eteğine sığınıp şikayete gelmiş, uyuz mıymıntı. Aslında bana bir zararı yoktu boş yere niye dövdüm ki. Uslu uslu duruşu o kadar can sıkıcıydı ki dayanamayıp şeytana uydum. Allah da cezamı verdi işte. İyi ki ellerimi yıkamak için yukarı çıkmışım. Belki babam gelene kadar anneannemi kandırırım. Eve kös kös dönersem Hatice’nin dilin-

den kurtulamam her şeyden önce. Geçen akşam gittiğimizde yüzüne bakmadım. Dedemin yeni aldığı hırkayla da havama diyecek yoktu. O kadar sordu napıyorsun diye ağzımı açmadım. Eve dönersem intikamı acı olacak. En çok da kimseyi özlemedim dememe bozuldu. Ne de olsa o benim oyun arkadaşım. Az mı annemi atlatıp muzırlık yaptık. Çok ayıp ettim ona karşı. O gün de herkes sorgu meleği gibiydi. Dayım sordu, teyzem sordu, yengem sordu: Anneni babanı kardeşlerini hiç özlemiyor musun? Ne söylememi bekliyordunuz sevgili akrabalarım. Hasretlerinden ölüyorum, evi terkettiğime pişmanım mı diyecektim. Kusura bakmayın ama daha çok beklersiniz. Özlemedim diyorsam özlemedim! Kimseye yalan borcum yok benim. Azıcık, ama azıcık Haticeyle oynamayı özledim, bir de yatağımı hepsi bu! Yerimi yadırgıyorum galiba, geceleri uyumakta zorlanıyorum. Tam beş nöbet tuvalete kalktığım oluyor. Onun dışında gayet rahatım. Dedem bir dediğimi iki etmiyor, anneannem desen öyle. Anlayacağın bir elim yağda bir elim balda. Sen büyüksün oyuncağını kardeşine ver diyen yok, topu lavobada yıkadığım için kulağımı çeken yok... Daha bu yaz sırf bu mesele yüzünden kaç nöbet dayak yedim. Neymiş efendim çamaşır suyuyla yeni ovulmuş lavobada kırk sokak gezmiş topun ne işi varmış. Elim de topa değiyor, onu lavobada yıkıyorum da topu niye yıkayamıyorum? Bir sürü saçma sapan kural. Burada her şey serbest, dedemin zorla yedirdiği yemekleri saymazsak, karışan görüşen yok. Bazen sessizlikten sıkılıyorum o kadar. Anneannem, sen geldiğinden beri bizim ev şenlendi maşallah çenen hiç durmuyor diyor ama ben kendim söylüyorum, kendim dinliyorum. Saat kaç oldu acaba. Babam her an gelebilir. Belki de gelmez. Yokluğuma alışmışlardır, başlarına bela olurum diye dönmemi istemiyorlardır. O zaman geçen akşam bana gitme diye neden yalvardı? Kalmayacağı mı bildiği için usulen mi sordu acaba? Babam böyle şey yapar mı? Bilemiyorum, gözümün içine baka baka onu kucağına alabildiğine göre her şey beklenir. Şimdi aklıma gelince bile kötü oluyorum, sırtımdan ter boşanıyor. Yok ben bu sıkıntıya gelemem acele çözüm bulmam lazım. Bir araba durdu, sakın babam olmasın!

“Neredeymiş babasının kara kızı?”

“Babaya hoş geldin demeyecek mi?”

“Benim geveze kızım dilini mi yutmuş?”

“Yavrum babana gitsene! Eh inat da bir murat. Hadi bahçeye çıkın da orada halleşin baba kız başbaşa.” “Gel bakayım benim inat kara kızı!” İndir beni kucağından. Niye geldin? Git, istemiyorum seni! Allahım bana böyle bak-

masın, pes etmek istemiyorum. Konuşsana şimdi de sen mi yuttun dilini! “Sana bakıyorum, kara kızımı büyümüş de babasına kafa tutarmış. Sen ne zaman büyüdün, daha dün el kazardın.” Sen kardeşlerimle uğraşırken olmasın? Niye sert çıkamıyorum, niye? Babamın bakışları bütün direncimi kırıyor. Onunla konuşmayı ne kadar özlemişim. Oh olsun ayağıma kadar da getirttim ya! Gidip sarılsam mı? Ne o, öyle cepcek gibi hemen vazgeçiyorsun, biraz ağırdan sat kendini. Sana o kadar acı çektirdi, sen ne yaptın? Görür görmez teleme peyniri gibi dağıldın. “Yavrum seni gerçekten çok özledim. Her akşam eve gelip de senin şakımanı duyamayınca nasıl kötü oluyorum bir bilsen. Senin yaramazlıklarını, gevezeliklerini bile özlüyorum. Kardeşine gelince, onun bir suçu yok. Bizim sevgimiz hepinize yeter. Sen hem büyükdedeni hem Mehmet dedeni seviyorsun. Birini sevmen diğerini sevmene engel mi?” Galiba doğru söylüyor. Ben iki dedemi de çok seviyorum. “Hepinizin yeri ayrı. Hem et tırnaktan ayrılır mı? Ama artık seni bırakmam. Ben kimi dinleyeceğim akşamları. Kim bana şarkı söyleyecek?” Ne oldu anlamadım, birden yerimden fırlayıp babamın kucağına atıldım. Hiç bu kadar içten sarıldığımı hatırlamıyorum babama. Kokusunu, hatta sakalının yüzümü gıdıklamasını bile özlemişim. Babam beni kucağından indirmeden arabaya yaklaşıyor. “Ben kızıma ne aldım?” Vay be ne güzel bebek! Babam beni sahiden çok özlemiş. “Feda olsun benim kara kızıma.” Bebekle oynamayı sevmem ama bu gerçekten muhteşem. Şimdi bir an önce eve gidip bebeğimi göstermek istiyorum. Arkalarından konuşmak istemem ama buradaki çocuklar çok can sıkıcı. Neyse ki onlardan kurtuluyorum. “Hah şöyle, bu yaşta ne bu inat. Hadi Ali sen işinden olma gidin gayri.” “Sağol anne allahaismarladık.”

* * *

İnsanın çok kardeşinin olması o kadar da fena değil aslında. Şimdi ben tek çocuk olsam kime övüneceğim babamın bana aldığı bebekle. Eminim görünce çatır çatır çatlayacaklar. Kimsenin elini bile sürmesine izin vermeyeceğim. O çirkin meret de belki güzelleşmiştir bu süre zarfında. İlerde nasıl olsa emri-me girecek. Hele bir büyüsün hizaya getirmesini bilirim ben. Şimdilik onunla ilgilenmelerine göz yumarım. Herhalde yapabilirim bunu. Babam kendisi söylemedi mi sensiz evin tadı tuzu yok diye. Demek ki en çok beni seviyor. Zaten biliyorum böyle olduğunu ama emin olmak istedim işte. Onlara da yazık, babam kardeşlerimi de sevsin fakat benim kadar değil. Gerçi buna bile katlanması çok zor ama elden ne gelir, benim kaderime yazılan da bu! ❧

KASIM TİRYAKİ

YÜRÜYÜŞ

Mis gibi çayır ve toprak kokuyordu her yan. Mayıs sonları gibiydi ve bu Mayda çayırlar bir karışa yakın olurdu. Bunu bilmek için köylü olmaya gerek yoktu. Mevsimlerden, tabiattan az buçuk haberi olan herkes bilebilirdi bunu. Yolun karşı tarafındaki çayırlara bakarken bunu düşündü. Belki de düşünmedi de bir karışa yakın çayırları gördü sadece. Yol çayırların başladığı yerden üç kat telle ayrılıyordu. Sabahtan beri durmadan yürüyordu. Saat öğle üzeriydi. Bu kadar çabuk yorulmamalıydım diye düşündü. Üstten aşağı bitkin haline baktı. Sonra hafiften ısıtmaya başlayan güneşe. Eğilip çayırları bir güzel kokladı. Yeniden gökyüzüne çevirdi bakışlarını. *Ne biçim iş* diye söylendi birkaç kez. *Düşündüğümün tersini yapmakla mı geçecek zaman? Geçmeyecek. Geçmemeli.* Sonra var gücüyle bağırды *geçmeyecek* diye. Güldü kendine. Ortalık öyle sessizdi ki. Nereden geldiğini bilmediği bir sevinç dalgası gelip oturmuştu içine.

İnce ketenden, kemik rengi montu başparmağının ucunda sırtından aşağı sarkıtmıştı. Boştaki eliyle ceplerini karıştırdı. Mavi bir poşetin içerisinde, ufak kağıtlarda yiyecekleri vardı. Tam zamanıydı. Bir ağaç. Gölgesinde oturup dinleneceği, yiyip içeceği, uyuyacağı... Bir ağaç. *Biraz daha yürümem lazım anlaşılan. Biraz daha, biraz daha, biraz daha yürümek, durmadan yürümeliyim, durmamalıca.* Güldü. *Aslında bir türkü uydurmanın zamanı. Yürü, durmadan yürü, bakalım nereye çıkar bu yolun sonu.* Arkası gelmedi ama o kadarını tekrar edip durdu. Bir saat kadar, belki biraz daha fazla yürüdü. Şimdi bir değil, bir çok ağacın olduğu ve üstelik ağaçların az ilerisinde, üç dört metre genişliğinde berrak bir suyun aktığı güzel bir yere gelmişti. Yolu kaybetme pahasına bulmuştu bu güzel yurdu. *Yurdum benim, yeşil çayırlı, suları temiz ve bol memleketim.* İlkokul yıllarında buna benzer epeyi şiir okumuştı. *Memleketim memleketim.* Görünürde yol mol yoktu artık. Elbette yolu bulurdu; canı cehennemeydi yolun; hışım la sürdürdü attı kafasından onu.

Büyükçe bir meşenin altına uzandı. Beş dakika ölü gibi kıpırdamadan durdu. Gözlerini ağacın yapraklarına dikip, ter damlacıklarının, teninin üzerindeki son yuvarlanışlarını, sonrada soğuyup katılaşmalarını dinledi. Kalktı oturdu. Gömleğini, atletini çıkardı. Oturduğu yerden etrafı kolaçan edip ayağa kalktı. Ne ev, ne insan ne de başka bir canlı olduğunu gösteren hiçbir ema-

re yoktu. Pantolonunu çıkardı. Suya girmek için daha uygun bir şortu olmadığı için canı sıkıldı. Bedenini ilk defa görüyormuş gibi inceledi. *Vay be* dedi, *bayağı zayıfımışım. Bütün kemiklerim fırlamış.* Bembeyazdı teni. Geçen eylül-den beri yüzünden, ellerinden başka hiçbir yeri güneş görmemişti. Güneş görmemişti, dünya görmemişti, çayır, çimen, dağ, taş, insan, hiçbir şey. *Boş bunlar boş.* Bunları düşünmekle, dahası söylemekle bir yere varılmıyordu. İşte herkes gibi yaşıyordu o da. Her şeyi görmüştü ama o abartıyordu. Evet abartıyordu abartmasına ama değişen bir şey de yoktu. Birden ürperdiğini hissetti. Çok hafifte olsa bir rüzgâr esiyordu. Giyinikken anlaşılmayacak kadar hafif bir rüzgâr. Suya doğru koştu. Sonra aniden durdu. Kollarını daire yapacak şekilde çevirdi; önce ayrı ayrı, sonra ikisini birlikte. On defa çömelip kalktı. Belini çevirdi. Ayaklarını, kollarını açmaya çalıştı. Zor bela on şınavı tamamladı. Olduğu yerde koşar gibi yaptı beş on saniye. Yeniden suya doğru yöneldi. Su ilk gördüğü andakinden daha geniş ve sığ geldi ona. Hevesle ama temkinli adımlarla suya girdi. Çok soğuktu. Diz kapaklarını biraz geçmişti derinlik. Uzaklarda, dorukları hala karlı dağlara baktı. *İşte dedi bu suyun membaı.* Gerçekte ayaklarını suya değilde sanki kara gömmüştü. Yinede hoşuna gitti bu soğukluk. Bir anda uzanmadı suya. Ellerini daldırdı önce; avuç içleri nehrin tabanına değinceye kadar. Ellerinin ve dizlerinin üzerinde bekledi. Soğukluk bütün bedenine yayıldı. Birden suyun içine gömüldü. En fazla beş saniye kalabildi. Ayağa fırladı. Dışarı çıktı. Saçlarını, üstünü başını sıvazladı. Kısa aralıklarla iki kez daha yaptı aynı şeyi. Yeterdi şimdilik bu kadarı. Ağacın altına gitti. Elbiselerini, mavi poşeti alıp güneş gören yere kadar açıldı. Rüzgâr tamamıyla kesilmiş, güneşte hızını almıştı iyice. Üzüm kurusu, fındık ve hurmadan ibaret yemeğinin birazını iştahla yedi. Bir çırpıda nehre varıp su içti. Tekrar meşenin altına döndü. Çayırlara uzanıp derin bir uykuya daldı.

Uyandığında her yan karanlıktı. Gözlerini açmadı hemen. Başından aşağı dikilenler vardı. *Allah belasını versin.* Olacak şey miydi bu? *Bir gün, bir tek gün bile...* Hep böyle de duramazdı. Kimdiyseler aceleleri yoktu anlaşılan. O kadar yakındılar ki nefeslerini rahatlıkla duyuyordu.

Uyandı dediğini duydu birinin; kaşlarını çattığına bakılırsa... kime kızdı acaba dedi aynı ince ses.

Bir başkası alçak sesle ama kesin bir tonda ve kısaca *sus* dedi, *iyice uyansın.*

Gözlerini açtı. İki kişi üstten aşağı ona bakıyordu. Ne kadarda yanına sokulmuşlardı. Ayaklarının uçları kendisine dokunuyordu belki de. İkisi de silahlıydı üstelik. Güçlü kuvvetli, pehlivanca görünüşleri vardı.

Uyuduğun yetmişir herhalde diye alçak sesle konuştu sakalları gayet düzgün kesilmiş, bıyıkları da aynı düzenle kırılmış olan.

Kimsiniz dedi, renksiz bir sesle?

Soru sorma dedi pehlivan ve beyefendi tavırları aynı anda üzerinde bulunduran kişi. En azından üstünü giyene kadar. Sonra düşünürüz, diye tamamladı sözlerini.

Şortunun iyice kuruduğunu fark etti. Ayağa kalktı. Üstünü başını giydi.

Kimsiniz?

Soru sorma dedi bu sefer ötekisi. En azından yola düşünceye kadar.

Acele davrandı üstünü giymekte; nedenini bilmeden acele etti.

İşte, üstümü giydim. Ne tarafa gidiyoruz?

Soru sorma demiştin ya dedi yeniden son konuşan. Tam bunları derken, eliyle geldiği yönü işaret edip, yürü dedi.

Yürümeye başladı.

Biraz daha hızlı dedi. Hızlandı.

İyi dedi, laf dinliyorsun.

İyice hızlanmışlardı. Üç çeyreğe yakın hiç konuşmadan yürüdüler. Serin havaya rağmen terlemeye başlamıştı. Dayanamadı. Çok daha fazlasına dayanabilirdi aslında ama, nereden çıktığı belli olmayan iki adam. Yeterdi işte! Hem ötesini uzun uzun düşünecek zaman değildi.

Ama, böyle gidersek, böyle yürümeye devam edersek terleyeceğiz, ona göre.

Ne yani dedi, ne yapmamızı istersin?

Biraz daha yavaş yürüyebiliriz; peşinizde biri yok ya? Hem ne kadar yürüyeceğiz böyle? En azından nereye gittiğimizi söyleyin.

Soru sorma. Zamanı gelecek ve her şeyi öğreneceksin. Peşimizde birinin olduğunu da nereden çıkardın? Olsa bile bundan sana ne?

Elbette beni ilgilendirmez. En azından ilgilendirmemesi lazım.

Saçmaladım galiba diye düşündü. Bir şeyi eksik söylemişti her halde; yoksa ne diye tedirgin olacaktı. Allah'tan üstelememişti herifler.

Hala yavaş yürümek istiyor musun?

Artık siz bilirsiniz. Benim için hava hoş.

Yürü öyleyse dedi. Yol bitsin bir an önce. Sanki fena bir şey anımsamış gibi yüzündeki ifade değişti. Derin bir acı çektiği her halinden anlaşılıyordu.

Hani bitecek bir yolda görülmemiştir ya. Bunları ne ona ne de arkadaşına söylemişti; kendiyle konuşur gibi bir hali vardı. Daha konuşacaktı ama nendense vazgeçti.

Ay etrafı aydınlatmıştı. Öğleyin içine girdiği küçük dere onlarla birlikteydi hep. Bazen kapkaranlık, bazen de pırıltılı. Bir rahatlığın, bir boşluğun içindeymiş gibi yürüyordu. Lacivert gökyüzüne, pırıltılı aya nazire yaparcasına dupduruydu bilinci. Gelgelelim bu garip yürüyüşün nereye varacağını kestir-

mesi imkansızdı. İkide bir kötü şeyler gelip gidiyordu zihnine; ama üstünde durmuyordu. Galiba ateş böceği yürüyüşü böyle bir şey olsa gerekti. Öyle bir yürüyüşün olmadığını o da biliyordu ama yinede öyle geçti içinden. Ha uçuş olmuştu ha yürüyüş, çok mu önemliydi yani. Ama muhakkak öyleydi. Ateş-böcekleri, ateşböcekleri. Çocukken az mı çektirmişti onlara. Gece olup ateş-böcekleri çıktı mı peşlerine düşer, beş on tanesini yakalar cam bir şişeye koyardı. Sonra evin karanlık bir odasında karşılına geçip seyrederdi. Hiçbir zaman öldürmek niyetiyle yapmazdı bu işi ama önce ışıkları zayıflar sonra birer birer ... Onların cezasını çekiyor olamazdı ya şimdi. Korktuğu filan yoktu aslında; en fazla merak, garip ve aceleci bir merakı onunkisi. Ne olacaktıysa bir an önce olsun hesabı. Birde suya girememek vardı tabi. İki adım ötesinde akıp giden suya. Ne kaybederdi ki bir kez teklif etseydi.

Bari bir suya girsek.

Bu da nereden çıktı? Hep böyle garip, olmayacak şeyler mi istersin diye bağırırdı kızgın mı, şaşkın mı anlayamadığı, dahası kimsenin de anlayamayacağı bir sesle sakalsız, bıyiksız olan.

Neden garip olsun ki?

Bu mevsimde. Şimdi su buz gibidir.

Olsun dedi. Girmek isterdim. Hem yorgunluğumuz gider hemde. Durdu Hem de diye tekrarladı adam.

Hem de ay ışığında suya girmekten daha güzel ne vardır dünyada deyiverdi; birazda neşeyle, bağırarak.

Dememeliydi. Evet kesinlikle bu kanuda konuşmamalıydı bu kaçıklarla. Kimdiler? Uykudayken, başına dikiliveren, şimdide onu koyun gibi güden iki meçhul adam. Başına iş mi arıyordu? *Allah'ım ne yaptım ben* diye içinden hem dua etti bu badireyi atlatmak için, hem de kendine olmadık sözler saydı.

Doğru mu söylüyorsun diye sordu ilk konuşan.

Tabi dedi, kesinlikle.

Bir numara yapmaya kalkma. Yoksa günah bizden gider. Dediğini yapacağız; söylediklerin doğruysa iki saat sonra bu sefer beraber suya gireceğiz.

Silahlarını bir kenara bıraktılar. Acele etmeden soyundular. Onların tenleri güneşten değil ama hilkaten esmerdi. Yağlıydı da; ay şavkıyordu üzerlerinde. Hele suya girsinler, hele üzerlerinden geçsin su, asıl o zaman ışıldayacaktır bedenleri. İmrendi, içerledi iki yabancıya. Şöyle elbiseleriyle dalsa mıydı suya. *Yok, olmaz, iki saat daha sabretmeliyim. Ya, ya hoşlaşmazlarsa sudan?* Yinede sormadan yapamadı.

Bende girebilir miyim dedi çekinerek?

Çok oluyorsun diye çıkıştı sakalsızı. Eğer beğenirsek dedik ya! Tabi o da iki saat sonra.

Yine kabul etmemişlerdi, yine giremeyecekti suya. Zaman da işi anlamış, sırf ona gıcıklık olsun diye geçmek bilmiyordu. Bir yolunu bulamaz mıydı? Silahlarını yanı başında ki meşeye yaslamışlardı. İşin içinde bir oyun ya da numara olamazdı; o kadar lakayt bırakmışlardı ki silahları! En azından boş mu dolu mu diye bakabilirdi yinede. Boş olsa, dolu olsa ne yapacaktı ki sanki? Başından beri ikisi de zararsız kimseler gibi gelmişti ona. Oyundu mu hakkak, niçin ve nasıl oynandığını bilmediği çocukça, delice bir oyun.

Etrafta arada bir öten kuş seslerinden başka hiçbir ses duyulmuyordu. Bazen de suda bir taş yuvarlanınca onun sesi. İki koca gövde aynı anda ayaklarını suya soktu.

Tam tahmin ettiğimiz gibi dedi matruşka suratlı.

Evet öyle; buz gibiymiş diye teyit eyledi arkadaşının söylediğini ötekisi. Yinede ılık bir suya girmiş kadar rahattılar. Yüzü koyun suya uzandılar karşılıklı.

Gerçekten çok güzelmiş arkadaş diye seslendiler. Zevk ehli adammışın. Şimdi girsem olmaz mı?

Aynı şeyi tekrarlayıp durma papağan gibi diye çıkıştılar.

Suyun içinde oturdu sakalsız olan. Damlacıklar saçlarından ensesine, yüzüne, oradan omuzlarına doğru süzüldü. Üzerlerinde yakamozlar oynayıyordu şimdi.

Bak, bak gördünüz mü, diye bağırdı elinde olmadan.

Neyi diye sordular bir ağızdan.

Bedenleriniz nasılda parlıyor. Söylemiştim size. Dünyanın en güzel işidir ay ışığında ve açıkta yıkanmak. Artık bende girsem şu suya.

Anlamamış bir yüzle baktılar.

Çünkü dedi; kaç zamandır bu günün peşindeyim. Anlayın artık.

Neyi anlayacağız. Şurada az bir zamanın var. Biraz daha sabret. Üstelik gün boyu sudaydın ya.

Ama siz.

Biz mi? Bize ne olmuş?

Siz orada gönlünüzce eğlenirken, yıkanırken, bana yasaklıyorsunuz aynı zevki. Haksızlık bu. Hem ben söylemedim mi size ay ışığında suya girmenin ne kadar güzel olduğunu.

Sudan dışarı çıktılar. İkiside öyle üzgündü ki. Yanlarına yaklaşıp teselli etmek isterdi onları ama ne olur ne olmazdı..

Evet, ne olmuş bize? Elimizde birer silah?

Gerisini getirmedi hemen. Durdu dinlendi.

Elimizde birer silah ama, tatile çıkmış adamlar gibi yüzmekle vakit geçiriyoruz.

Az önce damlaların yakamozlanarak aktığı yüzlerinden katı bir keder akıyordu. Hiçbir şey söylemedi. Gecenin sessizliğini aynı boğuk ses böldü yeniden.

Oysa tatile çıkmadık biz; canı sıkılan iki adamız yalnızca; canı sıkılan ve umarsız. Seni böyle rasgele, koyun gibi önümüz sıra sürmenin çok ulvi bir sebebi mi var zannettin? Söyle, ne olmuş bize?

Adamlardaki ani değişmeyi anlamaya çalışıyordu; ne olmuştu da böyle birden bire hüznə kapılmışlardı? Nereden bilebilirdi ki?

Böyle güzel bir gecede suya girdiniz. En berbat insan bile kendini iyi hissederek böyle bir eğlenceden sonra.

Hepsi bu kadar mı? Suya bir kez girince hiçbir şey eskisi gibi olmaz mı bir daha?

Hiç beklemediği bir şeydi bu. Ne diyeceğini bilemedi. Bir şeyler söylemek gereği duydu yalnızca.

Ne bekliyordunuz ki daha; güzeldi ya ona bakın. İşte silahlarınız; beni bırakın artık.

Seni gidi serseri seni diye zorlama bir öfkeyle bağırды bıyıklı; önce bizi suya soktun; hem de böyle bir gecede; ay ışığında, açık havada; dupduru bir suya. Şimdi de kalkmış.

İlk defa ümitsizliğe kapıldığını hissetti; laf anlayacak gibi değildi adamlar. Amaçlarını, ondan ne istediklerini bir bilseydi. Sabırsızlanıyordu; bir an önce suya girmek için, sonra çekip gitmek için; bilmediği yeni yerlere gitmek, yoruluncaya kadar yürümek, sonra yeniden uyumak için. Ya da ne olacaktıysa olsundu. Acele etmekten başka yolu yoktu.

Benden ne istiyorsunuz?

Bizimle gelmeni?

Neden?

Sana soru sorma demedik mi?

Neden? Diye tekrarladı korkunun uğramadığı sert, sinirli bir sesle.

Bize iyi zaman geçiriyorsun. Şu ana kadar öyle oldu?

Hepsi oysa sizlerle gelmeyeceğim.

O zaman seni öldürebiliriz.

İşte, işte silahlarınız; alın ve ne yapmak istiyorsanız yapın. Durdu, başını gökyüzüne kaldırdı. Yüzünde bir ışık belirdi.

Bıyıksız olanı güldü.

Şaka yapmıyoruz, bizimle gelmezsen. Durdu. Tek seçeneğimiz var demektir. Birincisini tercih etmedin. Tabi kolay olanı seçmiş oldun.

Sizinle gelmiyorum dedi yeniden, herhangi bir kahvehane müdaviminin garsondan çay isterken ki rahatlığıyla. Birkaç saniye durdu.

Yalnız dedi ama arkasını getirmede.

Ne yalnız, ne? Diye sordu aceleyle ikisi birden.

Yalnız. Biraz daha durdu. Gözlerini birbirlerine dikip öylece durdular. Adeta nefes bile almadan, uzun bir zaman.

Yalnız, bende suya girmeliyim artık.

Bak sen şunun zoruna diye güldü matruşka. E, sonra?

Sonrası, izin vermezseniz yollarımız ayrılabilir.

Verirsek.

Belki bir çıkış yolu bulabiliriz birlikte.

Bizi aldatmaya mı uğraşıyorsun?

Yo hayır. Kesinlikle. Gerçi size ne önereceği mi bende tam bilmiyorum ama, bir yolunu bulabiliriz. Değil mi ki suya girmeme izin vereceksiniz.

Daha belli değil; hem bize kim yardım edebilir ki?

Evet evet diye hararetle tasdik etti arkadaşını ötekisi.

Her zaman bir çıkış yolu vardır; sadece zamanı gelmemiş olabilir.

Ama biz onlardan geçtik.

Yinede vardır; geçtikten sonra da. Renklerin ve desenlerin yalnız körler için anlamı yoktur.

Biz onlardan geçtik dedi yeniden. Hepsinden, yardımdan, çareden, çıkıştan.

Evet evet dedi yine ötekisi. Yalnız bu kez kaygı ve merakla.

Vardır yinede. Vazgeçseniz, yok deseniz de.

Bıyıklı olanın kaşları çatıldı, alnında üç tane ipince kırıksık belirdi. Ay ışığının aydınlatığı yüzü gergin görünüyordu. Az sonra eski halini aldı yüzü. Şimdi dalgın bakıyordu nehrin olduğu taraftaki ağaçlara, ötelere doğru. Arkadaşından yana dönüp, anladı der gibi başını salladı. Oldukça rahat, tok bir sesle güldü. Geceyi, bütün boşluğu doldurdu kalın tınılar. Uzaklaşan ve sonra yok olan sesi dinlediler. Tamamıyla yok olmadı aslında; dallara tüneyip onları seyretti, olup bitecekleri merak ederek.

Vardır elbette, vardır. Nasılda düşünemedik.

Ötekisi merakla arkadaşına bakıyordu. Yarı yolda mı bırakacaktı onu yoksa?

Demek yardım edeceksin bize.

Gün doğmadan, ay silinip gitmeden suya bir girsem, gerisi kolay. Elbette o zaman elimden gelene yaparım.

Önce bizim işimiz olsun, sonra istediğin kadar suya gir, ne yaparsan yap dedi gerçek bir kızgınlıkla bıyıklı olan. İlk defa kızmıştı; gerçekten ilk defa.

Umursamaz tavırlarla saatine baktı.

İki saat oldu. Söz verdiğiniz gibi...

Kimseye söz vermedik. Hem hepsi bir dakika sürmez. Bitir bu işi.

Meşeye dayalı silahlardan birini aldı, ona uzattı.

Al dedi, hadi al. Acele et.

Hayır dedi kararlı bir sesle.

Geri çekildi, ellerini daha da geri çekti.

Siz dedi siz çılgınsınız. Ama ben değilim.

Bize masal anlattın öyleyse!

Hayır.

O zaman bize yardım et.

*Elimden geleni yaptım; yinede suya girseydim daha fazlasını yapabilir-
dim. Emin değilim ama en azından aklım iyice başıma gelmiş olurdu.*

Bize yardım et dedi, sesi boğuk, ağlamaklı çıkmıştı.

Bir şey yapamam.

Dediğimizi yap yalnızca.

O sizin seçiminizdi.

Biz seni seçtik.

*Size ancak uyumayı salık veririm. Göreceksiniz sabaha bir şeyiniz kal-
maz.*

*Masal anlatma; seni seçtik bir kere; yeni seçim yeni bir gün demek; bu da
olacak şey değil.*

*Daha başındasınız her şeyin; en başta. Bir de kalkmış her şeyi gördük,
hepsinden geçtik diyorsunuz. Yeni yürüyen çocuklar kadar...*

Daha fazla konuşmadı. Ne faydası vardı ki? Adam kılıklı, iki dev çocuk-
la karşı karşıyaydı. Her şey apaçıktı da... Artık onları dinlemiyordu; ağır ağır
soyunmaya başladı.

Artık suya giriyorum. Ne yaparsanız yapın, ama daha fazla bekleyemem.

Suyun kenarına doğru yürüdü. İnsanı çıldırtacak kadar temiz, duru bir ha-
va vardı. Nehir canlı bir varlık gibi yeşilliklerin arasından sessizce bitmeyen
yolculuğuna devam ediyordu. Birkaç saniye içinde epeydir düşlediği şey ger-
çekleşecekti. Sonra bakardı bir çaresine. Adımını kaldırdı. Bütün hücrelerine
diken batmış gibi oldu. İşte bu yoktu hesabında. En azından birkaç dakika da-
ha bekleyebilirlerdi. Orman büyük bir sesle yankılandı. Ani bir hareketle su-
ya daldırdı ayağını. Büyük bir zahmetle öteki adımını da sürükledi nehre. Ba-
şını gökyüzüne kaldırdı. Şenlik vardı yukarıda; büyük bir cümbüş. Ayakları-
nın arasından akıp giden suya baktı. Bütün gökyüzü, yıldızlar, ay önündeydi.
O yavaşça eğilmek istiyordu ama biraz hızlı düştü dizlerinin üstüne. Yıldız-
ların içine, ayın yanbaşına sereserpe.

Biz dedi bıyıklı olanı biz yine yollara mı düşeceğiz!.

Sesini çıkarmadı ötekisi. ❧

CAFER ÖZGÜL

MAĞLUP

Belki de baştan yapmamız gereken buydu.

O yabancıyı ilk gördüğümde. Şu tepenin ardında avlamıştım.
Okumla.

Sonra uzaklardan, çok uzaklardan gelen benzerlerini gördük. Onları da
avladık...

Burası bizim arazimizdi. Onlar yabancıydı...

Oysa biliyorduk.
Durmayacaklardı. Yine geleceklerdi.
Daha çok silahlanmalıydık. Hazır olmalıydık.

Hazır olduk.
Çitler kurduk arazimizin etrafına.
Görünmez tuzaklar hazırladık.
Çocuklarımıza savaş eğitimi verdik...
Düşmanı püskürttük.

İşte tam o zaman.
Ben fark ettim.
Esirdik aslında.
Onlar bizi çoktan esir almıştı.
Bizler artık derede yıkanamıyorduk.
Çocuklarımız kırlarda koşmayı bırakmıştı.
Kutsal törenlerimiz, ibadetlerimiz, savaş taliminin bitmesini bekliyordu.
Kadınlarımız...
Sınır nedir öğrenmişti..
Artık bir ot neredeyse oraya gidemiyordu...
Düşman nerede değilse bizim hayatımız oraya sığıyordu...
Anlamıştım..
Onlar gelmese de
Gelmişlerdi...

Çoktan içimizdelerdi.
Öldürdüğümüz bedenlerini yok etmiştik.
Ama ruhları bizi esir almıştı.
Sabah kalkmamızı, tarlalarda yürüdüğümüz yerleri, kadınlarımıza yaklaştığımız anları...

Onlar yokmuş gibi yapamıyorduk...

Bu hırsla daha uzaklara akınlar düzenledik.
Daha çok adamlarını avladık...
Biliyordum..
Bu bizi daha tehlikeli yapacaktı..
O zaman daha çok geleceklerdi. Hep daha çok, artarak...
Azaldıkça çoğalacaklardı.

O zaman,
Tuzaklarımızı bıraktık,
Çok gerilere çekildik,
Heyhat
Kurduğumuz tuzaklar, bizi de içine çekti
Her tuzak bir ipucuydu,
Sonra
Nereye kaçabilirdik
Vardığımız her nokta,
Ya vahşi hayvanların yurduydı,
Ya başka kabilelerin,
Ya da yurtsuzların...
Biz yurtsuz bile olamıyorduk.

Yazgımıza yakalanmış
Sürgünümüzü terkimize almıştık...

Geri döndük. Aylar sonra
Eski yerimize,
Eski bizler olmayarak.
Yeni neslin hiç öğrenemeyeceği,
Şimdiki bizi gerçek bizler sanacağı,
El değmemiş günlerini hepten kaybetmiş bizler olarak.
Çabalamak ne kadar beyhudeymiş.
Ağıtlar yakmak,

Destanlar koşmak.
Sadece kuraklığımızı çoğaltmakmış,
Yaşarken tarih olmuş,
Çitleri yıkılmadan esir alınmış bir kavimmişiz meğer.

Ben şimdi görüyorum.
Rüzgarda sallanan ağaç gibi, apaçık.
Artık direnmeyeceđiz,
Kaybolanı korur gibi yapmayacağız,
Bu topraklar sahipsiz artık,
Onların sahibi eski bizler yok,
Atalarımızın kalıtları gibi,
Biz de kalıtlara karıştık,
Eski kendimizin kalıtına,
Yıkımımızın kalıtına.

Artık gelsinler,
Bizi yok etsinler,
Belki,
O zaman,
Olur a, bizim ruhlarımız da onların arasına sızar
Atalarımızın kalıtı
Onları da ele geçirir

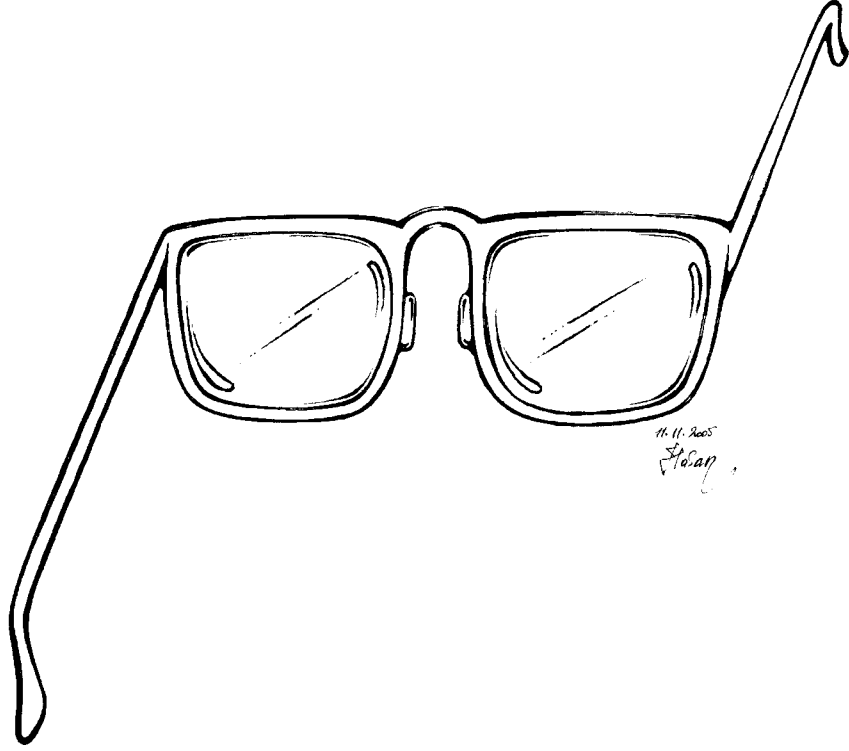
Kimbilir
Belki de bizim gerçek sürgünümüz başlar,
O zaman
Sürgün rüyalarımızın vatanı olur yurdumuz,
İdeal ölkemiz.
O zaman
Ebediyen bizim olur...

Gitmeli
Üzerimdekileri atmalıyım
Tören ateřine
Atalarımızın giysilerini, oklarını
Çadırlarını yaktığımız o büyük ateşe...

Onları çırılçıplak karşılayacağız... 🐦

H E C E Ö Y K Ü

HASAN AYCIN

ÇİZGİ

DOSYA

**TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE
SOSYAL DEĞİŞME**

KÖKSAL ALVER

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE ÖYKÜ

Toplumsal Değişme ve Edebiyat

Değişim, belli bir zaman dilimi içinde, bir durum, nesne, yapı ve olgunun temelinde meydana gelen başkalaşma ve farklılaşmadır. Toplum söz konusu edildiğinde ise değişim, toplumsal yapıda ve toplumun temel kurumlarında süreç içerisinde oluşan başkalaşma, farklılaşmalardır. Bu anlamda tüm toplumlar için geçerli bir kanun olan değişim, insan hayatının ana unsurlarından biridir. Toplumlar elbette bir yapıya ve kurumlara sahip olarak varlık kazanırlar, ancak süreç içerisinde değişimden kendilerini alamazlar. Değişim toplum ve insan için mukadderdir.

Toplumsal değişme bir toplumun yapısında, düzeninde, sisteminde, kurallarında, unsurlarında, öğelerinde ve temel kurumlarında yeni biçimlerin, seçeneklerin, tarzların ortaya çıkmasıdır. Değişme toplumsal statü ve rollerde, toplumun nüfus yapısında, ekonomik yapısında ortaya çıkmaktadır. Toplumsal değişme bir anlamda kültürel değişmedir. Toplumun kültür kalıplarındaki yeni yönelimler toplumsal değişmeyi meydana getirir ve hayatın, değerlerin, görüşlerin, bakış açılarının, yaklaşımların, hayat tarzlarının, dünya görüşünün, alışkanlıkların, tavır alışların, algıların, tutum ve davranışların değişmesini ifade eder. Değerler levhasının alt-üst oluşudur değişme. İnsanın toplumsal hayatında yeni değerlerle ortaya çıkışına işaret eder toplumsal değişme.

Bir süreç olarak toplumsal değişmeye neden olan birçok koşul ve etmenden söz etmek mümkündür. Bu anlamda çevresel faktörler, politik süreç, kültür, ekonomi, teknoloji, kitle iletişim araçları, zihniyet, nüfus gibi nedenler toplumları değiştiren, toplumlara yeni bir yön veren temel faktörlerdir. Söz konusu unsurlarda meydana gelen değişme ve başkalaşma doğrudan toplumsal yapıyı ve insan unsurunu, insan ilişkilerini etkilemektedir.

Toplumsal değişimin neden ve sonuçlarını temelde sosyal bilimler analiz etmektedir. Denebilir ki, sosyal bilimler bir toplum kuramı geliştirmenin yanında toplumsal değişme süreciyle de ilgili olmuş ve hatta kendilerini söz konusu sürecin tanıkları olarak kabul etmişlerdir. Sosyal bilim kuramcılarının birçoğu aslında toplumsal değişmeyi açıklamak için kavram ve kuram ge-

liştirme çabası içine girmiştir. Sosyal bilimlerle önemli bir kesişme noktalarının bulunduğu inandığımız edebiyat da toplumsal değişme sürecinin en önde tanıklarından biri konumunda olmuştur. Başından itibaren edebiyat, toplumsal yapı ve toplumsal değişme ile ilgili olmuş, kendi özel dili ile toplumsal olay ve olguları anlatmaya (açıklamaya) çalışmıştır. Hiçbir zaman edebiyat siyasal hareketler, modernleşme, sanayileşme, kentleşme, göç gibi toplumsal değişimin göstergelerinden kendini uzak görmemiş, kendini üretirken söz konusu gelişmelerden esinlenmiştir. Edebiyatçı da yaşadığı toplumun ortamından etkilenmiş, o ortama karşılıklar vermeye çalışmıştır. Dolayısıyla edebiyat kurumu değişimin izleneceği en önde alanlardan biri haline gelmiştir.

Toplumsal Değişimi Öykülerde İzlemek

Türkiye'nin toplumsal tarihini açıklamak, edebiyatı da işin içine katmak durumundadır. Türk edebiyatı Türkiye'de olup biten ancak tarihin kaydetmediği bütün değişimleri değerlendirmiş, toplumun bu değişimlere nasıl karşılık verdiğini göstermiştir. Toplumsal değişimin nabzını tutan Türk edebiyatı, bütün boyutları, sonuçları ve topluma yansımalarıyla değişimi tüm çıplaklığı ve sıcaklığı ile anlatmıştır. Genel anlamda Türk edebiyatı özelde öykü, toplumsal değişimin izlenmesi ve analiz edilmesi sürecinde önemli veriler sunmaktadır. Türk öyküsü, Türk toplumunun temel dinamikleri, yapısı, unsurları, kurumları, ve değerlerinde olduğu gibi değişim süreci, değişim dinamikleri ve aktörleri ile de doğrudan ilgili olmuştur. Öykü kendine kaynak bulma çabasında çağın yapısından doğrudan etkilenmiş ve çağın temel sorunlarını anlatmıştır. Bu anlamda toplumsal yapı ve toplumsal değişme öykü dünyasının kuruluşunda arkaplan olarak yer almıştır. Bundan ötürü Türk öyküsü aynı zamanda Türk toplumunun kendini oluşturma ve dönüşüm hikâyesine denk düşmektedir.

Türkiye'de öykü çoğunlukla modern dönemle ilişkilendirilmektedir. Tıpkı roman gibi (tahkiye geleneğinden kopan yahut ona bağlanmaya çalışılan) modern öykü de Türkiye'de gerçekleşen büyük kırılma sürecine bağlı bir şekilde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla modern öykünün, Türkiye'nin modernleşme ve değişme sürecine paralel bir süreç içerisinde şekil bulduğu ifade edilmektedir. Türkiye'nin toplumsal değişim sürecinin öykü dünyasında nasıl anlatıldığı, yansıtıldığı değerlendirildiğinde öncelikle Türkiye'nin toplumsal değişiminde modernleşme-gelenek çatışmasına bağlı olarak ortaya çıkan kimi değişimler öykü dünyasının kuruluşunda öne çıkmaktadır. Gelenekten kopan toplumun modernleşme sürecinde karşılaştığı temel sorunlar, değerler

alanında meydana gelen değişmeler, başkalaşmalar, yenileşmeler öykü dünyasının mutlaka yüzleştiği sorunlar olmuştur.

Türkiye’de toplumsal değişme süreci, öykü dünyasında ilk başta Aile, Eğitim, Ekonomi, Din, Siyaset gibi temel kurumlarda meydana gelen değişmeler çerçevesinde yer almıştır. Bir çok öykücü, temel kurumlardaki değişimleri dikkatle gözlemlemiş ve olayları temalaştırmıştır. Bununla birlikte farklı temalar doğrultusunda da toplumsal değişme anlatılmaya çalışılmıştır. Öne çıkan anlatı ve değerlendirmelere bakıldığında Türk öyküsünün toplumsal değişmeyi gerçekçi bir gözleme tabi tuttuğu ifade edilebilir.

Modernleşme sürecinde Türk aile yapısının geçirdiği değişim birçok öyküciye ilham kaynağı olmuştur. Kuşaklar arası çatışma, eğitim, ekonomi, göç, geleneksel yapının çöküşü gibi gelişmelerin aile yapısı üzerindeki derin etkileri öykü evreninde karşılık bulmuştur. Geleneksel aileden çekirdek aileye geçiş, MŞE tarafından öyküye taşınmıştır. Tarık Buğra, toplumsal değişim ve yozlaşmanın aileye etkisi ile ilgilenmiş, değişim sürecine aileyi saran bir tehlike olarak bakmıştır. Rasim Özdenören, Türk ailesindeki değişimleri aile bireylerinin çelişkileri, çatışmaları ve sorgulamaları çerçevesinde işlemiştir. Ali Haydar Haksal, ‘Kuytu Gölgele’ adlı öyküsünde aile parçalanmasını/çözülmesini irdelemiştir. Aile bireyleri arasındaki iletişim, iletişimsizlik, kuşaklar arası çatışma, bireyselleşme gibi unsurlar öykü evreninde yoğun bir şekilde işlenmiştir.

Türk öyküsü ekonomi kurumu ile toplum arasındaki ilişkileri farklı boyutlarda irdelemiştir. Ekonomi kurumuna bağlı olarak ortaya çıkan tüm sorunlar ve ilişkiler öykücülerce değerlendirilmiştir. Kapitalizm, burjuvazi, ticaret, sanayileşme, tarım, esnaf, işçi, patron, ırgatlık, fabrika, para, kâr, vurgunculuk, karaborsa, tefecilik, faiz, banka, tüketim, alışveriş gibi kavramlar çerçevesinde birçok toplumsal sorun temalaştırılmıştır. Modernleşme sürecinde ekonomi kurumunda meydana gelen değişmeler ve değişimin gerek çalışanlar gerekse toplum üzerindeki etkileri öykü dünyasında karşılık bulmuştur. Sanayileşme, fabrikalaşma, tarımın makineleşmesi, esnaf sisteminin gerilemesi ve işçi sorunları en çok işlenen konular olmuştur. Sadri Ertem, ‘Bacayı İndir, Bacayı Kaldır’ öyküsünde sanayileşme sorunlarını irdelemiş, Mustafa Kutlu ise *Yokuşa Akan Sular*da fabrikanın insanı nesneleştirmesi ve otomotikleştirmesi üzerinde durmuştur. Sabahattin Ali, ekonomik sürecin sömürü ve

Memduh Şevket Esenal

aşırı kâr peşinde değişimini anlatırken, Hüseyin Su, ‘Giden Gün Ömürdendir’ öyküsünde bir esnafın değişen ekonomik ilişkiler, değişen çarşı anlayışı karşısındaki şaşkınlığını ve direncini anlatmıştır. Ayrıca ‘Ütü Yanığı Günler’ öyküsünde H. Su, bir çırağın terzihanedeki yaşamını esnaf ilişkileri çerçevesinde öykülemiştir. O, ‘Girdaplarda’ adlı öyküsünde ise maden işçilerinin yaşadığı sorunları dile getirmiştir. Maden işçilerinin çalışma koşulları, emeklerinin karşılığını alamamaları İnci Aral tarafından da öyküleştirilmiştir. Samim Kocagöz, üretim araçlarının değişmesini ve buna bağlı olarak Türk insanının değer ve alışkanlıklarındaki değişimleri, Osman Şahin ise değişen ekonomik süreç doğrultusunda karar veren tipleri öykülemiştir (‘Mirza Ağa’).

Tahsin Yücel

Ekonomi kurumu çerçevesinde öne çıkan bir başka tema ise para ve çıkar ilişkileridir. Paranın ve çıkar ilişkilerinin toplumsal değişme ve insanın değişmesindeki rolü üzerine önemli tespitler yapılmıştır. Tahsin Yücel *Aykırı Öykülerde* para ve çıkar ilişkilerini değerlendirmiş, Sevinç Çokum öykülerinde parayı yıpratıcı, yok edici bir unsur olarak betimlemiştir. O, ‘Ezan Çiçeği’ öyküsünde parayı ve gücü elde eden insanın değişimi, yozlaşması çarpıcı bir şekilde işlemştir. F. Karabıyık Barbarosoğlu da öykülerinde, marka, eşya, araba gibi paraya odaklı bir takım unsurların öne çıkmasıyla insanı, dini ve toplumsal değerlerin zayıflamasını ve buna bağlı olarak gelişen tüketim anlayışlarını öykülemiştir (‘Swan Sevenler Derneği’).

Türkiye’nin geçirdiği toplumsal değişme süreci temel kurumlardan olan din kurumu üzerinde de önemli etkiler meydana getirmiştir. Bu süreçte hem dinin toplumsal değişme üzerindeki etkisi, rolü, işlevi hem de değişim sürecinin din kurumu üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Bu anlamda dini kurumlar, dini hayat, dindarlaşma yahut dinden uzaklaşma eğilimleri, din kurumunun aktörleri olan din adamları, dini ritüellerin toplumca nasıl karşılandığı, kimi dini meselelerin tartışılması, siyasetin din kurumu üzerindeki etkisi vb. birçok sorun öykü evreninde yer almıştır. Din kurumu ve bu çerçevedeki sorunların öyküleştirilmesinde bakış açısı, yaklaşım tarzı ve ideolojik duruş doğrudan etkili olmuştur. Dolayısıyla din kurumunun öyküleştirilmesi doğrudan öykücünün kimliği ile ilintili olmuştur. Türk öyküsünde dini aktörler (iman, din adamı) çoğunlukla belli bir şablon ve sabit bakış açısı çerçevesinde değerlendirilmiş ve büyük bir önyargının doğmasına neden olmuştur. Bir-

çok öykücü din adamlarını gerici, sömürücü, zengin, ağa ve devletten yana ama halka karşı göstermeye çalışmıştır. Ancak bu tutumun Türk toplumunun gerçek doğası ve yapısı ile doğrudan ilintili olmadığı ve aşırı bir yorum olduğu söz konusu edilmektedir. Bunun dışında din kurumunun önemi, dini ritüellerin toplumsal yapıyı sağlamlaştırması, dini ritüellerin bir hak olarak gerçekleştirildiği anlayışı Mustafa Kutlu, Hüseyin Su, Ramazan Dikmen, Cemal Şakar, Cihan Aktaş, F. Karabıyık Barbarosoğlu, gibi öykücülerin öykü evrenine yerleşmiştir.

Türkiye'nin siyasi ortamı değişim sürecini doğrudan etkilemiştir. Toplumsal değişme çoğunlukla bir proje olarak görüldüğü için, siyasi erk doğrudan değişim sürecinde aktif bir şekilde yer almıştır. Bu anlamda öykü dünyası siyaset kurumuna bağlı olarak birçok problemi temalaştırmıştır. Yönetim, iktidar ve bürokrasi, siyasal yönelimler ve ideolojik tercihler, darbeler, siyasal çatışmalar, ideolojik kamplaşmalar, mücadeleler, terör vb. birçok siyasi gelişme çoğu öykücünün eğildiği sorunlar olmuştur. Kemal Tahir, Adalet Ağaoğlu gibi öykücüler siyasetçi-toplum ilişkisini tartışmışlardır.

Siyasal tercihler, ideolojik tutumlar, kamplaşmalar ve bu sürecin insan ve toplum üzerindeki etkileri üzerinde duran kimi öykücüler ise farklı ideolojik kamplardaki aktörlerin birbirleriyle çatışmaları yahut kendi bakış açılarında yeni bir dünya oluşturma çabaları/mücadelelerini öykülerinde işlemiştir. Hayatının belli bir döneminde toplumu yeniden inşa etmek adına idealist davranan aktörlerin değişen hayat şartları sonucunda idealistlikten realizm boyutuna geçişleri yahut var olan hayatı meşrulaştırmaya çalışmaları işlenmiştir. Mustafa Kutlu *Ya Tahammül Ya Seferde* böylesi bir dönüşümü hikaye etmektedir. Hüseyin Su 'Tüneller', 'Rahvan' öykülerinde kendini topluma adanmış insanları anlatmaktadır. Cemal Şakar, 'Nostalji' öyküsünde ideolojik mücadeleleri ve dağılışları anlatmaktadır. Özcan Karabulut, 'Meltem'in Ölüm Duyurusu' öyküsünde toplumu dönüştürmek isteyen aktörlerin süreç içerisinde kendi dönüşümlerini anlatmaktadır. Necip Tosun, gençlik dönemlerinde hayli etkili ve aktif olan bireylerin zaman içerisinde nasıl heyecanlarını yitirip yorulduklarını hikaye etmektedir (*Küller ve Uçurumlar*). Cihan Aktaş, ideolojik ortamlarda kendini yetiştiren insanların mücadele, devrimcilik, umut, yenilgi gibi duygular paralelinde modern hayatta var kalmaya çalışmalarını yahut yalpalamalarını anlatmaktadır.

Toplumsal değişme sürecinde gelenekten kopuş, modernleşme ve batılılaşma eğilimleri Türk insanını doğrudan biçimlendirmiştir. Türkiye toplumu söz konusu gelişmeye değişik tepkiler vermiştir. Kimi batılılaşmayı iliklerine kadar sahiplenip yaşamına taşımış, kimi batılılaşma ile kendi konumu ara-

sında aşılmaz duvarlar örmüş, kimi daha mesafeli bir ilişki başlatmıştır. Ancak bir önemli gerçek olarak batılılaşma ve gelenekten kopuş, Türkiye ortamının değişme yönünü belirleyen önemli bir etken olmuştur. Bu gelişmeye bağlı olarak taklit, alafranga hayat, züppelik, moda, sosyete ve Avrupalı çevreler öykücülerce tema haline getirilmiştir. Ömer Seyfettin ‘Bahar ve Kelebekler’ öyküsünde alafrangalaşma temayüllerini değerlendirmiş ve eleştirmiştir. Söz konusu eğilimi, ‘başka memleketlerin başka şeylerini öğrenmek, onlara benzemek ve kendini benliğimizden uzaklaşmak’ şeklinde tanımlamaktadır. Batılılaşma ve alafrangalaşma eğilimi başka birçok yazarın ilgisini çekmiştir. Örneğin H. Rahmi Gürpınar ‘İki Hödüğün Seyahati’ öyküsünde bu gelişmeyi anlatmıştır. Peyami Safa, batılılaşmanın gençler üzerindeki etkilerini yazmış, özellikle kızların/kadınların batılı olma adına tutum ve davranışlarındaki çelişkilere dikkat çekmiştir (‘Gençliğimiz’). Halit Ziya ise bir çevre olarak sosyetik eğilimleri anlatmayı denemiştir. Züppelik olgusu da batılılaşma sürecine paralel bir şekilde Türkiye’de ortaya çıkan yeni gelişmelerden biri olmuştur. Öykücüler bu yeni tipe eleştiri ve alay ögesi olarak yaklaşmış ve eleştirmişlerdir. Sadri Ertem’in ‘150 Züppe...’ öyküsünde züppe, yanlış batılılaşma ile tanımlanmıştır.

Modernleşme süreci toplumun temel taşı olan insan üzerinde çok boyutlu bir etki meydana getirmiştir. Cemaatçi bir yapıdan cemiyetçi bir yapıya geçiş sürecinde insan toplumdaki yerini değiştirmiş, kendisine yeni değerler edinmiş, kendini toplumun merkezine yerleştirmiştir. Bireyselleşme eğilimi toplumsal aktörleri saran önemli bir sorun olmuştur. Değişim sürecinin insan üzerindeki etkilerinin boyutlarını öykü dünyası ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Sait Faik büyük kent içindeki küçük insanı, bireyselleşme sorunlarını işlemiştir. Haldun Taner, değişim sürecindeki insan dramına dikkat çekmiştir. A. Haydar Haksal ve Necip Tosun öykülerinde modernleşmenin insan üzerindeki etkilerine dikkat çekmişlerdir. Bu süreçte insanın bir kimlik bunalımına düştüğünü, arada kaldığını, varoluşsal sorunlar yaşadığını ve ‘modern hayatın bahtsız çocukları’na dönüştüklerini dikkatlere sunmuşlardır. Bunun yanına modernleşme süreci değerler dünyasında da etkili olmuş, belli değerleri yıkarken belli değerleri ikame etmeye çalışmıştır. Kaybolan değerler, yozlaşma, bozulma önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. MŞE, Peyami Safa, Tarık Buğra, Sevinç Çokum, Mustafa Kutlu, Hüseyin Su, Necati Mert toplumsal değişme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan değerler değişimini ve insanın durumunu irdelemişlerdir.

Toplumsal değişme sürecinde Türkiye’de kadın kimliğinde önemli dönüşümler izlenmiştir. Toplumsal değişme süreci kadının toplumdaki statü ve

rollerini değiştirmiştir. Geleneksel toplumsal yaşantıda belli konum ve rollerle sahip Türk kadını, modernleşme ile birlikte konumu ve kimliğini değiştirmiş, topluma katılarak daha fazla görünür olmuştur. Kadının toplumdaki görünürlüğü hem bedeni hem de yapıp ettiği işler çerçevesinde gerçekleşmiştir. Mücadele ve savaş zamanlarında aktif roller üstlenen Türk kadını (Halide Edip), sonraki yıllarda daha değişik meslek ve rollerde toplumsal alanda görünür hale gelmiştir. Moda ve batılı özentiler içinde kendini ifade etmeye çalışan kadınlar (Peyami Safa), hayatın içinde kendi emeklerine tutunan çalışan kadınlar (Feyza Hepçilingirler), idealistlikten realist boyuta ulaşan ve kadın kimliklerini sorgulayan kadınlar (Cihan Aktaş), Türkiye’deki toplumsal değişimin kadın üzerindeki etkisini belgelemiştir.

Türk öyküsü köy gerçeklerini ve köy sorunlarını işlemiştir. Köy hayatına yön veren temel değerler ve temel kurumlar, köy hayatının önde gelen aktörleri öykülerde anlatılmıştır. Geleneğin köy hayatını biçimlendirmesi, modernleşme karşısında hayatı savunması öykü dünyasında karşılık bulmuştur. Köy hayatını değiştiren temel faktörler de öykücülerin dikkatlerinden kaçmamıştır. Siyaset, ekonomi, eğitim kurumlarındaki değişimler doğrudan köy hayatını da etkilemiştir. Örneğin teknolojik gelişme ile birlikte öne çıkan makineleşme köy hayatını derinden etkilemiştir. Hem tarımın makineleşmesi traktörün köye girişi (Samim Kocagöz, Osman Şahin) hem evlerin buzdolabı, televizyon gibi yeni eşyalarla dizayn edilmesi toplumsal değişim açısından değerlendirilmiştir (Nabizade Nazım, Refik Halit, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal). Tarımın makineleşmesi, Tarım alanındaki çalışmalar, ırgatlık ve çalışma koşullarının ağırlığı da (Orhan Kemal) öykü evreninde yer bulmuştur.

Göç ve kentleşme olguları da toplumsal değişme sürecinde dikkatleri çeken önemli sorunlardır. Türkiye’nin toplumsal değişme sürecinin en önemli görünümünden olan göç ve kentleşme birçok öykücünün öykü dünyasına taşıdığı başlık olmuştur. Bu sorun etrafında ekonomik sıkıntılar, sınıfsal yapı, toplumsal tabakalar arasındaki uçurumlar, çatışmalar, büyük kentin birey üzerindeki etkileri, bunalımlar, yalnızlaşma, gecekondulaşma, varoş olgusu bir çok öykücünün dikkatinden kaçmamıştır. Mustafa Kutlu, göç ile birlikte kente yerleşen insanın arada kalma durumunu dikkatlere sunar. Baş döndürücü bir değişim karşısında insan değişime ayak uyduramamakta ve arada kalmaktadır. Aynı şekilde Ali Haydar Haksal da ‘Sesim Bana Yetmiyor’ öyküsünde köy-kent ilişkisinin doğurduğu boşluğu dikkatlere sunmaktadır. Kente taşınan kahraman, yalnızlık, yabancılaşma ve bağlanma sorunları içinde kal-

Nursel Duruel

maktadır. Nursel Duruel, göçün aile üzerindeki etkisi ve aileyi parçalamasının hikayeleştirir ('*Ge-yikler, Annem ve Almanya*'). Sevinç Çokum için göç bir değişimdir ve insanı da değiştirmektedir. Göç, parçalanmış aile, terk edilen memleket, uzak kalan birikim ve miras demektir.

Kentleşme sorunları çerçevesinde yerleşme ve mesken sorunları da öykücülerin dikkatini çekmiştir. Konak hayatı, gecekondu hayatı, varoş olgusu, apartmanlaşma süreci öykücülerin ilgiyle temalaştırdığı alanlar olmuştur. Necip Fazıl, konak ve ahşap evin karşısında yer alan apartman ve kagir evi eleştirmiş ve olumsuz yönleriyle anlatmıştır. Ona göre yeni süreç, toplumsal yapıya zarar

vermektedir. Apartmanlaşma ve beraberinde oluşan ilişkiler Afet Ilgaz tarafından da öyküleştirilmiştir. O, söz konusu gelişmeyi anlatırken apartman çerçevesinde ortaya çıkan gündelikçi, kapıcı, hizmetçi, apartman sakini gibi tipleri öne çıkarmıştır. Ayfer Tunç da apartman ilişkisine dikkat çeken öykücüler arasında yer almıştır. Kentleşme sürecine paralel bir şekilde değişen kent yapısı ve kent kimliği de öykücülerin dikkatini çekmiştir. Adnan Özyalçın, 'Yıkım Günleri' ve 'Güneş Batarken' öykülerinde değişen İstanbul ve değişen gündelik hayatı kurcalamış, kentin geçirdiği büyük değişimin aynı zamanda hayatı ve insan ilişkilerini de değiştirdiğini göstermiştir. Orhan Kemal 'Gurbet Kuşları' öyküsünde göç sorunlarına değinmiştir. Aynı şekilde Kemal Tahir de göçle birlikte ortaya çıkan sorunları temalaştırmıştır. Yusuf Atılgan, kasaba ve köyünü terk eden insanın halini anlatmıştır. Mustafa Kutlu, modernleşme sürecinin kentin silüeti, kent kimliği ve kent ilişkilerine etkisini öykülemiştir.

Kent-köy-kasaba ilişkisinde öne çıkan bir başka tema ise taşradır. Taşra teması bir çok öykücü tarafından işlenmiştir. Taşranın sığılığı, darlığı ve ufaksuzluğunun yanında değişen toplumsal şartlar dolayısıyla değişen taşra da irdelenmiştir. Değişim sürecinde ise taşra kendini yitirmekte, kendi değerlerine yabancılaşmakta ve kentin etkisi altında kalmaktadır. Dolayısıyla kentteki değişim süreci taşrayı da etkilemektedir. Tahsin Yücel ve Necati Mert, toplumsal değişim sürecindeki taşra insanını yakından gözlemleyerek değişen toplumun insanı da dönüştürmesine ışık tutmuşlardır. Rasim Özdenören, toplumsal değişim sürecindeki taşrada modernleşmenin neden olduğu sosyal

ve kültürel çatışmaları, Şevket Bulut ise taşradaki çarpık devlet-yönetici-halk ilişkisini öyküleştirmiştir. Cemil Kavukçu, taşra hallerini ve taşradaki değişimi anlatmıştır.

Sonuç olarak, Türk öyküsü Türkiye'nin toplumsal değişim sürecinin tüm boyutlarıyla ilgili olmuş ve değişimi bütün çıplaklığı ve yalınlığı ile anlatmayı denemiştir. Bu yönüyle Türk öyküsü, Türkiye'nin modernleşme sürecinin en yakın tanıklarından biri olmuştur. Söz konusu sürecin araştırılmasında Türk öyküsü azımsanmayacak oranda veri ile doludur. ■

KAYNAKÇA

- Akatlı, Füsün, 1998, *Öykülerde Dünyalar*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Alangu, Tahir, 1959, *Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman*, İstanbul.
- Andaç, Feridun, 2000, *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can yay., İstanbul.
- Cemile Sümeýra, 2005, "Necati Mert'in Öykücülüğü", *Hece Öykü*, Sayı: 7, Şubat-Mart.
- Cemile Sümeýra, 2005, "Son Dönem Türk Öykücülüğünde İnsan ve Toplumsal Hayat", *Hece Öykü*, Sayı: 9, Haziran-Temmuz.
- Cemile Sümeýra-Köksal Alver, 2005, "Kadın Öykücüler ve Toplumsal Hayat", *Hece Öykü*, Sayı: 8, Nisan-Mayıs.
- İleri, Selim, 1975, "Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", *Türk Dili*, Sayı: 286, Temmuz.
- Karpat, Kemal, 1962, *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Varlık yay., İstanbul.
- Lekesiz, Ömer, 2000, *Öykü İzleri*, Hece yay., Ankara.
- Lekesiz, Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, 5 Cilt, Kaknüs yay., İstanbul.
- Önertoy, Olcay, 1984, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Ankara.
- Su, Hüseyin, 2000, *Öykümüzün Hikayesi*, Hece yay., Ankara.
- Tezcan, Mahmut, 1991, *Toplumsal ve Kültürel Değişme*, Ankara.
- Tosun, Necip, 1999, *Hayat ve Öykü*, Hece yay., Ankara.
- Uçan, Hilmi, 2003, *Edebiyat Bilimi ve Eleştirisi*, Hece yay., Ankara.

ERCAN YILDIRIM

DEĞİŞEN TOPLUM
YABANCILAŞAN BİREY

Toplumsal değişimlerin tüm dünya milletlerinde kısa periyotlarla gerçekleşmesiyle, günümüzdeki edebiyat türlerinin ortaya çıkıp yaygınlaşması tarihsel olarak ne kadar da birbirine yakındır. Toplumsal değişimler nasıl feodalitenin yıkılması yani ekonomik dengelerin alt üst olup yeni sınıfların, toplumların ve para dengelerinin kurulmasıyla ilintiliyse, edebiyat da bu hususların kayda geçirilmesiyle o derece alakalıdır. Toplumların değişerek, yerleşik sisteme entegre olmasını isteyenler, bunları tarihe kaydettirmek için yalnız tarih anlayışını değiştirmekle kalmamış; yeni yazı teknikleri, bilimler ortaya koymuşlardır. Sosyoloji ve psikoloji yeni toplumlara (toplum da yeni dünya sisteminin, modernitenin ürettiği bir kavram -millet vardı geleneksel kültürde), bunların rehabilitesine uysun diye geliştirilmişse; roman, öykü gibi türedi edebiyat da, yeni dünya görüşünün “vakanüvistliğini” “romantik” bir anlayışla yapsın, “başı boş” kalan insanları yani “bireyleri” değişen şartlara intibak ettirsin diye geliştirilmiştir. Çünkü “ulus” projelerinin uygulayımında “yerli” edebi nosyonlara işlerlik kazandırılmış, “milli” edebi gelenekler gün yüzüne çıkarılmış, modern paradigma yine bu edebî kanalla “ulus”lara aktarılmıştır. Moderniteyle birlikte başlatılan yeni toplumlar kurma, uluslar icat etme furyası esnasında edebiyat milli kültürlerin icat edilmesinde, geri kalmış toplumlarda iktidar dışı grupların güçlenmesinde kullanılmıştır. (Jusdanis, 1998, 82, 227)

Edebiyatın işlevi modern dönemle birlikte iyice artarken, Türkiye’de de özellikle Tanzimat sonrasında yeni türlerin geliştiği gözlenir. Tanzimat’la birlikte edebiyat “değişimin” tarihini yazmaya koyulur. Edebiyat yapanlar zaman zaman ideolojilerini bu yolla gün yüzüne çıkarsalar da, bu tercih edebiyat teorisi bakımından teknik ve içerik aksaklıklarına yol açabilir. Edebiyatçıları en azından bir söylemi “korumayı” hedef telâkki edebilirler. (Eagleton, 1990, 222) Bu bağlamda Türk toplumunun en hızlı toplumsal değişimleri geçirmeye başladığı dönemle edebiyat birlikte gelişmeye başlar. Kuşkusuz Tanzimat’la birlikte edebiyat, yeni dönemin ne söylem koruyuculuğunu ne de doktrin pazarlamasını yapmıştır. Eski ve yeni değerlerin farklılıklarına

hatta yeni elde edilmiş, batılı yaşam biçimine çoğunca ironik yaklaşır. Bu anlamda Türkiye’de edebiyat, toplumsal değişme demektir. Toplumun “çağdaşlaşma” başlığı altında geçirdiği evreler, bunların farklı versiyonları, edebiyatçılar açısından “bâkir” bir alanı işaretlemiştir. Türk toplumunun batıya eklemelenme girişimleri “kültürel” düzeyde kaldığı için edebiyatı da benzer niteliklerde gelişme göstermiştir. Yoksa edebiyatımızın, olmayan bir “sanayi devrimi”nden, olmayan emekten, olmayan kapital dengelerinin savurduğu sınıfsal farklılıklarından bahsetmesi zaten mümkün değildir. Sermayenin, emeğin ve alet edevatın temerküz etmediği, etmesine müsaade edilmediği Türk toplumunda, üretim-tüketim dengesi batılı şekilde kurulmadığı, ancak kültürel entegrasyonun bu ekonomik yapıya göre şekillendirildiği dikkate alınır, bu tenakuzun beraberinde getirdiği “yabancılaşma”, “bunalım” da daha doğru izlenebilir.

Türk Modernleşmesi: İstenç Gücünü Avrupa’ya Devretmek

Fransız İhtilali eksenli bir fermanla “değişim”i öngören Tanzimat, uyruğundaki halkı “millet” sistemiyle muhafaza etmeye çalışırken, derin bir paradoksla karşı karşıya olduğunun farkındaydı. Ulusların bağımsızlıklarını elde etme faaliyetleri “ittihad” anlayışıyla engellenme çabasına gidilse, Osmanlılık ve İslâmcılık şeklinde hareket edilse de, girilen yoldan dönüş mümkün olmamış; Balkan’larda yeni “ulus devletler” kurulmuştur. Ancak Osmanlı iradesi buna rağmen modernleşmeyi daha ileri bir aşamaya götürmüş, Batı’ya askeri ve teknik anlamda olmasa bile “kültürel ve sosyal” yaşam bakımından yaklaşmıştır. Yazın dünyası da bu tür “yapısal” sorunlarla iştigal etmek yerine batının yapıp ettiklerini, Osmanlı toplumundaki kültürel örüntüyü, gündelik hayatındaki “yeni”leşmeleri daha çok “dert” edinmiştir. “Garp hayatının unsurları taklit ve moda sayesinde gündelik hayatımıza girer. Beyoğlu’nda umuma açılmış Avrupakârî müesseseler, terziler, manifatura tüccarları, tuvalet eşyası ve mobilya satan dükkânlar, bilhassa Kırım harbinden sonra Müslüman halkın daha sık uğradığı yerler olur. (...) Bugün Büyükdere’de kotra yarışı yapılıyor, ertesi günü İngiliz usulü mobilya satılıyor, daha bir başka seferinde, ecnebî bir kadının ‘piyano denen ve bizim kanuna benzeyen bir çalgıyı’ istenirse ‘haremlerde’ öğreteceği ilân ediliyordu.” (Tanpınar, 1997, 131) Osmanlı’nın duraklama diye tavsif edilen dönemiyle birlikte, batı düşüncesi Türkler’in gündemine girerken, “batılılaşma”nın başladığı zaman aralığında da Türkler konumlanmalarını batıya göre, batıdan kalkarak yapmaya başlamışlardır. “Anayasalar ve sözleşmeler” temelli modernite, Türkler’in gündemini de belirlerken, “ferman çağdaşlığı”ndan itibaren Türkler

tüm hareket tarzlarını, söylemlerini batılılara endekslemiş, yönlerinin belirlenmesini Avrupalılara bırakmıştır.

Türk milletinin değişme yönünde gösterdiği “kıvraklık” kendi öz benliğiyle hiçbir dönemde uyumlu olmamıştır. Değişmenin genellikle “gereksinme”yle ilgili olduğunu düşünürsek (Çelebi, 1994 173-175) Türk toplumuna giydirilen değişim dinamiklerinin hangilerinin “hayatı” öneme haiz olduğunu sorgulayabiliriz. Tanzimat’tan itibaren değişim kanallarının elinde tutan “okumuşların” (Özel, 1992, 179-181) toplumu sevkettikleri yer, aslında geleneksel Türk anlayışının kaçındığı yerle özdeşdir. Böyle olunca toplumsal sınıfların, değişim kaynaklarını elde etme çabaları ne keşfetmeye ne de kaba bir yayılmaya dayanmaktadır. İğnenin bünyeye yayılmasındaki “akışkanlık” ve “devamlılık” Türk toplumunun değişim macerasının metodunu açıklayabilir. Tanzimat’la birlikte algılanan değişim rüzgarlarının “gâvura gâvur denmeyecek” ironisiyle birlikte yürümesi, toplumdaki “zoraki değiştirme” çabasını da özetler. Modernleşmemiş bir Türk milletinin, toplumda “statü ve rol” kabiliyetinin yetkinleşmemesi, “sınıfların” batılı şekilde ayrılmamış olması, topluma yön verenlerin işini daha da kolaylaştırmıştır. Bu yönüyle “Türk modernleşmesi” denilen husus, “zorluk” ve “zorunluluk” mucibince yürümüştür. Okumuşlar toplumun “zorunlu” olarak modernleşmesi için “zor”u göstermişlerse, millet de bu “zorunluluğun” farkında olarak “zor”luklara göğüs germiştir. Osmanlı’nın askerî alanda kaybettiği her siper Türk milletinin önüne yeni değişim mukaveleleri olarak getirilmiştir. Bu anlamda özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda batılı devletlerin Osmanlı’dan toprak talebinde bulunmaması, Rusya tehdidine karşı “Osmanlı’nın toprak bütünlüğünü” koruma çabaları beraberinde bir değişim dalgasının imparatorluğa yayılmasına neden olmuştur.

Değişim; Zorluk, Zorunluluk, Kesintisiz Dayak Yeme

Türk milletinin “kerhen” algıladığı değişimler, onları modernleşme çabaları esnasında sosyolojik olarak maddi ve nesnel (Aron, 1994, 273) bir “toplum” inşasına götürmüştür. Mesela benliğinde bulunmadığı halde İttihat Terakki’nin “milli burjuvazi” oluşturma çabaları, Cumhuriyet’le sürerken dönem dönem ekonomik gücü yüksek elit belirlenmeye çalışılmıştır. Osmanlı bürokrasisi ve ilmiyyesinde olduğu gibi Cumhuriyet’de ürettiği merkezin dışına (millete) güvenmediği gibi her daim kendisine tâbi olmasını ister. (Mardin, 1995, 60, 61) Türk milletinin geçirdiği değişimlerin hemen tamamı bu metodla husule gelmiştir. Her değişim bu açıdan Türk milleti için geçicidir. Çünkü batılı programlara uymak, modernitenin argümanlarını tesis etmek, birkaç değişiklikle mümkün olmadığı için, batı dışı toplumlarda “kesintisiz

değişim” modeli esastır. Bu bağlamda Osmanlı’nın batıyla girdiği ilk temaslardan itibaren, tüm sosyal değişimler “moderniteye eklemelenmeyle” ilintilidir. Yani Türk milletinin uhdesindeki değişim rüzgârları, modern felsefi ve zihinsel yapıyı içselleştirme çabası ile (mecburiyetiyle) mümeyyizdir. “Müslümanlar modern medeniyetin geliştirdiği cihazlar marifetiyle dünya ölçüsünde dört bir yandan kuşatıldılar. Bir zamanlar Avrupa’ya kısıtlanmış olanlar, kısıtlanmışlığın acısıyla beslenerek doğan kapitalist medeniyetin yükselmesiyle birlikte Müslümanların kendilerine olan güvenini sarstılar. Müslümanların modernleşme başlığı altında yaptıkları her şey güvensizliğin onlara yaptırdığıdır. Saltanatına, hilâfetine, kılığına, kıyafetine, tekkesine, medresesine, yazısına, sezisine güvenmeyen insanlar kim olduklarını, nerede, hangi gerekçeye dayanarak bulunduklarını, giderek modernleşmelerinin hangi müşahhas kazançları temine matuf bir zahmet olduğunu sormaya cesaret edemediler.” (Özel, 2003, 32)

Türk milleti bu güvensizlik ve teşevvüş zihin dolayısıyla geç modernleşmiş –geç modernleşmenin emareleriyle karşı karşıya kalmıştır. Mesela iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası’na muhalefet eden Fethi Okyar, CHF’nin reisi İsmet Paşa’nın demiryollarını geliştirme politikasını çok masraf çıkarıyor diye eleştirmiştir. (İnalçık, 2005, 75) Buna benzer tavırlar Türkiye’deki modernleşme hareketinin tam olarak batılıların istediği bir düzlemde gerçekleştiğine de işarettir. Batılılar için çevre ülkeleri modernleştirme etkinliği salt denetim altında tutma, kültürel örüntüler ulaştırma, onların pozitif bilimsel ve teknolojik yapıya yabancı kalmasıyla mukayyedir. Osmanlı’nın son döneminde tebarüz eden anayasal meşrutî gelişmeler, etnik bilinçlenme, ekonomi ve gündelik hayattaki farklılaşmalar savaşlarla birlikte örtüşünce, Cumhuriyet’e kadar Türk milleti sağlam bir zeminde hareket edemedi. Cumhuriyet’le birlikte artık toplum çok daha farklı bir mecra, kendini tarih sahnesinde belirleyen değerlerle çatışmalı bir alana kaymaya başlar. Osmanlı batılılaşmasıyla başlayan sürecin doruk noktasına, modernitenin paradigmasına en çok yaklaşılan döneme Cumhuriyet işaret eder. İslâm’ın belirleyiciliğiyle hayatlarını idame ettiren Türkler, gündelik hayatlarına İslâm’ın argümanları olmadan hazırlanmayı öğrenmeye başladılar. Tek Parti yönetimiyle “halka karşı kat’i yargılar” zirve noktasına varırken, DP’nin iktidara gelmesiyle hem basıklar azaldı hem de İslâm’ın bir ihtimal olarak gündeme gelmesine “verili” de olsa zemin hazırlanmış oldu. Tanzimat’tan DP’ye kadar soluksuz, hareketli ve “de facto” değişimler yaşayan Türkler, II. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan yeni dünya sisteminin kendilerine getirdiği “özgürlüğün” neye mal olacağını o vakitler anlamamışlardı.

Modernizmin geleneği en kuvvetli milletleri bile dönüştüren yapısı karşısında modernleşmeyi hala tam olarak gerçekleştirmeyen, Cumhuriyet'in kurulmasıyla geleneksel yaşam, duyuş ve düşünüş sistematüğini yitirmeyen Türkler, Yalta'da oluşturulan dünya sistemiyle, "Amerikanlaşmayla" en büyük değişimlerinden birini geçirmiştir. DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte hem sol hem de İslâmi düşüncenin yayılması, artık tarımın geleneksel usullerle değil, makineleşmeyle yapılmaya başlaması, "ağır sanayi hamleleri"nin dillendirilmesi bu bağlamda köyden kente göçün başlaması, sosyal plandaki spesifik farklılaşmaların yaşanmasına sebep teşkil etmiştir. Modern zihnin yalnız formel ve ritüel kısmını alan (almasına müsaade edilen) Türkler, ABD merkezli dünya sistemiyle teknik kısmına da talip olmuştur. Ancak bu çaba da sonraları "sermaye" kısılacı ve güçler dengesi nedeniyle akamete uğramıştır. Yani Türkler, yine sanayileşemediği için modern sınıfları oluşturamamış, köylü, hizmetli, okumuş, ağa, eşraf gibi geleneksel kategorileriyle yol almaya icbar edilmiştir.

Modernleşmenin özüne inemeyen Türkler için modernlik zaten her zaman "enstrümental" nitelikte kalmıştır. Osmanlı'dan başlayan süreçte "çöküşten" kurtulma aracı iken, Amerikan merkezli dünya sisteminden itibaren de "nimetlerinden yararlanılması muhal", gündelik hayatı kolaylaştırıcı bir halde seyretmiştir. Özellikle köyden kente göçle oluşan yeni kültürel yapı, Türkler'in karakterlerini ve III. Selim'le yani askeri ıslahat hareketleriyle başlayan modernleşme çabamızın da bir özetini verir: Doğulu gibi (İslâm'la mukayyet bir zihin) düşünme, batılı gibi yaşama çabası. Bu geç modernleşme, ya da modernliği bağlamından farklı uygulayım, yerleşik dünya sistemine intibakta gösterilen yavaşlık ve isteksizlik üç askeri darbenin yaşanmasına neden oldu. Darbelerle de gözlenmiştir ki; modernleşme çabası Türkler için her zaman "dayak yeme"yle özdeştir.

Türkler bütün bu badirelerin sonunda; geleneksel düşünme paradigmasını bırakmada ve sisteme entegrasyonda gösterdikleri "iradesizliği, isteksizliği ve yavaşlığı" bırakmaya "kendiliğinden" gönüllü olmuşlardır. 80 sonrası için söylenen "apolitizm, tüketim toplumu, popüler kültür" retorikleri, Türkler'in irade beyanlarını ortadan kaldırdıklarının resmidir. Artık Türkler, yine modernitenin genel geçer yargılarına gülüp geçerken bu sefer kendilerine sunulanlar karşısında "tereddüt" kesbetmiyorlar. Çünkü yeni çıkan bir modayı takip etmedikleri taktirde başlarının bir şekilde belaya girmesi tehlikesini algılamış durumdalar. Onun için Türkler bir toprak parçasında yaşamalarının diyetini şimdilik "cepten yiyerek" ödeme taraftarı. Şimdiye kadar bir hamle yapmadıkları, yapamadıkları için (küçük birkaç çıkış fena sonuçlar verdiği-

den) “moda”yı kabullenmemenin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Eğer İslâm Türkler’in içlerinde “sahih” bir menba oluşturmuşsa bunu pusuda yatma olarak değerlendirebiliriz, oluşturmamışsa zaten üzerinde konuşulmasını gerektirecek bir durumla karşı karşıya da değilizdir.

Peki Türkiye’de edebiyat, toplumsal değişimlerin yaşandığı ve Türkler’in değişmeye başladığı zaman aralığında vukufiyet kazanan edebiyat, bütün bu sayılanları gündemine almış mıdır? Bunu söylemenin mümkünatı yok. Yanıldığımız nokta edebiyatın bu konulara değinen ancak sorunlara “teğet” geçen biçimini hakikat addetmemizdir. Köyden kente göçün “ne”liğini ve sonuçlarını sorgulamak yerine köy hayatını anlatan (Moran-II, 1997, 15), batılılaşmayı doğrudan sorgulamak yerine batılılaşan/batılılaşmayan insanların edimlerini yüzeysel ele alan (Naci, 1990, 504) darbelerin mahiyetlerini irdelemek yerine “işkenceyi, bunalımı” anlatan vs. edebiyat dünyamız değişimleri “sun’i” bir tarzda değerlendirmeyi tercih etmiştir. Ancak bunların içinde Osmanlı döneminin edebiyatçıları problemleri ele alma ve buna göre ürün vermede daha “isabetli” davranmışlardır. Çünkü bu dönem romancıları “sağlıklı bir Batı taklitçiliği olarak gördükleri toplumsal değişimin eleştirisini yapmaya çalışıyorlardı.” (Timur, 2002, 45) Sorunu kısmen doğru teşhis etseler de bunu aktarma da problemleri oldular. Zira edebiyat, roman ve öykü yeni yeni gelişmeye başlamıştır. Bu türlerin teknikleri, imkanları sonraları artmasına rağmen bu sefer edebiyatçıları sorunsallarını farklı yöne kaydardıkları için Türkiye’nin tarihi olan toplumsal değişimler ve bunların bireyler üzerindeki etkileri anlatılmamıştır. Mesela Huzur’un son yıllarda revaç bulması (anlaşılması) buna en güzel örnektir.

Türk milleti bu değişimleri yaşarken elbette kesif bir yabancılaşmayla da karşı karşıyadır. Değişmelerin ardı ardına gelmesi ve bunların bireylerin bünyelerine zıt gelişmesi, açılan yeni durumun bireyde yabancı kalmasına neden olmuştur. Çünkü “bugün Batı’da (ve elbet dünyanın her yerinde) hüküm süren şartlar altında artık hiç kimse kendini ‘fıtratı gereği olması gereken yer’de bulmuyor.” (Guenon, 1991, 89, vurgu E.Y) Modernitenin doğaya-evrene karşı insanı öznelletirdiği ve yaradılışı “değiştirme” iddiasındaki yapısı özellikle İslâm dünyasında karşılık bulacak cinsten değildir. Dolayısıyla Müslümanlar doğa kanunlarını kontrol edebilecek teknolojik yönsemeyi içselleştirecek kadar yabancılaşamazlardı. “Tüm kapitalizm öncesi toplumlarda insanlar, Batı’nın bugün tamamen yabancılaştığı yaşam biçiminden farklı olarak, doğayla iç içe yaşarlardı ve bir çok kültürde tabiat âlemine çeşitli biçimlerde katıldıklarını düşünürlerdi.” (Giddens, 1994, 106) Dolayısıyla Türk milletinin girdiği modernleşme çabalarının, faaliyetlerinin, sonuçlarının tümü bireyin ve bizzat toplumun yabancılaşmasına neden olur.

Yabancı İnsan Yabancı Edebiyat

İnsan bizzat dünyaya gelmiş olmakla bir yabancılaşmayla karşı karşıya kalır zaten. Çünkü İslam düşüncesine ve diğer dinler ve inançlara göre insanın yeri “dünya” değildir. Bir üst konumlanmadır insanın mekanı. İnsan dünyada olmakla “yabancı” bir yerden “âşına” olduğu asıl yere ulaşma azminindedir. Bir kere “dünyada olma”yla karşı karşıya kalınca insan, ontolojik nitelikleriyle de çatışmalı hale gelir. Onun için insanın “öz”sel çabaları tam olarak yaşantısında makes bulmaz. Ya yaptıkları, ya da yapamadıklarıyla “yabancılaşır” kişiyoğlu. Bununla birlikte insanın yaradılışındaki fıtratla “dünya” arasındaki uçurumlar da insanın yabancılaşma vesilelerindendir. Ahlâki yordamlar kesin olarak dünya-fıtrat çatışması doğurduğu için insan yabancılaşır. Mesela Ali Şeriatî’ye göre “yeryüzünde insanı yabancılaştırmayan hiçbir şey yoktur, her şey insanı yabancılaştırır; ameliyat olmak, apandisitini ya da prostadını aldırarak bile insanı yabancılaştırır ve İslam’da yasaklanmıştır.” (Tuğcu, 2002, 135) Bu tür felsefi çıkarımların yanında en bariz biçimde insanı tabiki “dünya içre olsa da” alıştığı şeylerdeki, bünyede ayrılmaz bir halde bulunan niteliklerin koparılması yabancılaştırır.

Türk edebiyatında toplumsal değişimlerin, Türk milletinin genel karakteristiklerini ve/veya bireylerin psikolojik, felsefi yapılarını alt üst eden niteliklerini gözlemlemek sıkça karşılaştığımız bir durum değil. Zaten birey Türk edebiyatında genel kaideleri temsil eder nitelikte ele alınmamıştır da. Yani bireyin bir dünya görüşü ve yaşam biçimini yansıtır tavrı, bir öğretinin bireyde prototipleşmiş hali Türk edebiyatında tercih edilmeyen bir tarz. Bireyi bu bağlamda daha çok öykülerde görmek mümkün. Ancak öykülerde bireyin bu tür bir sistemin parçası olmağını değerlendirmedeği gibi tam aksine bir bireyi tanımamıza veri sunacak unsurlara da pek değinmez. Türk milletinin geçirdiği toplumsal değişmeyi ve bireyin buradaki yabancılaşması öykülerde genellikle eski-yeni mukayesesinde şeklinde zuhur eder. Eski/geleneksel değerlerini, alışkanlıklarını benliğinde muhafaza eden birey, yeni durum karşısında, “yeni”nin getirdiği değerler hususunda kendini boşlukta hisseder. Çünkü değişimler döneminde artık insan “bireyleşir.” Kendisinin referansı bir anlamda yine kendisidir. Modern durum ona, bu telkini yapar. Eskiye uygulayamayan bireyin, yeniye karşı gösterdiği uyum sorunu bireyin yeni değerlere karşı yabancı kalmasına neden olur. Onun için nostalji bir modern ukdedir. Yabancılaşan bireyin geçmişi kutsallaştırması. Ele aldığımız öykülerde de bu durumla karşı karşıya kalırız.

Türk öykücülüğünde, Türk milletinin geçirdiği değişimleri, eserlerinde en çok ele alan isimlerin başında Mustafa Kutlu gelir. Özellikle köyden kente

göçün başladığı dönemlerden itibaren Türkiye'nin geç modernleşme evrelerinde bireylerin karşılaştığı sorunları ele alan Kutlu, bunu hem “insan” üzerinde hem de kentler, mekânlar üzerinde gösterir. Yokuşa Akan Sular'da köyünden kalkıp fabrika ortamına alışmaya çalışanların yabancılaşmalarını, Ya Tahammül Ya Sefer'de modern dünyaya eklemleme kararsızlığı içindeki geleneksel düşünceli insanların kariyerizmle birlikte yürüyen yabancılaşmasını, Sır'da tasavvufun dünya (modern hayat) karşısındaki yabancılaşmasını, Arka Kapak Yazıları'nda mekânların tarihsel ve kimlik olarak yabancılaşmasını irdeler Kutlu.

“Yeni” Dünya'nın, Korkulu, Şaşkın, Yabancı Bireyi

Yokuşa Akan Sular'da Kutlu, bireyin hem kente olan hem de fitrata olan yabancılaşmasını anlatır. Seydali ve Bican köyünden şehre, fabrikaya çalışmaya gelirler. “Küçük mavi, pembe çiçekler serpilidir. Yeşilin saydam uçları çimenlerde. Su domur domurdur. Çakıllarda eleğimsağmalar. Görülmemiş, tutulmamış bir güzellik. Kirletilmemiş bir su. Dağlardan ceylanlar iner. Göğün tüllen kızıllığı laciverde koşarken. Kenarında saygıyla dururlar. Tek dal, tek yaprak kımıldamaz. Bir ân-ı vahitte kalırlar. Sonra eğilip içerler.” (s.7) Böyle bir ortamdan “Lağım sularından, deniz suyundan yahut o içinde it leşleri yüzen, şişmiş yumuşamış, tüyleri dökülüp pelteleşmiş, karnı deşilip barsakları parlamış it leşleri yüzen, (...) pompalarla itilen, bir türlü akmayı beceremeyen” suların, betonun, asfaltın, parkenin, halıfleksin, ciğerlere dolan eksozun yemek diye yenilen naylonların (s.7-8) içine düşen Bican ile Seydali tüm iştigallerini köyde bırakarak “yabancı” bir ortamın içindedirler. İşe yetişmek için koşmak, siren sesleriyle tanımlanmak, vinçlerin, demir tozlarının arasında kendini bulmak yeni dünyanın şartlarından. Kutlu, kahramanlarının “yeni bir dünyanın” eşliğinde olduklarını belirtir ve onları tercih yapmaları için “eski dünyanın”, (geleneksel/kır) “yeni dünyanın” koşullarıyla baş başa bırakır. Çünkü bu dünyada insan “korkuludur, şaşkındır, yabancıdır”: “Unut sabah namazında safta durmayı. Nöbette-sin. Unut amcaoğlunun cenazesini, fazla mesai. Boynundaki hamaylı çöz at, güldürme kimseyi yavuklunun verdiği çevreyi göstererek. Bak eller dünyayı değiştirmişler, sen de değiştir dünyanı. Yarınlar senin. Çocuğunu başkalı büyütecek,

Mustafa Kutlu

hafta sonları görürsün. Aşını başkaları pişirecek sen yersin. Karını akşamdan akşama bulursun. Yorgunluktan kemiklerin sızlayacak aldırma. Taksitle al evini, taksitle döşe, taksitle yaşa. Seni de başkaları yaşıyor inan buna. Ziller, düğmeler, levyeler, planlar, çok uluslu şirketler.” (s.9-10)

Kutlu, Yokuşa Akan Sular’da yalnız bireyin modern hayat içerisinde, şehirde yabancılaşması olgusuna yaklaşmaz, aynı zamanda fitratı da sorgular. Bican ile Seydali’nin fabrika ve kent izlenimlerinin anlatımı esnasında yaşanan hayatın teknik ve sanayinin fitratla mugalâta içinde olduğunu vurgular. Dolayısıyla yalnız köyden göçenler için değil, tüm “insanlık” için yabancılaşma vesilesidir, modernite, teknik, sanayi ve bizzat dünyanın kendisi. “Kapının ağzında kulağının yarısı kopmuş, tüyleri dökülmüş, meczup bir kediye rast”layan (s.21) Bican “ömründe hiç böyle bir kedi” görmediği için bu dünyaya yabancıdır. Çünkü bu dünya insanı da belirtilen kedi gibi yapma azminde. Bican’ın iyiden iyiye hissetmeye başladığı yabancılık hissi “Aslımızı yitirmezsek iyidir” kaygısına yerini bırakırken, bir başka “varoluşsal” soruyu da beraberinde getirir: “Kalıcı mıyız?” (s.23) Çünkü Bican ve Seydali’yi var kılan unsurların “mahiyeti” insanın fitratına en yakın ortam olan kırsal kesimle oluşmuştur. Dolayısıyla kente (yeni bir dünyaya) gelmeden önce Seydali ve Bican doğdukları yerle varoldukları için fitratlarını, yaradılışlarının en saf halini benliklerinde barındırmaktadırlar. Çünkü Seydali’nin edimleri onun için ne kadar varoluşsal ise “yeni dünyanın insanı” içinde o kadar teferudur: “Kılmayıver canım. Akşama kaza edersin. İş üstündeyiz bir şey olmaz. Kurban olduğum Allah vaziyeti yukardan görmez mi?” (s.27)

Yokuşa Akan Sular’ın sonuna doğru Seydali ve Bican’ın yabancılaştıkları “yeni dünya”da bunun ceremesini nasıl çektiklerini izleriz. Cuma namazı esnasında Seydali, halı desenleri arasında “yıllardır içmediği suları, yalnız yak basmadığı sürülmüş tarlaları, eteklerinde serin yeller esen dağları, derin dereleri” görürken, imamın “Sizden buyruk sahipleri” dedikçe köydeki büyüklerini, hocasını düşünür. Ontolojisini bu değerler üzerinde şekillendirmiş Seydali zaten “yeni dünyaya” intibak edememiş, hastalanmıştır. Çaresi onun var olmasını sağlayan unsurlardadır: “Ağır iş göremezsin diyor doktor. Duvarlarının dibinde ne kadar çöküp kaldı poliklinikler. Temiz hava, bol gıda diyor doktor. Et, süt, yumurta, balık, sık sık ciğer, vitamin, uyku...” (s.83) Seydali ağır iş göremeyeceği için karpuz tezgahıyla geçimini sağlamaya çalışırken arkadaşı Bican da üstünde iş elbisesiyle “işçi”nin hakkının peşinde eylem yapmaktadır. Nasıl Seydali yabancı olduğu değerler içinde sağlığını, kimliğini yitirmişse, Bican da olmayan bir modern devlette, olmayan sanayi içinde, olmayan işçi sınıfının sorunları için yollarda, fitratından kopup gelmenin, “yeni dünyaya” eklemlenememenin cezasını hayatıyla öder.

Mustafa Kutlu Yokuşa Akan Sular'daki İkindiye Kılmak öyküsüyle, bu sefer insanın geleneksel-dinsel değerlerine ne kadar yabancılaştığının altını çizer. Aklında devamlı ikindi namazını kılmak olan ve bunun için bir zaman aralığı oluşturmak için çırpınan öğretmen Recai Bey'in dünyalıklarla dolu bir gününü anlatır Mustafa Kutlu. Kömür karnesi, tanzim satış kuyruğu, vasıtlar, dostlarla lakırdılar, karakol, elektrik parası gibi günlük "olağan" hale gelmiş "olağanüstülükleri" savuşturmak isteyen Recai Bey, zihninde sabit hale getirdiği ikindiye kılmak fikriyle oradan oraya koşturur. Ancak en son elektrik parasını yatırırken, akşam ezanının sesiyle bir anlamda "mecnun"a döner ve parayı yatırmadan çıkar gider. İkindiye Kılmak, "öncelikler" konusunda yaptığı düşünceler nedeniyle, insanoğlunun varoluşsal "inceliğine"de atıflarda bulunur. İkindiye kılmanın "mutlak" şart olduğu düşüncesi içinde olmasa Recai Bey, onu her daim zihninde canlı tutmazdı. Demek ki ikindi namazını kılmak olmazsa olmaz koşullardan birisidir. Recai Bey, dünyanın gerekli mi gereksiz mi olduğunu tespit edemediğimiz meşgalelerini yerine getirmek için çabalarken, "mutlaka" yapılması gereken bir edimi ertelemektedir. Kutlu, hikayenin sonunda Recai Bey'i elektrik sırasından çekip alarak, onun gerekirse mumda oturabileceğinin altını çizmektedir. Modern hayatın en önemli unsurlarından olan elektriği kullanmamanın insanda "hayati" bir sorsal oluşturmadığını kesinleştiren Kutlu, Recai Bey'in ikindiye kaçırmasıyla yaşadığı "şok"u da dikkatle değerlendirir. Buna göre Recai Bey'in hatası "mutlak" olan ikindiye kılma olayını, "ivedilikle" yerine getirme yerine, "araya sıkıştırma" telaşıdır.

Geleneksel, varoluşsal bir imgeyi "araya sıkıştırmak" isterken, "yetiştiremeyen" Recai Bey'in yaşadığı şok, esasında dünyaya karşı alınan mağlubiyetten, insanın fitratına yabancılaşmasından kaynaklanmaktadır. Dünyanın getirilerinin modern hayatla sınırlı olmadığı, kavramsal olarak dünyanın yaratılma gayesinin "sınama"yla özdeş olduğunu hatırlarsak, önceliklerin hep dünyanın gailelerinde olacağı bir zihinsel alanın hep insanoğlunda kendiliğinden oluşabileceğini de düşünebiliriz. Kutlu, İkindiye Kılmak da, dini/varoluşsal/geleneksel yaşayış edimlerinin "öncelik" olarak dünyanın tuzaklarına kapılarak, araya sıkıştırılıp sıkıştırılmayacağını sorgularken, insanın farklı yabancılaşmalarla karşı karşıya kalabileceğini de gözler önüne serer.

Kutlu, Yokuşa Akan Sular'dan sonra, Ya Tahammül Ya Sefer'de de kendi kimliğine, değerlerine yabancılaşmış bir bireyi, Profesör Asım Bey'i anlatır. Girişte bahsettiğimiz 80 sonrası dönemde dünya sistemine popüler kültür, tüketim toplumu vs. argümanlarıyla eklemlenen Türk insanının kendine yabancılaşması, Asım Bey özelinde anlatılır. Kutlu, Asım'ın zamanında bir

“dava neferi” iken, kariyerizmle kotardığı “yeni dünya” idealinin kendisini getirdiği yeni yeri anlatır. Asım artık yaşını başını almış bir profesör olarak, “dava” günlerini anımsar ve bu vicdan azabından kurtulmak ister. Çünkü vicdan azabı artık Asım’da varoluşsal bir sorun halini alır ve kariyer için “yabancılaştığı” değerlerini sorgulamaya başlar. Kutlu Sır’da da kendi bağlamına yabancılaşmış (dejenere olmuş) bir tasavvuf anlayışıyla birey olarak mürid ve müridi ele alır. Hep “yeni dünya” ile karşılaşan Kutlu’nun bireyleri bu yeni dünyayı “dönüştürmeyi” beceremedikleri gibi (Yoksulluk İçimizde’nin Süheyla ve Engin’i, Bu Böyledir’in yadigarı hariç), “eski/var oldukları” dünyaya yabancılaşırlar. “Efendi”sinin himmetiyle makama layık görülen yeni “efendi” kendi halinde “fıtratı” ve “var olduğu” biçimde yaşarken, makamın etkisiyle tasavvur edemeyeceği bir yabancılaşmaya kayar. Sonunda kaçındığı dünyaya “dahil” olduğunun farkına varır ve “sırrolur” “kendine, fıtratına” rücu eder.

Sır’daki “Mürit” hikayesi “saf, fıtratıyla” barışık, hiç bir yabancılaşmayı yaşamamış bir bireyi anlatır. Sır’ın “efendi”si müridin rüyasına girip “Akpinar”ın suyundan dilemiş mürit de bunu vazife sayıp yola düşmüştür. Müridin saflığından, yollar açılmış, araba hızlanmış, ikram ettiği azıcık katık otobüs dolusu yolcuyu doyurduğu gibi artmıştır da. En nihayetinde şehre gelir o saf haliyle mürit. Ama “efendi”sini görmek mümkün olmamıştır. Çünkü “efendi”siyle görüşebilecek “yabancılığı” kendinde görememiştir. Varlığıyla “ahenk”li mürit “yabancılaşmış” “efendi”sine de bir dua etmenin gerekli olduğunu görmüştür. Kutlu, Sır’da olduğu gibi diğer kitaplarında da bu tür bireylein yabancılaşmasını ele alır. Bireyin “eski/yeni dünya” karşısındaki yabancılığını anlatırken Kutlu, onu oluşturan ve gideren unsurları da bir arada gösterir. Kutlu öykülerinde bireyi varoluş (fıtrat), hakikat, yabancılaşma denklemi içinde anlatır.

Türk milletindeki değişim/kırılma aşamalarının başında elbetteki meşrutî idare, Jön Türk devrimi gibi olayların neticeleri gelir. Ömer Seyfettin Selanik menşeli İttihat Terakki’nin içerisinde yer almış “Genç Kalem” dergisi ile değişimin “dil ve milliyet” cephesinde kalem oynatmış, Türk öykücülüğünde adını her zaman ilklere kaydettirmiş bir isim olarak önemli tanıklıklar yaşamıştır. Cesedi kadavra olarak kullanılacak derecede ilgisiz bir toplum içerisinde Ömer Seyfettin, hikayelerinde geçiş dönemini, savaşları ve felsefi, düşünsel değişimleri işlemiştir. Ömer Seyfettin Türkler’in “yenilgisi” karşısında Balkanlar’daki milletlerin sevinçlerini ne kadar buruk anlatsa da Türk milletinin geçirdiği değişimi, bireylerin geldikleri aşamayı hem sindirip hem de buna yabancı kaldıklarını gözler önüne sererek anlatır: “Evet, seneler bir

ok gölgesi gibi uçuyor! Meşrûtiyetin bu hür, bu serbest günlerinden çok uzaktık. Lâkin o eski, zâlim idârenin ezici kahrını, gafletim sayesinde, hiç duymuyordum.” (Bir Hatıra) sözleri eski ile yeni arasındaki kapı gibidir. Yeni dönem “İki gün evvel Büyükkada’dan geldik. Bugün de apartmanımıza yerleştik. Seneliğini yediyüzelli liraya tuttum. Fakat öyle mükemmel ki... Banyo, kalorifer, elektrik hepsi var. Altı oda, iki salon... Möblelerim için tam beşbin lira sarfettim. Yine kütüphanemi tamamlayacağım.” (Niçin Zengin Olmamış) gibi imkanları içinde barındırsa da aslında dönem savaş yıllarıdır. “Yediğimiz vesika ekmeği, mektepten verilen zeytinyağıyla bulgur! Karımın metanetine hayranım. Hiç durmadan çorap yamıyor.” Sonunun ne olacağını düşünen anlatıcı çareyi tüccarlıkta bulur. Yeni dönemin yeni ekmek kapısıdır tüccarlık. Ama yeni dönemin tüccarlığı eskisinden farklıdır. Un ticareti yapan anlatıcı sokakta insan ölüleri toplayan çöpçüleri görünce yeni dönemin ne kadar insanlığa yabancı, fitrata aykırı ve sahtekarlık merkezli olduğunu anlar. Çünkü un diye sattıkları çuvalların içinde ince killi toprak vardır. Anlatıcı bu sahneler karşısında ontolojik yönsemesine geri dönmüş fitratıyla yüzleşmiştir. Tüm “kâşanelerini” malını satıp fakir fukaraya dağıtır. “Eski” haline döner. Çünkü yeni dönem, un diye millete toprak satan teşkilat; “o bütün kara çete teşkilâtı, o Karasulu (Emanuel Karosso, Selanikli, İttihat Terakki üyesi, Abdulhamit’i ‘hâl’ eden heyet üyesi, ünlü öykücü Bilge Karasu’nun babası!) Bayramzadeli meş’um teşkilât, yedi başlı bir ejderhâ gibi memlekete sarılmış! Kanımızı, iliğimizi, kemiğimizi emiyor.”

Ömer Seyfettin Bahar ve Kelebekler hikayesinde de nine-torun genç-yaşlı argümanı ile eski-yeni, modern-gelenek mukayesesine giriş. Burada da yaşlı kadın yeni döneme “yabancılaşmıştır.” Kadının anlattıklarına göre yabancılaşma görünümle ilgili değil bizzat yeni dönemin kendi karakteristiğinden, bağlamından kaynaklanmaktadır. “Seksen sene evvelki hayâtı birden hatırladı; o vakit erkeklerden ayrı bir kadınlar âlemi vardı ki şimdi tamâmıyla dağılmıştı. Bu âlem pek genişti. Binlerce kadın birbirleriyle konuşur, görüşür, eğlenirlerdi. Kendilerine mahsus eğlenceleri, zevkleri vardı. Moda yoktu. Annelerinin, esvaplarını kızlar giyer, büyükninelerinin mücevherlerini torunlar takardı.” Kadının anlatımları geleneksel toplumumuzun efkâr-ı umûmisinin, modern kamudan farklı olduğunu işaretler. Fitrata, insan ontolojisine uygun olarak kadın-erkek farklı mekanlarda, zaman aralıklarında yerlerini alırlar. “Kıraathâneler, gazinolar, birahâneler, klüpler, tiyatrolar, kafeşantanlar, bekârhâneler” erkeği kadından ayırıp kadını evinde bekçi bırakan, birbirine yabancılaştıran düzen yoktur geleneksel yapıda. Aile, insan o vakitlerde “çekirdek” ve “birey” olarak vasıflandırılmadığı için, insan insana, kadın kadına, çiftler birbirlerine “yabancılaşmamıştır.”

Sevinç Çokum

Sevinç Çokum Rozayla Ana'da bireyin zaman içindeki, savaş ve göçle meydana gelen yeni sisteme uyumsuzluğunu, yabancılığını anlatır. Güneşin Son Saatleri'nde toplumsal değişmeyi "ağaç" imgesiyle birlikte veren Çokum, "O zamanki beni bir yabancı gibi hatırlayacağım..." diyerek, bireyin yaşlandıkça kendine, gençlik edimlerine yabancılaştığını belirtir. Kaybolmuş Akşam Alacakları'nda da Milli Mücadele yıllarının, Tekâlifî Milliye Kanununu'nun çıktığı dönemin kısa bir portresini çizen Çokum, anlatıcının ninesinden yola çıkarak, yaşlandıkça insanın sonraki dönemler için farklı yabancılık hisleri barındırabileceğinin altını çizer. Çokum, seferberlik günlerinin, kızgın gün altında, kocasından haber bekleyerek yaşamının, cepheye

mühimmat taşımının, bir yandan ev işleriyle uğraşıp bir yandan da içsel nitelikleriyle boğuşmanın, yani reel şartlar arasında insanın kendi bedenine fitratına yabancılaştmasının, ortalık süt liman olduğunda dahi yeni şartlara intibak edemeden, seferberlik dönemine göre hareket etmenin öyküsünü yazar.

Sevinç Çokum Göç Sonrası öyküsünde de insanların toplumsal değişimler, ekonomik yönsemeler nedeniyle savrulmalarının onların üzerinde derin yaralar açtığını savunurken, özellikle yaşını başını almışlar için artık "ne toprak o eski toprak, ne mahsul eski mahsul"dür. Yoksulluk artıkça denkler hazzırlanmış ve göç edilmiştir. Her şey herkese yeterken birden yetmez olmuştur. Çağ fitratı, ontolojik belirlenimleri yeniden düzenlemiştir. İnsan çağına yabancılaştı, onun için doğduğu varolduğu topraklardan kopmuş, yerinden sürülmüştür. Çelişkidedir insan. Yaşadığı dönemde varolduğu topraklara yabancılaştı, umut ederek gittiği yerlerde de aynı yabancılığı yaşamıştır. "Kimileri Almanya'ya, kimileri yurdun büyük şehirlerine gitmişlerdi. Kapıları kilitleyip bir daha geriye bakmayıp, yaşadıkları hayatı yaşanmamış sayarak hafızalarından söküp söküp, kelime kelime, harf harf çıkarıp, yola düşmüşlerdi." Moderniteyle birlikte insan tarihin en büyük yabancılaştmasına sahne olmuş, ne nüfuz ettiği varolduğu zaman ve mekan, zihne mensup olabilmiş ne de yerini değiştirdiği "yeni" anlayışa.

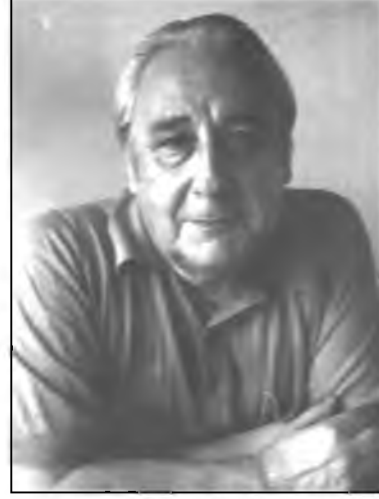
Korkuyla Yürüyen Sistem

Oktay Akbal da savaşları ele alarak savaşların insanları yerinden kopardığını, dünyayı değiştirdiğini belirtir. Yabancılaştırma bu sefer savaşı beliren

her durumadır. Onun için Akbal, bozulmayı yabancılaşmayı “önce ekmekler bozuldu” ifadesiyle açıklar. “İnsanlar kitle halinde olduğu gibi, kişi olarak da başkalaştılar. Mesela savaştan önce bir insan işine gitmek için tramvay caddesine çıktığı zaman ilk olarak gökyüzüne bakar, mavi olduğunu görünce sebepsiz bir sevinç duyar, vakti varsa ağaçlar altından yürümeyi düşünür, adımları kaldırımlarda gezerken birtakım hayaller kurardı. Şimdiyse insanlar göğün mavi ya da siyah olmasına aldırmaz bile etmiyorlardı. Hepsi yalnız kendini düşünüyordu.” Akbal, insanın yabancılığını dünyaya bakış açısına ve tabiata yani insanı tanımlayan insanın kendini bulabildiği doğa üzerinden yapar.

Savaşlarla birlikte insan dünyaya, kaba var kılma aracı olarak bakar. “Herkes korkulu, düşünceli ve ürkektirler.” Değişen, yabancılaşan sadece insan değildir: “Ekmek, su, hava, deniz, sokaklar, meydanlar, radyo, gazete, kitaplar...”

Modern insan kendisine, insani ontolojisine yeni yeni nitelikler, kimlikler de eklemiştir. Özellikle Türkiye gibi geleneksel kültürel örüntüleri kuvvetli olup bunlardan sıyrılmak iştiafındaki bir millet için değişim yeni sorunsallar, yabancılaşmalar üreteceğinden bireyler de sebepsiz bir “korku” husule gelir. Oktay Akbal, bireylerin “yeni” durumların getireceği “yüklerden” “yabancılıklardan” korktuğunu anlatır. Korkudan Yana Olmamak (İstinye Suları) öyküsünde. “Bakıyorum, hepimiz bir korku içindeyiz. Sinmiş, ürkmüş, bezmiş... Bir yerden birileri çıkıverecek. Telefon bir kötü haber yetiştiriverecek. Kapımız yıkılırcasına çalınverecek. Her an bir şey olabilir. Her an her felaket karşımıza dikilebilir. Her an yıkılabiliriz, çökebiliriz, ezilebiliriz...” Çünkü her an bir şeyler beklemek, modern dünyanın “hız”lı, “ilerlemeye” yatkın yüzünde vardır. Geleneksel insan için, “ani” hareketler, değişimler söz konusu değildir. Her an üretilen bir teknolojik aygıt insan için “felaket” getirebilir. Onun için insan “gelecekte” umutsuz, korkulu ve kaygılıdır. Çağına, yaşadığı olaylara, düşüncelere yabancı korkuludur: “Korkularla geçiyor yaşamımız. Hiçbir şey beklemiyoruz iyi, aydınlık, umutlu... Yarınlar güvenimiz yok. İşimizi yaparken yalnız günü geçiriyoruz. (...) Okuduğumuz bir haber, kulağıma çalınan bir söylenti, otobüste karşılaştığımız bir bakış, düşlerimize giren heyecanlı olaylar, hepsi korkularla çevreliyor bizi...”

Oktay Akbal

İddiası olmayan insanlar

Türkiye’de modernleşme başlığı altındaki tüm gelişmeler, değişmeler, bireylerde bulundukları yere göre bir yabancılaşma getirmiştir. Yazının başında da belirttiğimiz üzere özellikle 1980 sonrası Türkiye’sinin dünya sistemine koşutsuz eklemlenme aşaması bireyler üzerinde yabancılaşmanın dışında bir etki bırakmıştır. Yeni olana karşı yaban düşünce ve hisler beslese bile bireyler “bilinç” bakımından daha sarıh olabilmektedir. Ancak 80 sonrasında ki birey için yabancılaşmanın ötesi geçerlidir. Çünkü bu birey “bilinç ve kalp” olarak, kendine mahsus niteliklerini başkalarına devretme hususunda daha iradesiz davranabilmekte. Böyle olunca “sahih” bir insan eylemi ve düşüncesi 80 sonrasında mevzu dışına itilmiştir. Çünkü tüketim ve popüler kültürel öğeler ve kesintisiz kontrol ve müdahale prensibiyle hareket eden dünya sistemi bireylerin aidiyet devşirecekleri bir “odağı” devre dışında bırakmıştır. Böyle olunca yabancılaşmayı bireyin yeni durum karşısındaki “şaşkınlığı” olarak almak, nostaljik duyargalarla izah etmek mümkün değildir. 80 sonrası Türk milleti için ontolojik bir vaziyet değişikliğinden bahsetmek gerekir. Her ne kadar geçmişten ve kutsaldan tevarüs ettiği geleneği biliniyor ve ülkesini bir vatan olarak “düşünüyor-bundan hareket ediyor” gözükmese bile 80 sonrası bireyinin her türlü müdahalede, etki de “yerinden-safından” kopabilecek bir benliği ikame etmiştir. Bunu en güzel bu dönemin edebî ürünlerinde, gülmeceinde bulabiliriz. Bu bağlamda öykücüler ve kitapları bu dönemin bir panoraması, belgeseli niteliğindedir. Daha detaylı incelemeyi gerektirecek mikyasta bir birikimin, öykü kitabının 80 sonrasını ve gelecek planlarımızı gösterecek açıklıkta delillerle dolu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü izlenmektedir ki bu dönemin bireyi artık değişmeyi, değişmeyle açılan her yolu kabul zorunluluğunu bünyesinde iyice kotarmıştır. Bu bakımdan yabancılaşmakta, kendine istenilen düzeyde şekil verebilmekte bir beis görmemektedir. Patetik üslup tuttursalar da öykücülerin (dolayısıyla Türkiye’de yaşamakta olan herkesin) bu durumdan gocunduğu olası gözüküyor.

Geleneksel kültürümüzle işteş biçimde kadınların örtünmelerindeki değişimin uç noktası 20’li yıllarda azami noktasına varmıştı ki o dönem için bu “yabancılaşma” vesilesi idi. Ancak geline nokta böyle bir “yabancılaşma”dan bahis açmak insaflı bir girişim midir? “Kapalı Öyküler” ismiyle çıkan kitapta başörtüsü fenomeniyle ilgili öyküler yer alır. Bu kitaptaki öykülerde (tabi ki diğer başka öykülerde de!) patetik örüntünün altında, başörtüsüyle ilgili yapısal, bu konunun muhataplarına doğrudan tesir edebilecek, konunun bağlamıyla paralel bir yaklaşımdan söz açmak imkanı var mıdır? Başörtüsü ile ilgili en gözde açıklamanın “imani” hususla ilgili olduğu düşünül-

lürse, bu konuda verilen “mücadele”nin modernitenin, yürürlükteki sistemin dünyalıklarını reddetmeyle ilintisi olmadığını görürüz. Başörtüsüyle üniversitesini okuyup, çalışma hayatında yer alan hatta siyasette, medyada, yazın dünyasındakilerin bunun haricinde üzerinde hassasiyet gösterdikleri bir tez içinde olduğunu söylemek doğru mudur? Fatma Karabıyık Barbarosoğlu’nun Kapanmayan Yaralar Antolojisi’ndeki başörtüsü “mağdurları” da bu bilinç noktasındadır ve “sorunun” vahametini artık “yabancılaşmadan” söz açılmayacak kadar aşınadılar. Bu öyküde de görüldüğü üzere, “başını açıp girmek”, başını açmayıp evde oturmak ne kadar normalse, başörtüsü mücadelesi içinde olmak da o derece normaldir –modern imanlı kadının faaliyetlerinden bir faaliyet. Öyküdeki kişinin izlenimleri doğrultusunda başörtülü olmakla kadınların “kendilerine yabancılaştıklarını” söylemek gerekir. Kapanmayan Yaralar Antolojisi’nde gösterildiği üzere, kamuda başörtülü olanların bir çok halleri bulunur. Ama Türk milletinin bugünkü durumuyla paralel biçimde onların da “kamuda görünmekten” başka bir iddialarına rastlamak mümkün değildir. Yapılacak bir öykü kronolojisinde takip edebileceğimiz gibi 80 sonrasındaki sistem, Türk toplumunun askeri ıslahatlarla giriştiği değişim “dinamikleri”, dünya sistemi karşısındaki iradi tükeniş, geleneksel değerlerle var olmuş Türkler’i varılan yerde artık yabancılaştırmadığı için iddia sahibi de kılmıyor. ❧

KAYNAKÇA

- Eagleton, Terry (1990) Edebiyat Kuramı. Ayrıntı Yayınları.
 Jusdanis, Gregory (1998) Gecikmiş Modernlik. Metis Yayınları.
 Tanpınar, Ahmet Hamdi (1997) 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi. Çağlayan Kitabevi.
 Çelebi, Nilgün (1994) Sosyoloji Nedir? Attila Kitabevi.
 Özel, İsmet (1992) Cuma Mektupları V. Çıdam Yayınları.
 Mardin, Şerif (1995) Türkiye’de Toplum ve Siyaset. İletişim Yayınları.
 Özel, İsmet (2003) Cuma Mektupları 10. Şule Yayınları.
 İnalçık, Halil (2005) Tarihçilerin Kutbu. İş Bankası Yayınları.
 Naci, Fethi (1990) Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişim. Gerçek Yayınevi.
 Moran Berna (1997) Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-II. İletişim Yayınları.
 Timur, Taner (2002) Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik. İmge Kitabevi.
 Giddens, Anthony (1994) Sosyoloji. Birey Yayıncılık.
 Guenon, Rene (1991) Modern Dünyanın Bunalımı. Ağaç Yayıncılık.
 Tuğcu, Tuncar (2002) Yabancılaşma Problemi. Alesta Yayınevi.

NECİP TOSUN

TÜRK ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE
AİLENİN SERÜVENİ

Batılılaşma hareketleri, köyden kente göç, kadın haklarının gelişmesi, feminizm, aile içi rollerin değişimi, cinsel özgürlük anlayışı, ritüellerdeki değişim, bireyselleşme, gelenekten kopuş, sekülerizm, demokratikleşme, kadınların eğitim ve işgücüne katılımı; tarihsel süreç içerisinde Türk ailesinin geçirdiği değişimlerin temel dayanakları olmuştur. Aile, bu ekonomik/toplumsal/kültürel değişim ve dönüşümlere paralel olarak yaşananlardan, gelişmelerden etkilenmiş, yapısı, oluşumu, işlevi bu değişikliklere uyum sağlamış ya da direnç göstermiştir.

Çağın tanığı konumundaki Türk öykücüler de bu değişim ve dönüşümü eserlerine yansıtmışlar, ailenin sosyo-kültürel karakteri açısından, kuruluşunu, işleyişini, kurallarını, gerekli olup olmadığını tartışmışlardır. Aileye bakış hiç şüphesiz bir medeniyet ve uygarlık anlayışının, yani bir zihniyet algısının tezahürüdür. Bu anlamda Türk yazarları da kendi zihniyetleri doğrultusunda aileyi yorumlamış, eserlerinde işlemişlerdir.

Türk ailesindeki en büyük değişim hiç şüphesiz Batılılaşma/çağdaşlaşma/modernleşme bağlamında gerçekleşmiştir. Batılı anlayışın kadın erkek ilişkileri, aile içindeki rolleri ülkemizdeki toplumsal yaşama adapte edilmiş, bu da beraberinde pek çok tartışmanın, çatışmanın doğmasına yol açmıştır. Kaba bir yaklaşımla ailede, Batılı değerlerle geleneksel değerler karşı karşıya gelmiştir. İlk dönem edebiyatçıları, Ahmet Mithad, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri, Halit Ziya ve Ömer Seyfettin bu iki değer çatışmasını eserlerinde yoğun olarak gündeme getirmişlerdir.

Aile algısındaki ikinci temel dalga ise, köyden kente göç olayında gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi göç olgusu, Türk ailesinin yaşadığı en büyük tecrübelerden biridir. 1950'lerde mevcut iktidarın yarattığı ekonomik canlılık ve gerçekleştirdiği alt yapı hizmetleri, kırsal kesim ile kent arasındaki iletişimi kuvvetlendirirken, gerek kentteki refahtan haberdar olan insanların bu pastadan pay alma düşüncesi, gerekse kırsal kesimde makineleşmenin artışı ile oluşan işsizlik sonucu, 1950'den itibaren köyden kente göç hızlanır. Ve bu göç günümüze değin sürer. Göç beraberinde pek çok sorunu da doğurur. Kı-

sal kesimden büyük şehre gelenlerin büyük çoğunluğu, okuması-yazması olmayan vasıfsız işçiler olduğu için bunların kentin nitelikli işlerinde iş bulmaları güçtür. Bu nedenle göçmenler öncelikle bir işsizlik problemiyle karşı karşıya kalırlar. Tabii barınma sorunu ile de... Ekonomik zorluklar, ailede parçalanmalara ve yanlış yönelimlere sapmalarına neden olur. Örneğin, Füzûzan ve Orhan Kemal ailedeki çözümleri bu ekonomik zorluklara yaslarlar.

Göçle birlikte sosyal problemler de baş gösterir. Çünkü, kırsal kesim ailesi bir geniş aile olarak aile içi ilişkileri oldukça sıkı ve bunun yanında inanç ve geleneklerine bağlı bir değerler, ilkeler manzumesine sahipken, kent, bir başka değerler manzumesini bünyesinde yaşatmaktadır. Yani aile, göç sonucu sosyal, ekonomik ve kültürel bir değişim, başkalaşım ile karşı karşıya kalır. Bu nedenle aile bir bilgi ve tecrübe olarak hafızasına kazanmış olan geleneksel değerlerle, hayatla; metropolün dayattığı ve geleneksel değerlerle neredeyse taban tabana zıt bir anlayışın, değerlerin arasında sıkışıp kalır. İki farklı değer arasında uyumu sağlayamayan insanlar, büyük sorunlar, açmazlar yaşarken, bu çelişki de zaman zaman bir çözülmeye, başkalaşmaya neden olur. Kentleşmenin yarattığı yeni durum ve geniş aileden çekirdek aileye geçiş de öykücülerimizin gündeme getirdiği konulardan olmuştur. Gelenek ve modernizm tartışmasını ve bunun aileye yansımalarını Mustafa Kutlu, Sevinç Çokum, Hüseyin Su gibi yazarlar gündeme taşırlar.

Kadın haklarındaki gelişmeler ve feminizm hareketleri, aile kurumuna bakışı etkileyen diğer anlayışlar olmuştur. Özellikle kadın yazarlar tarafından ailede kadının ezilmişliği vurgulanırken, aile kurumunun gerekli olup olmadığı tartışılmaya başlamıştır. Bu yazarlar, aile kurumunda, erkeğin hep kazançlı çıktığını, buna karşın, kadının bir varlık olarak kendini ortaya koyamadığını dile getirmişlerdir. Bu tartışmalarda elbette kadının, ekonomik hayatın bir parçası olmasının ve eğitimden yararlanmasının payı büyüktür. Çünkü bu yaklaşıma göre, kadınlar eğer erkekle birlikte aile ekonomisinde eşit bir sorumluluk altındaysalar, aile içindeki rollerde de bir eşitlik olmalıdır. Bu konuları ise Nezihe Meriç, Leyla Erbil, Tomris Uyar öykülerine taşımışlardır.

1980'lerden sonra ise aile kurumu "cinsel özgürlük" talepleri etrafında tartışılmıştır. Bu dönemde temel soru şu olmuştur: Tamam aile, evet, ama ya aşk, ya beden istekleri ne olacak? Aileye sadakat yüzünden, iki yüzlülük mü yapılmalı, taraflar bu sadakat yüzünden kendilerini inkar mı etmelidir. Bu bağlamda özellikle bireysellik, cinsellik, feminizm yüceltilmiştir. Bu görüşleri temellendirmek, sorunları gündeme taşımak için çoğunlukla mutsuz aile tabloları çizilmiş, burada bunalan aile üyelerinin açmazları işlenmiştir.

Türk öykücülüğünde aile algısı ve öykülere yansıması oldukça karmaşık bir durum arzettiği için sınıflandırılması zor olsa da, yine de kimi bağımsız kümelerde incelenmesi mümkündür. Birbirleri arasında bile ayrılıklar, yaklaşım farklılıkları olan bu yazarları; geleneksel aile kurumunu savunanlar ve aile kurumunu sorgulayanlar/eleştirenler olarak iki temel kümeye ayırabiliriz. Halit Ziya, Ömer Seyfettin, Memduh Şevket Esendal, Tarık Buğra, Sevinç Çokum, Mustafa Kutlu ve Hüseyin Su'yu aile kurumunu savunan yazarlar, Nezihe Meriç, Tomris Uyar, Leyla Erbil'i ise aile kurumuna karşı çıkan en azından sorgulayan yazarlar olarak anabiliriz. Füzûzan ve Orhan Kemal'i ise bu bölümlemenin dışında tutmak gerekir. Çünkü bu iki yazarımız daha çok aileye ekonomik açıdan yaklaşmış, yoksulluğun aile kurumu üzerindeki etkilerini ağırlıklı olarak öykülerinde işlemişlerdir. Hiç kuşku yok ki bu yazarların yaklaşımları, aynı zamanda ülkemizdeki kadın-erkek ilişkilerinin, aile kurumunun yüz yıllık değişiminin de bir aynasıdır.

Aile konusunu önemseyen öykücülerden biri **Ömer Seyfettin**'dir. Özellikle alafrangalık ve döneminin gözde eğilimi olan "Batı tipi aile" özentilerine sert tepkiler göstermiştir. Bir geçiş dönemi öykücüsü olarak Osmanlı ve Cumhuriyet arasındaki değişim ve yaşanan çarpılmalar, çözümler, gelişmeler, fikir tartışmaları onun öykülerinde yer bulur. Ve her biri tarihi, sosyolojik değer taşırlar. Evlilik kurumu, maziye bakış, burjuvazinin oluşumu, Batılılaşma, dinsel bakıştaki değişim, dönemin fikir akımları, aydınları öykülerde ağırlıklı olarak işlenir.

Aile, kadın ve erkek, evlilik kurumu, kadının toplum içindeki yeri, Doğu ve Batı yaşam tarzının karşılaştırılması onun öykülerinde gündeme getirdiği önemli temalardır. "Bahar ve Kelebekler", "Harem", "Pamuk İpliği", "Bir Temiz Havlu Uğruna", "Antiseptik", "Nişanlılar", "Horoz", "Dünyanın Nizamı", "Türkçe Reçete", "Uçurumun Kenarında", "Erkek Mektubu", "Elma", "Aşk ve Ayak Parmakları", "Aşk Dalgası" öykülerinde bu temaları işler.

"Bahar ve Kelebekler'de Batılılaşmanın "şaşkın ve mustarip" bir hâle getirdiği kadınları, "Harem'de kadın erkek ilişkilerini ve aile düzenini, "Nişanlılar'da evliliğe ekonomik bir yatırım gözüyle bakan Muhsin Beyi, "Horoz'da erkeklerin despotluğunu fark eden genç kızın evliliğe direnmesini, "Dünyanın Nizamı" öyküsünde aynı kızın dünyanın nizamına boyun eğip evlenmeye karar verişini, "Bir Temiz Havlu Uğruna'da görücü usulüyle evlenmenin nasıl mutsuzluklara yol açtığını, "Türkçe Reçete'de kocasının ilgisizliğinden mustarip kadının arayışlarını, "Uçurumun Kenarında'da iyi yaşama ve süs aşkıyla iffetsizliğe sürüklenen fakir mahallenin kızlarını, "Erkek Mektubu'nda güzel, müzikşinas, bilgili ve hisli bir kızla evlenmek isteyen kahra-

manımızın böyle bir evlilik sonrası yaşadığı hayal kırıklığını, “Elma”da “aşkla ihtiyarlayıp” sönükleşen kadın erkek ilişkilerini, “Aşk ve Ayak Parmakları”nda zengin ve güzel Asime’yi “maymun profiline” benzeterек boşayan Hasan’ın yaşadığı çelişkileri, “Aşk Dalgası”nda görücü usulüyle evlenmenin olumsuzluklarını ve kadının toplumsal yaşamdan silinmesini anlatır.

Öykülerinde alafrangalığı yerden yere vuran Seyfettin, evliliğini tam da böyle bir kadınla yapmış, sosyeteden bir kızla evlenerek, bir eve iç güveysi girmiştir. Doktor Besim Beyin kızı olan eşi Câlîbe Hanım, Fransız okulu mezunu bir Batı hayranıdır. “Hayalinde eşini daima bir ev hanımı olarak,” yaşıyan Ömer Seyfettin, “bu alafrangalılık müptelası karşısında titrer” ve kısa sürede boşanmak zorunda kalır.

Üç yüzü aşan öyküye imza atan **Memduh Şevket Esendal** da aile kurumunu öne çıkaran yazarlardandır. Pek çok öyküsünde aile kurumunun nasıl kurulduğunu, nasıl sürdürüldüğünü ve nihayet nasıl bozulduğunu ele alır. Aile kurumunun sona erişini, kadın ve erkeğin evlilik kurumundaki sorumluluklarını ve bozulan aile düzeninin nedenlerini şaşırtıcı bir gerçeklikle gözler önüne serer. Aile kurumundaki sorumluluklarını yerine getirmeyen bireylerin bu yanlışlarını bir bir ortaya koyar. Aile kurumunu oluşturan bireylerle ilgili ön kabulleri, ayrıcalıkları yoktur. Yani idealize ettiği “sıcak yuva”da cinsler arasında taraf tutmaz. Onun öykülerinde hem kadınlar hem de erkekler aile kurumuna ihanet ederler. Ama ağırlık erkeklerdedir. Rüşvet yerler, kumar oynarlar, eşlerinin kıymetini bilmezler. Ya da başka kadınlarla gönül eğlendirirler. Burada aktif olan kadınlardır. “Bir Kadının Mektubu”nda, kadın, rüşvet yiyen kocasını, “İki Kadın”da kumar oynayan kocasını terk eder. “Bildim” öyküsünde ise erkeğin bir başkasını sevmesi boşanma/mutsuzluk nedenidir. “Bir Karı Koca” da ise aile kurumunu bozan kadın anlatılır. Kadın artist olmak uğruna “sıcak yuva”sını terk eder. Yine “Artist Olacak Kız” öyküsünde de büyük şehrin ışıltısına kapılmış, “sinemasız bir şehirde yaşamam,” diyerek kocasını terk ederek İstanbul’a gelen genç kızın hülyaları anlatılır. Kısaca Esendal öykülerde aile sorumluluklarını yerine getirmeyen aile bireylerini mahkûm eder, olumsuz bir tip olarak çizer. Boşanmayı ise ilke olarak doğru bulmaz. Yok yere sıcak aile yuvalarını dağıtan bireyleri eleştirir. Ama gerektiği zaman bunun kaçınılmaz olduğunu da vurgular.

Onun öykülerinde ayrı bir parantez açılması gereken temalardan biri de kadınlardır. Pek çok öyküsünde de erkeklerin dünyasında ezilen savunmasız, korumasız kadınları gündeme getirir. “Bu Sıska Karı” da, nikahsız, erkeklerin yanında yaşamak zorunda kalan ve erkek dayaağı yiyen kimsesiz, dışarıdaki kadını, “Tutkunluk”ta yine ezilen kadınları işler. “Bir Eğlenti”de rakı masalarına meze olan kadınları anlatır.

Bu öykülerden başka “Mihrişah”, “Behiye”, “Ayşe’nin Kocası”, “Adnan’la Karısı”, “Şimdilik Dursun”, “Bir Akşam Üstü”, “Bu Yollar Uzar”, “Yol Arkadaşları”, “Arkadaşım”, “Gençlik”, “Kayış Çeken”, “Ana Baba” aile ve kadın konularını gündeme getirdiği öykülerinden bazılarıdır.

Orhan Kemal ise ailedeki değişime “ekonomi” penceresinden bakar. Onun kahramanları sürekli ekmek peşinde koşarlar. Ekonomik güçsüzlükler ailenin içine kadar yansır ve ilişkileri bozar. Ailenin yoksulluğu, çocuklarının da yoksulluğunu doğurur. İnsanlar geçinebilmek için çoluk çocuk çalışmak zorunda kalırlar. Bu yüzden de küçük yaşta okulu bırakıp bir işe girerler. Kadınlar kötü yola yine ekonomik zorluklar nedeniyle düşerler. Babaları meyhanelere sürükleyen, onlara yanlış yaptıran yine ekonomik nedenlerdir. Aile huzurunu, mutluluğunu bozan da aynı nedendir. Ailenin sosyal konumları sokaktaki çocuklar arasındaki ikili ilişkiyi bile belirler. Ekonomik zorluklar kahramanları öylesine çaresiz bırakır ki hapisaneyi bile özlerler.

İnsanlar özünde iyidir ama toplumsal koşullar, yoksulluklar, ekonomik zorluklar onları yanlış, kötüye sürükler. Örneğin kadınlar yoksulluk nedeniyle fahişe olurlar. Yoksa isteyerek yaptıkları bir şey değildir. Onun kahramanları sürekli işsizlik korkusu yaşarlar. Pek çok öyküsünde işini kaybeden insanların acılı hâllerini ve onların ruh durumlarını anlatır. Bütün bunların nedeni “bozuk düzen”dir. Özellikle namusuyla çalışan ama yine de ekmek parası kazanamayan dürüst insanlarla, zengin, üç kâğıtçı, işbilir, çıkarıcı insanları karşı karşıya getirip “bozuk düzeni” açık eder. Bu yoksul insanlar ekonomik zorlukları yenmek için hep bir beklenti içindedirler. Ya piyango bileti çıkacak, ya artist olacaklar, ya da oğulları okuyup doktor olacak böylece bulundukları sefaletten kurtulacaklardır. Bu yoksulluklarını yenecek bir bilinçten yoksundurlar. Çoğu bozuk düzenin farkında bile değildir. Orhan Kemal öykülerinde, “fakirler iyi zenginler kötü” gibi kestirme bir varsayımdan hareket eder. Doğru dürüst çalışanlar, dürüst insanlar bozuk düzen nedeniyle hep yoksul kalmaya mahkûmdurlar. İşbilir, üçkâğıtçı kişiler ise zengindir. Bütün bunlar da bir olumsuzluk olarak aileye yansır.

Fürüzan, aile kurumunun eksilerini de artılarını da serinkanlılıkla işler. Cinsel sömürüyü vurgulamakla birlikte cinsel özgürlüğün kadın erkek ilişkilerini çözen temel bir anahtar olamayacağını ortaya koyar.

Anneler, mutsuz evlilik yapmış kızlarına üzülürler, kocasız kalmış anne, küçük kızıyla

Fürüzan

hayata tutunmaya çalışır. Bir yandan kendi hayatı, tutkuları bir yandan da çocuğa karşı sorumlulukları arasında sıkışır. Yanlış evlilik yapan mutsuz, sessiz kadınlar evliliğe katlanırlar. (*Parasız Yatılı*, “Nehir”) “İskele Parklarında” öyküsünde, iş kazasında kocasını kaybeden kadın küçük kızıyla hayata tutunmaya çalışır. Kitaba da adını veren “Parasız Yatılı” öyküsünde, yine kocası ölmüş, küçük kızıyla bir başına kalmış kadının hayata tutunma çabaları anlatılır. *Kuşatma*’daki üç öyküde, hayat kadınlığına giden yol anlatılır. Bunun nedeni ise ağırlıklı olarak yoksulluk olarak gösterilir. Bu kadınların da sevebileceği hep vurgulanır. *Kuşatma*’daki aynı adlı öyküde, genç kızın düşlerini karşılayamayan yoksul aile anlatılır. “Ah Güzel İstanbul”da da, geneleve düşen kadınların buraya sürükleniş nedenlerini, düşlerini, hayat karşısındaki tutumlarını gündeme getirir. “Kırlangıç Balıkları” öyküsü benzer bir iz üzerinde yürütür. Kocasından ayrılıp çocuğuyla bir başına kalan kadın, çalışmasına karşın geçimini temin edemez. Vücudunu satmaya başlar. *Benim Sinemalarım*’daki aynı adlı öyküde, kötü yola düşen kadınların bu yola niçin düştüklerinin izlerini sürmeye devam eder. Öncelikle yoksul bir aile çizilir. Ve sinema tutkunu, önüne geçilemez hayaller sahibi genç kız. Kız çıraklık yaptığı için şehri, insanların hayatlarını öğrenir. Hayalleri büsbütün büyür. Ama ne kazandığı para ne de aile bunu karşılayacak durumda değildir. Evde de sürekli baba dayığı yemektir. O da bunu kolay yoldan erkeklerden almaya başlar, fuhşa sürüklenir. *Gecenin Öteki Yüzü* kitabındaki “Çocuk” öyküsünde, yine anne ve çocuk hayatta baş başa kalmışlardır.

Nezihe Meriç, Tomris Uyar ve Leyla Erbil ise aile kurumunu sorgular ve karşı çıkarlar.

Nezihe Meriç’in aile kurumuna, mevcut evlilik anlayışına eleştirel bakışı vardır. Nikah kurumunu eleştirir ve birliktelikleri sevgi ve cinsellik bağlamında değerlendirir. Ona göre cinsel arzu ve sevgi, insanların birlikte olmaları için yeterli nedenlerdir. Öyle ki bu şartlar oluştuğunda insanlar evlilik bağına gerek kalmaksızın birlikte olabilmelidir. Ayrıca evliliklerin toplumsal bir baskı ile oluştuğunu bunun da insanları iki yüzlülüğe sürüklediğini düşünür. Bu yüzden evlilikle sonuçlanan değil, kaçırılmış, yanından geçilmiş, sahip çıkılmamış, sonuna kadar yaşanmamış aşkları ve kahramanların yıllar sonra bu kaybedişlere hüznü bakışlarını anlatır.

Tomris Uyar da ülkemizdeki evliliklerin “aşk”sız gerçekleştiği için insanlara mutluluk getirmediğini düşünür. Erkekler sevdikleriyle değil, “adı dedikodulara karışmamış” iyi aile kızlarıyla evlenirler. Kadına, çocuklarını doğuran, büyüten, yemeklerini yapıp çamaşırlarını yıkayan bir meta gözüyle bakarlar. Ama bu yanı sıra suçlu sadece erkekler değildir. Kadınlar da suçlu-

Leyla Erbil

dur. Çünkü kadınlar da evlilik olayına çarpık bakarlar. Onlar için evlilik güvenli bir gelecektir. Bu geleceği sunacak kocaları ararlar. Evlilikler bu beklentilerle, “aşk”sız gerçekleştiği için de, zamanla suskunlaşır, silikleşir son olarak da çekilmez bir hâle gelir.

Öykülerini cinsellik ve ideoloji (sosyalizm) üzerine oturtan **Leyla Erbil**, aile kurumuna, ağır eleştiriler getirir. *Hallaç*’taki “Bilinçli Eğinim I”de, ağırlıklı olarak kadın erkek ilişkileri ele alınır. Evlilikler iki yüzlüdür. “Karisının omzundan başka biri gözleyenli, kocasının altında başkasını iç

çekenli, et kişileri,” mahkum eder. “Bilinçli Eğinim II”de, yine kadın eleştirisi yapılır. Kadınların bir koca bulmak ve sadece eş kalmak için çırpınmalarını eleştirir. Toplumun aşağılamasından korkan kadınların boşandıklarında nafaka almak için çocuk doğurduklarını vurgular. Onlar kendileri için değil kocaları ve kürkleri için yaşarlar. “Sarhoş Yaşantılar”da, kadın erkek ilişkilerindeki iki yüzlülüğü, sevgisizliği eleştirmeyi sürdürür. Birbirinin karısına aşık erkekler, kocalarından başkalarını düşünen kadınlar gündeme getirilir. “Gündelik” öyküsünde de, mutsuz evlilik karşısında kadınların durumu işlenir. Kadınlar mutsuz yaşarlar, sevgisizdirler ve başka erkekleri düşlerler. Ama yoksullukları nedeniyle eşlerinden ayıramazlar. Çünkü iş bulamamaktan korkarlar. Böylece ekonomik özgürlüğünü kazanamamış kadın, olumsuzluklara teslim olur. Bu onları başka arayışlara sürükler ve düşlerini gerçekleştirmek için gizli gizli başka erkeklerle yatarlar. Ama namus kıskacında bunları saklarlar. Niyetleri evliliklerini sürdürmektir. Bu yüzden herkes birbirine rol yapmaktadır. O da kadın erkek ilişkilerinde suçluyu ararken suçun sadece erkekte değil, bu olumsuzlukta önemli bir payında kadında olduğu görüşündedir.

Tarık Buğra, Sevinç Çokum, Mustafa Kutlu ve Hüseyin Su ise öykülerinde geleneksel aile yapısını savunurlar.

Tarık Buğra öykülerinde, sıcak aile yuvasındaki karşılıklı sevgi ve saygıyı, özellikle evlat sevgisini, yalın ama derinlikli bir yaklaşımla işler. Buğra, *Oğlumuz*’da, baba, eşi Hürrem ve oğul Ömer ile kız Ayla’dan oluşan ailenin seriyal öykülerini anlatır. Kitaba da adını veren “Oğlumuz”da, hep bir çocuk olarak görmek istedikleri oğulları Ömer’in, artık yuvadan uçmak üzere olduğunu fark eden ailenin hüznü hâlleri, bunu bir türlü kabullenemeyişleri gündeme getirilir. Ama baba, oğlu Ömer’deki bu değişimin farkındadır:

“Ben biliyorum; Sen, artık odaların bu döşeniş tarzını, hatta bu evi beğenmiyorsun.. Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi gözün başka dallarda.” “Havuçlu Pilav Meselesi”nde rutinleşmiş evliliğinden sıkılan kocanın evliliğin ilk günlerdeki sevgi akışını arayışı anlatılır. Ama sonunda sıcak yuvanın insanı saran, okşayan, dinginleştiren gerçekliğine kavuşur. Çünkü ev, “dünya kadar geniş ve uçsuz bucaksız”dır. “Hayat Böyledir İşte”de yine sıcak aile yuvası, eski sevgiliyi unutturan aile içi gizem anlatır. “Buhran”da aile içi insanlık hâllerini anlatmayı sürdürür. Koca (anlatıcı) başka kadınlara ilgi duysa da, karısının sevgisi karşısında ona teslim olur ve yeni bir arayışa girmez. Çünkü karısı onun geçmişini ve geleceğini kuşatmıştır; “Ben sensiz kendimi düşünemem ki...” “Ömer”de ise, çocuğun rahatsızlığının aile üzerindeki yıkıcı etkisi işlenir.

Tarık Buğra

Sevinç Çokum diğer kadın öykücülerin aksine, kadına, aileye, dönemsel yönelimlerden farklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Kadının toplum içindeki yerini, bilgiye ulaştırılmamasını, ezilmesini eleştirmekle birlikte, onu sadece “cinsellikle” izah eden anlayışlara itibar etmez. Özellikle feminist ve sınırları tartışmalı özgürlük arayışlarına prim vermez. Evlilik kurumunu savunur ve önemser. Aile içi ilişkilerde törelere, geleneklere bağlı kalınmasını savunur. Dönem öykücülerinin idealize ettiği özgür kadın/genç tiplerini olumsuz tipler olarak çizer. “Kadınca” öyküsü onun kadına bakışını izah eden en iyi örneklerden biridir. Sevgiyi hesaba katmayan, çıkar ilişkilerine dayalı birliklikleri öneren ve töreye, geleneğe karşı olan ressam Piraye öyküde mahkum edilir. Öykülerde ağırlıklı olarak kadınlığın annelik fonksiyonu üzerinde yoğunlaşılır. Fedakârlık, sevgi, şefkat gibi duygular bu öykülerde öne çıkarılır. Anne aile kurumunun ana direklerinden biridir. O bütün bir hayatını çocuklarına adanmıştır. Pek çok öyküde kocasız kalmış (kocasını ya hasta, ya ölmüş ya da Almanya’ya gitmiş) kadınların hayata tutunma, çocuklarını geçindirme çabaları işlenir. Bu kadınlar bir yandan çocuklarını okutmak bir yandan da kötü yollara düşmekten korumaya çalışırlar.

Mustafa Kutlu’nun öykülerinde öne çıkan temaların başında toplumsal değişim/dönüşüm olgusu gelir. Onun öykülerinde Türk toplumunun son dönemde yaşadığı siyasal, toplumsal, teknolojik serüvenin derin izlerini görürüz. O tıpkı bir toplumbilimci gibi ülkede yaşanan değişim ve bu değişimin

toplumsal, bireysel düzlemdeki etkisini irdeler. Bu öykülerde özellikle değişimin nelere malolduğuna ve neler kaybettiğimize dikkat çeker.

Kutlu, son öykü kitabı *Chef*de toplumsal-siyasal tanıklığını sürdürür. 214 sayfalık bu uzun öyküde, 1980 müdahalesi ile toplumsal yapıda yaşanan olumsuzlukları işler. Seksen sonrasının gözde eğilimleri olan feminizm, bireyselleşme, yalnızlık, özgürlük tutkusu, kolay yoldan köşeyi dönme arzusu, bireyselleşme, yükselme ve kariyer edinme hırsı öyküde gündeme getirilerek bu eğilimlerin insanları, aileyi nasıl açmazlara sürüklediği öne çıkarılıp mahkum edilir.

*Chef*de, toplumsal çözülme daha doğrusu bir ailenin çözülmesi anlatılır. Kapitalizm televizyon, gazete, filmler ve bankalar aracılığıyla insanları etkilemekte, onları yönlendirmekte, giderek bireyin hayatına hükmetmektedir. Neyi sevip ne sevmeyeceğine bile bu etkili araçlarıyla karar vermektedir. Bireyler de dönemin başat anlayışının (kapitalizmin) sunduğu bu hayat tarzına, toplumsal beğenilere, mevcut imkanlarla ulaşmaya çalışır. Ancak sürekli körüklenen tüketim arzusu, sahip olmak tutkusu, insanları yanlış yapmaya zorlar. Normal yollardan isteklerine ulaşamayan bu insanlar tam bir paranoya yaşarlar. Modern/çağdaş yaşam aile bireylerinin her birinde ayrı bir istek uyandırmıştır. Erkeklerde ayrı, kadınlarda ayrı, çocukta ayrı. Bu arzular bir araya getirilemez ve bu yüzden birbirine çarpan bیلardo topları gibi herkes ayrı yönlerde savrulur. Sonuçta bu arzular aile bireylerinin birbirine yabancılaşmasına neden olur.

Öykü, baba, hanım, oğul üçgeninde kurulur ve bunların bakış açılarından anlatılır. Baba Hüseyin Hüsnü Şen, bir bankada şef olarak çalışmakta ama bir türlü müdürlüğe yükselememektedir. Hayatının birinci gayesi müdür olmaksa ikincisi iyi bir otomobil sahibi olmaktır. Bu ikisini de gerçekleştiremediği için savrulup durmaktadır. İkinci kahramanımız Hüseyin Hüsnü Şen'in eşi Arzu'dur. Kendini eve kapamış yalnız bir hayat süren Arzu, bu hayattan bunalmıştır. "Çekip gitmek" arzusu içini yakmaktadır. Sonunda komşusu Gülşen'in de teklifiyle başka bir hayata, daha özgür, daha neşeli, daha tatlı bir hayata yelken açar. Arkalarındaki itici güç feminizmdir. Oğulları Özgür ise köşe dönmeyi, zengin olmayı kafaya koymuş bir girişimcidir. Yağmadan pay kapmaya çalışan bir gözü kara. O, kuralsız, ölçüsüz pervasız, nasıl olursa olsun zengin olma peşindedir.

Kısaca ailenin üç ferdi de kendi dünyasına dalar. Üçü de ayrı istikameti tutmuştur. Üçü de yalnızdır ve aslında arzularının tutsağıdır. Sonunda üçü de başarısızlığa uğrar. Kapitalizm onları aralarına almaz. Yine dışarıda kalırlar. Üstelik aile olarak birbirlerinin uzağına düşerler.

Hüseyin Su, öykülerinde aile kurumunun önemini vurgulayan yazarlarımızdandır. Yayınlanmış üç kitabından *Ana Üşümesi*'nde ağırlıklı olarak yok-

sulluk ve ideoloji temasını *Aşkın Hâlleri*'nde ise aşk temasını işleyen Hüseyin Su, *Gülşefdeli Yemeni*'de aile ve kuşak çatışmasını gündeme getirir.

Su, bu öykülerde, ailedeki çözülme, çürümeyi, bu kurum içindeki annenin, babanın, çocuğun konumunu, bu kurumun çözülmesindeki rollerini ortaya serer. Evi merkez alarak oluşturduğu öykülerinde, sıcak yuvayı her zaman idealize eder, yüceltir. Aile, insanın şekillendiği, eğitildiği, biçimlendiği, sevgi, saygı ve hoşgörünün aşılandığı yerdir. İyi güzel ve doğruyu bünyesinde barındırır. Her şeyi ya-

Hüseyin Su

şatan ev ve ailedir. Büyükler geleneği temsil ettikleri için olumlu, gençler yeni-yi temsil ettikleri için olumsuz çizilirler. Genelde aile kurumunu bozan birey olarak gençler gösterilir. Aile çizgisinden sapanlar dışarıda felaketlerle karşılaşır. Dışarıda felaketleri yaşayanlar sonunda dönüp dönüp eve gelirler. Aile düzenine başkaldıran nişanlı terk edilir, (GülşefdeliYemeni) Kızlar boşanıp eve gelirler. (Yüzündeki Deniz Duruluğu). Yüce idealler peşinde ailelerini ihmal eden gençler yalnızlık ve dışlanmışlık içerisinde. (İbrişimden Yürek Bağları). Hemen hepsi günün birinde kanadı kırılmış bir vaziyette ailenin kucasına düşerler. Yuva, dışarıdaki kötülüklerin, yangınların, çalkantıların huzur bulduğu, durulduğu bir iç sığınak gibidir. Dışarıyla ilişkisi en az olan anne, en iyi korunmuş birey olarak, çocuk ile baba arasında bir dengedir. Genç ise dışarıda yaşadığı fırtınaları içeriye yansıtırken her şeyi kırıp dökendir. Anne onu tıpkı rahminde yaptığı gibi sarıp sarmalar, çalkantılarını çekip alır. Dışarıdaki yenilgilerden sonra dönüp gelinen yer annenin kalbidir. Her şey orada sükun bulur.

Öykülerde kadınlar edilgen, erkekler pasiftir. Babalar, annenin sağladığı güvenli bölgede huzur içinde yaşayıp giderler. Ailede fonksiyonel olan çoğunlukla annedir Anne babasız kalmış ailede, beş çocuğunu geçindirmek için çırpınır (Ana Üşümesi); çocukların, sert, kırıncı ve soğuk davranışlarına o derin sabırla katlanır, baba ile kız arasındaki uçuşan okları, yaralanmaya meydan vermeden ana ustalığı ile savuşturur (Giden Gün Ömürdendir); hayata, kendine başkaldıran çocuğun gelişini pencere önlerinde bekler (İbrişimden Yürek Bağları); çocuklarının bütün yanlışlarını bir sınav belleyip sabrederler (Yüzündeki Deniz Duruluğu).

Gençler ile yaşlılar arasında anlayış, zihniyet, beğeni farkı vardır. Gençler kızgınlıktan kalpleri çatlayacak gibidir. Sanki kendi içlerinde kendileriyle boğuşurlar. Altlarındaki denizin uğultusu başlarını döndürür. Sürekli “türbe” havasındaki sıcak yuvanın havasını bozarlar. (Suya Vurulan Kırılğan Suret). Bir katırla aynı pınardan su içmiş bu gençler, bütün duygularını nar şerbeti ile bastırmışlardır. Burnu yıldızla bağlı gençler ailenin istemediği evlilikler yaparlar. Büyüklerin masallarını sevmeyizler, o dünyalara girmezler. (Yüzündeki Deniz Duruluğu).

Artık toplumda komşuluk ilişkisi kalmamış, insanlar birbirlerine yabancılaşmışlardır. Herkes bir akıntıya kapılmış, biri diğerinin acısıyla sevinciyle ilgilenmez olmuştur. Kadını, erkeği, yaşlısı, genci bir çürüme ve çözülme içindedir. (Ana Üşümesi, Alnımı Uzatıyorum Rüzgarın Dudaklarına). Köyden kente okumak için gelen insanlar sanki yeni bir dünyaya gelmiş gibi şaşkınlık içindedirler. Şehrin gerçekleriyle karşılaşan öğrenciler bu yeni hayata, yaşam biçimine bir türlü ayak uyduramazlar. Çünkü kent bu insanlara tümüyle yabancılaşmıştır. Sevmez, acımaz, kahramanlarımızın inandıklarına inanmaz. Orada insanın kimliğini alıp yeni bir kimlik verilmektedir. (Ana Üşümesi, Aydan Arıdır Yüzleri).

“Giden Gün Ömürdendir” adlı öyküde, zaman dışına düşmüş Nafiz Beyin hayatı anlatılır. Gönül yorgunu Nafiz Bey, “kuru bir ağaç gibi” hayattan kopmuş,

içli, dokunaklı bir ömrün son günlerini yaşamaktadır. Nafiz Bey, hayata, çevreye, hatta ailesine yabancılaştığının farkındadır. Çevresindeki her şey değişmektedir. Anlayışlar değişmiş, incelikler insanî ilişkilerden çekilmiştir. Onun dünyası küçüle küçüle dükkânla evi arasında kalmıştır. At arabalarının tekerlek seslerinin, faytonların çingiraklarının, at kokularının, nal seslerinin yerini, otomobil, mobilet sesleri almıştır. Dışarısı değişirken “içerisi” de, en yakınları da değişmektedir. Artık kızına bile yabancılaşmıştır. “Ne oluyor buna?...” diye sorar eşine. Eşi, “Gençtir bey, görmeyiver,” der. Zaman daralmakta, hayat su gibi parmakları arasında akıp gitmektedir. Ruhen bu hayattan kopan Nafiz bey, öykünün sonunda cismen de kopar.

“Gülşefdeli Yemeni” tema olarak, toplumsal değişim ve kuşaklar arası çatışmayı gündeme getirir. “Geniş aile”de, aynı evde yaşayan hala ve yeğenler arasındaki sevgi, hatta tutkunun hangi boyutlara geldiği işlenir. Kahramanımız halasına tutku derecesinde saygı duymakta, halanın hayata bakışı, yorumlayışı, ona hep rehber olmaktadır. O halaya manevi bir kişiye bağlanır gibi bağlanmış- tır. Evin mutlak hakimi konumunda olan hala, askerde ölmüş nişanlısının acı- sını içine gömmüş, hiç evlenmemiş biridir. Kahramanımız günün birinde ni- şanlanır. Ama hala ile gelin arasında derin bir uçurum vardır. Ne kız halayı ne de hala kızı sevmektedir. Kız halaya yukarıdan bakmakta, onu evde kalmış, iş- çimen, hamarat bir yaşlı kadın olarak görmektedir. Hala ise kahramanımızı kır- mamak için kız ile ilgili düşüncelerini açık etmemektedir. Nişanlısının halaya olan olumsuz bakış ve tavırları ise delikanlının “kalbine batmakta”dır. Ama o halasına bakarak mutlaka eğilip büküleceğini, yeniden biçimleneceğini um- maktadır. Olayın kopma anı ise gülşefdeli yemeni ile olur. Hala onlara bir çift yemeni çıkarır bohçasından. Gülşefdeli bir yemeni. Kız iki parmağıyla yeme- nileri birbirine bağlayan ipten kaygısızca tutup yan tarafa bırakır. Basit bir gülüşle güler: “Zevksiz ve çok eski şeyler.” Ne yaptığının, neyi küçümsediği- nin farkında bile değildir. Kahramanımız bu sözlerden sonra yüzüğü çıkartıp, iki yıllık nişanlısının eline bırakır. Ayrırlar. Kız bu tavırla delikanlının hayata bakışını, geçmişini, anılarını, hayallerini, dahası hayatla olan tüm irti- batlarını reddetmiştir. Bu reddediş idealize edilmiş bir kişiliğin kırılmasından, incitilmesinden çok, kültürel bağın reddedilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca bu tutum, halanın içine gömdüğü o derin acıya duyulan saygıdır. Aslında çö- ken hala değildir. Halanın temsil ettiği değerler bütünüdür. Anlayışlar değiş- mekte, yozlaşma, kültürel kopuş gerçekleşmektedir. Erkek böylece köksüz “yeni”nin değil, sağlam geleneğin peşinde olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, Ahmet Mithad, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri, Ha- lit Ziya, Ömer Seyfettin, Orhan Kemal, Nezihe Meriç, Tarık Buğra, Tomris Uyar, Leyla Erbil, Füruzan, Sevinç Çokum, Mustafa Kutlu, Hüseyin Su gibi usta yazarların her biri aile olayına farklı açılardan yaklaşmıştır. Aslında aile kurumunun bu kadar farklı açılardan ele alınmasında şaşılacak bir şey yok- tur. Çünkü başta da belirttiğimiz gibi bu bir medeniyet ve uygarlık algısının yansımasıdır. Her yazar kendi anlayışı, kavrayışı doğrultusunda aile kurumu- na yaklaşmıştır. Sosyal, ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümler sürdükçe aileye olan bakıştaki farklılıklar da sürecektir. ❧

NECATİ MERT

KÖY, KENT VE SANAYİ ÖYKÜLERİNDE
TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Türkiye’de toplumsal değişim şu kavramlardan bağımsız düşünülemez: modernlik/milli iktisat, sanayileşme/kalkınma, küreselleşme/özelleştirme. Çünkü değişimi kışkırtan, hatta süreci kontrol de eden dinamiklerdir bunlar. Köy ve kentte ve sanayileşmede yaşanıp öyküye yansımış değişimlerde de görülür bu.

Karabibik (1893) –öykü mü, roman mı olduğunu geçiyorum- köy hayatını ve sorunlarını doğrudan ele alan ilk eserimizdir. Gerçi değişimin kendisi yoktur *Karabibik*’te, ama toplumun değişim eşiğine geldiğini galiba görmüştür Nâbizâde Nâzım, gördüklerini de sakin bir dille aktarır. Şöyle ki öykünün kahramanı, “görünüşte sönük bir hayatı sürdürmesine rağmen, içinde kendisini hayata bağlayan bir kıvılcım taşır”.¹ Borç para almak için Rumlara mecbur kalır, kışkırtıcı Eftalya karşısında da heyecanlı ve iştahlıdır. Hıristiyanların güç sahibi oluşları, kadınlarındaki serbestlik milli iktisat politikalarının ve kadın merkezli modernleşmenin yakında başlayacağını haber verir gibidir.

Memduh Şevket Esendal’ın “Gödeli Mehmet”i (*Halka Doğru Mecmuası*, 1913) de İstanbul’da mavnacılık yapan bir baba oğlu anlatır. Yunanlı bir kaptanla aralarında problem vardır. Gödeliler esnaf gediğine bağlı mavnacılarıdır, yani yük taşıma hakları onlarındır. Yunanlı kaptan ise gelişmiş teknolojiye sahip olmakla olmayanların eninde sonunda alt edileceğini bilir, bunu da açıkça söyler: “Gediğiniz kalkacak, ekmeginizi elinizden alacağız, siz batacaksınız. Sizi bu halde komayacağız, biz de yük alacağız.” Kaptan, tüccarla ve çarşı kâhyasıyla arası iyi bir kaptandır, ayrıca zaman zaman da oğul Gödeliyi denizde sıkıştırır. Birinde iyice kapışır ve Yunanlıyı öldürür Gödeli. Ne ki kendisi de cezasını tamamlayamadan içerde ölür. Çarşı, geleneğe uyup sandık yapar, yardım toplar. İlginçtir, sandık açıldığında görülür ki sandık bomboştur. Önayak olan çarşı ağaları, toplananı almış olmalılar. Böylesi değişime karşıdır Esendal. Bunu makro boyutta şöyle açıklar: “Eski kaide, esnafın kadim kanunu yıkılmış ve yerine yeni hiçbir şey yapılmamış. Bütün bu zavallı esnaf beş on kişinin eline düşmüş ve ne yazık ki hükümet de ... kendi kuvvetini bunların eline bırakmış.” Buradaki “eski kaide” ile “esnafın

kadim kanunu” önemli. Kurallarım tasavvuftan alan esnaf dayanışması Ahi-lik’e işaret etmekte.

İmparatorluk döneminde olsun, Cumhuriyet’te olsun toplumsal değişim devlet tarafından ele alınmış ve yukarıdan aşağıya uygulanmıştır. Niyet genelinde modernleşme, özelde muasırlaşma/Avrupalılaşmadır. Ancak bunun “gelişim” olduğu söylenemez. Asıl niyetleri maddi kalkınmadır çünkü, pozitivizm de bu niyete fazlasıyla cevap veren bir ideoloji olur. Dönemin aydınları da kalkınma seferberliğinden yanadır, gelelelim bölümünde sınıfsal eşitlik kaygıları yoktur.²

Sadri Ertem bu tür aydına örnek. Değişimi hayatın hemen her alanında gözlemiş, bunu da özellikle ilk iki kitabında (*Silindir Şapka Giyen Köylü* [1933], *Bacayı İndir Bacayı Kaldır* [1933]) öyküye taşımış bir yazar. Modernleşirken düşülen trajikomik durumlar, görgüsüzlükler, dayatmalar, zorda kalan esnaf, yabancılaşma, işçileşme... Sadri Ertem’in sıklıkla işledikleri.³ “Kaybolan Adam”da sanayileşme ile gelen değişim vardır örneğin. Tüfekçi Ustası Settar Efendi işçiliği hor gören fakat zanaatın da altın bilezik olduğuna inanan biri. Oğlu Mehmet’i Sanatlar Mektebi’ne verir, sonra da ona bir dükkân kurar. Mehmet işini büyültür, tamirhaneye çevirir. Bu arada kimi sosyal kurumlara girer çıkar, eğlendiği yerler lüksleşir, başında melon şapkası olur. Arkadaşı Necmi, yakınlarında açılacak atölyeden haberdardır, Mehmet’in işlerinin bozulacağını düşünüp ona çalıştığı fabrikada iş önerir. Dinletemez, işçilik ailecek reddettikleri bir konumdur. Çok geçmez, dükkân elden gider, babası ölür, sevdiği kız bırakır, Mehmet de beğenmediği kasketli insanlar arasına katılır. Öykü şöyle biter: “Şimdi onun yerinde bir adam yaşıyor: ‘Tek adam’ yerine ‘cemiyet adamı’.” Sadri Ertem, toplumsal yapıdaki hareketi doğru görüyor. Lakin bu yeni insanla ilgili düşüncesi nedir, bunu açık söylemiyor. Hilmi Yavuz’un yorumu: “Dikkat edilirse Ertem’in ‘insan’ tipinin gösterdiği bu değişikliği hem bir yabancılaşma olarak değerlendirdiği hem de ‘toplum insanı’ tipini ülküleştirerek bir tür romantik ‘ouvrierism’e kapılandığı görülecektir.”⁴

Kalkınmanın neden olmadığı, nasıl olabilirliği ülkeyi 1930’lardan beri meşgul eder. Temel yapının köy ve köylülük olduğu ortak görüştür. Problem, tarımı koruyarak tarımdan sanayiye nasıl geçileceği, bunun nasıl sağlanacağı noktasındadır. *Kadro* dergisinin bu arayıştaki yeri ve önemi inkâr edilemez.⁵ Ne ki bellibaşlı yazarları Marksist kökenli oldukları⁶ halde arayışlarında az gelişmişlik düşüncesi baskındır. Tuhaftır, “antiemperyalizm”, “aydınlar” ve “bürokrat iktidarı” birlikteliği demek olan bu anlayış, geleceğe de “sol” anlayış olarak taşınır.⁷

Kemal Tahir

Kalkınma döneminin –ki II. Savaş sonrasında ve çok partili dönemle başlar kabaca- ekonomik hayattaki simgesi barajlar, toplumsal hayattaki karşılığı kentleşme, ulaşım ve beşeri ilişkiler, spor-eğlencedeki gözdesi de futboldur.

Kemal Tahir’in “Nam Uğruna” (*Göl İnsanları*, üçüncü baskıda: 1969) adlı öyküsünde olaylar bir barajın açılışı etrafında gelişir. Yapımı on üç yıldır süren baraj, Truman Doktrini ve Marshal Yardımı’yla nihayet 1947 yılında tamamlanır. Açılışına ABD Elçisi, Bayındırlık Bakanı ve ilin valisi katılır. Nutuklar atılır, içkiler içilir, yemekler yenir. Gerçi müteahhidin oğlu Türker Yurdakuler’in baraj gölüne düşmesi, gölden ambar bekçisi Musa Çavuş tarafından kurtarılmasıyla öykü bir başka

öyküye de açılır ama, böylesi bayındırlığın köy/köylülük cephesinde açtığı yaralar da öyküye girer, yüzyılın başından beri süregelen değişimin siyasal, kültürel, toplumsal dökümüne eklenirler böylece. Süreci İttihatçılarla başlatır Kemal Tahir. Egemenlerle halk arasındaki farkın Cumhuriyet’le kapanması gerekirken giderek uçurumlaştığını söyler. Bunun “plan”la, gardrop Atatürkçülüğüyle ve “damarlardaki soylu kan” hamasetiyle kapatılmak istenmesinden mizah çıkarır. Bir trajikomik durum da bayındırlık tarihimizin müteahhidsiz asla yazılamayacak olmasıdır. Ancak, öyküdeki “müteahhit Amerikan Koleji’ni bitirmiş, Amerika’da mühendis olmuş, taahhüt işlerine girişi, devletin dış dostluklarına denk düşmüş” biridir. Yani, müteahhit üzerinden –ki bunun siyasetteki karşılığı işbirlikçilik olmalı- kurulan bir hayatın varacağı yer de, “her işte, ‘Batı bize ne der? Batı’dan ayıp olur’ düşüncesini ölçü tut(mak)” olacaktır. Kısacası, bağımlılık.

ABD yardımları Samim Kocagöz’ün “Sam Amca” (1950, *Sam Amca*, 1951) öyküsünde marka marka traktör olarak çıkar. Tarımın makineleşmesiyle Ege’deki çiftliklerden ortakçılar kovulmuştur. Bunlardan biri de, “Ben, tamam, otuz yıldır öküzle çift sürdüm. Bugün de toprağım olsa gene öküzle sürerim” diyen Ali Mehmet’tir. Ne ki hep ağalara verilen sözler tutulmuş, onlar krediyle/taksitle makine sahibi edilmiş, topraksız köylü içinse toprak reformu yapılmamış, Ali Mehmet gibiler orta yerde bırakılmıştır. İcerlenilecek durum budur. Gerçi, Ali Mehmet’in oğlu bu süreçte traktör sürücülüğüne başlar, evlerine katkıda da bulunur; ama aldığı ücret gayet azdır, yaptığı iş de –Ali Mehmet’e göre- nihayetinde işçiliktir. Çok geçmez, Ali Mehmet de üç

dört gün sürecek çayır toplama işine çağrılır. Cevabı sert olur: “Defolun be başımdan! Ben işçi değilim, çiftçiyim. Çiftçi!”

Afet Ilgaz, çözülmeye uğramış toprak kökenli bir aileyi anlatır “Nine”de (*Başörtülüler*, 1964). Ailenin kızla damat ayağı İstanbul’dadır. Zor da olsa kent hayatına uymuşlardır. Fakat bir gece ailenin oğullu gelinli Çanakkale ayağı bu kıt kanaat geçinen eve geliverirler. Yaşlanmış, bakıma muhtaç, ayrıca huysuzlukları da olan annelerini de bırakırlar dönerlerken. Nine ise, kendisine ihtimam gösterilmesine rağmen bu göçten memnun kalmaz, yeniden taşraya, toprağına gönderilmesini ister ve sağlar.

Samim Kocagöz’ün “Gecekondu” (1947, *Sam Amca*, 1951) öyküsü öykücülüğümüzde bir ilktir.⁸ Şöyle ki öyküdeki insanlar kente yerleşmenin ev edinmekle olabileceğine inanmış kent yoksullarıdır. Göçmüşler, fabrikalarda karın tokluğuna çalıştıkları halde birer evcik de edinmişlerdir. Ne ki sanayinin gelişmesi için çağrılan ve emekleri de ucuza alınan bu insancıkların evleri kaçaktır/ruhsatsızdır. Belediye ekiplerince acımasızca yıkılır.

Sanayi, ucuz emeği yetişkin işçilerin yanı sıra çocuk işçiler üzerinden de sağlar. Orhan Kemal’in “Uyku” (1942, *Ekmek Kavgası*, 1949) öyküsü bunun akla ilk geleni. Hafta tatilinde çalıştırılan, ayrıca ani bir kararla geceye de bırakılan bir fabrika anlatılır öyküde. Çift yevmiye verilecektir ama, kararın aniliği çalışanları zorlar. Gece ilerledikçe uykular bastırır, fabrikanın “yüz eli amelesinden sekseni, on dörtle on altı yaş arasındaki erkek çocuklar”dır zaten, fırsat bulduklarında “pres kanallarında, ambalaj sandıklarında, kömür ambarında, çuvalların arasında” uykulara kaçarlardı. Hatta Sami gibi helada uyuyakalanlar da olur, Haydar gibi tezgâh başında düşüp başını yaralayanlar da. Bir yoklama sırasında Ustabası, Celâl Usta’yı da “büyük mengeneye yaslanmış, ayakta uyur” bulur. Dalaşırlar. Ustabası, “Bu kapıya namuslu adam lazım” der. Celâl Usta: “Çoluk çocuğun anasını ağlatıyorsunuz. Hükümet İş Kanunu yapar, günde sekiz saat mesai kabul eder, siz fakir fukarayı on sekiz saat çalıştırırsınız. Bu mu namusunuz?” Nihayetinde de şunları söyler: “Yarın, eğer bizzat İş Dairesine gidip her şeyi bir bir ihbar etmezsem...” Sabahı, fabrika sahibi gelir, önce Ustabası’yla görüşür, sonra Celâl Usta’yla; ama geceye dair bir şey açmaz, üstüne “Bütün gece uykusuz kaldınız” diyerek bir zarf verir kendisine. Öykünün son cümlesi: “Zarfın içinde 25 lira vardı.”

Sanayide yer bulamayan kız çocuklarını ise sonradan sektöre dönüşecek olan fuhuş bekler. “İki Kız”da (1945, *Çamaşırcının Kızı*, 1952) bunu ele alır Orhan Kemal. Anlatıcı “dokuz yaşındaki kız”ı kadar iki kız çocuğuna rastlar viranelikte, “Orda ne yapıyordunuz?” sorusuna, “Sana ne?” der kızlar, “Parayı veren düdüğü çalar.” Anlatıcı meraklanır: “Sizin anneniz, babanız yok mu? Böyle yaptır-

ğınızı bilmiyorlar mı? Onlar mı diyorlar, gidin böyle böyle yapın diye?” Kızların dedikleri çarpıcı: “Demiyorlar ama... Gidin para kazanın diyorlar!” Kızların korunmasızlığı sadece büyüklerinin suçu değildir öyküye göre. Devlet de çıkardığı kanunlarının sonuçlarını izlememektedir. Kızlar anlatır: “Fabrikada çalışıyorduk, çırcılarda. Memurlar geldi, yaşımız ufak diye işten çıkardılar.”

“Kötü Kadın”da (1951, *Çamaşırcının Kızı*, 1952) bir park malumesiyle tanıştırır okuru Orhan Kemal. Erkek de büyük kente göçüp gelmiş biridir. Kadın sorar: “Öyle bir memleketi bırakıp buraya niçin geldiniz?” Erkeğin cevabı: “Niçin geldiğimi biliyor muydum ki. Büyük şehir insanı olmak mutluluğuna erişmek için gelmemiştim herhalde. Hele tramvay, apartman, deniz, şu, bu için hiç değil. Ben büyük şehre itilmiştim adeta.” Kadın açtır. Günlerdir midesine hemen hiçbir şey girmemiştir. Erkek de açtır, cebinde kalmış bir çeyrekle gider bir simit alır, bölüşürler. Sıra, şimdi simidin ödeşilmesine gelmiştir.

Mehmet Seyda, “Kurt Kapanı”nda (*Oyuncakçı Dükkânı*, 1964) bir emlak komisyoncusunun ağzından üç kız kurusunu anlatır. Gudubetlikte birbirinin benzeri bu üç insanın komisyoncuyla yolları bir arsa alışverişi nedeniyle kesişir. Bir yemek süresi içinde kızlardan ikisinin hiç evlenmediğini, küçüklerinin ise evlendiğini ama on beş yıldır da boşta olduğunu öğrenir komisyoncu. Ayrıca, eski terbiyenin kadınları gibi görünmelerine, yeni serbest kadınlığı ahaksız bulmalarına rağmen onlardan olmak için can atışlarını da gözler.

Seyda’nın “Hastalar” (*Anaharcı Salih*, 1969) öyküsünde de Rizeli Tahsin anlatılır. İşportacıdır Tahsin. Arkadaşı Fenerbahçeli Hüseyin’i öldürür. Mithatpaşa Stadyumu’nda maç seyretmektedirler. Galatasaray’ın attığı golü, Tahsin’in uğursuzluğuna verip Tahsin’e küfre de başlayınca Tahsin’in bıcağını yiyiverir Hüseyin. Değişimle birlikte futbolun spor ve eğlenceden çıkıp “toplumsal şiddet”e dönüşeceğinin erkenden işaretini verir adeta bu öykü.

Göçe ve sanayiye bağlı olarak büyük kentler değişiyor. Değişen sadece iş hayatı, beşeri ilişkiler değil, kent mimarisi de değişmektedir. Tarihi doku umursanmaz artık. Adnan Özyalçınar, *Yıkım Günleri*’ndekiler (1972) başta olmak üzere hemen her öyküsünde böylesi değişimi işler.

Yeni zamanların, geleneksel kentlerde yarattığı değişim ise gülünç, o ölçüde de buruktur. Bekir Yıldız, öykü-röportajı *Harran*’da (1972) Topkapı terminalinden otobüse binip Antep’e gidişini, oradan taksiyle Nizip’e geçişini anlatır. Yakınlarını ziyaret eder, bu arada Urfa’ya, Harran’a da uğrar. Kitap bu gezinin notları olup yirmi iki bölümdür. Biri şöyle: Yazarla yeğeni çarşıdadır. Yolun parkeleri sökülüş, yerine asfalt dökülmüştür. Fakat bozkır sıcakı eritmiştir asfaltı, kadınların ayaklarındaki lastik yapışıp kalır asfalta. Bir kaçakçı beygirini görür yazar, şaşırır, hemen hiç kalmamışlardır. Beygirler sınır köy-

lerine çekilmiştir. Köylere gelen kaçak, oradan dünyaya otomobillerle taşınmaktadır artık. İki çocuk bahse tutuşur. Biri mobilet üzerindedir. Bahis şu: Kaçakçı beygirinin bacakları arasından mobiletle geçerdin-geçemezdin. Kazanan, “Çarkı Felek Parkı’nda kırk atış yapacaktır sarı avradın tüfeğiyle.” Yazar, dayısının azaplık ettiği köyün ağasını sorar yeğenine. Ölmüştür. Köyün, kimin elinde olduğunu sorar. Oğlu, satmıştır köyü; Nizip’e yerleşmiş, bir “acanta” açıp buzdolabı, çamaşır makinesi ticaretine başlamıştır.

Acenteciliğe sıçrayan bir ağa da Osman Şahin’in “Acenta Mirza”sında (Acenta Mirza, 1974) var. Mirza Ağa, Magirus’un Güneydoğu bayiliğini alıp Acenta Mirza olur. Fakat “Opoletli Kardaş”taki (Kırmızı Yel, 1971) Beşir Ağa da ilginç. İki kulu Neco ve Bedro ile atlar üzerinde Mardin’e gelir Beşir Ağa. Ne ki ilk kez gelmektedir. Dikkatini sinema afişleri, Puro, Gripin gibi kimi reklamlar çeker. Dönüşünde bunlardan alıp Elvahap’a götürüp konağını nakışlamayı düşünür. Fakat, yürürken “kendisinden önce bıyıkları ve göğsü yürüyor gibi”dir, bu hali gençleri güldürür. Bunu bağışlamaz Beşir Ağa, kuşağından tabancasını çıkarıp gülen genci vurur. Anında yakalanır. “Dağda, bayırda, ağaya, kanuna yamaç çıkanı yeri gelmiş vurmuş, yeri gelmiş vurdutmuş”, bunun da hesabını hiç vermemiş olan Beşir Ağa şaşkındır.

Adnan Özyalçınır “Asfalt”(Yapraklar dergisi, 1964) adlı öyküsünü köylerin, dağların arasından uzayıp giden bir asfalt etrafında kurar. Onca otobüs, kamyon geçip gider de yola çıkan köylülerle ve hayvanlarıyla hiç kimse ilgilenmez. Dikkat çekmezler. Adeta yok gibidirler. Ne zaman ki ölülerini çıkarırlar yola iş değişir. Ama onlar da otobüs durdurmaya başlamışlardır artık. Bunlar Kemal Tahir’in “Kondurma Siyaseti”nde (Göl İnsanları, üçüncü baskıda: 1969), Samet Ağaoğlu’nun “Ridilemet Nüklüm Telada” (Katırın Ölümü, 1965) öyküsünde anlatıkları insanlardan olmalı. Değişim, “ötekileştirme” politikalarına isyan anlamı almış onlarda.

Toplumsal değişim konusunda iki eğilim var kabaca. Muhafazakârlar, “kültür”e vurgu yapmakta, onu sahiplenmekte; ilericiler/Batıcılar ise değişime tamamen üretim ilişkileri açısından bakmakta, yani “kültür”e gayet az yer vermekte, hatta kimileri tamamen değişmesini bile düşünmekte. Ancak muhafazakârlar olsun, ilericiler olsun olup biteni “Batı gibi olmak” anlamında tanımlamakla aslında birbirlerinden uzak da düşmezler.⁹

Adnan Özyalçınır

Rasim Özdenören “Bir Adam” (*Denize Açılan Kapı*, 1983) adlı öyküsünde bir taşra insanını anlatır. Adam, geçmişi çok eskilere, Hititlere uzanan bir kentte yaşar. Fakat “altından lağım sularının aktığı, kenarlarında vahşi otların bittiği, kavak, söğüt, dut ağaçlarının yetiştiği” keçi yolunun adı da Paris Caddesi’dir bu kentte. Adam, bu yolda, sabahın köründe, ince entarili, göbeğine kadar bembeyaz sakallı biriyle rastlaşır. Merakını çeker. Mescide gittiğini düşünür. Kendisi ise arastadan alacakları öteberi için arkadaşı Hüseyin’in yanına gider. Hüseyin, şalvarıyla yatmaktadır, hemen çıkarlar. Eşekçiyle pazarlık edip eşekçiye eve yollar adam. Çocukluğundan bildiği, amerikan bezi renginde sakalı olan, mucizeler gösteren ve insana “olgunluk duygusu ve haşyet veren” ve Derviş dedikleri birini hatırlar; yolda rastlaştığı yabancının bu Derviş olabileceğini düşünerek mescide gider. Fakat bulgur kaynatılacaktır, eve dönmesi gerekirken mescide gelmiştir, buna anlam veremez, “Bir ‘şey’ çekmişti beni buraya, ama ne?” diye sorar kendine. Giderek, Derviş’in karşısına çıkacak yüzü olmadığını görür. Tam kaçacağı sıra, mescitteki yabancı, adamın omzundan tutup aradığının kendisi olmadığını söyler ve “Onu merak etme. Bulursun” der.

Mustafa Kutlu “Bu Böyledir”de (*Bu Böyledir*, 1987) Süleyman’ın özgeçmişini anlatır görünüşte. Bu kadarıyla Rasim Özdenören’in “Bir Adam”ına benzer öykü. Her ikisinde de kişilerin yanı sıra kentler de özgeçmişleriyle görünür. Süleyman’ın çocukluğunda çıraklık vardır, zar zor bitirilmiş lise vardır, sonrasında da bankacılık. En çok da Yorgancı Yaşar’a kayar akı, hafızlığı da olan bu yorgancıyı hasretle anar: “Ah Süleyman ah. Sen o duvarın üzerinden hiç inmeyecektin. Minareden yıldızları seyredecektin. Ehl-i tarik bir yorgancı ustası ne güzel. Dükkânın bir köşesinde ıtırlar, fesleğenler. Ama bir yorgancı çırağının asfaltlara belenmiş sokaklarda, blok apartman önlerinde, minareleri görünmez olunmuş şehirlerde esamesi mi okunur?” Karısı ve kızıyla Luna Park’tadır Süleyman; iri yarı, göğsü kıllı bir biracı gariban bir ördeğe atmakta, her atışta da hedefi vurmaktadır; Süleyman, “Bir kez de ben vursam. Devirsem şu tavşanı. Şu kıllı adam gibi, kıllı bir kahkaha patlatsam” der hep, arzusu hiç eksilmez, ama bir türlü vuramaz.

Aslında sınıf atlamıştır Süleyman. Bu bir değişimdir. Ama “gelişim” değil. Çünkü görünüştedir değişim. Kabuktur. İçerden olmadığı için de Süleyman’ı mutlu etmemiştir.¹⁰ Nasıl ki maddi kalkınmayla sınırlı bir toplumsal değişim de sorunludur. Böylesinde, zaman zaman geçmişe gidilir ve sorulacak bir soru hep bulunur: “Bir ‘şey’ çekmişti beni buraya, ama ne?” gibi.

1980 sonrası neoliberalizm dönemidir. Kimi coğrafyalar dirense de tektipleşir küre. Kentler birbirine benzer. Alışveriş, giyim kıyafet, günlük dil keza.

Borsa ekonominin simgesi olur. İmzanın yerini marka alır. Hayat sanallaşır adeta. Bunun edebiyata yansıması birbirinin benzeri şiirler, öyküler, romanlardır. Böyle bir ortamda toplumsal değişimin dert edinilmesi imkânsız ve lüzumsuz değildir ama, bunu dert edinmişlere Don Kişot gözüyle bakılacağı açık, hatta bakıldığı da malumdur. ❧

- ¹ Ramazan Kaplan, *Türk Romanında Köy*, Akçağ, Ankara, üçüncü baskı: 1997, s. 24.
- ² Hayriye Erbaş, “Gelişme Yazını ve Geleceği”, *Doğu Batı*, Ağustos-Eylül-Ekim 1999, Sayı: 8, s. 20-21.
- ³ Fazlası için bakınız: Necati Mert, “Sadri Ertem’in Dönemi, İdeolojisi, Duruşu ve Öyküleri”, *Hece Öykü*, Ağustos-Eylül 2004, Sayı: 4, s. 76-85.
- ⁴ Hilmi Yavuz, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, “Cumhuriyet”, 8 Nisan 1970.
- ⁵ Hayriye Erbaş, a.g.m. s. 21.
- ⁶ Ahmet Oktay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, Tümtzamanlar, İstanbul, 2000, s. 361.
- ⁷ Hayriye Erbaş, a.g.m. s. 21-22.
- ⁸ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık, İstanbul, ikinci basılış: 1979, s. 386.
- ⁹ Hayriye Erbaş, a.g.m. s. 22-23.
- ¹⁰ Gürsel Aytaç, “‘Bu Böyledir’: Mustafa Kutlu’nun Yeni Öyküleri Üzerine”, *Edebiyat Yazıları II* [Gündoğan, Ankara, 1991] içinde. s. 128.

CEMAL ŞAKAR

ÖNCÜ KUŞAK / YİTİK KUŞAK

Türkiye’de sosyal değişim daha çok batılılaşma/çağdaşlaşma olgusu etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. Tanzimat ve Cumhuriyetle devrimci bir niteliğe bürünen gelenek-modernite çatışması, devletin kendini yeniden tanımlayıp yapılandırmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak bu yapılanmalarla birlikte ülkemizde derin kopmalar yaşanmış ve Cumhuriyetle birlikte gelenek ‘sorun’ olarak ortaya çıkmıştır. Daha önceki sancılı dönemlerde gelenek sorun oluşturmamış, dahası, değişim geleneğin içinde kalınarak başarılmaya çalışılmıştır. Geleneğin Cumhuriyetle birlikte ‘sorun’laşmasının nedeni, tarihsel birikimin reddedilmesidir. Bu çaba içerisinde devleti ve toplumu yeniden, yeni değerlerle yapılandırabilmek için yeni bir dil, yeni bir tarih, yeni bir coğrafya... dolayısıyla yeni bir bilinç ve yeni bir algı oluşturma zorunluluğu doğmuştur. Ancak bu “zorunlu hedef”e yaklaşık seksen yıldır ulaşamamış; tersine, tarihsel sürekliliğin kırılmasıyla sancılar derinleşerek sürmüştür.

1950’lere kadar tek parti iktidarının sağladığı otorite sayesinde; toplum resmî ideolojinin belirlediği tanımlarla değiştirilmeye çalışılmıştır. 1950’lerden sonra genişlemeye başlayan siyasi talepler, on yıllık periyotlarla revize edilerek ‘resmiyet’ içinde tutulmaya çalışılmıştır.

Ancak 1983’ten itibaren Türkiye, dünyadaki değişimlerle senkronize edilmiştir. Bu senkronizasyon için iletişim, bilişim ve ulaşım gibi alanlarda ciddi yatırımlara girişilmiştir. Tanzimat ve Cumhuriyet’ten sonra belki de en önemli değişim bu dönemde yaşanmıştır. Çünkü, aynı dönemde reel sosyalizm çökmüş, İran’da İslam Devrimi gerçekleşmiştir. O tarihe kadar varolan paktlar, bloklar dağılmış ve tek kutuplu dünyada yeni arayışlara girilmiştir. Söz konusu arayışlarda, Müslümanlara biçilen rolde de temelli bir değişim gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bunun bir sonucu olarak 1970’lerin ortalarından sonra sözü edilmeye başlanan ‘yeşil kuşak’ oluşumu yeniden tanımlanmıştır. Sovyet’lerin dağılması ve İran’daki gelişmeler hesaba katılarak yapılan bu yeni tanımda; yeşil kuşağın ‘dikkati’ İran’dan gelebilecek bir başka ‘yeşil’ tehlikeye yöneltilmiştir.

Bu noktada Müslümanlar ‘iki arada’ kalmaya başladılar. Bir yanda İran’dan esen radikal İslamî rüzgar, diğer yandansa Amerika’nın dünyaya yeniden vaziyet etme niyeti çerçevesinde yaymaya çalıştığı İslamizasyon politikaları.

1960’larda tüm dünyada marksist aksiyonun ateşlediği devrimci dalgayla, İslamî düşüncenin yolları da kesişmiş ve İslamî düşünce ironik bir biçimde marksizmden etkilenmiştir. Bu etkilenmede, yüksek tahsil için Avrupa’ya giden Ortadoğulu aydınların pay sahibi olduğunu biliyoruz. Bir marksist olarak ya da marksizmin derin etkisi altında yurtlarına dönen bu aydınların yazdığı eserler, kısa zamanda tüm İslam ülkelerinde yankı uyandırmıştır. İslam Sosyalizmi, Sosyalist Müslüman gibi kimi kavramların yaygınlık kazanması da aynı tarihlere rastlamaktadır. Düzeni değiştirmeye yönelik iddialar içeren bu düşünce dalgası, Türkiye’ye çeviri eserlerle aktarılmış, bu faaliyet 1970’lerde ivme kazanmıştır. Söz konusu çeviri dalgası, radikal söylem için elverişli bir vasat oluşturmuş, İran’daki gelişmeler de bu vasatı beslemiştir. Ancak 1980’lerden itibaren, daha önce de vurguladığımız gibi Sovyet’lerin dağılması, ‘68 kuşağının mağlubiyeti gibi kimi gelişmelerle dünyadaki devrimci hareket cesaretini yitirmeye başlamıştır.

Amerika’nın “yeni dünya”ya belirleyici tek güç olarak egemenliğini kısa zamanda kabul ettirmesinin, andığımız ‘cesaret yitiminde’ katkısı büyük olmuştur. Bu arada, cumhuriyet ideolojisinin Türkiye’deki mozaigi bir arada tutacak çimento görevini layıkıyla yerine getiremediğini gözardı etmemeliyiz. Tam da bu yüzden mozaigi bir arada tutacak yeni harcın folk/lımlı İslam’la karılması fikri, mezkur yıllarda devlet politikasına dönüştürülmeye çalışılıyordu.

Sosyal değişim politikaları açısından 1980’leri önemli kılan olgunun, Türkiye’nin dünyadaki gelişmelerle sekronize bir hale getirilmesi olduğunu söylemiştik. O dönemde dünyada konuşulmaya başlanan postmodern açılım, aynı hızla Türkiye’ye taşınıyordu. Modernizmin kendini ifade ettiği temel kavramlar sorgulanır olmuş; onların yerine yenileri önerilmeye başlanmıştı: Toplum yerine, birey; tek merkez yerine, çokluk; evrensel yerine, yerel; halklar yerine, cemaat gibi. Klasik siyasal modernitenin sorgulandığı bu dönemde sağcı-solcu; haklı-haksız; doğru-yanlış gibi siyasal kamplaşmanın temelendiği ayrımlar silikleşiyordu. Bunun en önemli göstergesi, dört eğilimin aynı yelpazede meczedilerek, siyasi farkların törpülenmesidir.

Dünyanın yeniden kurgulanmaya çalışıldığı o dönemde, postmodern açılımın andığımız vurgularıyla Müslümanlar, postmodernistlerin modernizme yönelik eleştirilerinde birçok problemi paylaşmakla kalmayıp eleştirilerini daha ileri düzeye taşımışlar ve milliyetçilikle modernizmin başarısızlıklarına vurgu yaparak İslam’ı bir alternatif olarak sunmaya çalışmışlardır. Örneğin ‘Medine Vesikası’nı, toplumsal bir sözleşme formülü olarak önermişlerdir. Elbette ki buradaki vurgu Asr-ı Saadet’e değil, demokrasi kültürüneydi: Dinin

emir ve yasaklarını bireysel düzeyde yerine getirebilmek için meşru bir alan talebiydi bu. Madem ki kimi dinî ve etnik unsurlar, Türkiye’yi oluşturan mozağin renkleridir; öyleyse bu unsurlar kendi özgüllüklerini koruyarak bir arada yaşayabilecekleri demokratik bir ortam da oluşturulmalıydı. Bu taleplerin, hem küresel hem de ulusal bağlamda üretilen politikalarla örtüşmesi sonucunda, Müslümanlar İslamî kimliklerini daha geniş bir kamusal alana taşımışlar; buna mukabil radikal talepleri, görece demokratik taleplere dönüşmüştür.

‘Siyaset Meydan’larında geleneğin sorgulanması ve Kur’an’a dönüş olarak genelleyebileceğimiz tartışmalar; yine o dönemde Cumhurbaşkanı Demirel’in de manipülasyonu Kur’an’da hüküm ayetlerinin olup olmadığı, varsa da hükümlerinin cari olup olmadığına kadar varmıştır. Halk tarafından dinde reform gibi algılanan tartışmalara yönelik tepkilerin giderek yükselmesiyle birlikte; tartışmalar yön ve içerik değiştirerek dindarlığın modernizasyonuna-reformasyonuna dönüşmüştür. Özellikle 28 Şubat’la birlikte, geri alınan demokratik taleplere paralel olarak başörtüsünün ‘furuat’ olarak telakki edilmesi, dindarlığın gözden geçirilmesine meşruiyet kazandırmaya başlamıştır. Medine Vesikası ve başörtüsüyle ilgili telakkinin değişmesinin yanında; Kur’an’ın Müslümanlara devlet kurmalarını emretmediğinin keşfi, andığımız İslamî düşüncede çok temel değişimlerin göstergesi olarak karşımıza çıkar. Dikkat edilirse, 1970’lerde İslam bir devlet biçimi, yönetim biçimi... bir toplumsal proje olarak sunulurken; 1980’lerin sonuna doğru bu çerçevedeki talepler geri çekilmiştir. Toplumun İslamî ilkeler etrafında biçimlendirilmesinden vazgeçildiği bu kırılmada, talepler; heterojen bir toplumda, diğerleriyle birlikte yaşamının formülasyonu olarak çok-hukukluluk vurgusuna doğru gerilemiştir. Gelecekle modernliğin sınırlarının belirsizleşmeye başladığı noktada, tartışmalarda, demokrasinin aslında şeriata aykırı bir yönetim biçimi olmadığı kanaati ağırlık kazanmış; bu, belki de Müslümanların kamusal alanda daha fazla temsil edilmeleri gibi “bir kazanım”a dönüşmüştür. Edinilen bu meşruiyet sayesinde Müslümanlar kendi ‘küçük burjuva’ sınıflarını rahatlıkla oluşturmuşlar ve kültürel, siyasal taleplerin taşıyıcılığını da bu sınıfa ihale edilmiştir. Bu görev devriyle birlikte, İslamî duyarlılıkların taşıyıcısı olan ‘ana gövde’ geri çekilmiş; yeni oluşan bu sınıf da yüklendiği bu misyonu, daha çok vakıf-dernek gibi sivil kuruluşlar kanalıyla ifaya yönelmiştir.

Bu yazıda, Müslümanların dünyayı ve kendilerini algılamalarında nerdeyse yirmi yıla sığan bu hızlı değişimin, öykümüze nasıl yansıdığı sorusuna cevap aramayı amaçladık. Bize öyle geliyor ki, 1980 kuşağının önemli öykücülerinden Ramazan Dikmen, Hüseyin Su ve Necip Tosun’un çalışmaları, bu konuda zengin bir birikim sunmakta ve söz konusu değişimin momentlerini işaretlemektedir.

Ramazan Dikmen öykülerinde sosyal değişimi, gelenek-modernite çatışması üzerinden kurar. Gelenek iyiyi, güzeli; modernite çözülmeyi, yozlaşmayı temsil eder. Ancak öykülerinde, söz konusu çatışmanın nedenleri-nasılları üzerinde durup onu sorunsallaştırmaz. Geleneğin iyiyi, modernitenin kötüyü temsil etmesini de verili sayar ve bu konularda okuyucunun birikimine peşinen güvenir. Geleneği genellikle, dindar, imam-hatipli, öğrenci ya da aynı zamanda okur-yazar bir memur olan erkek; moderniyse daha iyi bir yaşam düşü kuran, temel değerlerle bağları kesilmiş kız temsil eder. Birbirlerine gönülleri de akan, farklı dünyaların temsilcisi bu gençlerin ilişkileri hiçbir zaman kavuşmayla sonuçlanmaz. Çünkü farklılıklarını giderebildikleri asgari müşterek bir türlü oluşmaz. Erkeğin ‘tebliğ’ çabaları hep sonuçsuz kalır; kız başını örtmez ve namaza başlamaz. Hatta zaman zaman, bu tür fikirlere ideolojik nedenlerle kız karşı çıkar; erkeğin okumasını önerdiği kitabın yazarını faşistlikle suçlar. Kıza göre, bunlar fizikötesi şeyler yazarak egemen güçlere hizmet etmektedirler. Bazen de, erkek yükselme tutkusu uğruna kızı terk eder; geleneğin temsilcisi kız, kırıklıklar, acılar ve hüznler içinde, koskoca evde yaşamı boyunca annesiyle kalakalır.

Ramazan Dikmen

Dikmen, *Afife Abla'nın İncileri* ve *Sessiz Güvercinler* bu genel tutumunun dışına çıkar. Değişim artık, uzak bir taşra kasabasını bile hızla dönüştürmekte, kahramanların muhafaza ettikleri temel değerler yaşamın dışına düşmektedir. Ama, edebiyatımızda genellikle, eskinin iyi-güzel değerlerinin nostaljik bir yaklaşımla özleme dönüştürülmesi; Dikmen'in öykülerinde yoktur. Geleneğe ait değerleri, hâlâ kahramanlar yaşamaktadır, dahası kahramanlar bu değerleri yeni kuşaklara aktarma telaşındadırlar. Temsil ettikleri yüzünden, kahramanların gittikçe yalnızlaşmaları, yaşamın dışına düşmeleri ve yaşamın engellenemez bir biçimde değişmesi onları yakınmaya itmez. Onlar yükümlülüklerini yerine getirmenin huzuru içindedirler. Ancak, daha sonraki kuşaklar, onların ‘temsil ettikleri’ni tanımadan büyüyeceklerdir.

Öykülerinde sahiciliğe, yaşanmışlık duygusuna önem veren Dikmen, kahramanların yaşadıklarını teyid eden bir artalan olarak, sosyal yaşamı kurar. Kahramanlarla arasında yaşamsal bağlar kurduğu artalandaki çatışma, Dikmen'in anafikrini de güçlendirir. Öykünün katmanlarını oluşturan bu artalandaki, değişim bazen kendiliğinden bazen de ihtilallerle yaşama geçirilir.

İkincil önemdeki kimi kahramanlarla da, çatışma netleştirilir. *Muhayyer* ve *Sonrası* öykülerindeki müftülerin yaşadığı değişim bu anlamda trajiktir: Bir dönem sakallı, sarıklı ve cüppeli olan bu tip, yaşanan ihtilallerin ardından sakalını keser, boyunbağı bağlar, önce şapka, sonra da fötür giyer. Bu anlamda bazı ilerici, modern tipler de din algısında meydana gelen değişimi göstermesi bakımından önemlidir: Ülkemiz, yeniliklere gavur icadı diyen yobaz, gerici din adamları yüzünden geri kalmıştır; Mollaların yönetime el koyduğu İran gibi dört mezhebin dışında kalmış ülkeler de, komünist Rusya'nın işine yarayacak işler yapmaktadır.

Öykülerde dindar kadınların dünyası da, evlerde düzenlenen mukabelelerle, zikir halkalarıyla, mevlidlerle aktarılır. Şeyhlerin, sultanların etrafında halkalanan bu kadınlar modernliğe karşı direnmezler. Çünkü bağlandıkları sultanlar da genellikle değişimden yanadırlar, dolayısıyla ileri fikirlidirler. Bu kadınların, hepsi de tepeden tırnağa bir güzel giyinir kuşanırlar; kimileri saçlarını yaptırır, makyajını alır, başörtüsünü de çıkarırlar.

Artık zaman, ahir zamandır; iynin, güzelin temsilcileri de bir bir aramızdan ayrılmaktadır: Sonraki çocuklar yazık ki o duyguyu hiç tanımadan büyüyeceklerdir.

Modernizmin, tarihsel bir zorunluluk olarak işlendiği bu öykülerde, geleceği temsil eden kahramanlar ya değişime ayak uydurarak bağlandıkları değerlerden uzaklaşırlar ya da hayatın dışına düşerek yalnızlaşırlar. Yahya Efendi, yaktığı ateşin son közlerini harlatmak için uğraşan, yalnız bir dağcı gibidir; Afife ablaya, manto ve pardesülerin dahası açıklığın yaygınlık kazandığı bir yaşam içinde, sadece kasabanın ihtiyarlarının ferace diktirdiği kıyıda kalmış biridir. Bağlandıkları ve hâlâ yaşadıkları değerlerin son temsilcisi olan bu geleneğe bağlı kahramanlar, bundan böyle temsil ettiklerini aktarabilecekleri, emanet edebilecekleri kuşakla bağlarını kuramayacak kadar yalnızlaştırılmışlar, kıyıda bırakılmışlardır.

Hüseyin Su'nun öyküleri de, kurgu ve tema olarak Dikmen'in öyküleriyle benzerlik gösterir. Su da, 1980 sonrası öyküsünün bireyleşme, içe kapanma, suskunlaşma gibi genel eğilimlerine uymaz; kahramanları, yaşayan 'canlı' kişilerdir, sosyal hayatla aralarında güçlü bağlar vardır. Su'nun öykülerinde değişim daha çok aile etrafında kurulur; değişimin sancıları da kuşak çatışması olarak belirginleştirilir. Ana-kız arasında yaşanan çatışmada, baba olayları serinkanlı olarak izler, vaziyet eder. Yaşanan değişim ve çatışmalar karşısında eleştirel bir tutum takınmayan sanatçı, mümkün olduğunca olumsuzluğu, kötüyü ve çirkinliği gözardı ederek onları silikleştirir; iyiyi, güzeli öne çıkarır ve 'teklif' eder. Kızların sert, kırıncı ve soğuk davranışları genellikle

gençlik tafraları olarak işlenir. Kız, hiçbirini giymediği halde, annesi yine ona hırka örmeye devam eder; üstelik örgü mili sanki her hareketinde kıza batmaktadır. Katırla aynı pınardan su içmiş bu kızlar, nerdeyse anneye babasını terbiye etmektedir. Ama bunlar gençlik tafralarıdır ve bir gün anlayacaklardır. Elleriyle kalplerini sıkan bu insanlar, şeytanı çoğalan şehirde, yerler mühürlenmeden evlerine dönmelidirler. Büyükler, gençlerin eve dönmelerini, hatalarını anlamalarını; aslında kendilerini anlamalarını beklerlerken hiç de şikayetçi değildirler. Sabrederler, yaşananları bir imtihan olarak görürler.

Giden Gün Ömürdendir adlı öyküsünde Su, geleneği Nazif Bey tipiyle temsil eder. Hızla yaşanan değişime karşı direnen Nazif Bey için hayat sadece evi ile dükkanı arasında sıkışıp kalmıştır. Gönü yorgundur ve hiçbir şeyin tadı-tuzu kalmamıştır. Kasabada saygı görür, sevilir, sayılır ama tek başınaymış gibi yaşar. Sokaktaki değişim onu derinden etkiler ve yaralar. Her geçen gün, kimseye küsmeden, darılmadan; küskün bir hayata ve dargın bir gönüle sahip olur. Nazif Bey için hayatın kışkırtıcı bir yanı yoktur, sadece at arabalarının tekerlek seslerinin, faytonların çingiraklarının yerini otomobil ve mobilite gürültüsünün alması onu rahatsız eder. Değişime, hayat algısını değiştirmeyerek direnen kahraman gittikçe yalnızlaşır ve Dikmen'in Yahya Efendisi gibi o da vefat eder.

Ana Üşümesi'inde değişim, insanların kapıldığı akıntıya vurgu yapılarak genelleştirilir ve toplumsal bir sorun olarak işlenir. Geleneği temsil eden insanlar birer birer öldükçe; kalanlar da ortak bir duyguyu azar azar yitirmeye başlarlar. Üstelik yaşadıkları çözülme ve çürümenin farkında da değildirler. Böylesi bir gelişme elbette değişimin önünü açmakta, sorgulanmaksızın yaşama aktarılmasına neden olmaktadır. İnsanlar da, yaşananları 'doğal', 'kendiliğinden', 'zorunlu' bir 'gelişme' olarak görürler. Teslimiyet içinde bağlandıkları temel değerlerden uzaklaştırılan insanlar; farkında olmaksızın evrensel iyiden, güzelden mahrum kalmaktadırlar. Ancak kimi öykülerde, taşmadan süren bir iç kaynamasıyla yetişen 'öncü' kuşak; yozlaşmaya, çürümeye karşı çıkmak üzere dağılırlar yeryüzüne; bir gün toplanmak umuduyla. Engellenmiş olarak anılmak istemeyen bu öncüler; gözlerinin çarptığı her yerde bir 'ihanet' görürler, rüzgar onlara daima bir ihanet kokusu taşır. Sırtını sağlam bir köke dayayamayan bu insanlar kapıldıkları anafurun etkisiyle, yöne savrulmaktadırlar.

Mekan ve zamanın da, insanla koştur bir çürüyüp durduğu bu zamanlarda, değişimin derin sancılara karşın, Su'nun kahramanları umutsuz değildirler. Aydınlık bir geleceği kurmanın sorumluluğunu kuşanmışlardır. İnsanları yaşadıkları ihanet ortamına karşı uyarırlar ve sadece uyarmakla kalmaz, tekliflerini de ortaya koyarlar. Dünyaya ilişkin hiçbir şeye gönül vermeden, her şeye sırt dönerek, hayat tekerleğini varoluş çizgisinde sürekli ileriye doğru çevirmek gerekliliğini ortaya koyan öncüler; doğumla ölüm arasına gerilmiş bir ip üzerinde eskimeden yürümenin kaçınılmazlığını, kaymadan tırmanmanın gerekliliğini yerine getirmeye taliptirler.

Su, öykülerinde ilerleme, çağdaşlaşma sloganlarıyla, aslında toplumun 'öz'ünden, 'kök'ünden uzaklaştırılmasının örtülmeye çalışıldığını; gelenek-modernite çatışmasının temelinde 'din' algısının yattığını imâ eder. Toplumsal yaşamın ve kurumların, 'din' merkezli bir kurguya göre yapılandırıldığı geleneksel yaşam; cumhuriyetle birlikte epistemik bir kırılmaya uğramıştır. İnsanların dünyayı algılama ve kendilerini tanımlamalarıyla ilgili zihniyetin tam tersiyle tanımlanmaya çalışıldığı modernleşme süreci; dinden, dolayısıyla insanı insan yapan köklerden uzaklaşmayla sonuçlanmıştır.

Su için umut hep vardır. Çocuklar, babalarından hayatı bir ululama ve başkaldırı olarak öğrenirler. Çocuk gözleriyle, arkalarında bir geçmiş ararlar. Parmakları, deri kapakları soyulmuş, eski, tozlu, yasak kitabın sayfalarında dolaşır suçlu duygularla.

Necip Tosun ise Ramazan Dikmen ve Hüseyin Su'dan farklı olarak, öykülerini gelenek-modernite çatışması üzerine kurmaz. Modernizm, bir paradigma olarak 'yeni hayat'ı kurmuştur. O, yeni hayatın, bireyler üzerinde yaptığı tahribatı anlamaya, anlatmaya yönelir. Modernleşmenin sonuçlarını irderlerken, çatışmanın toplumsal planda meydana getirdiği değişime atıf yapmaz. Bu nedenle, toplumsal yaşam bütün bir canlılığı ve telaşla artan olarak öykülerde yer almaz. Hatta değişimin sonuçlarını çözümlerken bile, bireylerin iç dünyalarındaki etkileriyle ilgilidir.

Olan olmuştur; artık yapılabilecek pek bir şey yoktur; geçmişin iyi-güzel yanları sadece birer anı olarak, özlemlerle anılacak imgelere dönüşmüştür: Ebrularda tecellilerin arandığı, hayatın mutmain kalplere denk düştüğü o vakitlerde, 'ince' insanlar yaşardı. Şimdilerdeyse hayata tutunamayan bu insanlar; bir boşluğa, anlamadıkları, anlamlandıramadıkları tuhaf bir boşluğa düşmektedirler.

Yeni hayata katlanabilmenin sırrı: Alışmaktır, her şeye, her yerde alışmak. Sadece bu, gerisi hiçbir şeydir. Tosun, tiplerini tam da bu sırra göre seçer. Alışanları, yani modernlikle karşılaşmanın kendilerinde herhangi bir çelişki ve çatışma doğurmadığı yaşamları anlatmaya değer bulmaz. Çünkü ha-

yatın genel akışına uyan insanlar aslında, durmadan kendilerinden uzaklaşmakta, yüzleşmekten kaçınmaktadırlar. İnsanın, insanlığın temel problemlerinden de kaçmak anlamına gelen böylesi bir tercihte bulunanlarla; bu yaşama biçimine ‘yabancı’ kalanlar arasında ortak dil bile yitirilmiştir. Orada, öylece, yenik ve kırık, durmaksızın susmak kalmıştır. Artık söz bitmiş, konuşmalar anlamını yitirmiştir. Her şey yanmıştır, isler yüzlerde kalakalmıştır.

Modern hayata yabancı kalan, tutunamayan, kırık tiplerin ruhsal çöküntülerini anlatmak için Tosun, alabildiğine ‘özel’ ve ‘özel’ temalar seçer. Hemen hepsi, savrulmuş ve uçurumun kenarında intiharla, yaşam arasında bir sarkaç gibi gidip gelirler. Anlık sarsıntılarla, rüzgarda titreyen mum alevi gibi, ölüm geçer durmadan yanlarından. Tiplerin ve temaların böylesine spesifikleştirilmesiyle öyküler, toplumsal vasattan uzaklaşmış olur. Daha önce de vurguladığımız gibi, Tosun toplumsal vasatı temsil eden insanlara ve onların sorunlarına uzak durur. Oralarda anlatılmaya ‘değer’ şeyler yaşanmamakta; herkes alışmanın getirdiği aldatıcı bir rahatlık ve huzur içinde durmaksızın kendisinden uzaklaşmaktadır.

Dış dünya ve hayat öykülerde sadece dekoratif bir unsur olarak, yeteri kadar vardır. Hatta ‘dışarı-sı’, sadece tiplerin savrulmasını desteklemek üzere sahnede dekor olarak yerini alırken bile, kendi gerçekliğini koruyamaz. Tipin ruhsal dünyasına mütenasip bir biçimde içselleştirilmiş, değiştirilmiş, dönüştürülmüş özel imajlar olarak vardır. Öykülerde dış dünyaya ait her ne varsa, araçsallaştırılır: Örneğin tren bir yerden başka bir yere yolcu taşıyan bildiğimiz bir araç olmaktan çıkar; tipin ruhsal durumuna denk düşen, kaçta kalktığı, nereye gittiği önemli olmayan, sadece kahramanın gitmek, kaçmak isteğini yerine getirmeye yarayan bir araca dönüşür. Ya da bezgin yüzler, tipin vücudunda umutsuz nesneleri deneyip dururlar.

Kuyu, İbrahim, İnfitar, İnşirah ve Hiç gibi İslamî sembolleri öykülerine ad olarak verirken, benzer bir şekilde onları da tipin ruh durumunu yansıtan bir içerikle donatır. Sembolleri geleneksel anlamları ve bağlamlarından koparır, öykülerinin gerçekliğiyle örtüştürecek şekilde imajinatif unsurlara dönüştürür. Semerkant’ın kuşları, harflerin gizemi, solgun ve eski seccade, cübbesinde Bağdat kokusu, elinde kırmızı gül’le Cüneyd, Anka, acz ve iddia, Yusuf gibi müslüman muhayyilesinde zengin çağrışımlara sahip bu imgeler;

öykülerde tipin yaşadığı salınımı belirginleştirmek hatta keskinleştirmek üzere kullanılırlar. Onlar her şeyi bütünüyle görmenin; hayata dokunmanın; bütün sorularını çözmenin peşindedirler. Ancak kendilerine ait olmayan bir zaman ve mekandadırlar. Anlamlar flû, gerçekler kaygan, doğrular uçuşkandır. Gölgeleleri şehre denk düşmez; kalabalık caddelerde yitilir; her şey kendi içine doğru çekilir, zaman kırılır. Enver-ül Aşıkın, Kara Davut gibi İslamî kitaplar, Yasin okuyan dede... her şey o kadar sisli ve tozludur. Kahraman Kur'an'da, Yasin'in yerini zor bulur, okur, ruhu genişler ama uçurum hep yolun sonunda onu beklemektedir.

Burada değindiğimiz üç sanatçının öykülerini kronolojik olarak okuduğumuzda, ilk dönem ürünlerinde değişime karşı direniş ve teklifin anlatıldığını görürüz. İlk dönemlerinde geleceği yeniden, 'yerli değerler'le kurmak üzere bir vaat içeren öyküler yazmışlardır. Daha sonralarıysa, 80'lerde başlayan değişime denk gelecek bir şekilde geri çekilmeye başlamışlardır. Çekildikleri bu noktada, siyasal kamplaşmanın, çatışmanın uzağında, daha sakin ve dinç bir zihin yapısına sahip tipler üzerinden, pasif bir direnişi anlatır olmuşlardır. Bu kurgu aslında '80 kuşağının kendini tanımlamasıyla da yakından ilgilidir. Bir gelecek vaadinin yaşatılmaya çalışıldığı dönemde öncü kuşak olarak sorumluluk üstlenen gençler, daha sonra yaşanan savrulma, çözülmeyle birlikte de yitik kuşak olarak nitelendirilmiştir. Elbette yitik kuşak nitelemesinde; kurban olma, kurban verme, adamak, adanmak gibi metaforik anlamları da göz ardı etmemeliyiz. ❧

-
- Ramazan Dikmen, *Kıyıya Vuranlar*, İz yay., İstanbul 1996.
 Ramazan Dikmen, *Afife Abla'nın İncileri*, Hece yay., Ankara 1998.
 Hüseyin Su, *Gülşefdeli Yemeni*, Hece yay., Ankara 1998.
 Hüseyin Su, *Aşkın Hâlleri*, Hece yay., Ankara 1999.
 Hüseyin Su, *Ana Üşümesi*, Hece yay., Ankara 1999.
 Necip Tosun, *Küller Ve Uçurumlar*, Hece yay., Ankara 1998.

TEMEL KARATAŞ

UFKA BAKAN GEMİLER

Yıllar önce, Adalar iskelesinde, kulağıma bir uğultuyla eğilip, “Yaz!” diye fısıldayan şehirdi İstanbul. “Yaz,” dedi, “kalemin benim.”

Dalgadaydım, gidiyordum.

Dümeni ne yana kırsam İstanbul’du; İstanbul’u ne yana kırsam dümen...

Her yan nasıl da kapkara denizdi. Her yan nasıl da dalga-dümen.

“Aslında,” demişti babam, “denizin dibi de görünürdü Galata Hamamı’nın kurnalarının dibi gibi, eğer gökyüzü bu denli koyu olmasaydı.”

* * *

Ah babam! Çok uzaklara bile uzaktı.

Sandalın burnunu Sarayburnu’na çevirirdi. Dengeyi bozmadan kıça doğru bir iki adım atıp eğilir, takım kutusundan lüfer kancasını çıkarırdı.

Onun da türlü hâlleri vardı. Ad gibi, hayat gibi...

Deniz... Onun en uzak hâliydi.

Bunca yıl uzaktan nasıl da görüyorum acemi el hareketini. Birkaç kez elinden kaçırdıktan sonra misinanın ucunu kavrayıp bir iki düğüm atabildiğini...

Bir gün önceden hazırladığı kıraça kuyruklarından birini kancaya iliştip besmelesiz salardı denize. Karaköy’e doğru bakardı sonra. Köprüyü uzaktan tırtıla benzetirdi. Matiz vaziyetteyken ters dönmüş bir tırtıla! Üzerinden geçen arabalar, doğrulmak için çaba sarf eden bacaklarıydı devasa tırtılın. Rıhtım... Uf! Ne biçim kalabalıktı. Bazen bu insanların hepsinin aynı yere gittiğini düşünürdü: “Nereye sığar bu kadar insan?”

Sahaya tribünler için çıkıp, tribüne oynamayı unutanlardandı.

Vuruyor mu yoksa? Misinayı sert bir hareketle çeker, toplamaya başlar şeffaf ipi. Misinanın böyle boşalması hayra alamet değil: “Yem gitmemiş olsa bari.” Zoka su yüzüne çıktığında hep boştu. Deniz ortasında balıkları beslediğine söverdi. Yem takmadan salardı oltayı sonra. Akıntıyı gözlerdi. Misinanın aktığı yöne bakar, bilimsel bir deney yaparcasına ciddileştiğini fark eder, kendi halini garipser, gülerdi... Neden yapardı bunu? Kime gülerdi? Açıktan geçen şu koca gemilere mi?

Kuzeye giden gemileri severdi.

Bir gemi geçerdі. Bir tane daha. İşte bu! Bu en büyüğü. “Kriekosk” gibi bir şey yazıyor üzerinde. “E” harfi ters. İllâ ki geminin kaptanını hayal eder-

di: Kaptan Kriekosk. Gemi Yunan bandıralı da olsa, köprüüstünde uzun boylu, koca kafalı, geniş omuzlu bir Rus. Düzenli bir yaşantısı yoktur Kaptan Kriekosk'un. Karısı, çocukları, çok sevdiği köpeği falan. Ama sevgilisi vardır. Olmalıdır.

Ege'ye doğru akıyordu gemi. İtalya'ya belki de. Sicilya Boğazı'ndan Napoli, Roma... Gemi gözden kayboluncaya kadar bunları mı kuruyordu kafasında? Kendisini, karşısında duran bir yabancı gibi algılamaya başladır birden. Misinayı elindeki kutuya sarar, ellerini pantolonuna silip küreklere yapıştır. Sonra yanındaki çocuğa dönüp; "Bak," der, "şurayı döndük mü İtalya..." Sandalın burnunu açığa doğru verir. Sandalı kucağında taşıyan deniz, İspanya olur birden, Barselona, Madrid... Ummana açılınca suda boğar cigarayı. Hava, feci esrarlı. Cebelitarık'tan bir solukta Santa Maria, adalar... Sonra pupa yelken, kuzey... Havana... Tütsülüken, fena asılırdı küreklere. Dümen kırıp geniş bir kavis çizdi ya sonra... Aslında dümeni çoktan kırılmıştı.

* * *

Yıllar sonra, gökyüzünde yine martılar vardı. Onlara bakıp gülümsedim. Nereye gidiyordum?

"Kalemi İstanbul olanın, dümeni dalga olur," dedi martılar. Kimse duymadı.

Kalemim İstanbul'du, dümenim dalga.

Küreklere asılıyordum. Ben dumanım, Natya dumanaltı. Kaptan Kriekosk'un dişi yavrusu. Oya gibi kızdı. Sahilde votka, sandalda deniz kokacak kadar edep erkân sahibi. "Çook eski bir ayın ondördünde, ondördümdeydim," dedim ona; "her yan nasıl da kapkara denizdi." "Aslında," demişti babam, "denizin dibi de görünürdü Galata Hamamı'nın kurnalarının dibi gibi, eğer gökyüzü bu denli koyu olmasaydı." Benden de küçüktü babam, çocuktu. Acayip hayal kurardı.

İskelede ayılırdı. Ne Santa Maria, ne İtalya! Kaptan Kriekosk... O zaten yoktu.

Uzaklara bile uzaktı ya babam... Tanrısız sandığın çoğu şey sanrısaldır, demişti. Aşk gibi, hayat gibi... ❧

SEDA YÜCEL

ADEM'DEN BAŞKA KİM VARDI?

(Ben yalanı sürdüremem.)

...

Çılgık çılgıca bir ses duyunca koltuktan nasıl fırladım hatırlamıyorum. Elim çayağım boşalmıştı. Eyvah dedim, açık camdan aşağı itti, biri diğerini. Yanlarına varınca ikisi de sırtıyordu. Neymiş efendim, bilmem nesini almış. İçimden ilendim. Çocuk olamazlardı bunlar, iki ömür törpüsü... Akşam babanıza... Tehdidi duyunca paniğe kapıldılar. Yüzlerindeki o korkulu ifade içime dokunmuştu. Dayanamayıp gevşeyiverdim. Çocuklar işte, cüsselerinden daha büyük bir yer kaplıyorlar insan hayatında. Bedenleri büyüdükçe içimize de sığamaz olup yavaş yavaş hayatımızdan çıkmak istiyorlar. Nankörler! Oysa bütün bir ömrümüzü küçük bir surat uğruna harcayabiliriz. Anne dediğin ne büyük ahmaktır zaten. Onca eziyete bir gülücük içimi şenlendiriyor. Şükür varlığına... diyor insan sonunda. İnsan çocuğuna kıyamıyormuş, onlar olmadan nefes alamam artık, anladım ki; doğum anında kesilen kordon aslında hiç kesilmiyor, bebekle anne arasında asla kaybolmayan bağlılık o kordonun getirdiği... Öldükten sonra bile devam ediyor. Öldükten sonra bile devam ediyor. Ben öldükten sonra bile devam edecek. Ben ölünce bile... Devam ediyor, sonra bile, sonra bile...devam edecek olan bir şey...bir şey...

Biliyor musunuz, vicdanım rahat etmiyor. İşin kötüsü kendim de inanmaya başlıyorum, kurduğum hikâyeye. En kötüsü de insanın kendi yalanına oyuncu olması ya... Tamam şöyle yapabiliriz, başa alıyorum; en başa: çılgık çılgıca ses duymadım. Duyduysam da o ses benim evimden gelmedi. Çünkü çılgık atıp çingar çıkaracak o küçük varlıklar hiç var olmadı yaşamımda. Benim hiç çocuğum olmadı. Ben hiç çocuk doğurmadım. Yalan söyledim size. Aman, ah yapmayın hadi, kızdınız mı?

(Az önce söylediğim yalandan ötürü üzgünüm. Söylememiş olmak güzel olurdu. Yalan insanı çimdikleyip duruyor, hiç durmadan. Kendimi affettirmek için işte size bir doğru: KADIN TEKTİ.)

...

İçerideki tıkırtı hiç bitmiyor. Yatakta dönüp durdukça sinirlerim geriliyor. Kalkıp bağırsam avazım çıktığı kadar, duymaz ki, kulakları yok onun. Hiç cevap vermeyen, hiçbir söze, hiçbir soruya, hiçbir gülüşe, dokunuşa... cevap vermeyen bir adam. Beni aldatıyor olmalı. Evet biliyorum, siz de o her şüpheli durumda kocasının kendisini aldattığını düşünen manyak kadınlardan zannettiniz beni. Evet evet, ben onlardanım.

Yorganı kafama çekip sıcak yatağa gömülüyorum ama kulaklarım rahat durmuyor. Hep kalkıp çılgık attığımı, evde ne varsa parçaladığımı hayal ediyorum. Bu hayal beni biraz olsun rahatlatıyor. Ne yapıyorsun her gece bu saatte, ne biçim adamsın söylesene. Koca dediğin sevmeli, kadın istemese de, koca dediğin kıymalı, hayat dolu olmalı, ateşle oynamalı, gitmeli, gelmeli, dönmeme ihtimali olmalı. Seninse ne gittiğin belli ne kaldığın.

Tıkırtı aç bir fare gibi beynimi kemiriyor. Parkeden çıkan terlik sesi! İnsan bu saatte niye dolaşır ki? Ahmak! Uyuduğumu zannediyor. Kitaplardan sürekli bir şeyler alıp koyuyor. Belki sevgilisinden almış olduğu mektupları tekrar tekrar okuyordur. Mektup kaldı mı ki şimdilerde, ey romantik sevgililer! Yorganın altında nefessiz kalıyorum. Belki de bilgisayardan gelen tuş sesleri o kadına yazmış olduğu mektupların aşk dolu harflerinden çıkıyordur. İyice deliriyorum. Kitaplarımı karıştırmasına illet oluyorum. Benimle değil sadece kitaplarımla ilgileniyor. Yarın ilk işim bu kütüphaneyi bahçede yakmak olmalı. Sonra da bu adamı terk etmeliyim, dönmek üzere. Bu adamı daha önce terk etmeliydim. O beni terk etmeden çok daha önce. Geri gelmek üzere terk edersem belki kendime gelebilirim. Belki gelirim, terk edersem, belki bu adamı...bu sersem adama... dönmek yok...sersem adamı...

Yok olmuyor, bir gözüüm, sağ taraftaki sanırım sürekli seğiriyor. Yapamıyorum, beceremiyorum. İyi bir oyuncu değilim. Evet, tamam, siz ses duydunuz mu? Yani işte tıkır tıkır...ses diyorum, kemirgen sesler... Hayır ben duymadım. Tıkır tıkırlardan bahsediyorum. Anlıyorsunuz değil mi. Tıkırtı gelse keşke. Peki, daha açık olmalıyım, kocam yok benim, tıpkı çocuklarımdan olmadığı gibi. Aldattım sizi. Yine. Hadi canım, kızdınız mı?

(Yalan söylemek içimi tırmalıyor. Az önce söylediğim yalan rahat bırakmıyor beni. İçim içimi yiyor. Bu kez de affedin beni; işte size ikinci doğru; ERKEK TEKTİ.)

...

Geceleri gözüme uyku girmiyor. Aklıma geldikçe içleniyorum. Ona aşık olduğumu biliyordu ama bunun için en ufak bir şey yapmadı. Hoş ne yapabildi ki, ama yine de böyle düşünmek işime gelmiyor.

Sevgilim, diyorum ona içimden.

Gel buraya, sessiz evimi şenlendir.

Perdeleri aç sabah.

Uyandır beni, kahvaltı hazırlayayım sana.

Ben sana açık çay doldurayım, sen de beğenme.

Suratımı asayım.

Yumurtan kayısı kıvamında olsun.

Bana hiçbir akşam çiçek getirme, eksik kalayım.

Çıkardığın çorapları ortaya at, nefret edeyim senden.

Beni sinemaya götür, gönlümü al.

Tartış benimle sevgilim.

Başımın etini ye.

Umursamayayım ki çılgına dönesin.

Sesini yükselt, yüzünü düşür.

Beni sevme, sevme ki daha çok bağlanayım sana.

Sonra masumca otururken gel yanıma, sar kollarınla.

Sonra masumca otururken gel yanıma, sar kollarınla.

Sonra masumca otururken gel yanıma...

Sonra masumca otururken... Sonra masumca, masumca...

Sar ki inanayım beni sevdiğine sevgilim.

En çok da bana yalanlar söylediğinde inanayım beni aşkla bir tuttuğuna.

Sevgilim tıkırtını ver bana.

Hayata döndür beni.

Beni zorla.

Beni üz ki var olduğuna kanaat getireyim.

İncit beni sonra sarıp sarmala.

Yeter ki bırakma beni.

Yeter ki beni bil, gözümü oku, sözümü ezberle, içimi kavra.

Hadi sevgilim.

Yalvarmıyorum sana, yalnızca anlatıyorum.

Anlattıklarım kalbine gelir mi?

Kalbine anlatsam, kalbinin içine...

Anlattığım şeyler, sen beni masumca sararken, kalbin beni masumca, kalbin masumsa, sarsa beni de, anlatacaklarım var, kalbin masum mu, kalbim masum mu, masum mu...

Masum değilsin, dediğini duyar gibiyim. Peki öyle olsun ama işte dinleyip duruyorsunuz anlattıklarımı. Keşke dinlemeseydiniz beni. Anladınız öyle değil mi? Yine kandırdım sizi. Sevgilim yok benim, hele sevdiğim hiç olmadı, tıpkı çocuklarım ve kocamın olmadığı gibi. Kızdınız mı? Baştan söylemiştim size, yalanı sürdüremem ben. Sürdürebilmiş olsaydım memnun olacaktınız. Masum değilsin suçlaması da üzerime kalmayacaktı.

Kızdınız mı?

Kızdınız mı?

Kızmayın bana. Asıl kızgın olan benim. Kızdığımın oynuyorum bu oyunu. Evcilik oyununa benzer bir şey benimkisi de. Peki şöyle desem size, neyi reddettiğimi anlatabilir miyim: Bu zamanın bütün erkeklerini toplayıp eritsek büyük bir kaptı. Sonra da tek bir erekte toptasak hepsinin bedenini ve ruhunu. Belki o zaman gönlüm kayar, onlardan o tek olana. Yani kızmayın, diyorum size, yalanlarımın sebebi vardı. Kim miyim ben? Ben yalancı değilim. Adım da var benim elbet, söylesem, gereksiz. Kırkını doldurmuş yalnız bir kadınum. Bakın yaşımı söylüyorum, ah ne cömertlik! Derdim ne mi benim? Lütfen amerikan repliklerine başvurmayın. Tamam itiraf ediyorum. Evlenmeye asla cesaret edemedim. Annem bu yüzden beni hep suçladı:

Ona göre ne aradığını bilmeyen bir insanmışım. Biraz cesur olmalıymışım. Maymun iştahlıymışım. Şu hayatta biraz tutarlı olmalıymışım. Ömrümün sonuna kadar yalnız yaşamayı göze almalıymışım. Onun nesi varmış, bunun nesi varmış, tüccarmış, paralıymış. Aman da ne iyi, biraz da yaşlı olsunmuş. Bak bu da doktormuş, beni rahat ettirmiş, kibarmış, şımartmış, bu da yakışıklıymış, elimden kaçırmışım, sonra bakarmışım alık alık, ellerim bak boş kalırmış. Annem gevezenin tekiydi.

Bazen düşünürüm, olmuş olsaydı ne olurdu acaba diye. Başım dönüyordu onca insan arasında, hak vermelisiniz bana, hayatta tek bir insanı kıskandım ben, Havva'yı; şöyle söyleyeyim:

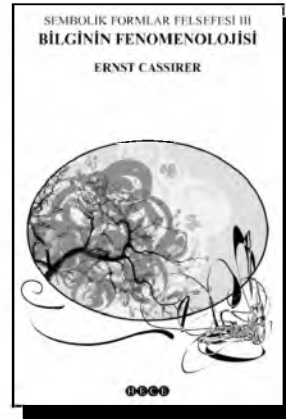
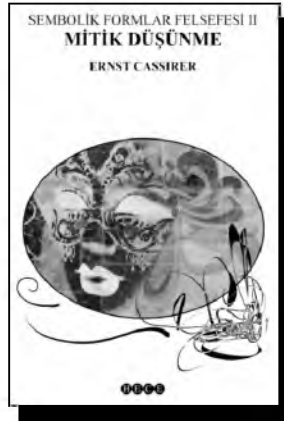
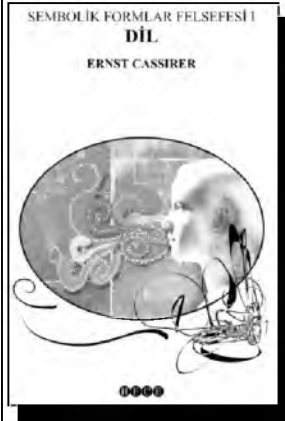
HAVVA'NIN YERİNDE OLSAYDIM BEN DE EVLENİRDİM ADEM'LE.

(Yalan söylemek cesaret ister. Bu dünyayı ve öte dünyayı karşına, tam karşına alabilmek kadar cesur olmak. Ben yalanlar söylüyorum, anneme inat, aşhta gösteremediğim cesareti göstermek istercesine. Hayatım hakkın-

da yalanlar verip size, olmamışları olmuş farz etmenin anlık mutluluklarını alıyorum. İster affedin ister affetmeyin, dinlemeye heveslisiniz, işte size üçüncü doğru: HİÇ BİR SEÇİM OLMADI. Haklıyım; HAVVA'DAN BAŞKA KİM VARDI?)

Feraye
oturduğu yerde küçülen i insan.
Hastalıklı bi insan. ❧

HECE YAYINLARINDAN

SELİM ERDOĞAN

TAHTADAN ASMANIN ALTINDA

"Dünya hayatı "sağdece oyun" ve oylanmadır."

Kur'an 6 / 32

"ayna ayna söyle bana / kalakalmış bu dünyada
bu gurbetin acısınaysa / toprak dayanır mı yalnızca"

*I*şık oyunlarını fark ettiğimde tokalaştığım ilk kişinin soğukluğu ile irkiliyorum. diz boyu kara rağmen bir solukta tahtadan asmanın önüne doğru ilerleyip altına sığınıyorum. şimdi yalnızca tavana düşen kar tanelerinin çıkardığı sesler rüzgârın uğultusuna ritim sağlıyor... kimseyi incitmeyen o hafif süzülüşü ile ritmi hayatın... ısıltısı... ilk gördüğümde de içerimden bir ağırlık kopmuştu aşağı doğru, bir sızı kopmuştu... mezarlara has bir koku kar tanelerine bulaşmıştı bile. garip bir dünyanın garip insanlarını bağrında taşıyan toprağın yüzü, az zaman sonra her şeyi kaybettiği gibi karı da kaybedecek içerisinde. her şeyi kaybettiği gibi bizi de... her şeyi... yaşadıklarımızı bırakıp gitmek çok zor... öyleyse kimseden çekinmeden öpüşmek istiyorum kendimle, yüzümü üşüten kar tanelerinden ayrılmadan... bizi anlamlı kılan kar tanelerinden... ardımızda sayısız hatıra bırakarak... çok zor ardımızda her şeyi bırakarak gitmek bir kez... ne giydiğimizizin, ne içtiğimizizin, ne yediğimizizin, neye ve kime kurduğumuzun, niçin sevindiğimizizin önemi kalıyor mu şimdi.

oyun her şeyi arkada bırakarak gitmekle bitiyor bir an; perde... arsızlığı-mız başlayacak az sonra. bütün bunları bile bile acıkıyoruz, bütün bunları bile bile susuyoruz, bütün bunları bile bile tutunmaya çalışıyoruz, bütün bunları bile bile aslıyoruz hayata. asıl acı olan da bu... sadece bir oyun... tutunanlar da burada tutunamayanlar da... her kar tanesinin tıp edişi ile bir yeni hayat, her kar tanesinin toprağın yüzünde kaybolması ile bir yeni ölüm. ritim ve ısıltı eşliğinde... bu böyle... acı ama bu böyle...

kar iyice savrulmaya başlıyor. bir tipiye yakalanıyoruz gibi. arabanın silecekleri yetişemiyor karı süpürmeye. böyle devam ederse akşamdan önce şehre giremeyeceğiz. sanki erken çıksaydık böyle olmayacak mıydı? bilmediğimiz bir şehre henüz girmeden göreceğimiz varmış, diyorum. termosumuzdaki çay ile teselli oluyoruz. bu inanılmaz kar manzarası ilk kez çevresine bu

kadar duyarlı olmak zorunda kalan kızımı, oğullarımı köşeye sıkıştırıyor. korku ve endişe ile başlayan dakikalar, zamanla kar tanelerini saymakla gelişen bir eğlenceye dönüşmeye başlıyor. oğlum baba diye sesleniyor. gözlerimin kamaşmasından epeyce bir zamanın geçtiğini tahmin ediyorum ki saatim de beni doğruluyor. oğlum baba diye sesleniyor. tamı tamına iki saat...oğlum baba diye sesleniyor. karınca hızıyla ilerliyoruz. oğlum baba diye sesleniyor. artık gitgide ulaşma imkân vermeyeceğini tahmin ettiğim yolun sağında bulunan derin boşluğa bakıyorum. oğluma dönüyorum. baba diyor -biniki-aldırmıyorsun ama- binüç -lastikler indi- bindört -kara

sürtüyor- binbeş -görmüyor musun?- binaltı ve binyedi- çocuklar inanılmaz bir aldırışsızlıkla endişelerini baskılamak için başladıkları kar tanelerini sayma oyununa devam ediyorlar ki -binsekiz- sağa doğru yönelmemle irkiliyor ama ara vermiyorlar oyunlarına. kızım -bindokuz- kimse başa çıkamaz diyorum, öndeymiş. yeniden derin bir sessizlik çöküyor arabanın içine. buğulanmış camları açmaya başlıyor herkes. içeriden yapılacak kadarını yapabiliyoruz. kapıyı açıp dışarıya çıkıyorum. lastik inmiş galiba...camları süpürmek için yöneliyorum, içeriden yüzünü cama yaslayan kızım beni korkutuyor... gülüşmeler...aşağıya doğru baktığımda toplu halde duran bir kalabalığın şemsiyeli ve palto yakalarını kaldırmış üşür vaziyette beklediklerini görüyorum. zaman zaman kar toz bulutu şeklinde dağılınca ufkum da kayboluyor. sonra yine berrak bir görüntüye dönüşüyor her şey, sis dağılmış gibi. adamların ardından başlayan ağaçlık yer, düz bir alan olmadığı için yamaçlar avuç içi gibi görünüyor karşımda. yaklaşarak selam veriyorum. gözlerini kaçırıyorlar birbirinden. herkesin yüzünde beter bir yorgunluk, donukluk var. daha herhangi bir şey sormadan burasının bir şehir mezarlığı olduğunu, dolaşısıyla da şehre de yakın olduğumu anlıyorum. bunların hepsi hâl hatır sormaların arasında oluveriyor. derin bir nefesle geliyorum kendime.

karşı kaldırımda, süzülen kar tanelerinin sokak lambalarının altındaki boşluğu doldurmaya çabaladığını görüyorum. rüzgârın uğultusundan başımı çevirip ışık oyunlarını fark ettiğimde tokalaştığım ilk kişinin soğukluğu ile irkiliyorum.

cansız gibi... tepkisiz, soğuk, donuk gibi... ah dünya...

böyle işte. ilk geldiğimdeki ile aynı koku. arabaya bakıyorum.- binon-oğlumu güler görünce yüreğim genişliyor. çocuklarım ve anneleri buğulanmış camı açıyorlar ha bire- binonbir- yüreğim alabildiğine genişliyor. -binoniki- yürüdükçe uçsuz bucaksız bir ovanın ortasına, usulca uyuyanlara ses-siz-leniyorum...-binonüç- geldim işte, sokağınızdayım yine... buraya sızar mı esrarınız buharlaşıp da arasından toprağın.- binondört-

ben geldim diye sızar mı...- binonbeş- aynı zamanlarda birlikte soluduğumuz bir dünyanın garip yolcusu olarak geldim. konuşsanız kar birikmezdi alnuma.

-binonaltı- n' olursun seslen! sen kimsin mesela? -binonyedi-. konuşsan kar birikmezdi alnuma. nasıl geldin buraya ve kimsin sen? -binonsekiz- belki küçüksün çocuklarından, konuşsan kar birikmez alnuma. - binondokuz- neden susuyorsunuz, nedeeeeeeen ?

ağırlaşmış kolumu kaldırarak arabadakilere bana yönelmelerini işaret ediyorum. çocukların sevinç çığlıklarını işitiyorum. onlar da şemsiyeli ve palto yakaları kalkık o soğuk ve bitkin insanların yanından geçerken tedirgin oluyorlar. bu tedirginlikleri karda bıraktıkları ayak izlerinin eğrilmesinden belli oluyor. kollarımla ardımdan yürümelerini işaret ediyorum. aslında nereye doğru yürüyüp konaklayacağımızı ben de bilmiyorum. dizlerimize kadar kara gömülüyor ayaklarımız. kimsesiz bir yer arıyor gözlerim bu uçsuz bucaksız alanda. değişik yerlerde kümelenmiş, simsiyah ve yakaları kalkık paltolu, eşarplı, boyunları eğik o adamlar o kadınlar var. her yanda sessizlik...

sadece kar sesi...sadece kar...bizimkiler benden daha hızlı yürüyorlar ki bunu

bana yaklaşmalarından anlıyorum. sesleri de gelmeye başladı.-binyirmi-koşun şuraya gidelim diye bağırıyorum. -binyirmibir- daha yeni karılmış olduğu anlaşılan kabarık toprağın başında üç yaşlarında bir çocuk etrafında birkaç tane adam ve kadın. yaklaşıp dua etmek istediğimde bizim çocukların

anneleri ile daha ilerideki bir yere karın daha az biriktiği bir çınarın altına sığınıp diz çöktüklerini görüyorum. tereddüt etmeden yanlarına yöneliyorum. -binyirmiiki- kızım -binyirmiüç, plakamız !- dediğinde herkesin yüzünde

bir ışıltı oluyor. herkes arabama doğru aşağı bakıyor. ohh be! kar dinmek bilmiyor. bizimkiler pes etti. ben devam edeyim. -binyirmidört- oturup dua

etmeye başladığımda beni taklit ediyor herkes. eller yukarıya dizler aşağıya. kara gömülüyoruz. küçüklüğümüzü bilerek, kara gömülüyoruz toprağa yakınlığımızı bilerek. dudaklarımın kıpırtısı zamanla sese dönüşüyor. kızım beni taklit ederken gülümsüyor da. ben de onlara gülümsüyorum.
*kim için dua ettiğimizi bilmeden kime üşüdüğümüzü bilmeden
kime ıslandığımızı bilmeden niçin güldüğümüzü
ve niçin ağladığımızı bilmeden niçin ürperdiğimizi bilmeden
niçin tutunmaya çalıştığımızı bilmeden yalnızca yiyerek içerek koşarak*

*buralara gelerek kümelenmiş simsiyah paltolu adamları eşarplı kadınları
küçük çocukları görerek karı görerek*

*tahtadan asmada bekleyerek onların kim olduklarını bilmeden
nefes almayı bilmeden ve aşka ve hüzne ve ayrılığa ve
yalnızlığa ölenleri bilmeden bu arsızlıkla yaşamak
acıtmaz mı bizi ey benim kalbim ? sen söyle acıtmaz mı ?*

*şimdi hepimiz tahtadan bir asmanın altındayız. aynı anda iki zaman yan ya-
na. -binyirmibeş- sadece tıp tıp seslere kulak kabartıyoruz boyuna.-binyirmial-
tı- sadece acıtıyor bizi bu yaşamak beklerken de çekip giderken de acıtıyor.*

*-bizi hayırla uzun yaşat diye dua ediyorum kendimiz için. -binyirmiyedi-
ayağa kalktığımızda akşamın yaklaştığını fark ediyorum. çınar ağacının
dalları zaman zaman biriktirdiği kar kümelerini bırakıyor aşağı birden. kar-
şında tam bir şölen. çocuklar kar topu oynamaya başladılar bile. kara gömü-
len çizmelerinden çıkan sesler etrafa yayılıyor. anneleri, sanırım onları ara-
baya doğru yönlendirmek için aşağıya doğru kovalamaya başlıyor. çocuklar
bir yandan koşuyor bir yandan da saymaya devam ediyorlar.-binyirmisekiz-
başımı kaldırıp etrafımdaki genişliğe baktığımda bizimkilerden başka kimse-
yi göremiyorum. ne simsiyah ve yakaları kalkık paltolu adamlar, ne eşarplı
kadınlar, ne de o çocuk... aşağı indiğimizde girişte kümelenenler de onların
ayak izleri de yok. -binyirmidokuz- “galiba kar arttıkça izleri kayboldu.” di-
ye düşünüyorum. yolda kimseler yok; ne bir araba, ne bir insan, ne de bir can-
lı görünüyor. sahi ben kiminle konuştum? kimlerle selamlaştım, hâl hatır sor-
dum? bir kez daha “galiba kar arttıkça izleri kayboldu.” diye düşünüyorum.
kar yere indikten sonra sanki helezon oluşturup yukarıya doğru tekrar savru-
luyor. hatırı sayılır bir tipi başlamış. az daha yaklaşıp baktığımda arabanın te-
kerinin patlak olmadığını görüyorum, sadece azıcık inmiş. böylesi daha iyi.
camları temizliyoruz hep birlikte. anneleri daha içeri oturur oturmaz yaşadık-
larımızdan anlatmaya başlıyor; hepimizin gurbetinden söz ediyor.*

*bismillah diyerek arabayı çalıştırıyorum. hepimiz toprak kokuyoruz, bis-
millah. şehre girmeye ne kadar kaldı acaba. hepimiz toprak kokuyoruz, bis-
millah. üşümüş, titreten ellerim çay termosuna yöneliyor. hepimiz toprak ko-
kuyoruz, bismillah. aynı anda hepimiz susarak donarak şaşarak koklayarak
korkarak yükselen buhara bakakalıyoruz. bismillah.*

*titrek bir lambanın ışığı altında neresindeyiz bu senin gurbetinin?
herkes bir başına kalmış, mahşer yeri gibi burası, herkes savruluyor
kar taneleri gibi bir o yana bir bu yana...
muhteşem bir kalabalık içerisinde alabildiğine sade bir yalnızlık.
Allah’ım; kapına geldikse de şemsiyemiz nasıl açılsın karına,*

*kapına geldikse de şemsiyemiz nasıl açılsın yağmuruna.
yalnızız. böyle geldik böyle gidiyoruz.
yalnız geldik yalnız gidiyoruz. unutmak da acıtıyor bizi
hep hatırimızda tutmak da olan bitenleri...böylesine yalnızız...
sen bizi esirge ve sen bizi kuşat...bizi acıtıyor gölgemizi taşımak.
sen bizi donat...
kendimizle baş başa kalakaldık sonunda bu oyunda...
sonunda çekip götürecekler içerimizi.
yürümek yürümek yürümek sana doğru...
kendimizle kalakalacağız ilk günlerimizdeki gibi... yalnızız...
geçer miyiz ırmakların arasından, kıvrılarak?
geçer miyiz çalılara ilişip, iğde kokusuna iç geçirip dalarak
suların sesine yönelip, engin yüzünde bir köy pınarının kenarında
güzelim kızların seslerine ya da ölü kuşları toprağa usulca bırakan
çocukların ağlamaklığına kulak kabartarak?
sırtımızda taşıdığımız binlerce ölüm, ölüm, ölüm...
biz yalnızız...sırtımızda tanımadığımız binlerce ölüm var.
oyuna dalmak da, hatırimızda tutmaya çabalamak da bizi acıtıyor . yağ-
murkuşları gibi sevinçle süzülerek, indiğimiz toprağın yüzünden irkilerek
tekrar yükselmek göklere, uçmak uçmak uçmak gurbetinde yeryüzünüün,
sonra da yorulmuş olarak tünediğimiz bir yerde kalakalmak öylece
ve bir daha kalkamamak
teslim olup hareketsiz kalana kadar boynumuzu uzatmak. bu bizi acıtıyor.
Allah'ım, öyleyse bizi sen kuşat.
sağ elimi ağzıma kapatıp fısıldayarak, seninle konuşabilmek için birlikte
geldiğimiz bu kahverengi yolculuktan, hâlâ ürpererek, bizim ayak izlerimizi
de karın kapatmasını bekleyerek, hâlâ ürpererek, sonra karın erimesini bek-
leyerek, fakat hâlâ ürpererek, sonra yine yağmasını bekleyerek, sonra yine
erimesini bekleyerek fakat sürekli ürpererek ürpererek ürpererek bir kez da-
ha aynı korkularımızla usulca kalakalıyoruz baş başa
ey benim yağmurkuşum, sevgili kalbim !
sekizbin dokuzbin onbin. ❧*

AHMET SAİT AKÇAY

BİRİNA GİRAN

Kış güneşi çarparken penceremize biz ürperiyorduk soğuktan. Alnımıza vurur güneş içimize onulmaz bir yara açıyordu. Kar erimeye başlamıştı ancak içimize zerk edilen acının dinmesi yerine köz köz yaralar açılıyordu.

Sabah hiç olmayacak gibiydi ve gece bir ömrün yarısını kaplayacak kadar sabırlıydı. Anlar anılara konmuş ölüm kötümserlikle iyimserlik ayracını kaldırmıştı. Omzumdaki ağrı sırtıma yayılıyor, hüznün kaplıyor, yas kaplıyor irademizi. Hiç çıkış yok diyor kader ve gözümü bağlıyor. Oracıkta oğlum can veriyor. Göğse sürten çığlık yüreğime ağır iniyor. Bir çırpıda hayat renksiz oluveriyor. İşte şuracıkta ölmek pahasına da olsa onu düşlemek için çırpındım. Elindeki sopasıyla çamları indirdi babam. Allah razı olsun. Hiç değilse nefes alarak tükenelim. Elimi nereye atsam kızıl renkler. Aman Allahım, eşimin çenesinden kan damlıyor. Bu bir kabus olmalı. Esmam diyemiyorum. Donuyorum. Üşüyorum hem de. Karşımda duvarın yontma taşları. Sızan ışıktan onları fark edebiliyorum. Karım, karım evet ellerim duvara asıldı. Babam kader diyor. Dur bak neler olacak daha. Ölülerimizi bile çıkaramayacağız.

Ekmeğ yer misin? Getireyim mi? Akşamüstü yaptım, çok tazedir. Baba yarın okul başlayacak. Kalemlerim yok. Artık sürüye gitmeyeceğim. Annem söyledi, çok tehlikeli. Hem bugün ineklerin çoğu öldü.

Her taraf simsiyah. Asfalt yola çıktın mı tarlaları seçemezsin. Kömür kurası. Ekinlerin siyah tarlaları. Ne bağ kaldı ne bahçe.

Hey beklesene! Nereye böyle? Nereye olacak evime. Hayrola yol mu keşiyorsunuz artık. Nerden geliyorsun. Oğlundan haber var mı? Siz daha iyi biliyorsunuz. Ha ha.

Oğlumuz okuyacak Hasan. Bak çok seviyor okulu. Şimdiden elinde kalem kâğıtları karalıyor. Büyük olacak büyük.

Baba yemek hazır. Dur şunlara da su vereyim. Dayımlar da gelecek. Dama çıkacağız, annem söyledi.

Baba songül teyzem kuyuya bakıyor hep. Her zaman kuyu başındadır. Ya düşerse.

Songül bir derdin mi var. Yok ne olacak, ablama söylemez miyim.

Bugünlerde neden bu kadar sessizsin. Konuşmuyorsun. Her gün babanın mezarına gidip ağlaman ne içindir. Kardeşim bundan sonra bu eve gel. Artık yas da bitsin. Kırkı dolsun bir mevlit veririz.

Kuyuda kim var? Kim olacak sizin Songül. Songül mü? Çeraaa?

Humâ rahmet biku.

Kuyuda biten bir ağaç. Rahmet ağacı. Songül'ün ağacı olsun. Kurak bir kuyudan yeşilden bir ağaç yükseliyor. Ahmet oğlum ağaca su verdin mi? Evet anne. Sürüyü sakın yaklaştırmayasın. Biliyor musun dün bir rüya gördüm, Songül'ü yani. Çok güzel giyinmişti. Bu ağaç benim diyordu.

Her gün ağacı sulamak seni yormuyor mu? Hayır öğretmenim o ağaç benim teyzen. Teyzen mi? Evet, annemin rüyasında söylemiş ona.

Adı neydi teyzenin, ağaç mı?

Bilmiyorum.

Bu ağaca dokunma dedim o adama. Bana çok pis baktı. O adam kim. Her zaman çeşme başında oturan yeşilliler. Sen karışma yavrum, başımıza bela gelmesin.

Sabah çok uzaktı sanki. Yanı berimde ölü yatanlardan ne düşünebiliyor ne de ağlayabiliyordum. Tutukluydum. Babam kolundaki yarayla inliyordu. Ölmeyi çok arzuluyordum. Dışarıda çığlıklar.. boğuluyordum.

Bu bir savaş provası.

Hazır ol.

Rahat.

Marş marş.

Uzak yakın yok. Tek bir noktaya kilitlenmiş hayatım. Omuzlarımı tutan babamın kocaman elleri. Brina giran, dedi birina giran.

Gözlerimi açtığımda hastanenin soğuk ilaç deposunu andıran duvarlarıyla yüzleştim. Çok yaralı vardı. Babamın sesini duyamıyordum. Son anda kaybettik dedi doktor bey. Omuzların ikiye katlandı bunu duyduğumda. Bir kez daha ölümü kuvvetle arzuladım. Köy boşaltılmış. Kimse oraya gidemez, dediler. Ben gitmekte kararlıydım. Ölüm pahasına da olsa.

İn cin top oynuyor. İt ulumalarına bile hasret kaldım. Ne kuş kanat çırpıyor ne çıyan tıslıyor.

Civcivleri bırak yavrum, koşturma. Kedi köpek yer sonra. 🐾

M. EMİN GÜZEL

İZ

Evden çıktığımda onu bulmak için bunca yol tepeceğimi hiç düşünmemiştim. Dağ taş, tepe bayır dolaşmış, kalabalık şehirlerden, ücra kasabalardan, susuz köylerden, ot bitmeyen çöllerden geçmiş, yol üstündeki harabelerde, kaya kovuklarında gecelemiş, şansımın yaver gittiği günler ıpıssız bir han odasında, ya da bir hayırseverin evinde konaklamış, uğradığım her yerde onu esnafa, gezgin satıcılara, işçilere, dilencilere, hocalara, bilginlere, kaçakçılara, suçlulara, dervişlere, yolumu kesen haydutlara bıkıp usanmadan sormuş ama bulamamıştım, aylar süren yolculuklarımdan elime geçen tek şey hüsrana olmuştum. Yorgun ve pişmandım. Bana sonradan katılan yol arkadaşlarımdan durumu benimkinden beterdi. Birini bir dağ köyünde, diğerlerini ise dilimden düşmeyen hekimin adını bir anda yolculara sorarlarken buldum. Ben artık onu fellik fellik aramaktan vazgeçmeye niyetlenirken onlar benim için yeni bir umut, daha doğrusu yeni bir amaç oldu. Onları yüzüstü bırakıp gidemezdim. Biri kör, biri sağırdı. Biri belleğini yitirmişti. Diğerinin derdi ise görülmedik duyulmadık türdendi. Büyüyüp duruyordu. Elleri, kolları, kafası, alnı, gövdesi, bacakları, ayakları hem şişiyor hem uzuyordu. Şimdiden, görenler bir masal deviyile karşılaşmışlar gibi gözlerini ondan alamıyorlar, şaşkınlık, hayret ve korku içinde gözden yitinceye dek arkadan bakakalıyorlardı. Yürek paralayan, içler acısı bir hali vardı. Onu gören köylüler, bizi daha iyi ağır alıyorlar, daha ilgili ve daha şefkatli görünüyorlardı. Ama hiçbirisi dünyaya nam salmış bu ünlü hekimin yerini bilmiyordu. Kaldığı yeri titizlikle saklayan bir hekimin nasıl da böylesine eşsiz bir ünün sahibi olduğu da akıl sır ermez bir bilmeceydi.

Yerini bildiğini iddia eden birkaç serserinin sözüne çaresiz uyup günlerce yol tepmiştik, ama payımıza düşen her zamanki gibi düş kırıklığı olmuştum. Akıllı başında, görmüş geçirmiş adamların söylediklerine inanmak ise pek hesabımıza gelmiyordu. Onlara göre, bu hekimin yurdu yuvası yoktu, hiçbir yerde üç günden fazla kalmaz, heybesini omzuna atar, diyar diyar gezerdi. Şehir şehir, ev ev dolaşmış, bizi ona ulaştıracak en ufak bir iz bile bulamamıştık, sanki yer yarılmış da içine girmişti. Ama umudumuzu yitirmemiştik, adını biliyorduk. Hepimize aynı adı salık

verdiklerine göre bu adam, merhemi güçlü, dokunduğunu iyileştiren bir hekimdi. Ancak böyle bir hekim, bu kadar büyük bir ünün sahibi olabildi. Dilden dile yayılan efsanelerde, masallarda kurşun yarasını bir gecede kapattığı, ölmüş gitmiş adamları dirilttiği anlatılıyordu. Adını duyanların yüzü büyük bir saygıyla aydınlanıyordu, ama yerini sorduğumuzda herkes dilini yutmuş gibi susuyor, kolunu bilmiyorum anlamında iki yana açıp başını öne eğiyordu.

Yoldaşlarım da iyice sabırsızlanmışlardı. Bize yabancı memleketlerde, yurdumuzdan yuvamızdan uzakta, ortalıkta adından başka hiçbir işaret bırakmamış bir hayaletin izini sürmekten yorgun düşmüştük. Biz bu perişan halimizle ne kadar dayanabileceğimizi kara kara düşünürken uğradığımız büyük bir şehrin valisi hikayemizi duymuş olmalı ki huzuruna çağırdı bizi. Sabah erkenden büyük bir heyecan ve sevinçle konağa yollandığımızda başımıza talih kuşu konduğundan öylesine emindik ki birbirimizi coşkuyla kucaklamış, sefaletimize son verdiği için valiye şimdiden dualar etmeye, övgüler düzmeye ve minnet duymaya başlamıştık. Konağa vardığımızda huzura alınmadan önce saatlerce bahçede bekletilmemiz neşemizi biraz söndürdüysen de, içeri alındığımızda sevinçten kabımıza sığmıyorduk. Gittiğimiz her yerde olduğu gibi vali de ilk önce dev yoldaşımızla yakından ilgilendi, onun koca bedenine baktıkça hayretler içinde başını salladı. Vali, önce tek tek dertlerimizi, sonra meraktan olacak köylerimizi, ailelerimizi, ne iş yaptığımızı, yollar da başımızdan geçenleri sorup ilgiyle dinledi. Biz artık sabırsızlıktan yerlerimizde duramazken o seyirlik birşeyler bulmanın keyfiyle için için eğleniyordu. Bıyık altından gülüyor, ama bize değil de aklına gelen bir şeye güldüğünü göstermek için yanındakilere dönüp birkaç kelimeyle gülünç bir anısını anlatıyor ve onlarla birlikte kahkahayı basıyordu. Nihayet, yeterince eğlenmiş olacak ki, kulağımızı iyice açıp dinlememizi istedi. Şehrin yaslandığı sıradağların ardındaki küçük ve sapa bir kasabada, gittiği her yeri, konuştuğu herkesi aydınlatan bilgili mi bilgili, akıllı mı akıllı, bilginler bilgini bir adam varmış. Yolunu şaşırırlara yol gösterir, görünmeyeni görür, işitilmeyeni işitir, bilinmeyeni bilirmiş. Dünyanın dört bir yanından feyiz almak, akıl danışmak için gelen hocalar, öğrenciler, alimler, dizinin dibinden bir an ayrılmıyorlar, bu göz kamaştırıcı bilgi denizinden bir damla alabilmek için yarışıyorlarmış. Balık denizi nasıl bilirse, bu büyük bilgin de aradığımız hekimin yerini öyle iyi bilirmiş.

Ertesi gün tanyeri ağarmadan taşı tarağı toplayıp şehirden ayrıldık. Alacakaranlıkta, derin uçurumların ayırdığı, keskin geçitlerin birleştirdiği sarp yamaçlı dağlara tırmanmaya başladık. Dar, çakıllı, kaygan yolları, kayalıkları

dolana dolana, bin bir zorlukla geçtik. Bir süre sonra yağmur çiselemeye başladı. Yol önce hafiften ıslanmış, yağmur bastırınca yerler vıcık vıcık çamur olmuştu. Adım atmak adamakıllı zorlaşmıştı. Ama bu son umudumuzdu; her tehlikeyi göze almıştık. Aslında bu benim için bir umut sayılmazdı, onu kimlere sormamıştım ki? Bu bilgine de gerçekten umutlu olduğum için değil ama elimizdeki bütün seçenekleri tüketmiş olmak, denenmedik yol bırakmamak için gidiyordum. Ama arkadaşlarım için durum böyle değildi. Onları şimdiden dizginsiz bir heyecan sarmıştı. Valinin söylediklerine kendilerini öylesine kaptırmışlar, bunun kesin bir çözüm olduğuna öylesine katıksız inanmışlardı ki, hekimin yerini bildiği söylenen bilgine değil de hekimin kendisine gidiyorlarmış gibi sevinmişlerdi.

Öğleden sonra, tepeden tırnağa çamura bulanmış bir halde dağın öte yüzünden aşağı inmeye başladık. Artık kasabayı görebiliyorduk. Bacaklarımızda derman kalmamıştı, ama aşağı yuvarlanırcasına iniyorduk yamacı. Sonunda, kasabaya vardık. Issız ve terk edilmiş gibiydi. Evler çok güzeldi ve iyi boyanmıştı. Boş bir alanda bağıra çağıra koşturan, oyun oynayan çocuklar gördük. Onlar da bizi görmüşlerdi, gözlerini ayıramadan dev arkadaşımızı birbirlerine gösteriyorlardı, korkup kaçmak ile bakıp gülmek arasında kararsız kalmışlardı. İçlerinden yaşça büyük görünen birine yaklaşıp bilginin adını söyledim ve onu nerede bulabileceğimizi sordum. Çocuk, boş gözlerle bana baktı. Söylediklerimi tekrarladım, ama o tek kelime etmeden eliyle bir minare gösterdi. İç içe geçmiş daracık sokakların birinde camiye bulduk. Avluda caminin hocasını, birkaç yaşlı adama birşeyler anlatırken bulduk. Onu niçin aradığımızı sordu. Saygılı bir tavırla öykümüzü kısaca anlattım. Kasabayı aylar önce sessiz sedasız terk ettiği için şimdilik onu hiçbir yerde bulamayacağımızı, çok sevdiği bir demirciden başka yerini hiç kimsenin bilemeyeceğini söyledi. Bize bilginin evini göstermesini istedik. Karşıdaki kerpiç bir evi gösterdiler. Başka bir şey sormadan bize gösterilen eve yollandık. Evin iç avlusunda kurulmuş bir çardağın altında oturan yaşlıca bir kadın karşıladı bizi. Karısı olduğunu öğrendiğimiz kadın da hocanın anlattıklarından başka bir şey söylemedi. Kocasının dönüşünü dört gözle bekleyen yüzlerce insan olduğunu, ama onun yıllarca gelmeyeceğini ekledi. Onu bulmak istiyorsak kasabanın yakınlarındaki bir köyde yaşayan ve bilginin gölgesi olarak ünlenen demirciyi bulmalıymışız. Tarif ettiği köye doğru yorgun argın yola çıktık.

Arkadaşlarım coşkularından hiçbir şey yitirmemişlerdi. Bense, önümüze çıkan son yolu da deneyip eve dönmeyi tasarlarken yolumuz bizi başka yollara çıkarmıştı. Artık umutsuzluğa düşmekten değil, aksine umudumuzun hiçbir zaman tükenmeyeceğinden korkuyordum. Onu hiçbir zaman bulama-

yacağımızdan emin olabilseydik, eve dönüp yazgımızla barışmaya, acılarımıza alışmaya çalışırdık. Umutsuzluğun, çoğu kez umuttan daha dostça ve dürüst, daha alçakgönüllü, vefalı ve cesur, daha sadık ve güçlü olduğunu o zor günlerde öğrendim.

Onlarca köy gezdikten sonra son bir köye uğramak pek ağır değildi, aksine üstümüzde yolun sonuna gelmiş olmanın rahatlığı vardı. Köy beklediğimizden de yakındı. Dev arkadaşımızı köyün dışında bir kayanın arkasında bıraktık, dikkat çekmesini istemiyorduk. Havada akşamüstü serinliği vardı. Gördüğümüz bir çobana demircinin nerede olduğunu sorduk. Onu iki sokak ötede, başına toplanmış bir kalabalığın içinde bulabileceğimizi söyledi. Biraz yürüdükten sonra, bir evin avlu duvarının önünde toplanmış uğultulu ve hareketli bir kalabalık gördük. Neler olup bittiğini görmek için biraz daha yaklaştım. Demirci olduğunu öğrendim sakallı, dağılmaması için bir iple bağlanmış kumaş topunu ayağıyla önündeki duvara doğru vuruyordu. Arkasına sıralanmış köylüler, sıraları gelince vuruşlarını yapıyorlar, topu duvara doğru savurduktan sonra tekrar sıraya giriyorlardı, bu böyle sürüp gidiyordu. Biz ise sırtımızı duvara vermiş, olan bitene bir anlam vermeye çalışıyorduk. Biraz daha dikkatli bakınca duvarda küçük bir delik gördüm. Aklıma ilk gelen düşüncüyü savdım hemen. Dayanamayıp sıranın en arkasındaki köylüye yanaştım, önce oyunun başı olan sakallının şu ünlü demirci olduğunu ona da doğrulattım, sonra sabırsızlanarak ve biraz da kaygıyla ne yapmaya çalıştıklarını sordum. Demirci, iki gündür yemiyor içmiyor, şu kumaş topunu ayağıyla önündeki duvar deliğinden geçirmeye çalışıyormuş. Bunu beceremeyince de bütün köylüleri başına toplamış ve herkesten aynı şeyi, topu delikten geçirmelerini istemiş. Köylüler, önce itiraz edecek olmuşlar, ama demirciye duydukları büyük saygıdan ötürü boyun eğmişler sonunda. Hayretler içinde kalmıştım. Kör arkadaşım duyduklarına inanmamıştı önce ama, duyduklarının gerçek olduğunu ben söyleyince o da durup durup gülmeye başlamıştı. Sağır arkadaşım da gördüklerine çok şaşırmış, bir açıklama ister gibi merakla bana bakmıştı. Bizi hayrette bırakan şey, adamların bir topu duvar deliğinden geçirmeye çalışmaları değildi elbette. Duvardaki delik, toptan çok daha küçüktü. Topun delikten geçmesi imkansızdı. Böylesine değerli bir adamın bu akla zarar oyunla vakit harcamasını aklım almıyordu. Üstelik, topun delikten geçirilemeyeceği çok açıktı. Bunu birkaç köylüye söyleyecek oldum, hiçbiri tınmadı, yaptıklarına öylesine alışmışlardı ki onlar da artık demircinin sözlerine kanmışlardı.

Sonunda, aradığımız hekimin yerini bilen bilginin yerini bilen demirciye bilgini nerede bulabileceğimizi sordum. Bana baktı ama konuşmadı, duya-

mamıştır diye sesimi iyice yükselterek bir daha sordum. Öfkeli olduğu her halinden belliydi, konuşmamakta kararlıydı. Soruyu son kez soracaktım ki birden köylülerden biri çıkageldi. Demircinin, topu duvardaki delikten geçirmeyi başarana dek konuşmamaya yemin ettiğini ve iki gündür ağzından tek kelime çıkmadığını söyledi.

Bunu duyar duymaz içime ağır bir yük gibi boşalan dayanılmaz bir pişmanlık duygusuyla bir daha geriye bakmamak üzere köyü ve yol arkadaşlarımı terk edip evimin yolunu tuttuğumda aradığımız adamın adı efsanelerde, masallarda geçen bir hekim değil, yalnızca bir efsane, bir masal olduğunu sarsılarak anladım. ❧

HECE YAYINLARINDAN

EDEBİYAT YAZILARI

FATİH TEPEBAŞILI

HECE

ESRA KARA

İKİ HECE

-Sabaha çıkmaz!

Sabah iki hece. İki kısa soluk. Beklenti, sabır, huzursuzluk... Sabah iki heceden daha kısa kimi zaman, iki soluktan daha uzun.

Şimdi gece. Gece karanlık, gece zindan ve kuyu. Gece Yusuf'un çilesi. Gece yitik, sokaklarda. Ve gece iki hece, iki uzun soluk. Korku, karamsarlık, hüznün... Gece mahremiyete çekilen örtü. Göz kapaklarında ağırlık, yürekte sızı. Susuş.

Ve gece şimdi, inip kalkan hırıltılı bir göğüs. Solgun, sarı bir yüz beyaz yastıkta. Ve o yüze bakan, mahzun olmuş, bir buruk yürek.

-Burada kalmak istiyorsanız eğer, biraz daha sessiz olmanız gerekiyor!

Anladı ki, gece sessizlik. Sessizlik ise bir ateş gibi düşer yüreklere hastahane odalarında. Dilin sustuğu yerde gözleri anlatır, hal-i perişanını bir annenin. Eğer o da yitirmişse dermanını, yüreğinin ıstırap ve feryadını kim duyabilir bir başka anne dışında. Duyamazdı elbet!

Oğul, evlad. Evlad göz nuru. Hal böyleyken ve bir yaprağın dalından düşüşü gibi amansız, bir evladın avuçları annenin avuçlarından kayıyorken hangi susuş, nasıl gelmezdi dile? Ve dahi, gecenin ucunda sabaha ramak varken.

Oğul ve anne iki hece. Söz iki heceyse susmak gerek. Öyle yaptı anne. Dudakları kurudu, kurudukça gözyaşları çorak bir toprağa düşen yağmur tanesi gibi düştü dudaklarına. Çenesinden süzülen damla, oğlunun avuçlarında. Avuç titredi. Göz görmedi ama bir anne yüreğiyle bunu hissetti.

-Sabaha çıkmaz!

Aynı söz döndü dolaştı odanın içinde. Aynı söz ki, kapı aralığından süzülüp koridorun duvarlarına çarpa çarpa yayıldı hastahaneye. Daha sıkı tuttu hareketsiz eli avuçlarında. Şefkati nazar eyledi anne ve uzun uzun baktı oğluna.

-Ne zaman olmuş?

-Sorma, öğle vakitleriymiş? Çok hızlı geliyormuş, öyle diyorlar. Yoksa neden bu hale...

Söz uzadı. Söz uzadıkça vakit daraldı. Sebepler sonuçlara, sonuçlar karara bağlandı vicdan mahkemesinde.

Ölüm iki hece! Ya ölürse? Bu nasıl bir ihtimal ki, zihnine düşer düşmez kanını dondurdu. Yüzü bulanık bir göl gibi bulandı annenin. Bu kez göl, göz yaşı olup taşıdı.

Toprak rengi gözleriyle oğul bir fidan. Annenin başına koyacağı bir omuz. Oğul ki, her daim biraz toprak kokan.

-Annesine kim haber vermiş?

-Komşuları. Zaten başka yakınları yokmuş. Hastahaneye yetiştiren de onlar. Yoksa oracık...

Oğlunun kalp atışları yavaşladıkça, hızlandı soluk alışları annenin. Duvarlara sinen ölüm soğukluğu, gri duvardan yansıdı üzerlerine. Demir karyola, bir demir tabut. Her hastahane odasında, ölüm ile hayatın eşiği olan kapı açıldı. Kötü haber, beyaz önlüğüyle içeri girdi. Beyaz iki hece.

-Durumunda herhangi bir değişiklik yok. Her şeye hazırlıklı olmak zorundayız!

Kapı kapandı. Sözler de yiten umutlar gibi dağıldı odanın içine. Anne de, oğul da hareketsiz. Bakışlar dalgın...

-Ne kadar kasvetli bir gece!

-Merak etme sabaha az kaldı.

Bir telaş, gecenin sessizliğini bozdu:

-Hemşireee! Hemşireee! Yetişin, çabuukk!

-Sen dur, ben bakarım. Şu son odada yatan ihtiyar adam olmalı.

Cevap:

Geliyorum!!

Sabaha az kaldı. Sabah artık iki kişi sığılmayacak kadar dar. Ve acı, tek kişi taşınmayacak kadar ağır. Anne oturduğu demir sandalyede son bir güçle doğruldu. Dudaklarından süzülen “ah”, bir siyah duman olup odaya çıktı. O “ah”ki, ciğeri yanan bir annenin matemiyiyle daha da kararttı etrafı. Kapı aralığından koridora bir yanık kokusu yayıldı.

-Sabaha çıkmaz!

Sabah oldu olacak. Bu sabahta erken uyansa ya? Ölümün eşiği olan uyku da, eşikte beklerken bir oğul; başını elleri arasına alıp masaya kapandı bir anne. Masa bir annenin gözyaşlarıyla sınandı yeniden. Masa, iki kısa hece uyğunun aksine.

-Solunum yetmezliği. Biraz daha oksijen.

-Doktora haber verdin mi?

-Şimdilik gerek yok. Komadaki hastanın durumunda bir değişiklik var mı?

-Doktor durumunun aynı olduğunu söyledi. Sabaha...

Sabahın eşiğinde, anne son kez baktı oğluna. Eşik iki hece. O sapsarı benzi ve donmuş bakışlarıyla, maddeten eriyip manada abide haline gelmiş tunç bir heykeli andırıyordu anne. Yüzünü oğlunun avuçlarına götürdü ve öylece kaldı. Küçük avuçlar toprak kokuyordu. Toprak hep iki hece.

-Sabaha çıkmaz!

Gün ışığı giderek belirginleşti pencere önlerinde. Gecenin örtüsünü sabah usulca çekmeye başladı. Karanlık perdelerin desenleri yavaş yavaş seçilecekti evlerde. Gecenin sessizliğini cam bir vazo gibi kıracaktı birazdan insan sesleri. Gece, oyununu başarıyla tamamlayan bir oyuncu edasıyla sahneden çekildi çekilecek. Sabah ve gece, iki hece. Ve artık sabah, iki kişi sığmayacak kadar dar.

-Nöbeti devretme vakti yaklaştı.

-Önce birkaç hastanın durumunu kontrol etmeliyim. Hem de şu komadaki çocuk...

Söz bitti. Sözü bittiği yerde şimdi sesler vardı. Odanın demir kollu kapısı usulca aralandı. İçeride insanın içine huzur veren bir hava hakimdi. Öyle ki bu hava, yağmurun ardından etrafa yayılan toprak kokusunu andırıyordu. Anne hala, oğlunun ellerine kapanmış bir vaziyette hareketsizdi.

Çocuğun gözleri açılan kapıya yöneldi. Tüm gayretini topladı ve şu sözler döküldü dudaklarından:

-Annemi gördüm rüyamda.

Çocuk uzun, fakat bir o kadar da kısa gecenin içinden sağ salım çıkabilmişti. Sabah ölüm getirmemişti bu kez. Hemşire gülen yüzüyle anneye seslendi:

-Uyanın, oğlunuz tehlikeyi atlattı! Uyanın!

Hareketsiz. Acaba duymadı mı? Bir daha:

-Uyanın, bakın oğlunuz gözlerini açtı. Endişelenmenize gerek yok artık.

Koridordaki ayak sesleri giderek artıyordu. Hastaların çoğu görememişken ve habersizken sabahın geldiğinden, koridorlar gördü ve bildi sabahın geldiğini. Hasta iki hece hastahanelerde. Koridor uç.

Hemşire hızlı adımlarla odadan dışarı çıktı.

-Doktor Bey!! Doktor Bey!! On iki numarada yatan hasta komadan çıktı. Ama anne...

Her sabah bir ölüm demekti nihayetinde. Bir annenin cansız bedeni görevliler tarafından morga indirildi. Sabah iki hece, ölüm iki... ❧

MERAL DEMİREL

KAYIP DOSTLUK

Eda

Sabah uyandığında kuzeye bakan kapalı penceresinden kulağına karlı hava fısıldandı. Karlı havanın o eşsiz sessizliği... Ah pencereler kapalıyken nasıl da dolmuştu böyle odaya kar fısıltısı! Ama inanmadı Eda. Sanıydı bu muhakkak. Çünkü gece yatarken sabaha karlı bir güne uyanmayı istemiş, bunu düşünerek uyumuştı. Ancak ne sarsıcı bir histi bu! Kanında dolaşan bütün hücreleriyle hissediyordu. Bir yalana, içindeki soğuk hava sevgisiyle dolu köşelerin uydurduğundan emin olduğu bir yalana nasıl bu denli inanabiliyordu! Hem yine annesi uyandırmamış mıydı onu? Annesi kar yağdığına kızının ne kadar sevineceğini bilirdi, sevinerek yataktan hemen fırlayacağını da... Bu annesi için çok iyi bir fırsattı. Her gün sabahın köründe kalkma alışkanlığı olan kadıncağz, Eda kalkana kadar kahvaltı etmez, açlıktan sinirleri iyice gerilinceye dek kızını uyandırmazdı. Genelde saat ona, on buçuğa varana değin... Annesi çağırınca da hemen kalkmazdı Eda:

– Birazcık yatak keyfi, n’olur anne! On dakikacık!

Bu on dakikanınsa saate varacak ölçüde uzadığı olurdu. Annesiye sonunda pes eder, gidip oturma odasında sabah kuşağı Brezilya dizileri seyrederdi. Evet, annesi her sabah soluduğu bu gerilim yüklü havadan, karlı bir sabaha uyandığı günlerde kurtulmuş olurdu. “Eda, kalk kızım; bak , kar yağmış” sözünü duyar duymaz Eda fırlayıp cama yapışır, gözlerinin içi gülerek beyaz örtünün ferahlatıcı dokusuna sarılırdı.

– Bugün kar yağmış olamaz.

Yatak keyfi yapmaktan vazgeçti. Kalkıp pencereden bakmaya karar verdi. Buğulanmış camın ortasını sağ eliyle sildi. Baktı çatılara öylesine, kar görmeyi hiç beklemeyerek baktı. Görmedi de... Kar yağmamıştı. Hırkasını aldı askıdan, beceriksizce giyindi, ayaklarını sürüyerek odadan çıktı. Eda kahvaltı için bardak, çatal çıkarırken annesi, “Kar yağmış.” dedi umursamayan bir ses tonuyla. Eda inanmak istemiyor gibi hissetti kendini. Gözlerine mi inansaydı yoksa annesine mi? “Ben nasıl göremedim?” dedi. Sesli mi düşündü sessiz mi, ayırt edemedi. Mutfağın kuzeye dönük olan penceresine

yaklaştı. Camın buğusunu silmeden karı görebiliyordu. Çatılar bembeyazdı; arabaların üstü, evin önündeki boş arazi... Eda, o yüzünü yıkamaya gittiğinde karın bir anda çatıları kapladığına ve birilerinin, herkesin karın daha önceden yağdığını düşünmesini sağladığına inandı. “Yani bu kadar zahmetli bir iş benim için yapıldıysa...” diye düşündü minnetle. Sonra da gözlerine neden bu kadar güvendiğini düşündü. Bilmiyordu.

Birkaç hafta önce bir geceydi. Bu gece kar yağsa, diye düşünmüştü Eda. Masanın başında kitap karıştırmış, okumuş, bazı notlar almıştı. Sonra saçlarını taramış, ardından da yatmaya karar vermişti. Yatarken ışığı söndürmüş, sokak lambalarının içeri vuran ışığında hiç sendelemeden ve bir şeye çarpmadan güvenle yürümüş, pencereye yaklaşmıştı. Perdeyi araladığında sokak lambalarının fesatçı ışığını hüznölendiren ve masumlaştıran sessiz kar tanelerinin yere düşüşünü görmüştü. Yerlerde, bir buçuk-iki saatlik bir sürede ancak birikecek kadar kar görmüştü o gece. Sanki tam Eda, kar yağsa, dediği anda kar yağmaya başlamıştı.

Karla ilgili ikinci ilginç anısını da arşivlerken Eda, çayını yudumladı. “Bugün biraz dolaşmalı.” dedi içinden. Nasıl bir bahane bulsa da kaçsaydı evden? “Anne ben biraz soğuk hava yemeye karlı hava solumaya gidiyorum.” Böyle dese de çıkardı dışarıya ama o zaman annece duyguların en mazeret tanımazlarından biriyle tartışmak zorunda kalacaktı: “Durduk yerde üşüyeceksin yavrum!” diyecekti mesela annesi.

– Halama gidiyorum anne, bana ilmek atmayı öğretecekti. Hem selanik örgüyü bile öğreneceğim ondan!

Ayazdı. Eda’nın giysileri kalındı. Kaldırımlar insansızdı. Eda koca cadde de yapayalnız... “Bu caddenin tek soğukseveri benim!” dedi içinden. “Belki de bu şehrin, bu ülkenin, bu dünyanın... Çok mu yalnızım ne?”

Park da boştu. Bütün banklar onundu şimdi. Karşısına oturup veya diki lip, oturanların gitmesini beklemiyormuş gibi duracağı hiçbir bank yoktu. En manzaralılarına oturdu. Şehrin batısının neredeyse tümünü içine alan bu fotoğrafa karlı bir günde bakmak ne keyifliydi! Asıl sevdiği soğuk muydu, yoksa kar mı? Kar soğuk demekti. Soğuğun gözle görünen biçimi... Kar yağınca hava yumuşardı biraz, evet; ama canım soğuk da kuru kuruya gider miydi hiç? Biraz fısıltı eklenmeliydi ona, biraz merhamet... Kuru soğuk acımasız olurdu, gözü de gönlü de mutlu etmezdi. İşte kar soğuğun en güzel biçimini serdi gözler ve gönüller hizmetine. Gerçi şimdi biraz ayaz vardı ama olsun, karı görmek bile ayazı yumuşatmaya yeterdi.

Halasının iki katlı ahşap evine vardığında kar başladı. Sessiz sessiz yanan sobanın üstüne kestaneler dizildi, penceredeki tül perde sıyrıldı. Eda ilmek atmaya öğrendi.

Öykü

Kar sessizliğinin içinde sivrilen çocuk seslerini dinlerken gözlerini yumdu; sadece düşünmek için... Kar yağıyordu. Göz kapaklarının gözüne dokunduğu ekranda uysal uysal yere iniyordu tanecikler. Hemen yazmalıyım bunu, dedi, kâğıda kaleme sarıldı. Yazdı. Gözünü kapatınca kar yağdığını gördüğünü yazdı. Yine kapattı gözünü. Kar dinmişti. Yazmamalı mıydım yoksa, diye düşündü. Üzüldü, ama vazgeçti bu konuyu düşünmekten. Hâlâ elinde tuttuğu kalemını bıraktı, kanlı ellerine baktı. Sivilcelerine yine çok acımasızca davranmıştı. Elleri kanlıydı, çenesi kızarmıştı. Ensesinde gelişigüzel topladığı saçları, kısa, buruşuk onlarca tel yüzünden darmadağın görünüyordu. Makyaj yaparken kullandığı pembe çerçeveli, ayaklı yuvarlak aynayı masanın üzerinden aldı, kızarmış çenesine, uykuyu henüz istemeyen gözlerine, şimdi noktalar halinde görülen ancak gecenin karanlığında odanın havasızlığıyla beslenecek olan cımbızlanmış kaşlarına baktı. Bu çocuk sesleri neydi bu saatte? Geceyi gündüzü karıştıracak hâle gelmiş olamam, dedi; ama bir tarafı da acaba, diyordu.

Geceydi ve saat bir buçuktu. Dışardan oyun oynayan çocuk sesleri geliyor-du! Öykü oturduğu yerden kalktı; duvarı kaplamış olan yeşil perdeyi araladı. Hemen aşağıda, sokak lâmbasının ışığında, irili ufaklı beş-altı çocuk kar topu oynuyordu. Öykü, onlara gülümseyerek baktığını fark etmedi bile. Sonra perdeyi kapattı. Bu güzelim sessizliği bozuyorlar, dedi. Samimi olmadığını görüp utandı sonra. Sözünü geri aldı. Şu çocuklar kadar bile olamıyorum, dedi. “Kar topu oynamayı masumca seviyorlar ve oyunu sabaha ertelemiyorlar.”

Bir fedakârlık yaptı kendi için. Karlı yollara çıkmayı erteledi. Çocuklar kadar olabilmek hangi yetişkine kısmet olmuş ki, diyerek avundu. Sabaha kadar doğru dürüst uyuyamayacağını bilerek yatağına yattı. “Sabaha dinmiş olursa kar!” O zaman, kendini içinde düşlediği uysal kar tanelerinin arasında ilerleyen otomobilinin, sanki yalancı bir sihirbaz birçok taşıta hokus pokus demiş de, inana inana Öykü’nünki bu yalana inanmış gibi bir çırpıda yok olduğunu gördü. Otomobilin yerinde o hileci duman... “Kar dinmeyecek bu gece.” dedi. Buna gerçekten inanmak istiyordu. Sinsice içini kemiren “kar bu gece denecek” düşüncesine aldırnamaya çalıştı.

Kısa aralıklarla uyandığı gece boyunca, kar duruyor mu diye sık sık pencereden baktı. Sabahleyin uyandığındaysa artık eski heyecanıyla yağmadığını gördü karın. Yine de vazgeçmedi. Gecedan ertelediği yolculuğu onu bekliyordu.

Önce güzel bir kahvaltı hazırladı kendine. Çayını bardağa o eşsiz şırıltılı müziği yaratarak doldurdu. Bu sesi işitmek, en az, sıcacık çayı höpürdeterek içmek kadar huzur verici bir şeydi.

Ortalığa çekidüzen verdi. Evden çıkacağı vakit, karşı dairedaki Makbule Teyze ile karşılaşma ihtimalini düşünerek yalan bile hazırladı: Çok sevdiği bir arkadaşı doğum yapmıştı, hem de kızı olmuştu. Adını Masal koymuşlardı... Öykü bu karlı havada neden dışarı çıkacaktı yoksa? Elbette geçerli bir nedeni olmalıydı; Makbule Teyzenin aklına yatmalıydı.

Karlı hava seven kız, böyle saçma sapan yalanlar uydurmak zorunda kaldığı için üzülecek gibi oldu; sonra toparlandı. “Etraftan normal görünmek gerek” dedi.

Mantosunu giydi, anahtarını aldı ve çıktı. Makbule Teyzeyle karşılaşmadı, sevindi. Otomobiliye fazla uğraştırmadı. Çabucak çalıştı. Günün Pazar olmasının rahatlığıyla herkes evinde mışıl mışıl uyuyor olmalıydı. “Yollar benim!” dedi Öykü. Sahipsiz kalmış bütün yollara bugün sahip olacaktı. Hatta manzaralı parklar keşfedecek, oralara günün ilk ayak izlerini bırakacaktı.

Sahibi olduğu karlı yollarda tıngır mıngır ilerlemeye başladı. ❧

ZEHRA YİĞİT

SESLER

Yalnızlık böyle bir şey miydi? O kadar köşeye sıkışmak ki, kaçamayacağını anladığın an, kaçmaya gerek duymayan biri kadar rahat oluvermek... Öyle bir an ki; beklemekten başka hiçbir alternatifin olmaması, zamanın ellerini boğazından çekmesi, artık seninle uğraşmaması... Bekleme odasına geri dönüp neyi beklediğini yada çıkıp nereye gideceğini bilemeden oturmaya devam etmek...

Bekleme odasında bir hayat kuruvermek; önce hayal kurmakla başlayacaktı tabi ki. Zamanla belki bir şeyler inşa edeceksin, daha vakit var ya; beklerken zaman geçirmek için sadece... Önce bir hayal sonra bir hayat kuracaksın, sıkılmamak için sadece; büyük hırlara bürünmeden... Vakıt geçsin diye...

Sonra kendini kaptıracaksın, verdiğin emeklerin boşa gitmemesi için daha büyük planlar yapacaksın... Artık saate daha bir şevkle bakıp, önündeki işe daha büyük umutlarla sarılacaksın... İnşa ettiğin hayat, kurduğun hayale ne kadar benziyor sorusu; bekleme odasında oyalanmak için uğraştığın gerçeğini örtecek... Her şey yeniden daha ciddi, daha anlamlı olacak... Sonra kaybedeceksin. Bir iskambil kağıdı düşünce diğerleri ayakta duramayacak, uçak yaptığın dergi sayfaları bitecek ya da önündeki kahve yazdığın iki satıra saygısızca dökülüp kirletecek, canın bu işe pek sıkılacak...

Sonra fark edeceksin... Yeniden fark edeceksin... Tek başına olduğunu...Orada neden bulunduğunu... Gerçek bir anlam bulmanın imkansızlığıyla sonuçları kafaya takmaktan vazgeçtiğini, eğlenmek için bir şeyler yapmaya başlayıp, sonrasında yeniden her şeyi ciddiye alıp oyunu bozduğunu...

Yeniden köşeye sıkışmak... O kadar ki, birden sıkıntının kaybolması... Vakıt geçirmek için oyunlar... Oyundan uyanmak, kapısı olmayan odada beklemeye devam etmek...

Kafi miktarda devam etmişti artık bu döngü.

‘Yeter!’ dedi sanki birisi uzun uzun bir şeyler anlatıyormuş da canını sıkmış gibi

‘Yeter! Sus artık!’

Beklemek, sıkılmak, yönünü bulamamak değildi artık onu inciten. Yalnızlıkta değildi, utanırdı yalnız olduğunu söylemekten; sanki kötü şans getirecekmiş gibi korkardı yalnızlığı anmaktan. Ama yalnızdı. Tahmin ettiğinden

daha çok... Alışkanlıktı belki bu; kendi seçtiğine inanıyordu; başka şeyleri değil belki ama yalnızlığı o seçiyordu, o yüzden belki şikayet etmekten utanıyordu.

Oturduğu yerden tezgahın üzerindeki bardakla göz göze geldi. İçinde biraz su vardı. Yanında biri varmış gibi döndü, olmayan kişinin olmayan gözlerine uzun uzun baktı. Hak verir gibi başını salladı;

‘Doğru...’ dedi. Gülmeye başladı. ‘Dolu bardak ha?!’ Gülmenin dozu git-tikçe artıyordu

‘Bence o sadece bir bardak, biraz da su...Dolu da değil boş da değil. Bardak suyun varlığından habersiz, su bardağın varlığından... Öyleyse onlar için sevinip üzülmemize gerek yok! Bırak bu lafları...” Gülmeye devam etti...Sonra sakinleşip sustu.

Gözleri etrafındaki her nesneyle uzun uzun bakışıp onları ezberlemekten yorulmuştu, başını geriye dayadı, gözlerini kapattı. Şarkı söylemeye başladı. Şarkıdan da sıkıldı. Sustu. Sessizliğin içinde bir şeyi dinliyor gibiydi. Gözleri doluyor, bazen sakince tebessüm ediyor, bir kelimeyi aşmayan bir şeyler fısıldıyordu.

‘Düşünme!’ deyip koltuktan hızla kalktı. Sonra da gücü bir anda tükenmiş gibi karşı kanepeye yığıldı. Tekrar tebessüm etti; biraz sarhoş bir ağızla ‘Depresyon...yaaa...’ diye mırıldandı. Duvardaki bordüre gözlerini kilitledi. Düşünüyordu. İçinden ‘ Ne kadar da deliye benziyorum.’ diye geçirdi ‘Acaba deliler de deli olup olmadıklarını düşünüyorlar mıdır? Eğer bunu düşünabiliyorsam bu beni daha az deli yapar mı? Yoksa uyanık bir deli mi yapar? Ben zararsızım. Kim bilecek hem böyle düşündüğümü... Ben biliyorum ya... O sesler susmuyor, konuşuyor, o zaman bu beni deli yapabilir. Ama o seslerin gerçek olmadığını biliyorum. Yine de konuşmalarını engelleyemiyorum.” Ne kadar süre gözleri bordürdeki mor çiçek demetine takıldı hatırlamıyordu; düşüncelerine dalmıştı.

Yeniden gözlerini kapattı. Yalnızlık değildi canını sıkan. Hatırlamaktı. Kafasındaki susmayan geveze seslerdi. Komşu teyzenin sesi, eski arkadaşının sesi, kalbini kırmış bir insanın sesi, kalbini kıldığı bir insanın sesi, bozuk para bulamadığında beş dakika kadar bekletip işine mani olduğu tezgahların sesi... Sesler farklı ama konuşan hep aynı şeydi. Hafızası.

‘Böyle olmayacak’ dedi... Kendine tahammül edememek ne kadar acıydı. Kendini unutmanın yolunu bulamamak... Kafasına yine sesler üşüştü;

‘Bu ne be! Çocuk musun sen, yoksa ergenlikten çıkamadın mı hala, üf be kafa ütülüyorsun.’

‘Sen zaten kendini fazla önemsiyorsun, sorunun bu.’

‘Düşünmesene bu kadar, deli misin, kafan mı çalışmıyor!’

‘Bir başkası senin yerinde olsaydı, aynı hayatı ona verseler de, sahip olduklarıyla bir cennette yaşardı. Yüzüne gözüne bulaştıran sensin.’

‘Sensin...’

‘Sensin...’

‘Evet, sensin!’

Doğruldu, ayağa kalktı. Mutfak tezgahının ardındaki çekmeceyi açtı. İçindeki bıçaklara baktı. Alelacele kapattı. Tabak dolabının yanındaki kutuyu eline aldı, kapağını açmaya çalışırken kutu elinden fırlayıverdi. İçindeki ilaç kutuları tezgaha saçıldı. Bir yanı kalmak istiyordu. Bu eziyetin biteceğine inanan ama sesini duyuramayan yanı... Diğer yanındaysa sesler, sesler... Artık yapıp yapmamayı değil, nasıl yapması gerektiğini düşünüyordu. Birden aklına korkunç bir fikir geldi; ya yine kurtulamazsa, ya yine kendiyle kalırsa, ya hala her şeyin farkında olursa, ya sesler susmazsa...

Çaresizliği öfkeye dönüşmüştü, bu düşünceleri dinlemedi. İlaç kutusundan iki üç şişe seçti, bir büyük bardak alıp içine su doldurdu. Odaya geri dönüp hepsini sehpanın üzerine yığıdı. Kendince en etkili ilaçları sehpaye döktü. Tuhaf bir gülümseme vardı yüzünde, arada bir de öfkesi, çatık kaşlarından yüzüne vuruyordu.

‘Bunları aldıktan sonra ne olursa olsun, ne olursa olsun haberim olmayacak...’

İlaçları eline aldı, tam ağzına götürecekti ki rahatsız eden bir ses odanın içine doldu. Kulak tırmalayan bir ses... Ardından komşuların bağırışlarını duydu;

‘Yangın var!’

‘Yan binadan geliyor’

‘Hayır, alt katlarda var, aşağı inmeyin!’

‘İnmezsek nasıl çıkarız be kadın!’

‘Dumanı içinize çekmeyin!’

‘Yangın merdivenleri açık! Oradan insin herkes!’

Odanın içi kesif bir yanık kokusu ve dumanla dolmaya başlamıştı. Yerinden fırlayıp dumanın geldiği yöne baktı, daire kapısının altından geliyordu. Şaşkınlıkla olmayacak bir iş yapıp kapıyı açtı, içerisi öyle bir dumanla doldu ki, tekrar kapatmaya gücü yetmedi. Odaya geri dönüp balkon kapısını açtı, Pervazdaki demirden güç alıp sokağa inen yangın merdivenine ulaştı. Herkes aşağıdaydı. Bir kısmı ise henüz çıkıyordu.

İtfaiye gelip söndürene kadar alt katlardan ikisi hayli zarar görmüştü ama evde kimse olmadığı için yaralanan bile olmamıştı. Diğer dairelere de duman kokusundan başka bir zarar gelmemişti.

Evin arka tarafında bulunan parka doğru yürüdü. Karmaşadan sıyrılmak istedi. Parkta bir banka oturdu. Oturduğu yerden dairesine baktı, kapıyı açık bıraktığını hatırladı. Kalkıp geri dönecek gücü kendinde bulamadı. Dairedeki değerli eşyaları kafasından şöyle bir geçirdi, hani asla çaldırmak istemeyeceği bir şey... Aklına birkaç şey geldi, ama ayağa kalktığına bacaklarının titrediğini, gözünün karardığını fark edip yerine oturdu. O zaman sımsıkı kaplanmış avuçlarını fark etti. Avuçları maviye boyanmıştı. Bir saniye kadar ne olduğunu anlamadı. Sonra boyası akmış hapları tanıyabildi.

Ne bir ses vardı, ne de seda... Durmadan konuşan sesler bile irkilip susmuşlardı. Aklından tek geçen az önce ne yapmak üzere olduğuydu. Tuhaf bir mutluluk ve derin bir acı, hissedebildiği tek şeydi. Öyle şaşkıncı ki düşünemiyordu.

Yavaş yavaş sesleri fark etmeye başladı. Sesler... Duymamanın mümkün olmadığı sesler... Aklından değildi bu defa. Parktan geliyordu. Sesin geldiği yöne baktı. Altı yaşlarında iki çocuk kaydırdıktan kayarken öyle şen bir sesle gülüyorlardı ki, arada bir birbirlerine söylediği şeyleri anlamamanın imkanı yoktu. Gülerken konuştuklarında çıkardıkları anlamsız sesler, kelimeler daha da komiklerine gittiği için bağıra çağıra bir şeyler söylemeye devam ediyorlardı. Gözünü onlardan alamadı.

Son yarım saat gözünün önünden geçip durmaya başladı. Kendisini değil de bir başkasını seyrediyormuş gibi bakıyordu o öfkeli adama...

İçinde uçsuz bucaksız bir gökyüzü filiz vermiş gibi gülümsedi. Avucundan daha da mavi bir gökyüzü... 🌌

GONCA OĞUZ

PAPATYALAR

Koleksiyon yaptığı zamanlardan kalma anahtarlarla doluydu masanın üzerinde beklemeye aşına olan anahtarlığı . Hepsinin ayrı bir hatırası vardı onda. Kahverengi anahtarını kitap satmaya başladığı ilk gün, sabahları dükkânı erken açması için patronu vermişti. Daha sonra dükkanın kapısı değiştirilince anahtar da artık kullanılmaz olmuştu. Bu ona değişen kapıların sırlarında saklanan zamanın bir daha dönmeyeceğini öğretmişti. Ama o, anahtarını anahtarlığından çıkarmayı hiç düşünmedi. Onun hemen yanında ki gümüş renginde olan anahtarın, bir gün yolda yürürken zengin görünümlü bir adamın cebinden düştüğünü görmüş, anahtarı aldığı gibi adama koşmuştu. Adamsa nasıl olduğunu hâlâ çözemediği bir sırla ortadan kayboluvermişti. Selim bir gün onu görmek umuduyla aynı adımlarla geçse de yollardan adamı bir daha hiç göremedi. Geçilen yollarda zamanın tekrarsızlığını böylece anlamış olsa da bir gün görebilmek arzusuyla anahtarlığına her dokunuşunda etrafına bakmaktan kendini alamadı. Diğer bir anahtarı ise rengine bir türlü karar veremediği fakat şekliyle diğerlerinden farklı olduğunu anlatan anahtarıydı. Hangi kapı açılıp kapanmıştı bu nazlı anahtarla. Hangi rüyanın hülyasında savrulmuştu. Hangi eller taşımıştı bıkmadan yıllarca... Selim nereden eline geçtiğini hatırlayamadığı anahtarına baktığı vakit, nedense anahtarın sahibinin çok hassas bir insan olduğunu düşünür, böylesi kağıt bir kalbe sahip olan adamı tanımak hevesine kapılırdı. Öyle ya böylesi zarif kıvrımlara sahip bir anahtarı yıllarca cebinde taşıyan bir kalp başka kalpler gibi eşyanın üzerinde yaşayamazdı. Eşya ile müsemma bir kalp insana başka ne düşündürebilir ki? İnsanı inkar eden zamanın zindanlarından kurtulmak istediği vakitlerde avucunun içinde bu anahtarını sıkıca tuttuğunu fark eder böylece kağıt bir kalbin nasıl tutuştuğunu anlamaya çalışırdı.

Anahtarları avucunda, gün bütün ağırlığıyla omuzlarındadır Selim'in. Her köşesine alıştığı dükkanının akşamından dönmek vakti gelmiştir şimdi. Günün bitmişliğiyle mutlu olmanın tamamlanması içinde siyah paltosu sırtında, dönmenin sırasında değiştirmeye kıyamadığı anahtarı avucunda, adımları kapıdadır artık. Bu kaçınıcı dönüştür kapıya bilinmez ama bekleyen bir şey vardır kapının arkasında. Selim her adımında duyar da anlatmaz kimseye ya-

ni anlatamaz öyle herkese. Döner arkasına son bir kez kapıyı kapatmadan, bakar da görmeye çalışır göremediği bakışlarıyla. Adımdır inat olan, adımdır asi...

Selim unutan insanların bütün telaşlarıyla neyi unuttuğunu bilmeden ezberlediği yollardan evine gitmek için adımlarını sıklaştırdı... Yüzünde dünden kalma bir resim. Kafasını kaldırıp etrafında ki her şeyi görmeyi isteyen bir arzu vardı içinde. Ama nedenini bilmediği bir sebeple gözleri adımlarında, sadece yürüyordu. Havanın güzel olduğu zamanlarda otobüse binmez yürümeyi tercih ederdi. Sonbahar son günlerini yaşamasına rağmen, şehre ılık bir hava hakimdi. Takvimlere inanmasa ilkbaharın başlangıcı olduğunu bile düşünecekti neredeyse. Biraz olsun etrafına bakabilseydi eve iki sokak kala geçtiği yolun kenarındaki eski binanın yerinde artık birkaç parça inşaat malzemesinin olduğunu ya da biraz daha ilerledikçe her zaman dolup taşan çocuk parkında artık çocukların oynamadığını ya da yolun sağındaki üç katlı binanın orta katında yaşayan teyzenin her gün ki yerinde oturup sokağı seyretmediğini ya da kedilerin eskisi gibi köpeklerle kaçanı kovalayanı belli olmayan oyunlar oynamadığını ya da etrafında akıp giden insanların solgun bir çiçek gibi nasıl dağılıp kaybolduğunu ya da ağaçların artık gökyüzüne dargın olduğundan mı bilinmez ellerini bulutlara uzatmadığını ve bütün ya da'ların ötesinde kendisinin kimseye göstermeden nasıl da yok olduğunu görebilirdi. Hatta çok az bir dikkatle etrafına baktığında havanın yağmur getireceğini anlayabilirdi. Nedenini o an bilemediği bir sebeple bir an önce eve gitmek herkesin yüzünü teker teker görmek istiyordu. Sabah evden çıkarken evde bırakıklarının yüzlerini göremediğini, görmeye alıştığı yüzlerin o saatte uykuda olduğunu hatırladı.

Susmayı öğrendiği vakitlerin ağırlığında yalnızlığına bir adım attığı her an yorgundu. Yorgundu ya sitemkâr da değildi. Sitem isyanın penceresidir. Hiç bir vakit isyanı olmamıştı. İsyân etmek yaşanana ihanetti ona göre. Her dem severdi, bir türlü aynı turayı atamadığı hayatı. Turaları tutmasa da tutan bir şey vardı. "Hayat bu tutar elbet" in avuntusu değildi onun ki. Avunmadı hiçbir vakit, hiçbir yerde. Yerler yabancı da olsa yabancının hikayesini yazmamaya niyetliydi. Yabanda büyümüş bir çiçeğin ömrü yabanın hikayesinde kaybolmalıydı. Kaybolmaya yüz tutan ne varsa, çevirmişlerdi sırtlarını. Oysa bütün sırtların önüne geçip gülümsemeyi severdi. Gülümsemek yabana, yabancıya. Hatırlamayı hatırlatmayı. Anıların zindanında saklı kuytular hep uzak da olsa, dokunmak isteyince bütün kuytular yanındaydı. Yanındakini bilmeyen yığınlara inat hep avuçlamaktı arzusu yakınında ve uzağında ne varsa. Bir terane vardı dilinde takılı kalan, savrulurdu bir oraya bir buraya. İçinde kaybolan hecelerin yerini alacak yeni hecelere çıkan kapılar kapanmadan yetişmek istedi.

Adımlarını sıklaştırmak yetmiyordu. Adımların sıklığı heceleri yaklaştırmıyordu. Başka bir şey olmalıydı. Ne zaman anlatmaya kalksa bitmesinden,yok olmasından korktuğu şeyleri bir araya getirecek bir şey. İşte anlat dediği vakit bile içinde duran,yürümeyen bir şey ki kolay değildi bu.

Selim iki yıl önce taşınmış oldukları apartmanın önüne bütün yaşanmışlıkların ötesinden nasıl olduğunu anlayamadığı bir çabuklukla gelivermişti. Kelimeler zihninde baş aşağı durmuş onu yanıltmak için küçük oyunlar oynuyordu. Selim çocukken de oyunlar oynamayı severdi. Ama onun oyunları diğer çocukların oyunlarından farklı olurdu. Bunun için çocukluk yıllarından kalma hatırladığı bir arkadaşı hiç olmadı. Selim'in en çok sevdiği ve etrafındakilerin tahammül sınırlarını zorlayan oyunu, ona soru sorduklarında iri-siyah gözleriyle herkesi çıldırtan bakışlarını etrafındaki meraklı gözlerin tam ortasına bir ok gibi fırlatmasıydı. Bu oyun en çok annesini üzerdi. Selim'in annesi bütün anneler gibi oğlunun ne kadar zeki olduğunu başkalarına göstermek isterdi. Bunun için yalnız kaldıklarında oğluna öğrettiği birçok şeyi başkalarının yanında Selim'e sorarak oğlunun zekasını göstermek onu mutlu ederdi. Ne yazık ki Selim'in annesi bu mutluluğu en az yaşayan annelerden bir tanesiydi. Hatta en az yaşayanı bile denilebilirdi. Selim bütün bunların farkındaymış gibi etrafında biriken kalabalığa yalnızca iri gözleriyle bakmayı tercih eder,sanki “Bakın benim gözlerim de çok güzel “demek istermiş gibi bir hal alırdı. Bu düşüncelerin örtüsünden sıyrılarak elini cebindeki anahtarlığına götürdü ve apartman kapısının anahtarını her zaman ki çabukluğuyla diğerlerinden ayırarak kapıyı açtı ve merdivenleri dalgın adımlarla çıkmaya başladı. “Merdivenler teker teker çıkılacak,her adımın hakkını vere vere. Bir gün gelecek hiç kimse inkar edemeyecek. Yaşananlar yaşayacaklarına bir alıştırma olmayacak artık. Hepsi teker teker yaşanacak ve bitecek. Adımların bir gün gelip de seni tanımazsa eğer gözlerine yaş biriktirmeden yürümeye devam et. Her adımda anlayacaksın.etrafında tökezleyen insanları görmesen de olur. Sen yürümeye devam et.” Selim etrafına bakındı, kimse yoktu. Nasıl olu? Konuşan birisi olmalıydı. Bir çift göz görmeliydi. Bu ilk olmuyordu. Sürekli bir şeyler anlatıyordu. Selim onu dinlemeyi seviyordu. Dinlerken yalnızca kelimelerin yakamozunda dalgalanıyordu. Fakat son kelimedden sonra derin bir uykudan uyanır gibi bütün şaşkınlığıyla baş başa kalıyordu. Bu şaşkın yüzlerin denizinde her defasında yalnız kalsa da durumundan şikayetçi de sayılmazdı. Adım adım yükselen basamaklarda eminliğin bütün kıymetiyle ilerliyordu. Emindi geçecekti zaman,emindi tükenecekti adımlar. Gözler uzak bir bakışın kenarından tutunmuş konuşmada. Bir şiir tutturmuş dudağının kenarında söylenmede duyurmadan, göstermeden.

Geçtiğim yarınların ışıkları sönmüştü

Bir el vermek istedi yürek,yetmedi günü...

Merakın bütün pencerelerinin hazır olduğu vakitlerin sessizliğinde kapı açıldı. Kapıyı Selim'in en küçük kızı Serpil açmıştı. Serpil her gün aynı saatlerde pencereden babasının gelmesini bekler, babası apartmanın kapısından içeriye girince bütün gücüyle bağırarak saymaya başlardı. Yetmiş sekiz rakamına geldiği vakit kapıyı açar babasına koşardı. Babası, kapıyı açar açmaz oradaysa o gün babasının iyi olduğunu düşünür, yok eğer henüz basamakları tüketmemişse, babasının yorgun olduğunu düşünürdü. Selim son zamanlarda yetmiş sekize bir türlü yetişemiyordu. Serpil bunun farkındaydı. Babasının bu halini gördüğünden yetmiş sekize geldiğinde kapıyı açmamaya, babasının soluğunu duyduğu vakit kapıyı açıp yetmiş sekiz diye bağırmaya başlamıştı artık. Aslında ikisi de yeni durumun farkındaydı. Böylesi oyunlar hayatı daha mı anlamlı kıldığındandır bilinmez ama gizli bir anlaşmanın değişmez şartlarıymış gibiydi artık her şey. "Kabul olmayacak dileklerde bir ömür yaşamak kolaydı da ya anlatmak ..." Selim: "Olmayan dileklerde buluşmak ümidiyle" sözcüklerini sıraladı kızına duyurmadan.

Bütün günlerin akşamlarında olduğu gibi yemeğini yemiş, televizyon seyretmiş çocuklarıyla birlikte üç – beş konuşmadan sonra bedenindeki ağırlığıyla birlikte karısının her gün bıkmadan düzelttiği yatağının bir kenarında kendini ele vermekten korkanların ızdırabıyla kıpırdamadan uzanmıştı. Selim'in gözleri o kadar ağırlaşmıştı ki hemen uykuya geçeceğini düşünerek gözlerini kapadı. Ama kapanan gözler bütün inatçılığıyla Selim'e unuttuğu bir şeyleri hatırlatmak istercesine diretiyordu. Selim'se önce her şeyden habersiz uykuya geçiş oyunları ile kendini avuturken birden gözlerinin inadını fark etti. Gölgede kalan düşüncelerini zindanlarından çıkarmak için uzanmak istedi kuyuya vuran dalgalara. Korunmaya değer ne varsa almalıydı avuçlarına. Ve uzandığı uzaklara bırakmalıydı dalgaların süzülüşlerini. Her bitenin başlayacak yeni umuduna sarılmak hep kolay olsa da şarkının sözleri hoş geliyordu kulağına. Yeni bir bestesi vardı uykuya dair uyanık bedeninde. Unutulmaya mahkum bütün bestelerde olduğu gibi söylenen ve biten. Vakti var mıdır yaşamaya bilmez ama yaşanmamış gibi olsa da bir ömür tükettiği yılları gözlerinin bütün inadıyla seyirler yapar bir oraya bir buraya. Selim yetişemese de bütün seyirlere yakalar arada bir bir oradan bir buradan. Annesi gelir bir ara. Konuşur Selim'in dudaklarıyla. Selim'se yapar yine çocukluk oyununu. Anne mahzun. Elleri koynunda, gözleri Selim'in gözlerinde kalır. Selim oyununun verdiği sarhoşlukla düşünmez annesini yıllar öncesinde bıraktığı o yeri. Yanındadır ya şimdi. Annesi onu seyre dursun Selim kayıverir

huzur diyarına. Dağların arasından nazlı nazlı süzülerek yayılan küçük dere-
nin ahenginde başlayan nayif bir kayıştır da fark etmez Selim ilkin. Toprağa
sarılan ağacın kollarında başlayan usul bir tutunuşla yaşayan bir başlangıcın
tam da başındadır şimdi. Kitaplarını raflara yerleştirirken gördü kendini.
“Bugün bütün kitapları zaten düzenlemiştim. Onun için şimdi bu kadar yor-
gunum.” Dedi Selim. Kime söylediğini düşünmeden. “Yaşananlar yalnız ka-
lan bir roman. Bütün romanları yeniden yazmalı, yeni raflara koymalı.” Se-
lim farkında olmadan ona cevap verdi: “Yazılan romanlara tahlil mi gerek?”
Gökyüzünde asılı kalan bütün kelimeleri yerlerinden alıp sıralamak istedi Se-
lim. Ama gücü tükenmekteydi. Uyuşuk cümlelere sığdırılmış kelimeler ne
kadar özgürse o kadar özgür, küçük bir çocuğun gözlerine yerleşen tebessüm
ne kadar masumsa o kadar masumdu.

Duvarlara yılların fotoğraflarından bir resim çizmişti Selim. Bazen hiç
vazgeçemediği sandalyesine oturur en çok hangi fotoğrafını sevdiğini düşü-
nürdü. Hayata başlayışı kitaplarla tanıştığı ilk günmüş gibi duvarda asılı fo-
toğrafların en eskisi dükkanda işe başladığı günlerde çekirmiş olduğu fotoğ-
rafiydi. Ama yine de en sevdiğim fotoğraf budur diyemedi hiçbir vakit. Bir
papatya aradı gözleri. Belki o doğruyu söylerdi. Sevmeyi ondan öğrenmemiş
miydi? Bir yaprağı daha olsa sevecekti sevmediği ne varsa hayatında.

Geçen zamanın geçmeyen vakitlerinde saate isyan eden gözlerin durduğu
son yerdeydi ki bir el uzandı başka bir bedenın unutın sabahından. “Amca
bunlar ne kadar?” “Onlar satılık değil kızım.” “Peki niçin buradalar?” Onlar
oradayken ben mutluyum deseydi anlar mıydı genç kız? Eski bir dostun sesi-
ni duyup mutlu olmak, umut dolu yolculuklarda. Eskimeyen sözler vardır du-
daklarda söylenmeyi bekleyen. Onların sözleriyle yaşamak işte böyle bir şey
deseydi... Selim sustu yine, eskisi kadar iri olmayan gözleriyle. “Hayatı bek-
leyişlere divane bir meczubun hikâyesi yazılmıştır muhakkak.” “Haklısın” de-
di Selim. Genç kız ciltleri iyice eskiyen, sayfaları birbirine karışan kitaplara
bakarak: “Bunlar da kitap mı ?” dedi. “Bunlar da kitap.” demeli miydi? Her
şey eskide kaldı. Bugüne gelmeye çalışan eskide. Selim balıkçı oltasına takı-
lan balıklar gibi çırpınır ama ne fayda, oltaya takılan balığa benzemeye gör.
Ya balık olacaktı şimdi ya balıkçı. Hoş düşünmez değil çoğu kez ha balık ha
balıkçı diye... “Yine üzerine kapanmış sözcüklerin ardına sığınıp, kendine yal-
varıyorsun. Kolay mı öyle kimse görmeden yaşamak...” seli konuşmadı. Bili-
yordu artık, konuşmasa da o anlayacaktı. Bu durumda mutlu mu olmalıydı ka-
rar veremedi. Unutulmuş bir rüyanın hatırasıyla son bir defa kaldırdı parmak-
larını dizlerinden bedenini sardı elleriyle.

Selim bütün görüntülerinin gölgesinde kaybolmak üzereyken Serpil'in parmaklarının yanaklarından aşağıya doğru hafifçe kaydığını hissetti. "Çok uyudun, uyan artık." Diyordu minicik dudaklarıyla. Selim kapanan gözlerin matemiyle kızına bir el vermek istedi. Dokunmak istedi hasretinin en yüksek tepesinden. "Yağmur yağdığında beni unutma, pencereden bir el salla sokakta kim varsa." Kızı belki şimdi duymamıştı ama bir gün duyacaktı biliyordu.

Selim yanı başına bırakılan papatyalara baktığında unuttuğu ne varsa hatırladı.

Yarıda kalmış aşkların içinde yıpranmış ne varsa son bir nefesle kurtulmaya çalıştı, unuttuğu hüznün uykusundan. Yarıda aşk mı kalmıştır kelimeler mi karar veremez ya kalan bir şeyler vardır. ❧

YENİ KİTAPLARIMIZ

HALE TORUN

SABAH SAATLERİ

Oyaz buğdaysız geçti. Çıkmadı bir türlü topraktan, çıkan da işe yaramadı.

Kuru havanın insanın ciğerlerini tıkadığı kocaman bir alanın ortasında ge-
çip gidiverdi yaz. O yaz köye gelmeyenler sayılmadı. Gelmemeleri doğal
karşılandı. Terk edenler gelecekmış kabul edildi. Ahali hiç içerlemeden kö-
yüne sahip çıktı. İnsanlar saatlerce hayvan güttüler, güneşe baktılar, ama hiç
üzerlerine alınmadılar yalnızlığı. Kış geldi, pancara kar düştü, hatça kadın
pancarı toplamaya, üzerine düşen işlere hazırlandı. Muinle-Hatça'nın işi buy-
du. Buğdaysızlığın acısını pancara verilmiş umutlar aldı. Tıpkı her yıl inatla
ekilen soğan gibi, kavun gibi, ha şimdi para etti, edecek derken, toprağa ba-
karak yüzlerini görmeleri gibi, toprak aynalarıydı. Toprağa bakamasalar kay-
bolur, neredeyse kendilerini unuturlardı. Köylü saatleri unuttu, söylentiye
unutmadı. Herkes gazeteleri, televizyonları sabaha kadar takip etti.'' ölen
buymuş! Hatça'nın oğluymuş, oğlu terörist olmuş, ''

Kimseye bakmadan ilerledi Muin,köyün ortasından geçti gitti, tarlasına ça-
lışmaya vardığında, Hatça ile konuşmadı. Hiç konuşmadı, toprağı kazdı durdu.
Gök başına geçmiş, yer saat başı sallanır olmuştu. Ama tek bir damla göz yaşı
dökmedi hatça, geceleri dövündü, saçını başını yoldu. Ama tek bir damla dök-
meden toprağını kazdı, pancarını söktü. Kökleriyle geliyordu pancar saçak sa-
cak eliyle kopartıyor, kafasını kaldırıp kendinden on yaş büyük kocasına bak-
mıyordu. Susarak öldürdüler birbirlerini. Gecenin bir vakti gömdüler oğlanı,
naylon torbanın içinde nasıl sığmıştı o koca ayaklar eller o küçük poşete?

Doğururken kan içinde kalmıştı rahmi, hatırladı. Sabaha kadar bağırması
yırtına yırtma Şimdi rahmini bir poşetin içine koymuşlar gömüyorlardı. Elin-
deki fenerle ayakta zor duran muine 'Ağlama!'' dedi.

Cumartesi sabahı sinagog önündeki kalabalığı aralayıverdi. Bir haftalık
işçisiydi dükkanın, iş buldular oğlancığa,halleri vakitleri yerindeydi ama
çalışsındı çocuk, bunca yıl okumuş etmiş.

İstanbul'da güzeldi hani o gün.

"Grip oldun, yat"."

"Yok işe gideyim, zor bulduk zaten! Bu çilingir de tanıdık olmasa"

gitme oğlum, hastasın. Ben telefon açarım..

hadi anne ya! iyiyiz dedik!

Şimdi araladığı omuzların arasında çırpınıyordu. Elli beş yaşının çöküntüsü ile kocasına sarılabildi Müzzeyyen hanım. Aldıkları evler arabalar, özel ayarlanan akraba kızları hepsi oğuz içindi? Neden ölmüştü Oğuz?

Gripten mi?

İstanbul çok güzel görünüyordu Galata kulesinden bakıldığında, hep yakınındakinin güzelliği uzaklardadır. Hep öteye gideriz hep bir sonraki ana, çok güzeldir insan, hep öte anda güzeldir.

Tanrıça İsis dünyanın dört yanında gözler toplamaya indi. Çok iyi gözler bulacaksın, baktığı zaman insanın içini yakan gözler bulacaksın ki ışıklarını alasın. O İsisti ay ışığını severdi. Dünyanın dört bir yanına haber varmıştı, o ki sevdasını ölü kocasından yaratacağı. Aşk onu yaratacağı. Parçaları toplayacaktı.

Kuaför Meryem, erken açtığı televizyonun haberiyle fırladı yerinden, ne geçip bitmez yollardı. Sokakları bitmedi İstanbul' un öyle güzel kadındı ki, acı bile yakışmıştı yüzüne, taksiyi kavramıştı, sanki hemen çıkacakmış gibi, kapıyı tutuyordu Gitse de onları bulabilse ah! yoktular, iki gün sürdü, iki gece bekledi o soğukta, ağızdan tek kelime çıkmadan

Nerdesiniz? Nerede?

Yıkık sinagog duvarının altından çıktılar. Kırmızı mantosundan tanıdı kızını, orada olduğunu, çığlıkla haber verdi. Büyükannesinin üzerine kapanması yetmemişti. Mosmor olmuştu küçük kız. Üç ay sonra kuaför dükkanında aynaya kendi yüzüne bakarken anımsayıverdi kızını, yüzündeki kıvrımlarda kızı yaşıyordu, annesi yaşıyordu.

Ve istanbul hala çok güzeldi.

Hatça'nın aynası topraktı, Meryem'in ki sır. Müzzeyyen'in ki ses

Hepsi ay ışığında gökyüzüne baktılar. Hatça kazmasını savurdu, İsis gülümsedi onlara Gök üç parçaya bölündü, Ay üç parçaya bölündü

Kucaklarına ışıklar düştü..

İstanbulda ay vardı...☾

SEVAL SELÇUK

AYFER TUNÇ'UN ÖYKÜCÜLÜĞÜ VE “SAKLI”
ÖYKÜSÜNÜN ÇÖZÜMLENMESİ
I

AYFER TUNÇ'UN ÖYKÜCÜLÜĞÜ

Ayfer Tunç, Türk öykücülüğünde, kendi kimliğini ispat etmiş, etkileyici üslûbu, başarılı kurgusuyla şehir insanlarının hüznü kırık yaşamlarını yansıtmıştır.

Yazarın ilk öykü kitabı olan *Saklı* 1989 yılında Cem Yayınevi tarafından yayınlanır. Kitaba adını veren *Saklı* adlı öykü aynı yıl kitap yayınlanmadan önce Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği Yunus Nadi Öykü Armağanı adlı yarışmada birincilik kazanır. İkinci öykü kitabı ilk baskısını 1996 Haziran'ında yapan *Mağara Arkadaşları*'dir. Bu öykü kitaplarını 2000 yılı Nisan'ında *Aziz Bey Hadisesi* ve 2003 Kasım'ında da *Taş-Kağıt-Makas* adlı öykü kitapları izler. Ayfer Tunç, roman, inceleme ve anı türünde de eserler vermiştir. Ancak biz onu bu yazımızda öykücülüğüyle ele alacak ve onun bir öykücü olarak portresini çıkarmaya çalışacak, yayınlamış olduğu 4 kitabındaki öyküleri elimizden geldiğince tanıtmaya çalışacağız.

Ayfer Tunç, kendisine ne zamandan beri yazdığını soranlara, okumaya başladığı zaman yazmaya da başladığını söylüyor. Ve ekliyor “Çocukça bir ben de yapabilirim duygusuydu bu.”¹

Okumak ve yazmak Ayfer Tunç için vazgeçilmez, ayrılmaz iki tutkudur. “Yazmak, benim için varlığımın bir parçası”dır diyen Tunç, “Okumayı yazmaktan çok daha fazla ciddiye almayan bir yazarın kuruyacağına” inanır. Bu nedenle bir yazarın temel kaynağı olarak okumayı işaret eder. “Her iyi kitabın üstümde yarattığı ilk etki yazma ihtiyacı olmuştur.” der.

“Yazma süreci boyunca beni besleyen kaynak yine okumak oldu hep. Okuduğum şeylerin zihinde yarattığı değişimlerin o sırada yazmakta olduğuma etki ettiği, bütünü tümüyle yıktığı veya bir bölümünü yeniden yapılandırdığı çok oldu.”² (Feridun Andaç, Dünya)

Ayfer Tunç, yazarlığı kendisi için bir meslek saymamaktadır. Çünkü yazmak, onun için bir “varolma tarzı”dır, “Kendini bütünleyen bir parça”dır:

“Yazdıklarım bazı okurlarca okunuyorsa; benim için değerli olandan onları mahrum etmiyorum, demektir ve pek iddialı bir laf olacak ama, yazı bana kalırsa bu türden bir bencillikle ve lütufla birlikte varolabilir.”³ Ayfer Tunç öyküleri alacakaranlık bir şehir içinde hüznü, yalnız, tedirgin, incinmiş kayıp insanların hikâyelerini anlatır, günümüz okuyucusunun daha canlı, neşeli öyküleri sevmesi, kasvetten çabuk sıkılması düşünülünce yazarın neden ısrarla hüznü, mutsuzluğu, kasveti yazdığı sorulabilir. Fakat yazar bu durumu şöyle açıklar:

“... yazmak istediğim şeyi yazıyorum (...) Ayrıca karanlığı sevmenin içerisinde, bir parça hüznün, bir parça insanî taraf var. (...) mutsuzluğa sevk den şeyler, aslında ruhumuzun derinliklerinde bizi acıtan şeylerden çok, gündelik hayatın yüzümüze çarptıklarından kaynaklanıyor.”⁴

Ayfer Tunç için yazılarının okumaktan sonraki asli kaynağı hayattır. Yaşam tecrübeleridir, yaşadığı şehirdir. Bir tiyatro sahnesinde oyuncu yanındaki kulağına bir şey fısıldar ve onun fısıldadıklarını salonun en arka koltuğunda oturan seyirciler işitir. Ayfer Tunç, işte gerçek hayattaki fısıltıları hikâyelerinde, aynı o en arka koltukta oturan seyircinin işittiği gibi okuyucusuna iletir. Seyirci de okuyucu da bilir işittiği fısıltıdır. Ayfer Tunç öykülerinden örnekleyecek olursak *Kaybetme Korkusu* adlı öyküde karısının intiharına sebep olduğunu düşündüğü Safir’in kendisini ziyaretine gelip karşısında ağlaması ve yazarın onu seyrederken düşündükleri:

“İşte o anda, içindeki o kalın buzun, kırılmaya kalkışlsa ince dikenler halinde ortalığa dağılıp tene batacak, her yeri kan gölüne çevirecek olan o buzun eridiğini; düşmanlık, çıkar, yılgınlık, bezginlik, şehvet, sebepsiz kötülük, kin, keder, aşk, heyecan, sahte aile mutluluğu, korku, karşılıksız sevgi, umutsuzluk ve bunlara benzer daha bir yığın karışık duygudan patlamak üzere olan, bütün bu kirli, kederli ve acıklı taraflarıyla karanlığı seven ruhumu besleyen arka bahçelerden oluşmuş bu uzun koridorun, aslında başka türlü de okunabileceğini hissettim.”⁵

Yazar, bir hikâye yazmanın, içinde izlediği serüveni şöyle açıklamaktadır:

“Hikâye yazmak, herhangi bir insana bakmak değil, bir görüntüden, atmosferden ya da bir çerçevenin içerisinde bir şey çıkartmak aslında. Dolayısıyla çoğu zaman hikâye kendini yazdırır. Ona eklediğimiz ilmekler, kendi çerçevesini çizer.”⁶

“Öykülerimde üç şeyi baştan belirlemeye gayret ediyorum. Mekân (kimi zaman atmosfer, bu bir mevsim bile olabilir), ana kahraman ve öyküye sürük-

leyecek ruh hali, ya da kahramanın sorusu/sorunu ne? Bu üçlü bir araya gelmemişse o öyküyü yazamıyorum, beni tırmalayan bir ruh hali, bir duygu, bir soru, bir cümle, bir sürçme, bir yanlış adım, aşılmadık bir bakış bana öyküsünü yazdırıyor.”⁷

“Kendisini yazdıracak olan şeyi bulduktan sonra, birbirleriyle iç içe geçen, iki sorun yaşıyorum. Birincisi öykünün ilk cümlesi, diğeri bu öyküyü kim anlatacak? Yazar mı, tanık olan mı, yaşayan mı? Genellikle birinci tekil kişi ağzından anlatmayı tercih ediyorum. Yazdıklarım asla acımıyorum. Bu yüzden bir öykü için yüzlerce sayfa yazsam da, geriye kalan pek az sayfa oluyor. Benim için öykünün ilk yazılışı bir işkence, son yazılışı ise gerçek bir haz. Galiba son yazılıştaki hazzı yaşamak için ilk yazılışın işkencesine katlanıyorum. Hepsi bu.”⁸ (Ayfer Tunç’un, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı’nın soruşturmasına verdiği cevap, Hece Dergisi, Sayı: 46/47, Ekim/Kasım 2000)

Son olarak Ayfer Tunç’un, öyküleriyle ilgili değerlendirmelere geçmeden önce öykünün kimliğiyle ilgili ifadelerini aktarıyoruz:

“Öykü edebiyatın gayri meşru çocuğudur. Nüfusa kaydedilmiştir, edebiyat ailesinin asil üyesidir. Ama şiir ve romanla aynı evde oturmaz. O kendi küçük evinin odalarında oturup pencereden bakar. Kenar mahallelerin dar sokaklarında yürür. Kendine ait dünyasına başkalarını sokmayı pek düşünmez.”⁹ (Ayfer Tunç, Kitaplık, Sayı 43, Eylül-Ekim 2000)

A) Anlatıcı

Yazarın 27 hikâyesinden 17 tanesinde ben anlatıcı tipi görülür. 8 tanesinde yazar anlatıcı, 2 tanesinde ise karma bir anlatımla karşılaşırız.

Karma anlatımın yapıldığı iki hikâyede, okuyucu iki ayrı ses işitir. Bu hikâyelerin ikisi de yazarın ilk kitabı olan *Saklı*’da yer alır. İlki *Mozart’ın Son Zatı* adlı hikâyesidir. Yazar anlatıcı ve ben anlatıcı paslaşmasıyla yürür anlatım. Ben anlatıcının ifadeleri tırnak içinde verilir. Boşanmış bir çiftin çocuğu olan Şebnem’in hikâyesi anlatılır. Eski sevgilisi Asil’le karşılaşan Şebnem, geçmişle ilgili itiraflarını anlatırken, yazar da hikâyeyi daha çok Asil’de kalan kısmıyla birleştirerek tamamlayacaktır. Diğer hikaye ise, *Silentium*’dur. *Silentium*’da durum daha farklıdır. Yazar-anlatıcı ve bir iç ses birlikte seslenir okura. Öykünün içinde -akışın içinde- küçük delikler açılmış ve bu iç ses şiirsel bir üslupla bazen öykü kahramanı Cafer’e seslenmekte bazen ise onun düşüncelerini, duygularını yansıtmaktadır. Bu farklı anlatım yollarını seçmesi, yazarın farklı anlatma denemeleri olarak yorumlanabilir. Nitekim yazarın *Saklı*’dan sonraki öykü kitaplarında yer alan öykülerinde, ben anlatıcı tipinin

görüldüğü hikâyelerde, anlatıcı karakterin diğer bir karakterle yer değiştirdiği de görülmektedir. (*Kaybetme Korkusu, Taş-Kâğıt-Makas*)

Yazarın 17 hikâyesinde görülen ben anlatıcı tipi ise, öyküsünün en yüksek noktasındadır. Hem etkiyi tek bir noktada toplar; hem de bilgi, kültür, zekâ düzeyi bakımından da yüksek bir seviyeden öykü içindeki diğer kişilere ve olaylara hâkim bir algıya sahip olur.

B) Kişiler

Yazarın 27 hikâyesinin 17 tanesinde ana karakter erkektir ve onların hikâyesi anlatılmaktadır. Geriye kalan hikâyelerde 5 kadın, 4 çocuk hikâyesi ile 2 tane de kişileştirilmiş ana karakter bulunur.

Öykülerinde daha çok erkek karakterlerin hayat hikâyelerini işlemesi, hikâyelerini yine bu erkek karakterlere anlattırması konusunda özel bir tavrın olduğu anlaşılmaktadır. Sebeplerini şöyle maddelersek;

- Duygusallığın kadınlara özgü sayılması
- Toplumsal hayatta erkeğin daha ön planda olması, kadınınsa daha geride kalması. -Bu durumun öykülerinde görülmesinin sebebi sadece gerçeğe uygun çizgide kalma-
- Kadın yazarların eserleri için “Kadınca duyarlılıklar” ifadesini aşağılayıcı bir tavrın göstergesi sayması ve bundan rahatsız olması. (Nursel Duruel’in Cumhuriyet gazetesinin 16 Ağustos 2001 tarihli Kitap ekinde not edilmiştir.)

Karakterlerini şöyle gözden geçirdiğimizde hemen hemen hepsi yalnız insanlardır. Erkek karakterleri bazı özelliklerine göre gruplayabiliriz:

a) Yalnız, tutunamamış, arayış içinde, beklentisiz, küskün, karamsar kişiler. *İhtilaller Neye Benzer*’deki Beyazıt Kulesindeki Adam, *Kaybet Korkusu*’ndaki anlatıcı konumundaki yazar, *Küçük Kuyu*’daki ve *Yüreğin Mahallesi*’ndeki anlatıcı karakterler böyle kişilerdir.

b) Erkek tipler içinde hikâyenin ana kahramanın hikâye içindeki tavrının, sorunlarının, karakterinin kaynağı olan babalar da önemli bir yere sahiptir.

“Aziz Bey’in babası hırçın tabiatlı bir adamdı, ince işler ruhunu derin derin oysa da kimselere göstermezdi. Karısı çok çekti elinden. Devamlı çatık kaşlar, yemek tuzlu diye, gömlek ütüsüz diye, ekmek bayat diye durmadan masaya inen bir yumruk, her vesileyle azarlayan davudi bir ses...”

(Aziz Bey Hadisesi, ABH. s. 11)

“... babasının yeteri kadar sevmediği annesi çekip gitmiş. Babası tarafından her vesileyle azarlandıkça, bu sert ve zalim adamın bir kadını sevmeyeceğini düşünür ve gün gelip bir kadını tanıdığı anda onu çok, ama çok fazla se-

veceğine, onun çekip gitmesine izin vermeyeceğine dair kendine tekrar tekrar söz verirdi.”

(Soğuk Geçen Kış, ABH. s. 95)

“Bana kalırsa babamın babası vaktiyle hayat nedir? diye sormuştu kendine, hâlâ cevabını arıyordu.

Babam ise karşı kutbunu bulamamış hayatının hiç olduğunu, hiç kalacağını çok erken anlamıştı, bu yüzden öfkeliydi.”

“Ben babamla babamın babası arasında gittim geldim.”

(Suzan Deftir, T.K.M., s. 112)

Hikayelerde, ana karakterin babası konumundaki kişiler çoğunlukla, zalim, despot, sevgi göstermeyen, ilgisiz, bencil babalardır. Ve daha sonra çocuklarının duygusal arayışlarının, yalnızlıklarının, sevgisizliklerinin, temel kaynağıdır. Hemen hemen tüm karakterlerin hikayenin sonunda babalarına benzer bir adam olarak ortaya çıkmaları dikkat çekicidir. Özellikle Aziz Bey Hadisesi’nde bu durum vurgulanmıştır.

“(…)Kalkmak için koltuğun kollarını kavramış elleri gözüne ilişti. Kendi elleri...Bu eller tıpkı babasının elleriydi.(...)

Hiç farkına varmadan babası olmuştu. Kalbini karısına açmayan, evinin dışındaki hayatı evinin içindekinden daha önemli bulan, evdeki yürek sızılarını anlamayan, anlasa da umursamayan, çehresi daima asık sesi daima gür ve azarlamaya hazır babası.”

(Aziz Bey Hadisesi, A.B.H.,s.53)

c) Fizikî ve ruhî olanak katıksız bir yalnızlığa mahkum erkek karakterler. İki karakter dikkat çekicidir. Kar Yolcusu’nda sosyal yaşantının olmadığı bir yerde -makas kulübesinde- çalışan Eşber gibi. Etraf karlarla kaplı olduğundan ulaşımın olmaması, fizikî yalnızlığını daha da körüklemiştir. Silenti-um’daki Cafer de, kış mevsiminde kimsenin uğramadığı bir adada, hem fizikî hem ruhî bir yalnızlık içindedir.

Erkek karakterlerle ilgili bir ortak nokta ise çoğunun orta yaş üzeri kişiler olmasıdır.Kadın karakterlerde de durum farklı değildir. Onlar da, yalnız, terk edilmiş, sevilmemişlerdir:

a) Eşler

Aziz Bey’in karısı Vuslat: Yalnız, Aziz Bey’in hayatında bir gölge gibidir, mutsuzdur, sessizdir, kaderine boyun eğmiştir, Aziz Bey tarafından sürekli aldatılıyor.

Kadın Hikayeleri Yüzünden'deki anlatıcının karısı: Yalnız, sıradan bir eş, kendi halinde anlaşılmamış, sonunda intihar ediyor.

Soğuk Geçen Kış'taki Semavi Bey'in eşi: Kendi halinde, sıradan bir eş, kocasının esarete dönüşen aşırı ilgisinden bunalıp yangın çıkarıp, intihar ediyor.

Taş-Kâğıt-Makas'ta Karagül: Travma geçiren bir evlilik içinde çıkış yolunu bulamamış, bunalım içinde yalnız bir kadın. Hikâyenin sonunda yangın çıkararak intihar ediyor.

Kaybetme Korkusu 'undaki Süsen: İnsanlardan uzak, yalnız kalma korkusu duyan, psikolojik rahatsızlıkları olan, sorunlu bir karakter. Hikâyenin sonunda intihar ediyor.

Suzan Defter 'deki Ekmel Bey'in karısı: Sevmediği bir adamla evlidir. Kocasına değer vermeyen, ilgisiz bir eş, mutsuz bir kadındır. Diğerleri gibi o da yalnızdır.

b) Dominant karakterli, havalı, umursamaz, kendini düşünen kadınlar. Bu kadınlar erkek karakterlerin hayatında ya merkezdedir ya da onların hikâyelerinin “belkemiği”dirler. Ayfer Tunç, öykülerdeki tüm kadınlar için “öykünün belkemiğidirler” demektedir. Ancak bu grupta örnekleyebileceğimiz kadınlar, erkek kahramanın adeta kayboluş noktasını temsil ederler. Arkalarında yalnız, küskün, terkedilmiş, incinmiş bir adam bırakırlar. *Aziz Bey Hadisesi* 'nde Maryam, *Mikail'in Kalbi Durdu*'da Semiramis, *Silentium*'da Cafer'in sevdiği zengin kadın, *Önemsizlik*'te Madam Ester, *Kar Yolcusu*'nda Fidan, bu tip kadın karakterlere örnek olabilir.

c) Anneler

Annelerin çoğu kocalarıyla sorun yaşayan kadınlardır. Hikayelerde ya terkedilmişlerdir, terketmişlerdir ya da kocaları ölmüştür. Solgun, yalnız mutsuzdur anneler de. Sevmemişlerdir ya da sevlmemişlerdir.

“Benim annem yaşasaydı çok yaşlı bir kadın olacaktı

sessiz annem,

dilsiz annem,

kunt, demir, çelik annem

kalbinin kapılarını kapatmış, sadece üç çocuğuna arada bir hafifçe aralayan annem,

Öldüğü gün sesini tümüyle unuttuğum, uzun süre hatırlamaya çalışıp sonunda vazgeçtiğim annem.

Tunçtan dökülmüş melek heykeli annem.”

(Suzan Defter, T.K.M, s. 90)

“Öyle mutsuzmuş ki annesi, Emin iki yaşındayken evden kaçmış, babasının emir eriyle. Er terhis olduktan sonra askerliği yanmasın diye.

Öyle mutsuz ‘olmalı’ymış ki annesi evliyken, kaçtıktan sonra Emir’i görmeye hiç gelmemiş, belki de görmek istemiş de korkmuş, gelememiş, bilinmiyormuş bu, -Emir böyle düşünmeyi tercih ediyor.”

(Taş-Kağıt-Makas - T.K.M. s. 42)

“Acı duymaktan, yaşadıklarımı acıklı, hüznü bulmaktan korkmuyorum. Çünkü kuşku duyuyorum gerçekliklerinden. Annem hep ağlamaklı, sessiz, yalnız bir kadın mıydı gerçekte? Benim hülyalı çocukluğuma böyle bir anne yakıştırdı belki de. Geceleri hep yollara bakar mıydı? Oysa düşlediğim o kadın annemin anlattıklarına hiç uymuyor. Sakladığım yerde solmuş çocukluğum.

(Yaşadığımız Yerler, Saklı s. 29)

Kahramanların yalnızlıklarının, kayboluşlarının kaynakları annelerdir. Annelerin yalnız, mutsuz, solgun hatıralarının, sahneden çok erken çekilmiş varlıklarının boşluğu kahramanın tüm yaşamına hakimdir. Burada *Aziz Bey Hadisesi*’ndeki Aziz Bey’in annesi de hatırlanabilir. Hikayelerinin hemen hemen tümünde aynı anne tipi vardır. Karakterlerin, hemen tüm hikayelerde ailelerinden, anne-babalarından ve onların anne-babalarından sürüklenen bazı özelliklerle, etkilerle hikayede kimliğini kazanması dikkat çekicidir.

C) Mekan

Ayfer Tunç, öykülerinin neredeyse tümünde şehirli insanların yaşamlarını anlatır ve şehir çoğunlukla İstanbul’dur. İstanbul’un Taksim, Beyoğlu, Pera gibi semtleri hikayelerinde sık sık karşılaştığımız yerlerdir. Hikayelerindeki şehir imgesiyle ilgili şunları söyler:

“Şehir imgesi benim hikayelerimin çoğunun içinden çıktığı tek büyük imge. Farkındaysanız ev çok önemli bu hikayelerde. Çünkü şehir dediğimiz şey evlerden oluşur. Büyük bir evdir şehir. Bütün evleri içine alan dev bir ev. Ben şehre bakarım hep, özellikle de İstanbul’a. İstanbul’un benim ruhumu besleyen bir tarafı var.”¹⁰

Hikâyelerinde yer verdiği farklı dış mekânlar olarak, *Aziz Bey Hadisesi*’nde Beyrut, *Saklı*’da Adapazarı, *Küçük Kuyu*’da ve *Silantium* hikâyelerindeki ıssız terkedilmiş adalar söylenebilir.

Bu genel merkezlerden içlere doğru bakıldığında, sokaklar, apartmanlar, kalabalık caddeler veya lokanta, tasvirlerinde yazarın yaratmak istediği, hissettirmek istediği genel atmosfere hizmet edecek yönlerin ortaya çıkarıldığı dikkat çekicidir. Örneğin *Aziz Bey Hadisesi*’nde öykünün sonunda Zeki tarafından dövülen Aziz Bey’in gidişi verilirken tasvir edilen sokak şöyledir:

“Şiddetli bir yağmur yağıyor, bu dar, boğuntulu sokağı alçakgönüllü bir loşlukla aydınlatan sokak lambasının ışığında damlalar neredeyse tek tek seçiliyordu. Aziz Bey’in sokağın sonuna doğru yürüdüğünü gördü.”

(Aziz Bey Hadisesi, A.B.H. s. 73)

İç mekânlarda da aynı durum söz konusudur. Evler çoğunlukla loştur, kasvetli, kullanılmayan eşyalarla doludur, özellikle eşyalardaki birlikte yaşamışlık izlerini vurgularken, insanla-eşya arasındaki ilişki de öne çıkarılmıştır.

“Karım evde bir masam olmasını istemiyordu, kitaplığım olmasını da. Karım aslında evde ‘ben’ olmasını istemiyordu, ...”

(Suzan Defter, T.K.M, s. 72)

Bunlardan ayrı olarak “ev” imgesinin Ayfer Tunç için ayrı bir yeri vardır. “Ev rahimdir.” yazara göre. “İlk gerçek huzur, annemi(zi)n karnındaydı.” Ve birçok “imgenin varlığı” da o anne karnındaki evimizin devamıdır.

“Bir ev nedir? diye düşündüm: kardan yağmurdan korur insanı, penceresi vardır, dışarıya bakarsın, ama dışarıda değilsin, hem hayata aitsin, hem kendi fanusundasın.

Yine de bir ev nedir?

(...)

Okuyorsun içinde kendi soluğunu tüketerek, kaybolan bir denizaltıdır ev, canlılar geçer pencerenin önünden, su götürür yeryüzünü.”

(Suzan Defter, T.K.M. s. 78)

D) Zaman

Ayfer Tunç öykülerinde, çoğunlukla öykünün başlaması ile bitmesi arasındaki süre bir insanın çocukluğundan ölümüne kadar geçen zamanı kapsar ki bu insan öykünün ana karakteridir. Karakterlerini seçerken takındığı tavrı, zamanı işlerken ya da ön plana taşıırken de aldığını görüyoruz. Uzun , yaralayıcı zaman dilimlerini özellikle vurguladığını görüyoruz. Çünkü geçen bu zaman (üç gün, bir hafta... vs.) ana karakter için önemlidir, onu umutlandırır, üzer, bunaltır...

“Tam tamına on bir gün, belki gelir ümidiyle otelde Maryam’ı bekledi.”

(Aziz Bey Hadisesi, A.B.H.,s.29)

“Bunun gibi tam beş gece yaşadım. Kısa aralıklarla beş gece...Ancak her gece bir öncekinden daha tatsız oldu, Turcan ve Arkadaşları her seferinde bana bir öncekinden daha az ilgi gösterdiler. Beşinci gecenin sonunda beni tuvalette unuttular. Ben bir avuç küldüm, üfleyip dağıttılar.”

(Kadın Hikayeleri Yüzünden, A.B.H.,s.77)

Bunların dışında, öykülerde mevsimler önemlidir. Çoğu hikâye sonbahardan kışa doğru ilerleyen zaman diliminde geçer. Kasvetli bir hava, yağmurlu günler, sıkıntı verici güneş bu zaman diliminden yansımadır.

E) İzlekler

Öykülerindeki atmosferi yaratmada vurguladığı izlekler “Bir tür kaçınılmaz mahrumiyet” olan yalnızlık, “derin, yakıcı, neredeyse bir tutkuya dönüşmüş bağımlılık”, “ruhu incitici bir unsur olarak aşk; varoluşla yüzleşmenin bir sonucu olan “temizleyici, dindirici, tüketici, sonlandırıcı işlevler yüklenmiş” ölüm; her an hırpalayan, dağıtan, delirten bir yabancılık, her anı kendi içinde bir kopuş olan, acılı sevgi özlemleri içindeki travma geçirmiş evlilikler, karı-koca, anne-baba ilişkileri, ve sevgisizlik... özellikle psikolojik tahlillerde kullandığı zıtlıklar..

F) Dil ve Üslûp

İlk hikâyelerinin olduğu “*Saklı*”daki şiirsel üslûp, diğer öykü kitaplarında daha geri planda yer alır. Daha sonra yazdıklarında, yazarın kullandığı dile karşı dikkati artır.

“Şiirli yazmanın tek başına sadece hoşluk olduğunu gördüm. Bu hoşlukla yetinemez oldum. Dille öyküye taşıdığım belirgin, herkesin kolaylıkla algılayabileceği atmosferlerin ötesinde, uysal, sessiz, soluk ama derin durum ve duygular da beni yakından ilgilendirir oldu.”¹¹

Ayfer Tunç’un kullandığı dil ve bu dili kullanarak ortaya koyduğu söyleyiş, “estetik bir bütünlüğe”¹² sahiptir.

Ayfer Tunç modern edebiyatın anlatım tekniklerinden de yararlanır. Özellikle geriye dönüş tekniği, iç monolog, iç diyalog, leitmotif, psikolojik tahlil metodlarını sıkça kullanmaktadır.

Son olarak “öykücülüğümün kaynağı hayattır.” diyen yazarın bu kaynağı dillendiren şu sözleriyle yazımıza son veriyoruz.

“Düşündüm, BİR HAYAT NEDİR?

Başlar ve Biter, BİR HAYAT NEDİR?

Acı ve tatlıdır, unutulur hepsi, BİR HAYAT NEDİR?

Emin olmasam da ‘hayat bir iz bırakmaktır.’ diyebilirim.

Mezar taşı bir iz sayılır mı, emin değilim.

Razı olan için mezar taşı bir izdir.

Ben razı değilim

Gerçi elimden ne gelir?

(Suzan Defter, T.K.M. s. 96)

(*Sürecek*)

İLKNUR KARAGÖZ

ÇOK SESLİ BİR ÖLÜM'DE RENK ADLARININ KULLANIMI ÜZERİNE

1. Giriş

Dil, konuşulduğu toplumun örf ve adetlerinin yanı sıra, tek tek kendisini kullanan bireylerin kişisel deneyimleriyle de zenginleşir. Bu kişisel deneyimler özellikle edebî metinlerde farklı dil kullanım biçimleri ve dizgelerinin ortaya çıkmasına sebep olur. Toplumsal anlamda her insanın eğitim ve kültür seviyesi, hayatı algılayış biçimi, olaylar ve nesneler karşısındaki tutumunun aynı olması beklenemeyeceğinden bu durum tabii karşılanır.

Yazar ile okur arasında köprü görevi üstlenen edebî metinlerde, konu büyük ölçüde belirleyici olsa da, kullanılan dil yapıları ve sözcükler yazarın kişisel tasarrufunun göstergesidir. Bu bakımdan edebî metinlerin söz varlığına yönelik çalışmalar araştırmacıları yeni sonuçlara götürebilir. Bir yazara ait metin ya da metinler bütüncül bir yaklaşımla incelendiğinde, yüzeysel bir bakışla çoğu zaman gözden kaçan bazı unsurların değişik işlevsel boyutlar kazandığı ayırt edilebilir.

Biz bu düşünceyle, Rasim Özdenören'in *Çok Sesli Bir Ölüm* (1998) adlı kitabında yer alan dört hikâyesini inceleyerek, hikâyelerin söz varlığı çerçevesinde dikati çeken renk adları ve kullanımları üzerinde duracağız.

2. Renk Adlarının Duygusal Anlam Yükleri

Tabiatla hemen hemen bütün varlıklar birer renge sahiptir. Bu yüzden hem sözlü hem de yazılı iletişimde insanlar nesneleri renkleriyle tasvir etme eğilimi ve ihtiyacı hissederler.

Dile ait gösterenler bize çeşitli diziler kurma imkânı verir. Bunların içinde renk adları, dizi oluşturmaya en elverişli olanlardır. Mesela *yeşil kazak*, *kırmızı kazak*, *siyah kazak*, *beyaz kazak* biçiminde oluşturulabilecek bir diziden herhangi birini seçmemiz tamamen tesadüfîdir. Bu seçimde çeşitli renk kavramlarını yansıtan gösterenlerin aynı tür içinde kabaca oluşmuş bir renk kategorisini belirtmekten başka bir işlevi yoktur. Renk adlarının bu tür kullanımına *tesadüfî kullanım* (krş. Karabaş 1996:7) denmektedir. Öte yandan, bir cenaze törenine katılacak kimsenin bu kazaklardan siyah olanı seçmesinin tesadüfî olduğu söylenemez. Çünkü siyah renk adına, sonradan, in-

sanlar tarafından yüklenmiş duygusal anlamlar (keder, üzüntü, karamsarlık, yas vb.) vardır. Benzer şekilde kız bebeklere *pembe* ya da *kırmızı*, erkek bebeklere *mavi* rengin yakıştırılması da tesadüfî değildir.

Bir bakıma, insanın yaşadıkları ve hissettiklerine karşı gösterdiği tepkinin dile yansımaları olan bu durum göstergenin “duygu değeri” (Aksan 1998:56) olarak da adlandırılır. Renk adlarının böyle nesnenin şu ya da bu renkte oluşunu resmetmek dışında kullanılmasına *edebî kullanım*¹ (bk. Karabaş 1996:7) denmektedir.

3. “Çok Sesli Bir Ölüm”de Kullanılan Renk Adları ve Anlam Yükleri

Adını “Çok Sesli Bir Ölüm” (ÇSÖ) adlı ilk hikâyeden alan kitapta “*Sabah Aralığı*” (SA), “*Kan*” (K) ve “*Çatışma*” (Ç) adlı üç hikâyeye daha yer almaktadır.

Hikâyelerde belirli bazı renklerin kullanıldığı ve hikâyeler boyunca bu renklerin çeşitli biçimlerde tekrar edildiği dikkati çekmektedir.

3.1. sarı

Hikâyelerde sarı renk adı hem niteleyici olarak hem de *sarar-* biçiminde fiil türeviyle kullanılmıştır.

Tabiatta güneşin rengi olarak bilinen sarı renk, hasta insanın yüzü ve genel görünümünün yanı sıra ruhsal durumunu da yansıtmaktadır. Ayrıca bu renk adı metinlerde *çaresizlik*, *tükenmişlik* ve *ümitsizlik* gibi duygu değerlerini de ifade etmektedir.

3.1.1. Fiziksel özellik belirtmek için kullanılanlar

sarı (taş): *Irmağın suyu yatağının yamaçlarında sarı, üstü alüvyonlu çakıl taşlarını açıkta bırakarak dibe çekildi* (ÇSÖ,7).

sapsarı (güneş ışığı): *Güneş önlerinde uzanan tarlalar üstüne sapsarı, sınımsız ışıklarını sermişti* (K,57).

karasarı (lamba ışığı): *Perdenin aralığından sokak lambasının karasarı ışığı ince bir şerit halinde duvara vuruyordu* (Ç,108).

sarar- (ekinler için): *Yaz beklendiğinden erken başladı. Güneş, birden bastırdı ve ekinleri daha olgunlaşmadan sararttı* (ÇSÖ,7).

3.1.2. Hastalık hâlini belirtmek için kullanılanlar

beyaza çalan sarı (yüz): *Şehmuzun yüzü beyaza çalan sarı bir renge bulanmıştı* (ÇSÖ,27).

sararmış (yüz): *Oturanlarla yeni gelenler bitmeyen saniyeler boyunca, sararmış yüzlerle birbirlerini süzdüler* (K,59).

büsbütün sarı (yüz): *Lambanın ışığında yüzü büsbütün sarı, ince umutsuz bir görünüm aldı* (K,68).

balmumu gibi sapsarı (yüz): *Şehmuzun yüzü balmumu gibi sapsarı ortaya çıktı* (ÇSÖ,22).

sapsarı (bir hâl): *Ama Şehmuz sapsarı, upuzun yatıyor, kadını işitmiyordu bile, dudakları titriyordu (ÇSÖ,12).*

Arap Baba Şehmuz'un yerde upuzun, sapsarı yattığını görünce:

-Fesuphanallah ! diye mırıldandı (ÇSÖ,13).

korkunç derecede sarar- (beniz/yüz için): *Benzi korkunç derecede sararmıştı (ÇSÖ,10).*

3.1.3. Ümitsizlik, çaresizlik, tükenmişlik duygularını ifade etmek için kullanılanlar

sapsarı (düşünce) – çaresizlik: *Zeynel sapsarı düşünceleri arasında: -herifler sormadı bile dedi (K,70).*

...dan daha sarı (suskunluk) – ümitsizlik, çaresizlik: *Suskunlukları ayışığının erittiği cansız ölü topraktan daha derindi, daha sarıydı ve gide gide yalnız içlerini değil bedenlerini de sarıyordu (SA,39).*

sarı (karanlık) / **sarı sarı** (parlayan karanlık) – tükenmişlik: *Gecenin boşluğunda uzun acıklı bir çakal uluması bir anda küçük ak taşları, sarı karanlığın yüzeyini yırtıp geçti, bilinmeyen bir yerlerde tökezleyip yapış yapış kaldı (SA,35).*

Bir bitişin tükenişin habercisi gibi toprağın pürüzlü yüzeyinden yukarlarıdaki sarı karanlığa doğru inatçı, sürekli bir biçimde kesik vuruşlar halinde dağılıp gidiyordu (SA,40).

Gece, dağ, ayaklarının altından kayıp giden ak, küçük taşlar, karanlığın sarı yüzü, tek bir kaynaktan çıkar gibi görünen ya da her yandan birden çıkan bu sesle eridi (SA,35).

Ağaç çıplak dağın doruğunda, sarı sarı parlayan karanlığa, dağın alt ucunda görkemli bir boşluk içinde yüzen vadiye, gecenin sessiz gizemsel hırsıtısına karşı tek başına meydan okurcasına duruyordu (SA,35).

3.2. kara

Fiziksel niteleyici olarak kaş ve göz için kullanılan *kara*, *ak*'ın zıt anlamıdır. Ayrıca bu renk adı, gün ışığı ve aydınlığın zıddı olan gecenin de rengidir. Duygu değeri bakımından *kara* renk adının metinlerde *ümitsizlik*, *karamsarlık*, *korku* ve *kötü kaderi* yansıttığı söylenebilir.

Perdenin aralığından sokak lambasının karasarı ışığı ince bir şerit halinde duvara vuruyordu. (Ç,108) cümlesinde *kara*, başka bir renk adını tonlayıcı olarak kullanılmıştır.

3.2.1. Fiziksel özellik belirtmek için kullanılanlar

kara (kaş, göz): *-Burda bir delikanlı görüyorum, dedi Şermin, ortaya yakın uzun boylu, kestane saçlar, kara kaşlı, kara gözlü.. yanında da esmer bir kız var. Bunlara bir yol görünüyor iki vadede (Ç,128).*

kararmış (yapraklar): *Yapraklar ince bir toz örtüsü altında kaldı, kararmış yeşil yapraklar görünmez oldu (ÇSÖ,7).*

3.2.2. Ümitsizliği ifade etmek için kullanılanlar

kara (umutsuzluk): *İçi birdenbire kara bir umutsuzluğa gömülmüştü (ÇSÖ,27).*

kara (kıymıltı): *Dağın neresinden bakılsa, iki kara, yorgun kıymıltının bir batıp bir çıktığı görülüyordu (SA,36).*

kara (göz): *İki küçük kara gözü, orada, iki küçük katran lekesi gibi kıpırdamadan duruyordu (SA,37).*

İki kara, katran lekesi halindeki gözleri karanlığın engin boşluğuna sürüklenip yuvarlandı (SA,40).

Eğik, esmer, üstünde iki kara parıltılı göz taşıyan yüz kaç zamandır belirliyordu gözlerinin önünde (Ç,75).

3.2.3. Kötü kaderi ifade etmek için kullanılanlar

kara (talih): *Ikide birde saçlarımı avuçluyor, “vay benim kara talihim” diye sızlanıyordu (K,57).*

3.2.4. Korkuyu ifade etmek için kullanılanlar

kara (namlu deliği): *Orada da yaklaşmış iki kara namlu deliğinin kör kör kendine baktığını gördü (SA,49).*

kapkara (alev parçası): *....kapkara bir alev parçasının üstüne doğru sonsuzca atıldığını (Ç,133).*

3.2.5. Karamsarlığı ifade etmek için kullanılanlar

kara (maki): *Dağ yamaçlarının şurasında burasında görülen kuru, kara makiler, boğucu aydınlık içinde doğaya büsbütün ölümcül bir görünüm verir oldular (ÇSÖ,7).*

kara (bir çukur gibi aralanmış dudaklar): *Gece ampulünün donuk ışığında kara bir çukur gibi aralanmış dudakları titredi (Ç,92).*

Ama çabuk toparlandı, ağzı uzun keskin bir çığlık atacakmışçasına, titreyen dudaklarının arasında kara koyu bir orman bataklığı hâlinde duruyordu (Ç,106).

Bekliyordu, kızın aralanmış ağzının oyduğunda birşey kendisine bakıyordu, korkunç kara birşey, tehdit edici, donmuş zamanın cenderesinde sıkıştırılmış hareket etmeden bekliyordu, bakıyordu, yalnızca sıkıştırılmış, korkulu ve herşeye karşın biri gelebilirdi, bu oda kendisinin değildi, bu kız Şermin değildi (Ç,128).

kara (lekeler hâlinde gölge): *Gölgeler odanın şurasında burasında kara lekeler halinde büyümüştü. Sokaktan gelen seslerin gitgide çekildiğini duymadılar, odadaki ışığın solduğunu, karardığını görmediler (Ç,130).*

3.3. ak ve beyaz

Beyaz aslında renksizliğin rengidir. Gün ışığında renksiz görünen hemen hemen her şey *beyaz* veya *ak* ile tanımlanır. Bu renk adına sonradan yüklenen duygu değerleri *saflik* ve *temizlik* olarak bilinir. Ancak incelediğimiz metinlerde fiziksel niteleyici olarak kullanılması yanı sıra *ümidi* ve *karamsarlığı* yansıtmak biçiminde de kullanılmıştır.

Beyaz göstergesi *hastayı*, *hastalığı*, *hastaneyi* ve giydikleri önlükler dolaşısıyla *doktorları* çağırıştırır. Bu aynı zamanda hastane ortamında, hayat ile ölüm arasındaki hastanın gördüğü sanılan derin rüya âleminin de rengidir.

Ak sakal insanda bilgeliğin ve tecrübenin simgesidir. Bu yüzden bu tür kimseler toplumda ümit kaynağıdır.

Genellikle kırsal kesimde kapalı kalmış insanların dış dünya ile iletişim kurmalarına yardım edebilecek tek resmî kurum jandarma karakoludur. Karakolun *beyaz* boyasının da orada yaşayan insanlar için ümidi sembolize ettiği düşünülebilir.

Hikâyelerde söz konusu renk için daha çok *ak*'ın kullanıldığı görülmektedir. *Beyaz*'ın ise sadece jandarma karakolu ve mezar taşlarının niteleyeni olması ilgi çekicidir. Zira bunlardan biri *ümidi* diğeri *ölümü* çağırıştırır.

Dilbilimde “Hiçbir dilde başlangıçta, bir kavramı yansıtmak için birden çok göstergenin kullanılamayacağı biçiminde” genellikle herkesçe kabul edilen bir yargı vardır. “Bir başka deyişle aynı dilde iki ayrı gösterge, bütünüyle aynı anlama gelemmez. Durum böyleyken birbirine yakın anlamlı sözcükler için Yunanca’da kullanılan *sün* ‘birlikte, eş’ ve *onoma* ‘ad’ sözcüklerinden kurulu *sünônimos* terimi bütün dillerde yaygınlaşmıştır (Fr. *synonymie*, İng. *synonymy*)” (Aksan1998:78). Türkçede de bunun karşılığı olarak *eşanlamlılık*² terimi yerleşmiştir. *Ak* ve *beyaz* da eşanlamlı oldukları kabul edilen göstergelerdendir. Ancak bu ikisinin kullanım açısından birbirinden farklı olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Meselâ, “*Beyaz peynir*’e hiç kimse *ak peynir* demez. Öte yandan, herhangi bir soruşturmada veya hesap vermeden alınımızın *beyaz*’ı ile değil, *ak*’ı ile çıkarız. Türkçe *ak*’ın pek çok mecazî anlamı olduğu hâlde, Arapça asıllı *beyaz* dilimizde daha çok gerçek veya sözlük anlamı ile kullanılır: *beyaz peynir*, *beyaz zambak*, *beyaz perde*, *beyaz zehir* vb.” (Tekin 1997:115). Kısacası nesnelerle ilgili olarak, genellikle *beyaz*’ın, duygularla ilgili olarak da *ak*’ın kullanıldığı söylenebilir.

3.3.1. Fiziksel özellik belirtmek için kullanılanlar

ak (çakıl taşı): *Yatağın içindeki ak*, *parlak çakıl taşları*, *güneş vurdukça yalaplantıyor*, *gözlerini alıyordu* (ÇSÖ,16).

*Gecenin boşluğunda uzun acıklı bir çakal uluması bir anda küçük **ak** taşları, sarı karanlığın yüzeyini yırtıp geçti, bilinmeyen bir yerlerde tökezleyip yapış yapış kaldı (SA,35).*

*Gece, dağ, ayaklarının altından kayıp giden **ak**, küçük taşlar, karanlığın sarı yüzü, tek bir kaynaktan çıkar gibi görünen ya da her yandan birden çıkan bu sesle eridi (SA,35).*

*Terli, dingin bedenleri ayışığının aydınlattığı keçi yolunda **ak** taşlar üstünde çevik sekişlerle devinmeye başladı (SA,44).*

3.3.2. Karamsarlığı ifade etmek için kullanılanlar

apak (bulut): *O sırada göğün uzak maviliği içinde, çok uzakta tek başına sarkan, küçük **apak** bir bulut kümesi gördü. Kamberin içi birdenbire kötü düşüncelerle doldu (ÇSÖ,26).*

ak (duvar, çarşaf, giysi, gölge) : *Ak duvarların, **ak** çarşafların, **ak** giysilerin, yanında titreyen **ak** ışıkların, genç **ak** yüzlerin arasında o eğik esmer tanıdık yüzü –çoktandır tanıdığı ama şimdi bilmekten uzak olduğu o esmer umarsız yüzü- seçmeye uğraştı (Ç,75).*

***Ak** gölgeler eğiliyordu üstüne özenle, ağır özenli kımiltılarla, ayrı bir dünyadan yayınlanan kesik konuşma sesleriyle (Ç,75).*

ak (bir renge bürünmüş çevre): *Donuk, **ak** bir renge bürünmüştü her yan (ÇSÖ,21).*

beyaz (mezar taşları): *Şimdi biri çalışmayan iki iskeleden semtin derinliklerine doğru **beyaz** mezar taşlarının arasından , ahşap eski evlerin iki yandan örgülediği taş sokaklardan her değdiği yere bulaşa bulaşa ve zamanla bulaştığı her yeri kendisinin bir parçası kılarak içernelere doğru sızıp yayılırdı koku ve ancak semti ikiye bölen üstü durgun koyu yeşil selvilerle süslü mezarlık tepesinin üstünde duyulmaz olurdu (Ç,114).*

3.3.3. Ümidi ifade etmek için kullanılanlar

aklaşmış (sakal): *Arap Baba, sakalları uzamış ve **aklaşmış**, yaşlı, uzun boylu, heybetli görünümlü bir adamdı. Biraz dikkat edilirse zayıf, güçsüz bir adam olduğu ayırt edilebilirdi (ÇSÖ,13).*

beyaz (badanalı jandarma karakolu binası): *Sonunda bir asker gölgesi belirdi karakol binasının **beyaz** badanasında, elini salladı aşağıya doğru (ÇSÖ,14).*

*Usuldan bir yel vardı, **beyaz** taşların arasından hafif hafif toprakları süpürüyordu (K,62).*

3.4. mavi

Hikâyelerde fiziksel niteleyici olarak göze çarpan *mavi*, gökyüzünün rengidir. “gökyüzünün aydınlanmış **paslı mavisi**” tamlaması, mavinin bir tonu-

nu göstermektedir. “*Mavi çelik parıltısı*” tamlaması ise hikâyede jandarmasının silahını temsil etmektedir.

mavi (duman): *Köprüünün ordan çok uzakta, Ç.. köyü, güneş altında bir yangın yeri gibi mavi, titrek dumanlar içinde ipil ipil belirdi* (ÇSÖ,16).

O sırada göğün uzak maviliği içinde, çok uzakta tek başına sarkan, küçük apak bir bulut kümesi gördü. Kamberin içi birdenbire kötü düşüncelerle doldu (ÇSÖ,26).

mavi (çelik parıltısı): *Adam, tepesinde, hareket eden sınırları belirlenmemiş, boyutsuz haki renkleri, mavi çelik parıltıları gördü, gökyüzünün aydınlanmış paslı mavisine karışmış olarak bunların gözündeydi solduğunu, ufalandığını ayırdeder gibi oldu* (SA,50).

3.5. yeşil

Yeşil tabiattaki asıl renklerden biridir. Bu renk adı metinlerde hem yalın hem de “*koyu yeşil*” biçiminde derecelendirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen az sayıda örnek yeşil renk adının fiziksel nitelik belirtmek için kullanıldığını göstermektedir. Yeşilin daha açık bir tonu olan *hâki renk* göstereni askerî giysi, araç ve teçhizatın rengi olarak yansıtılmıştır. Özellikle kırsal kesimde bu rengin otoriteyi ve adaleti simgelediği düşünülebilir.

3.5.1. Fiziksel nitelik belirtmek için kullanılanlar

yeşil (yaprak): *Yapraklar ince bir toz örtüsü altında kaldı, kararmış yeşil yapraklar görünmez oldu* (ÇSÖ,7).

koyu yeşil (selviler): *Şimdi biri çalışmayan iki iskeleden semtin derinliklerine doğru beyaz mezar taşlarının arasından, ahşap eski evlerin iki yandan örgülediği taş sokaklardan her değiştiği yere bulaşa bulaşa ve zamanla bulaştığı her yeri kendisinin bir parçası kılarak içlere doğru sızıp yayılırdı koku ve ancak semti ikiye bölen üstü durgun koyu yeşil selvilerle süslü mezarlık tepesinin üstünde duyulmaz olurdu* (Ç,114).

3.5.2. Otoriteyi ifade etmek için kullanılanlar

hâki renkli (araba): *Onlar daha duvara tam sığınmamışlarken yolun ortasında haki renkli bir araba belirdi* (SA,47).

Adam, tepesinde, hareket eden sınırları belirlenmemiş, boyutsuz haki renkleri, mavi çelik parıltıları gördü, gökyüzünün aydınlanmış paslı mavisine karışmış olarak bunların gözündeydi solduğunu, ufalandığını ayırdeder gibi oldu (SA,50).

3.6. boz

Yalnız Yere kirli, üstü toztoprak içinde, boz bir keçe atılmıştı. (ÇSÖ,11) cümlesinde karşılaştığımız boz renk adı fiziksel niteleyici olarak kullanılmıştır.

4. Çok Sesli Bir Ölüm'de Yazarın Kavramlaştırdığı Renk Tonları

Türkçede yeşil, sarı, kırmızı, gök gibi ana renkler yanında çeşitli renk tonlarını yansıtmak için doğrudan tabiattaki nesnelere dayanan aktarmalara başvurmak oldukça yaygındır. Bu şekilde oluşmuş ve herkesçe bilinen, Türkçenin genel söz varlığının ögesi hâline gelmiş pek çok renk adı vardır: *vişneçürüğü, kavuniçi, camgöbeği, ördekbaşı, kiremit rengi, narçiçeği, pişmişayva, kanarya sarısı, kankırmızı* vs. (bk. Aksan 1996:149-150) İncelenen metinlerde de bu türden renk adlarına rastlanmaktadır:

kavuniçi rengi: *İkinci sonunun kavuniçi rengi solgun güneşi, camdan yanlamasına yatağın üstüne düşüyordu (Ç,124).*

kestane (rengi): *-burda bir delikanlı görüyorum, dedi Şermin, ortaya yakın uzun boylu, kestane saçlar, kara kaşlı, kara gözlü.. yanında da esmer bir kız var. Bunlara bir yol görünüyor iki vadede (Ç,128).*

kurşun rengi: *Yarısı dökülmüş yapraklarıyla topraktan başını kaldırmış ağaçlar, şaşkın, üzgün bakıp duruyordu bu kurşun renkli gökyüzüne ve herşeye boşvermiş eşyanın donuk yüzüne (K,51).*

Bunların dışında, metinlerde, yazarın kavramlaştırdığı bazı renk adlarına da rastlanmıştır:

çamurlaşmış bir kurbağanın sırtının rengi: *Güze eğimli havanın serin akşam güneşi çamurlaşmış bir kurbağanın sırtının rengini andırarak vapurun yardığı sularda parçalandı, parçalardan pıhtılaşmış kan renginde ışıklar yansıdı oraya buraya (Ç,116).*

katı macun rengi / kirli macun rengi: *Güneşin –bakır değil- tanımlanamaz bir kirli macun renginde koyun sularını doldurduğunu, oradan kalkıp yuvarlarda kireç kaymağı gibi o kokuya bulaşmasını seyrettiler, o kötü ezgiler de sallanıp duruyordu o katı macun renginin arasında (Ç,116).*

koyu çürük zeytin rengi: *Karşı kıyıya karınca dizisi halinde dolmuş yapan kayıklara, kayıkların kirli su üstünde ufak ufak oynayışına, yansıyan koyu çürük zeytin rengi ışıklara görmeden bakıyordu (Ç,122).*

pıhtılaşmış kan rengi: *Güze eğimli havanın serin akşam güneşi çamurlaşmış bir kurbağanın sırtının rengini andırarak vapurun yardığı sularda parçalandı, parçalardan pıhtılaşmış kan renginde ışıklar yansıdı oraya buraya (Ç,116).*

Yazarın, doğrudan tabiattaki nesneleri gözlemleyerek oluşturduğu bu renk adlarının tümü güneş ışığının farklı tonlarını yansıtmaktadır. Duygu değeri bakımından, bu kavramlaştırmaların insanda olumlu duygular uyandırdığı söylenemez.

5. Belli Bir Rengin Adı Olmadığı Hâlde Renk Çağrışımları

Yapan Kelimeler

Bu gruba dahil ettiklerimiz pek çok metinde karşılaşılabilecek cinsten göstergelerdir.

renk renk: Niteleyici olarak kullanılan *renk renk* ikilemesi şu ya da bu renkler diye sayılmasa da bize çeşitli renklerden oluşan bir topluluğu çağrıştırır:

Kıyı gazinosunun tahta sandalyelerinin arkasına perdesüler renk renk hırkalar kazaklar atılmış, masalar sandalyeler ilk tertiplendikleri düzeni yitirmiş, birbirine karışmıştı (Ç,115).

boyalı: Kendilerini süzen meraklı dedikoducu bakışlar arasında gazinodan çıktılar, büyük camiye ulaşmadan bir kırtasiyeciye girip **boyalı** kalemle re baktılar. (Ç,116) cümlesinde geçen *boyalı* göstereni de niteleyici durumundadır ve *renk renk* ikilemesinde olduğu gibi sayılamaz renkleri çağrıştırmaktadır.

renksiz: kırmızı, sarı, mavi, yeşil veya bunların çeşitli tonlarına sahip nesneler yanında renksiz olanların da varlığı inkâr edilemez. Türkçe Sözlük'te "gereği gibi rengi olmayan, solgun görünen, soluk" biçiminde tanımlanan renksiz göstereni, ak'ı, beyaz'ı çağrıştırmakla birlikte tanımlanamaz bir renk kavramını da karşılayabilir:

Ortahallilere özgü bir düzen ve temizlik gösteren ama gene de tuhaf bir keder, bir kemirilmişlik, eskimişlik taşıyan odada her biri kendi başına oturuyor, bekliyorlardı ıstık, renksiz donuk, tozlu bir görüntü veriyordu yüzlerine ...(Ç,118) .

Yere dönük bakışındaki o renksizliği, kayıtsızlığı yitirmeden ama sesinde, o karşıkoyan vurguyu hep saklayarak, gizli bir meydan okuyuşla sessiz sessiz anlattı sorulan adamın atelyelerinin karşısındaki bir ticarethanede çalıştığını, bir serüvenci olmadığını (Ç,93).

Bu cümlelerde renksiz göstereni, duygusal belirsizliği ve kayıtsızlığı yansıtmak amacıyla kullanılmıştır denilebilir.

solgun: Tam olarak bir rengi karşılamayan göstergelerden biri de *solgun*'dur. "Rengini, canlılığını ve parlaklığını kaybetmiş" anlamında niteleyici olarak birlikte kullanıldığı unsurlarla belirsiz de olsa bir renk kavramı çağrıştırır:

Karanlıkta yüzü görülebilseydi yüz çizgilerinden yan tutmayan bir haber veriyor anlatımı çıkartılabilirdi, gene de kulak verdi halasına, göz bebeklerini dikiği duvarın solgun karanlığından ayırmadan (Ç,106).

koyu: Bütün renk adlarının önüne derecelendirici unsur olarak getirilebilen *koyu* kelimesi Türkçe Sözlük'te "karaya kaçan renk" biçiminde açıklan-

mıştır. Günlük hayatta birkaç rengi birden ifade etmek için *koyu renk* tamlamasını kullanırız. Yani bununla kahve rengi, siyah ve lacivert gibi renkleri kastederiz.:

Elbise dolabını açtı koyu renkli bir elbise çıkardı dolaptan (Ç,119).

Yere koyu renkli bir kilim serilmişti, öteki eşyaların rengi de hep koyuydu, ışık olmasına karşın bütünüyle karanlık , ışıksız sıkıntılı bir görünüm altındaydı oda (Ç,125).

Koyu renk tamlaması metinlerde kasvet duygusu uyandıracak biçimde kullanılmıştır.

6. Sonuç

Renk adları, dilin kişileri, çevreyi, nesneleri resmetme malzemesidir. Rasim Özdenören'in, incelediğimiz hikâyelerinde, bu malzemeyi yalnız dış görünüşü tasvir etme amacıyla kullanmadığı anlaşılmaktadır. Yazar *ümit, ümitsizlik, çaresizlik, karamsarlık, tükenmişlik, korku* gibi insana özgü bir takım duyguları da bu göstergeler vasıtasıyla yansıtmıştır.

Renk adlarının fiziksel nitelik bildirmek dışında bir işlevle kullanımı edebiyatımızda yeni değildir. *Kutadgu Bilig*'de, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde, hatta *Orhun Yazıtları*'nda da bunların yalnızca renk bildirme işleviyle kullanılmadığı bilinmektedir.

Niteleyici olarak renk adlarının duygu yüklerini yansıtacak biçimde kullanılması okuru büyük ölçüde yönlendirmektedir. Bu göstergeler okurun ilgisinin hareketlerden çok nesneler üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır.

Hikâyelerde rastlanan renk adlarına ilişkin dikkati çeken bir başka husus da yazarın bilinen adlandırmalar dışında, gözlem yoluyla oluşturduğu kendi adlandırmalarını kullanmış olmasıdır: **çamurlaşmış bir kurbağanın sırtının rengi, katı macun rengi, kirli macun rengi, koyu çürük zeytin rengi, pıhtılaşmış kan rengi.** Bunu edebî metnin tabiatına uygun bir yenilik ve özgünlük olarak görmek gerekir.

Bu renklerin hepsi güneş ışığının renkleridir. Yazarın, ışığın rengini *çamurlaşmış bir kurbağanın sırtına, katı ve kirli macuna, koyu çürük zeytine* ve *pıhtılaşmış kana* benzetmesinin tesadüfî olduğu düşünülemez. Diğerleriyle birlikte bu renk adları da, âdeta hikâyelerin mekânı olan Anadolu köylerinin ve orada yaşayan insanların kaderini yansıtmaktadır.

Rasim Özdenören'in dili kullanma gücü ve becerisi hakkında ipuçları veren bu benzetmeler, hikâyelerdeki duygusal atmosferin oluşumuna katkıda bulunur. Ayrıca bu tür örnekler, Türkçenin tabiattaki renk ve tonlarını kavramlaştırma ne denli zengin ve esnek bir yapıya sahip olduğunu da gösterir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1996). *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (1998). *Anlambilim (Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi)*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Karabaş, Seyfi (1996). *Dede Korkut'ta Renkler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Özdenören, Rasim (1998). *Çok Sesli Bir Ölüm*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/>
- Tekin, Talat (1997). "Eşanlamlılık ve Kullanış (I), *Türkoloji Eleştirileri*, Simurg Yayınevi, s.113-116.
- Tekin, Talat (1997). "Eşanlamlılık ve Kullanış (II), *Türkoloji Eleştirileri*, Simurg Yayınevi, s.117-122.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen – Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Arş. Gör.

³ Seyfi Karabaş renk adlarının bu tür kullanımı için "ekinsel kullanım" veya "sanatsal amaçlı kullanım" (1996:7) demektedir.

⁴ Türkçede eşanlamlı kabul edilen sözcüklerin büyük bir kısmını, dilimize yabancı dillerden geçen sözcüklerin oluşturması zaman zaman tartışmalara yol açmıştır. Genel yargı Türkçe karşılıkları varken, yabancı asıllı eşanlamlıların kullanılması yersiz olduğu yönündedir. Tartışmaların bazen Öztürkçecilik anlayışından bazen de "eşanlamlılık" teriminin tam ve doğru anlaşılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu yüzden, eşanlamlı terimiyle, her yerde birbirinin yerine kullanılabilen sözcükleri mi, yoksa aynı kavram alanına ait fakat aralarında ince bir anlam ve kullanım farkı bulunan sözcükleri mi anlayacağız? sorusu üzerinde düşünmek gerekir. (Tartışmalarla ilgili olarak bk. Tekin 1997:113-122).

TUFAN ERBARIŞTIRAN

HASAN ALİ TOPTAŞ'IN "GÖKYÜZÜ GRİ"
ÖYKÜSÜNDEKİ 'GÖRMEK' 'BAKMAK'
KAVRAMLARI ÜZERİNE
DÜŞÜNSEL BİR DENEME

Öyküde anlatım ve dil çok önemlidir. Okuru kısıktırak yakalayan, onu bazen kışkırtan, bazen de düşünmeye yönlendiren 'değerin' anlatım ve dil olduğunu söyleyebiliriz. Metnin genel akışkanlığında yazarın sorgulayıcı, sözcüklerin/tümcelerın ikincil anlamları ile yazınsal bir dünya kurmaya yönelmesi arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Öyküdeki kahramanlar, nesneler, figürler, olaylar yazarın anlatımı ile 'canlansa' bile, yine de tüm bunların okurun gözünde biçimlenmesi, belirli bir kalıba geçmesi söz konusudur. O halde okurun gözünden metnin okunması başka bir algılamadır, yazarın kaleminden çıkan tümcelerin yarattığı atmosfer başka bir anlayıştır. Her ikisi doğrudan kesışse bile, temelde iki farklı gözün algıladığı kişi, karakter, olay ve nesne tanımsallığı üzerine yapılacak yorumların ucu açıktır. Bir metni yazarın gözüyle, ruhuyla, mesajıyla, zekasıyla okumak ile okurun 'gözünden' yorumlamak arasında epeyce farklılık vardır. Metni okurun bilinç düzeyi, eğitimi, anlamak istediğı değerler açısından karşılaştırdığımızda, her ikisinin de aynı edebi alan üzerinde, ama ayrı kulvarlarda yer aldığını göreceğiz.

Öyküde (diğer edebiyat türlerinde olduğu gibi) okur-yazar işbirliği metnin çözülmesine yarar. Bu doğrudur. Öte yandan bir öyküye her ikisinin de 'gözünden' baktığımızda, ortaya çıkan tablo şaşırtıcı derecede ayrışımıdır. Böyle bir öyküyü irdeleyeceğiz.

Hasan Ali Toptaş'ın "Gökyüzü Gri" öyküsü 'görmek', 'bakmak' kavramlarını yeniden tanımlamamıza yarayacak sonuçları barındırıyor. Şimdi metni bu açıdan çözümlemeye, yorumlamaya çalışalım.

Hasan Ali Toptaş

Birinci tekil şahıs ağzıyla yazılan öykünün daha ilk tümcesi ‘görmek’ üzerinedir. “*Balkondan görmüştüm onu.*” Kadın olduğunu sonradan anladığımız bu kahraman balkonda çamaşır asmaktadır. Aşağıdaki kadın ise, üstünü başını dağıtan, tam anlamıyla çıplak kalıncaya kadar soyunan biridir. Soyunan kadının tuhaf hareketleri kadar, balkondaki kadına bakışı da ilginçtir. “...*dimdik durmuş, bana bakıyordu. Çamaşırları mandallayışına küçümseyerek bakıyordu.*” Özellikle ‘dimdik’ sözcüğü üzerinde durulmaya değer bir anlam taşımaktadır. Bu sözcük başkaldıran, inatla kendini olduğu gibi gösteren yürekli bir ‘bakıştır.’ Kadın kahramanımız bu kez aşağıya ‘bakarken’, kadının çoğaldığını, birden fazla kimliğe/görüntüye büründüğünü ‘görür.’ Öykünün bu bölümünde yaratılan atmosfer son derece etkili bir ivme kazandırıyor okumaya. Okurun merak, telaş, arayış, anlamak ve yorum isteği ile çoğalan okuma sevgisi gerilim - öğrenme çizgisi üzerinde gider gelir. Soyunan kadının çoğalan kimliği ile okurun farklı ve düşsel anlamlar üretme isteği iç içe geçer, birliktelik halinde metin açılıp kapanmaya başlar.

Yazar ustaca bir benzetme ile kahramanını görmenin ötesine taşıyor ve ona olayı izletmeye başlıyor. “...*aşağıda olup bitenleri izliyordum.*” Gerçekten de metnin bu bölümüne kadar kahramanımız olayı izler, anlamaya çalışır. Görmenin, yorumlamanın/anlamanın ötesinde bir çabadır bu. Aşağıdaki kalabalığın yarattığı olay bir film şeridi gibi kahramanın gözünün önünden kayıp giderken, her bir kişi/nesne/figür üzerinde yorum yapma, algılama telaşı öne çıkar, bilinci hızla kaybolmaya başlar. Kahramanımız tüm gördüklerini belirli bir çerçeveye oturtmak, her birini adlandırmak, yorumlamak zorundadır. Yazar ‘görme’ kavramını değişik açılardan sunuyor demiştik. “...*dilenen gözlerle erkeklere bakıyordu.*” Kadının az önceki ‘direnen’ bakışı ile şimdiki bakışı arasında dağlar kadar fark vardır. Olayın gelişimine göre, kişinin bakışı/izleyişi/değişmektedir. Bu Hasan Ali Toptaş düzeyindeki bir yazarın yaratabileceği bir anlatım ve dil beceresinin üst sınırlarıdır ancak. **Sözcüklerin/düşlerin kişiye giydirdiği sanal kimlikleri, kişilikleri, cinsiyetleri, elbiseleri sanal renklerle boyuyor ve her birini okurun düş gücüne teslim ediyor.**

İki kadın tanımsallığın düşsel sınırlarını geçip, ‘ötede’ bir yerlerde buluştuklarında kendi kimlikleri ‘karşı tarafa’ geçmiş olur. Hangisinin kim olduğu çok da önemli değildir artık. Biri diğerinin kimliğinde/kişiliğinde yaşamak istediklerini, belki de geçmişte yaşadıklarını bulur karşısında. Bu yeni kimlik ile ‘gerçeği’ görme konusunda daha istekli ve daha duyarlı olduğunu söyleyebiliriz.

Evdeki kadının oğlu önündeki kağıda tören resmi çizerken, beş generale yıldız takmaya çalışmaktadır. Belleğimize 12 Eylül darbesini yapan general-

ler geliyor... Sokaktaki askeri törenden söz edilmektedir. Kadında askeri darbenin yarattığı bir travma olabilir mi? Belki de. Öyküde politik ve ideolojik hiçbir açılım yoktur. Bu konuda yazar belirgin, somut, gözle görülür bir ipucu vermez.

Kadın sokaktadır artık. O soyunan kadının kimliğini almıştır. Bir fahişe gibi yürümekte, kırıtmaktadır. ‘Onlar’ gibidir; kişiliği ve bakışı ile... “...dükkan kapılarının önünden hoş kokular saçarak geçendim, gülümseyendim, otomobillerin tampon dibinde savrulan etektim kimi zaman, kimi zaman köşede kaybolan kıvrak bir kalça, kimi zaman da üst geçidin merdivenlerine tırmanın bir çift bacadım.” Demek ki ‘görmek’ kavramı kişinin kimliği ve cinsiyeti ile sürekli değişmektedir. Her olay ve nesne karşısında ‘görme’ edimi farklı tatlar, anlamlar, değişimler üretmektedir. Kadının amiyane, argo tavırları bundandır hep.

Kadının kimliğini öyle güzel yansıtıyor ki yazar, kutlamamak elde değil. Ülkemizde kadın ‘sesi’ olduğu sürece öne çıkar, kendini gösterir. Sesi olmayan kadının kimliği, cinsiyeti, mesleği, yaptığı iş hiç de önemli değildir. Kadının kendini ‘gösterebilmesi’ için, konuşması gerekmektedir. “*Nasıl sesimizle varızdır onun gözündeymiş...*” İşin özü, kadının ‘sesi’ olduğu sürece ‘kendini gösterebilmektedir.’ Yazar ülkemizdeki toplumsal bir olguya parmak basıyor. Bu da ayrı bir yazı konusu.

Kahramanımız anlattıkça, derinlere indikçe, onun kimliğindeki geçmişe ait parçalar tamamlanmaya başlanır. ‘Görmenin’ yansıttığı fiziki görüntüyü tanıyalım şimdi de. “*Koltuk altlarına doğru yayılan iri memeleriyle, yıllardır görmeyi umduğum birini hatırlatıyordu bana.*” Bir başka tümcede ise şunları okuruz. “*Onunla göz göze geldiğimde ister istemez çocuklaşıyordum.*”

Öyküde ‘portakal yanaklı kadın’ diye tanımlanan karakter, olasılıkla bir randevu evi işletmektedir. Anladığımız kadarıyla bu kadın iyi niyetli, hoşgörülü, işini iyi bilen, çevresi hayli geniş, mesleğinde uzun yıllar bulunmuş biridir. İkisi arasında garip ve anlatılamaz bir iletişim söz konusudur. “...bir ana gibi kucaklamıştı beni, bakışlarıyla bir ana gibi sarmış, elimden de bir ana gibi tutmuştu.” Yaşamın her evresinde ‘görmenin’, ‘bakmanın’ ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz. ‘Görmek’ insani bir değerdir. Bu doğru. İyi de, ‘görmek’ sadece bir nesneye, bir yöne bakmak değildir. ‘Görmek’ demek, bir nesneyi doğru tanımlamak, bir olayı anlamak, bir metni çözümlemek demektir... Kahramanımızın ‘portakal yanaklı kadını’ bir ‘ana’ gibi görmek istemesini kişisel ‘görme’ yetisine bağlayabiliriz. O kadını ‘görmek’ istediği gibi görmektedir. Kadının yaptığı iş, mesleği, çevresi hiç önemli değildir. Kahramanımıza olan yakınlığı, hoşgörüsü ve insancılığı değer kazanır. Göreceli bir ‘bakmanın’ tipik bir sonucudur kuduğumuz.

Hasan Ali Toptaş, bu öyküsünde ‘görmenin’ önemini, gerekliliğini, insan yaşamında yer aldığı değeri anlatıyor. Bir öykü metni içinde ‘görmeyi’ ve ‘bakmayı’ yeniden önümüze getiriyor. Bireyin baktığı alan, kişi, nesne, figür ne olursa olsun, onun gözünden tanımlanması önemlidir. Yaşamın kendisi de bir göz değil midir? Onun gözünden bakarız ve anlamaya çalışırız. Kadim uygarlıklarda her şeyi gören göz figürü etkileyicidir.

Söz konusu evde kaldığı sürece her şeyi ‘görür’, tanımaya çalışır. Evin tüm ayrıntıları, kadınların fiziki görünümeleri, olaylar ‘görmenin’ sözgecin-den geçer, metne öyle yansır. Yazar bazen de ironik bir yaklaşım sergiler. “...alın yalancı altınlarla süslü karısını görürdüm.” Dayısını düşlerken, onun süslü karısını alaycı bir tanımlamayla karşımıza getirir. Kişinin yaşamında ‘dilsel’ serüven kadar ‘görme’ eylemi de önemlidir. Her ikisi yan yana, bazen de iç içe geçer, birlitlik sergiler. Böyle durumlarda kişinin bilinç düzeyi, iradesi, ruhsal yapısı, tavırları ve eylemi belirli bir düzeyde kendini gösterir. Sözcüklerin giydirdiği elbise, onların verdiği isim, nesnelere/kişilere/figürlere doğrudan yansımaktadır. Dil ve görme kavramları bir bütünlük içerir, kişiye insani değerler yükler. Yazar böyle bir değer çatısını getiriyor karşımıza. Bu çatının altına ya da içine tüm gereksimleri koyabiliriz.

Kadının ‘iş’ yaptığı evde, hergün karşılaştığı olayları/kişileri o mesleğin gözünden anlattığına tanık oluyoruz. Kişinin mesleği, eğitim düzeyi, bilinci ve çevresiyle olan ilişkileri ‘görme’ sayesinde ortaya çıkar ve sivrilir. **İşte bu ‘gördüklerini’ anlatma becerisi ise ‘dil’ üzerine kurulmuştur.** Ne gördüğü, nasıl gördüğünü algılayıp anlatmak isteği, ifade biçimi ‘dil’ sınırları içinde gerçekleşir. Yazarın imlediği budur aslında.

Kahramanımızın yanına gelen ‘müşteriler’ onun deyimiyle soyunurken bile karılarından şikayet eden, evdeki mutluluğu burada arayan insanlardır. “...kimi zaman onların bacaklarımın arasını mı yoksa kulaklarımı mı kullandıklarını bilemiyordum.” Erkeklerin çoğu böyle ‘durumlarda’ içini boşaltmak gereksinimi duyumsar. Aslına bakacak olursak ‘oraya’ geliş nedenleri de budur zaten...

Öykünün kurgusunda muhteşem bir açılım bulunuyor. Kahramanımız (hepsinin yaptığı gibi) kendine uygun bir özgeçmiş bulmak zorundadır. Aklına ilk gelen yalanı söyleyebilir. Bir zamanlar denizaltında görevli bir astsubayla evli olduğunu anlatır onlara. **Dilden bir kimlik ve geçmiş yaratır kendine.** Kendi söylediğine bazen kendisi de inanır. Bazı müşterilerinin bunun kıvrması üzerine bu kez başka bir yalana başvurur. Şimdi de sürekli dayak yiyen, azar işiten, hatta işkence gören kadını oynar onların gözünde. **Dilden yeni kimlikler öreri, özgün kişilikler yaratır.** Peki böyle anlattıkça kar-

şısındaki erkek ne yapar? Hep aynı tavır vardır. “*Kimileri de, anlattıklarımı, karılarını ya da bacılarını dinlercesine dinleyip sulu gözlerle uzun uzun susar, iç çekip üzülür ve bana acırdı.*” Kahramanımız dilden bir dünya kurmakla yetinmiyor, müşterilerini de bu yapının içine çekiyor. Öykünün bu anlamda kurgusu gerçekten muhteşem!

Kahramanımız ‘işini’ bitirdikten sonra erkeklerin giyinme anlarını çok güzel anlatıyor. Her birinin sarkan göbeği, yorgunluğu, ivediliği, giyim zevki... Bunları evdeki diğer kadınlara sorduğunda aldığı yanıt ‘görme’ üzerine- dir. “*...bana doğru bakıp gülüşürlerdi.*” Ona fazla bir şey söylemeye gerek görmemişlerdir.

Yazar kahramanına ‘dilden’ bir dünya kurdururken, ‘görmediğinden’ yola çıkarak ‘görünen’, ‘gördüğünden’ esinlenerek ‘görmediği’ bir yapı oluşturuyor. Böylelikle görünen ile görünmeyen arasında ‘dilden’ bir köprü kurmaya çalışıyor. İşte bu köprü sözcüklerin/tümcelerin yarattığı özel bir metindir. Sözüün özü metin her şeydir! Yazınsal alanda harflerin/sözcüklerin/tümcelerin yarattığı ‘oluşum’ ve ‘atmosfer’ yaşamın bütünü- nü kapsıyor. “Ben de yataktan kalktım hemen, parfüm şişesinin üstündeki yazıları okudum hiç gereği yokken,...”

O gün gelen müşterisini kocasına (?) benzetir. Kahramanımız telaşla yeriden kalkar, odada dolaşır, bir çözüm düşünmeye başlar. Ayak seslerini duyduğunda iyice heyecanlanır. O arada aynaya bakması, kapıya bakması bundandır hep. ‘Bakmak’ sözcüğü burada anlam farklılığı taşımaktadır. Dilden yarattığı dünya onu içine almıştır. Sözcüklerin arasında kimsesiz, çaresiz ve yalnızdır. Kendi yarattığı yazınsal dünyada tek başınadır artık. Bu nedenle ‘göremez’, sadece ‘bakar’. Onun bu bakışı kendi yazgısının yazınsal bir sonucudur. Göremediği ama dilden yarattığı bir dünyanın içindeki kendi geleceğidir. Oraya bakar ama göremez...

Adam içeriye girdiğinde, kocasının üniformasını anımsar. Adam ‘Merhaba Nurdan’, der. Onun kocası olduğundan kuşkusuz yoktur. Bu kısa yanılsama bile kadının anılarını yaşamasına yeter de artar bile. **‘Dilden’ yarattığı dünya düşten gerçeğe geçmiş, onu içine sünger gibi çekip almıştır. Orada ezilmiş, küçücük kalmış, kişiliğini bin parçaya bölmüştür. Kim olduğunu kendisi bile unutmuştur artık.** Yarattığı sözcüklerin arasında kendi yalanlarına, düşlerine sığınmak için uydurduğu bir yapıya girip, orada kalmak zorundadır. Adamla arasında sessiz bir iletişim başlar. Ona bir iki kısa soru sorsa bile, aldığı yanıtlar tatmin edici değildir. Adam ona yaklaşır ve isteğini elde etmeye başlar...

Yazar sözcükleri öylesine güzel ve anlamlı kullanıyor ki, her sözcük düşünle gerçek arasında imgeler yüklüyor sırtına, oradan oraya uçuyor. Dilin önemi bir kez daha karşımıza çıkıyor. Konunun geçtiği yer, kadının bu anlamdaki kimliği cinsellik çağrışırsa da, yazar işin kolaycılığına kaçmıyor ve ticari kaygı gütmüyor. Öykünün içindeki cinsellik birkaç kısa tümce ile sınırlandırılıyor. Bu da metnin edebi değerini iyice yükseltiyor.

Kadın kahramanımız kocasının kendisini fahişe olarak gördüğünden, ‘iş’ bittikten sonra silahını çekip öldüreceğini kurgular. Öyle ya, kocası onun izini bulmuş, karşısına dikilmiştir. Üstelik son kez de birlikte olmuştur. Bundan sonrası ölümdür artık. Kocanın kaybolan namusunu ancak cinayet paklayacaktır. Zaten ülkemizde bu türden namus cinayetleri işlenmiyor mu? Koca ‘göreceğini’ görmüştür. Karısı fahişe olduğuna göre, geriye yapacağı tek şey kalmıştır: Karısını öldürmek! Kahramanımız bu kurgunun üzerinden ‘hesaplar’ ve ‘planlar’ yapmaktadır. Yazarın çokkatmanlı anlatımı içinde bir sürü ince ayrıntı bulunuyor. Sözgelimi, namus cinayeti, toplumun ahlak anlayışı, erkeklerin cinsel istekleri, söz konusu evlerde çalışan kadınların dramı... Unutmadan imleyelim, kahramanımızın dilden dünyası işin özüdür. Öykünün kurgusu tamamen ‘dil’ ve ‘görme’ üzerine kurulu olduğundan, kahramanın kişiliği ve dünyası da bu sınırlar içinde sınırsızlığı yakalamıştır.

Kahramanımız adamın üstüne aniden çıkar ve iki eliyle onun boynunu sıkırmaya başlar. Adam böyle bir hareket beklemediğinden, hazırlıksız yakalanmıştır. Kurtulmaya çalışır, çabalar, ama nafiye. Artık ne yapsa bir işe yaramaz. Adamın gözleri donar ve ölür. Kadın ise sürekli kapıya bakmaktadır. İçeriye girdikleri anda her şey bitecektir. Dilden yarattığı dünya o anki görmenin getireceği ‘şey’ ile son bulacaktır. Nitekim öyle de olur. Portakal yanaklı kadın ve diğer kadınlar içeriye girerler. *“Hepsi korku dolu gözlerle bana bakıyorlardı.”* Dil ve görme yaratısı yerini çıplak gerçekliğe bırakmıştır.

Kadının son gördüğü şey adamın cesedi olur. *“...yatağın üstündeki ölüyü görebiliyordum.”* Sonrası tam anlamıyla dilsel bir başkalaşımdır. Kadının yarattığı dünya ile içinde yaşadığı dünya arasında ölüm, ahiret, cinayet, silah gibi sözcükler sıkışıp kalır. O kendi yarattığı dilin büyülü yapısında kaybolmak üzeredir. Kişiliğini küçük parçalara ayırıp, tamamen farklı bir kadın olma isteği sonuçta iflas etmiştir. Başaramamıştır. Sonu cinayetle biten bir değişimi ‘görmüş’, onun içinde hapsolmuştur. Kendi sözcüklerinin esiridir artık. İlk başta paranoyak bir tablo gibi gelse de, kişinin ruhsal yapısının uzandığı sonuçları göstermesi açısından hayli ilginçtir. **Kadının dilden ördüğü dünya ile gerçek yaşamda gördüğü olaylar/kişiler/nesneler farklıdır.** Her ikisi arasında bir bağlantı kurmakta zorlanmaktadır. Peki kadının kurguladı-

ğı dilden dünyayı aynı dilsel bir gözle görmenin ötesinde bir arayış olamaz mı? Felsefi bir bakışla birkaç olasılık sıralayalım. Bir, kadının içsel yapısı doğrudan dil üzerine kurulduğundan, görmeyi kendi sözcüklerinin penceresinden yeğlemektedir. İki, kadının bir koza gibi ördüğü dünyada yalnızlığı seçmesi, onun bir şeylerden korkup, utanıp kaçması anlamına gelebilir. Üç, kişisel geçmişinde yaşadığı ‘kocasızlığı’, bunun yarattığı sevgisizliği ve ilgisizliği ‘dilden’ öreceği kale ile unutmaya çalışmaktadır. Dört, ahiret ve öteki dünya savlarında kendini ‘uygun’ görmediğinden ölmeyi, öldürmeyi, cinayet işlemeyi ‘sıradan’ bir görev olarak görmüştür. Hepsinin ötesinde kadının ‘başkalaşım’ yaşadığını imleyelim. Kurguladığı ‘şeyin’ içine girmiş, oradaki yaşamın gerçek olduğunu sanmıştır. Doğal olarak her şeye o sanallığın ‘gözünden’ bakmaya çalışacaktır. Yaşamındaki acının, dramın, eziyetin sınırları ‘orada’ kaybolmaktadır.

Öykünün başındaki sokakta soyunan kadın ile balkonda çamaşır asan kadının arasında bir bağlantı kurabilir miyiz? Hiç kuşkusuz kurabiliriz. Peki nereye kadar kurabiliriz? İşte onu her okurun bilinç düzeyi belirleyecektir.

Hasan Ali Toptaş birçok öyküsünde olduğu gibi, bu öyküsünde de, dilin ve biçimin önemini imliyor. Dilden bir dünya kurguluyor, gerçek yaşamdaki ‘görmeyi’ bu dünyanın tam ortasına koyuyor. **Böylelikle dilden dünya ile gerçek dünyanın ‘görüntüsü’ üzerine bir öykü kurguluyor.** İşte orada okurun bir karar vermesi gerekiyor. Hangi dünya kendisine daha yakındır?

Öykü sanatında dili şiirleştiren, anlatımı düşsel ve imgesel bir yaratının özünde yeniden keşfeden bir yazar, Hasan Ali Toptaş. Onun öykülerinde dilin önemi, gerekliliği, uzanımı, değeri ve yaptırımı metnin önüne geçer, okuru bu anlamda keyifli bir yol arkadaşlığına çağırır. Metnin kendisi başlı başına dilsel bir kaledir artık. Okur bu kalenin içindeki dehlizlerde, odalarda, koridorlarda, balkonlarda gezinecek ve kendisine en uygun yolu bulacaktır. Sanal bir bilmeceyi çok, dilsel bir egzotik yapının girdabında gizemli sözcüklerle yeni keşiflere çıkmak isteyenlere salık verilir.

ÖYKÜCÜLER VE ÖYKÜ KİTAPLARI SÖZLÜĞÜ-12

HÜSEYİN
SU

ÖMER
LEKESİZ
(KAV – KES)

KAVUKÇU, CEMİL

1951’de Bursa’da doğdu. İlk ve ortaokulu İnegöl’de, İstanbul Pertevniyal Lisesi’nde başlayan lise öğrenimini de aynı ilçede tamamladı (1971). İÜ Jeofizik Mühendisliği Bölümü’nü bitirdi. 1977’den beri jeofizik mühendisliği yapan Kavukçu, MTA Sismik-1 gemisinde çalıştı, Marmara Denizi’ndeki araştırmalara katıldı. Maden Teknik Arama Enstitüsü’nden emekli oldu (2005). Edebiyat hayatına, 1981’de Sesimiz dergisinde yayımlanan “Pazar Güneşi” adlı öyküsüyle başladı. Öykü ve yazıları Yaba Öykü, Karşı, Dönemeç, Dönem, Yazıt, Adam Öykü, Varlık ve Hece dergilerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında Dönüş (1998), Suda Bulanık Oyunlar (2004) adlı romanları bulunmaktadır. Patika’sıyla 1987 Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü’nü, Uzak Notalara Doğru’suyla 1995 Sait Faik Hikâye Armağanı’nı kazandı.

Öykü Kitapları:

Pazar Güneşi (Yaba, Ankara 1983; Can, İstanbul 2000, 14 öykü: Pazar Güneşi; Selo’nun Kuşları; Zor Pazartesiler; Sarı; Gece’nin Ardında Kuyruk; Demokor; Bildircin Yağmurları; Derelerde; Gelmesinler; Anahırlı Hayalet; Çalınamayan Gün; Tekdüzeligi Bozamayan Küçük Bir Ayrıntı; Alibo Dev; Küçük İşler)

Patika (Varlık, İstanbul 1987; Can, İstanbul 1998, Temmuz Suçlu içinde, 5 öykü: Patika; Tabanca; Soğuma Günleri; Gece; Gemide)

Temmuz Suçlu (Yazıt, Ankara 1990; Can, İstanbul 1998, 14 öykü: En Büyük Gözler; Serpme; Topal’ın Meyhanesi; Kına-Gece; Gezintiler; Duman; Bozgun; İşsizliğin Uzun Günlerinden Biri; Sokak; Şimdi Öldün Sen; Sanrı; Temmuz Suçlu; Önlem; Özel Ulak)

Uzak Notalara Doğru (Can, İstanbul 1995; Can, İstanbul 1997, 10 öykü: Perişanız Gecenin Karalığında; Raci’ye Selam; ‘Yosun Tuttu Gözlerim’; Cemse Ölüyor; Ormanın İçlerine Doğru; Uzak Notalar: Kargalar Rotası; Susunuz Kuşlar Susunuz; İllaki; Beşinci Uzak Nokta; WLO Üyesi; Ben Poyraz)

Yalnız Uyuyanlar İçin (Can, İstanbul 1996; Can, İstanbul 1998, 11 öykü: Yalnız

Uyuyanlar İçin; En Eski Güvercin; Piknik; Çamurda; Malı Baba; Kuzeydeki Kum Kos-terleri; Anı, Hepsi Anı; İki Ölü Gibi; Paran-tezler; Eylül Yarın da Gelmeyecek; Eyyup)

Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak (Can, İstanbul 1997, 16 öykü: Kanatsız Kuşlar: As-langöz; O Güzel Günler; Cezam Bitiyor Ce-za; Her Şey Boçka İçin; Suzi'nin Rüzgarı; Amca İhsan'ın Tarlaları; Kanaryadaki Kafes; Boşluğa Bakan Pencere: Kovan; Sansarlar; Olmuyor Koca Papaz; Son Sığınak; Ludwig Grundig; Nolya: Nolya; Yanlış Adam; Hoşça Kalın; İşte Bu)

Dört Duvar Beş Pencere (Can, İstanbul 1999, 12 öykü: Sessizlik; Avludaki Tren; Dört Duvar Beş Pencere; Kopuk Uçurtmalar; Maykıl; Parakete; Haber ve Haberci; Kesiş-me Noktası; Arakesit; Müjark; Bir Masanın Eksik Tarihi; Çizgi İçi)

Gemiler de Ağlarmış (Can, İstanbul 2001, 8 öykü: Gemiler de Ağlarmış; Giz Bahçesi; Öğlen Sefaları; Unutulamayan; Tehlikeli Yoklayışlar; Özel Yaşam Hırsızla-rı; Adı Yok; Rüya'daki Rüya)

Başkasının Rüyaları (Can, İstanbul 2003, 9 öykü: Rüya; Ablam; Solgun; O Ka-dın Fatma Girik Değil; Fiyasko; Çiçekler; Başkasının Rüyaları; Düşün; Öykü Şöyle Başlıyor)

KAYA, İ. GÜVEN

1944'te Ordu'da doğdu. İlk ve ortaokulu Ünye'de, liseyi Samsun'da okudu. İÜ Edebi-yat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölü-mü'nü bitirdi. Kosova Üniversitesi'nde dok-tora yaptı. İzmir liselerinde (1969-1981), Bu-ca Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptı. Kosova (1981-87) ve Boğaziçi (1988-1997) üniversitelerinde öğretim üyesi olarak bulundu. Halen Kocaeli Üniversitesi'nde Türk edebiyatı doçenti olarak çalışıyor. Edebiyat hayatına 1969'da Bizim Ünye gazetesinde yayımlanan bir yazısıyla başladı. Öykü ve yazıları Hisar, Varlık, Türk Dili, Sanat Olayı, Yazko Edebiyat, Demokrat İzmir, Adımlar, Ortaklaşa, Tarih ve Toplum, Yaşasın Edebi-yat, Çevren, Sesler (Yugoslavya), dergi ve

gazetelerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında Yugoslavya Türk Halk Edebiyatına Gerçekçi Bir Bakış (1985), Yugoslavya Türk Halk Edebiyatı (1993), Ömer Seyfettin, Hayatı, Sanatı ve Yapıtları (1991), Derviş Şemsi and his Mesnevi Deh Murg (1997) adlı araştırma, inceleme kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

İki Gündüz Bir Gece (Ozan, İzmir 1979)

Herhangi Bir Yerde (Gündem, İzmir 1981, 8 öykü: Herhangi Bir Yerde; Buzdola-bı; Tedirgin Bir Yaz; Yaşam ve Ölüm; Oyun-cakçı; Yolculuğa Benzer Birşey; Tüp Bebek; Karanlığın İçinden)

KAYA, NİHAN

1979'da İzmit'te doğdu. Bogaziçi Üni-versitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (2001). Öyküleri Hece, Dergâh ve Kökler dergilerinde yer aldı. Bir öykü kitabı dışında Gizli Özne (2003) adlı bir romanı bu-lunuyor. Çatı Katı'yla Türkiye Yazarlar Bir-liği 2004 Öykü Ödülü'nü kazandı.

Öykü Kitabı:

Çatı Katı (Dergâh, İstanbul 2004, 11 öy-kü: Bir Ahşap Beslenme Çantası; Yedi Kon-törlük Hayat; Evdeki Kız; Kent, Kitap, Par-desü Yakası; Bir Paket Bulaşık; Peyami'ye Mektup; Gelin; İnecek Uçaklar; Dantel Hâtı-ra; Çatı Katı; Setenay)

KAYACAN, FEYYAZ

1919'da İstanbul'da doğdu. Tam adı Feyyaz Fergar. Saint Joseph Fransız Lise-si'ni bitirdi. Fransa'da Paris Ecole Libre de Siences'da, İngiltere'de New-Castle Univer-sity'de siyasal bilgiler ve ekonomi öğrenimi gördü. Londra'da B.B.C. Türkçe Yayınlar Servisi'nde çalışarak emekli oldu. Edebiyat hayatına 1938'de yayımlanan "Les Gammes Insolites" adlı şiir kitabıyla başladı. Şiir, öy-kü, yazı ve çevirileri Yeditepe, Yenilik, Türk Dili, Sanat Olayı, Gösteri, Core (Londra) der-gilerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında Ka-şık Havası (1976), Benim Örumceğim Başka (1982) adlı şiir, Çocuktaki Bahçe (1982) adlı roman, Mutluk Azınlık (1968) adlı oyun, Mo-

dern Turkish Poetry (1992) adlı derleme kitapları bulunmaktadır. Sığınak Hikâyeleri ile 1963 TDK Hikâye Ödülü'nü kazanan Feyyaz Kayacan 1993'te Londra'da öldü.

Öykü Kitapları:

Şişedeki Adam (Yenilik, İst. 1957; YKY, İst. 1996, 5 öykü: Hiçoğlu'nun Serüvenleri; İstanbul Zeybeği; Suavi'yi Gördünüz mü?; Sarhoş ve Çanta; Şişedeki Adam)

Sığınak Hikâyeleri (Yeditepe, İstanbul 1962; Ara, İstanbul 1988, 6 öykü: Sığınak; Şair Alvin; Postacı Kızı Vera; Tütüncü Garebeth; Pastacı Kızı Vera Arttırmaya Nasıl Konuldu?; Sığınağın Son Ağzından)

Cehennemde Bir Yusuf (Ağaoğlu, İstanbul 1964; YKY, İstanbul 1996, 13 öykü: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13)

Gibiciler (Yeditepe, İstanbul 1967, 3 öykü: Canımıza Tak Etmişliğin Önsözü; İyilik Uzmanları; Gibiciler)

Hiçoğlunun Serüvenleri (Yeditepe, İstanbul 1969, 8 öykü: Hiçoğlu'nun Serüvenleri; İstanbul Zeybeği; Suavi'yi Gördünüz mü?; Sarhoş ve Çanta; Şişedeki Adam; Bir Daha Yapmam; Çocuktaki Bahçe I; Çocuktaki Bahçe II)

Bir Deli Değilin Defterleri (Eleştiri, İstanbul 1987; YKY, İstanbul 1996, 5 öykü: Ölüm ve Serçe; Sen Olsaydın Ne Yapardın; Bir Deli Değilin Defterleri; Bana Bakın Benim Adım Gizlem ve Ben Mutlu Olmak İstiyorum; Lütfiye Abla'nın Unutkanlıkları)

Bütün Öyküleri (Yapı Kredi, İstanbul 1996, 35 öykü: Şişedeki Adam: Hiçoğlu'nun Serüvenleri; İstanbul Zeybeği; Suavi'yi Gördünüz mü?; Sarhoş ve Çanta; Şişedeki Adam; Sığınak Hikâyeleri: Sığınak; Şair Alvin; Postacı Kızı Vera; Tütüncü Garebeth; Pastacı Kızı Vera Arttırmaya Nasıl Konuldu?; Sığınağın Son Ağzından; Cehennem'de Bir Yusuf: 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; Gibiciler: Canımıza Tak Etmişliğin Önsözü; İyilik Uzmanları; Gibiciler; Hiçoğlu'nun Serüvenleri: [+üç öykü:] Bir Daha Yapmam; Çocuktaki Bahçe I; Çocuktaki Bahçe II; Bir Deli Değilin Defterleri: Ölüm ve Serçe; Sen Olsaydın Ne Yapardın; Bir Deli Değilin Defterleri; Bana Bakın Benim

Adım Gizlem ve Ben Mutlu Olmak İstiyorum; Lütfiye Abla'nın Unutkanlıkları)

KAYGILI, OSMAN CEMAL

1306/1890'da İstanbul'da doğdu. O.C., Anber, Kanber, Cımbız, O. C. Kaygılı imzalarını da kullandı. Küçük yaşta kimsesiz kaldı; akrabalarının yardımıyla Cezâî Kasım Paşa ilkokulu'nu (1900), Eğrikapı Merkez Rüşdiyesi'ni ve Menşe-i Küttab-ı Askeriye'yi bitirdi. Erkân-ı Haribiyeye-i Umumiyye Dairesi'nde katip oldu (1906). Terfî ederek Kıtaat-ı Fenniye müfettişliği kalemine atandı. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'ya yapılan suikaste katıldığı gerekçesiyle Sinop'a sürüldü (1913-1918). Cezasının bitiminde işine tekrar döndüyse de, Menemen civarında bulunan 46. Tümen idâre katibi iken hastalandı, İstanbul'a geldi ve malulen emekli edildi (1918). Yemişçilik, Haliç vapurunda biletçilik, sütçülük, pazarcılık, manifaturacılık, tiyatroculuk başta olmak üzere birçok işte çalıştı. Basından kazandığı parayla geçinemeyince 1925 yılında kurulan İstanbul İmam-Hatip Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı, Çemberlitaş Erkek Ortaokulu'nda (1931), ve ölümüne kadar Fener Rum Kız Lisesi'nde (1932) çalıştı. Edebiyat hayatına 1910'da Baha Tevfik'in Eşek adlı mizah dergisi ile Karagöz gazetesindeki yazılarıyla başladı. Mizahi öykü ve yazıları Alemdar, Aydede, Şebap, Alay Ayine, Akbaba, Sabah, İkdâm, Payitaht, Akşam, Cumhuriyet, Yeni Gün, Son Saat, Vakit, Haber, Son Telgraf, Yıldız, Açıksoz, Hakikat dergi ve gazetelerinde yayımlandı. Öykü kitapları dışında Üfürükçü (1935), İstanbul'da Semai Kahveleri Meydan Şairleri (1937), Çingeneler (1939), Aygır Fatma (1944), Bekri Mustafa (1944), Kovuk Palas'ın Esrarı (1944), Akşamcılar (Haz.: Tahsin Yıldırım, 2003), Argon Lügatı (Haz.: Tahsin Yıldırım, 2003), Köşe Bucak İstanbul (Haz.: Tahsin Yıldırım, 2003) adlı oyun, roman, sözlük, anı-anlatı, gezi kitapları bulunmaktadır. Dergi ve gazetelerde kalmış çok sayıda öyküsü bulunan Osman Cemal Kaygılı, 1945'te İstanbul'da öldü.

Öykü Kitapları:

Çuvalcı Şeyhinin Halefi (Sabah Matb., İstanbul 1339/1923)

Altın Babası (Cihan Biraderler Matb., İstanbul 1339/1923)

Bir Kış Gecesi (Orhaniye Matb., İstanbul 1339/1923)

Çingene Kavgası (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Tekin Olmayan Kedi (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Gonca'nın İntiharı (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Eşkya Güzeli (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Perili Bostan (Orhaniye Matb., İstanbul 1341/1925)

Sandalım Geliyor Varda (Çığır Kitabevi, İstanbul 1938; Selis, İstanbul 2004, Haz.: Tahsin Yıldırım, 16 öykü: Sandalım Geliyor Varda; Tekin Olmayan Kedi; Çuvalcı Şeyhinin Halefi; Altın Babası; Bir Kış Gecesi; Çingene Kavgası; Gonca'nın İntiharı; Feci Bir Muamma; Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası; Eşkya Güzeli; Perili Bostan; Zamane Gençleri ve Dulları; Karagıldan; Köpekten Korkar mısın?; Bir Kız Kaçırma; Koyun, Aslan, Domuz)

KAYGUSUZ, SEMA

1972'de Samsun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gaziantep, Kars ve İzmir'de tamamladı. Gazi Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'nü bitirdi (1994). Halen Halkla İlişkiler yazarlığı yaparak geçiniyor. Edebiyat hayatına 1995'de yayımlanan öyküleriyle başladı. Öyküleri Varlık, Adam Öykü, Üçüncü Öyküler, Düşler Öyküler, Yaşasın Edebiyat ve Kitaplık dergilerinde yer aldı. 1995 Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü'nü (Nurdan Beşergil ile paylaşmalı) ve 1996 Gençlik Kitabevi Öykü Yarışmasında ikinciliği kazandı.

Öykü Kitapları:

Ortadan, Yarisından (Can, İstanbul 1997, 14 öykü: Üşüyen; Siyah Top; Yılanlar; Dilenci; Televizyon Çocukları; Çöp Torba-

sı Evren; Azrail; Çitlembik Yiyen Ölüler; Sarhoş; Bir Dolmuş Şoförünü Sevmiştim; Nehir'in Gelmediği Yer; Hediyeler; Düş Kentinin Kuşları; Koza)

Sandık Lekesi (Can, İstanbul 2000, 13 öykü: Ortadan Yarisından; Tacettin; Elif'in E'si; Engereğin Oğlu; Kadın Sesleri; Oğul; Sarhoştuk Yıldızların Altında; Sarı; Yüzerlik; Aşkar; Selametle Kalın Hanımefendi; Küllük; Kırlangıç)

Doyma Noktası (Can, İstanbul 2002, 8 öykü: Sandık Lekesi; Şeftali; Kılıçık; Yaprak ve Tüy Zamanları; Çatlak Yerlerin Kuyusu; İnsan Dipleri; Çalınır Yüreklere; Çöpçüler)

Esir Sözler Kuyusu (Doğan, İstanbul 2004, 13 öykü: Esir Sözler Kuyusu; Yüzeysel Şeyler; Üzüntü Avcısı; Sessizlikler; Kayıp; Soyunuk; Sokak Kadını; Sen Çalmadan Önce; Yılanlar; Gölde; Zilşan'ın Ayakları; Bir Dolmuş Şoförünü Sevmiştim; Üşüyen.

KAYIKÇI, CELAL

Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Öykü Kitabı:

Büyük Şehir Gıcirtısı (?, 1979)

KAYMAZ, SEZGİN

1962'de Sinop'ta doğdu. Konya Anadolu Lisesi'ni bitirdi. Hacettepe Üniversitesi İngilizce Dilbilimi Bölümü'nü, son sınıfta terk etti. Yüksek öğrenimini AÜ Hukuk Fakültesi'nde sürdürüyor. Hentbolu uğraştı; çeşitli kulüp takımlarıyla, iki dönem milli takımı çalıştırdı. Halen Polis Akademisi hentbol takımını çalıştırıyor. Bir öykü kitabı dışında Uzunharmanlar'da Bir Davetsiz Misafir (1997), Geber Anne! (1998), Kaptanın Teknesi (1999), Lucky (2000), Zindankale (2004) adlı romanları bulunmaktadır.

Öykü Kitabı:

Sandık Odası (İletişim, İstanbul 2005, 18 öykü: Ateşin Var mı Birader?; Eşşek Şakası; Çok Oldu Kız Gideli; Geleneksel Kömür Gü-nü Şenlikleri; Ümit; Elmaların Yongası; Kuduz; Biz Geldik; Kaybedenler; Helva; Bakar mısınız?; Hayat Devam Ediyor; Çık Oradan!; Sakarlık Bulaşıcıdır; Bak Postacı Geliyor; Sen Alkol Kokuyorsun!; Hayırlı Evlat)

KAYNAK, FATİH

Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Öykü Kitabı:

Hiçliğin Aynasıydım Ben (?, 2004)

KAYNAK, MELİKE FUNDA

1961'de Konya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi (1991). Öykü kitapları dışında Güneşe Açılan Pencere (1996) adlı bir çocuk romanı bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

Selvi Çıkmazı (Bu, İstanbul 1997)

Senfonik Öyküler (Bilgi, Ankara 1998)

Yaşama Doğru (Bilgi, Ankara 2000)

KAYNAR, SEVDA

1951'de Ağrı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini çeşitli illerde tamamladı. Reklam yazarlığı yaptı. Halen ABD'de yaşıyor. Ağrı'sıyla 1981 Gösteri dergisi Öykü Ödülü'nü kazandı.

Öykü Kitabı:

Ağrı (Ödül Alan Kitaplar, İstanbul 1982, 8 öykü: Kıralkat Katil; Bir Yaz Günüydü; Gece Yarısı; Otobüste Kadınlar; Şair; Ağrı; Altın Arayıcıları; Reklam Yazarı Aranıyor

KAYRA, CAHİT

1917'de İstanbul'da doğdu. Tam adı Ömer Cahit Kayra. Özel Boğaziçi Lisesi'ni (1935), Mülkiye Mektebi'ni (1938) bitirdi. Maliye ve Ticaret bakanlıklarında çalıştı (1938-1972). CHP Ankara milletvekili olarak Meclis'te bulundu (1973-77); Birinci Ecevit Hükümeti'nde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olarak görevlendirildi (1974). 1981'de emekli oldu. Yazıları Cumhuriyet, Milliyet ve Güneş gazetelerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında İstanbul, Mekanlar ve Zamanlar (1989), İstanbul'un Yokuş ve Merdivenleri (1991), 2. Mahmut'un İstanbul'u (E. Üyepazarcı ile, 1992), Bebek, Mekanlar ve Zamanlar (1993), Kandilli, Vaniköy, Çengelköy, Mekanlar ve Zamanlar (E. Üyepazarcı ile, 1993), Sevres Dosyası (1997), Bir Ma-

vi Yolculuk: Seyir Defteri (2001) adlı tarihsel belge, 1938 Kuşağı (1995) adlı anı, Turan Güneş'in Siyaset Şiirleri (1985) adlı derleme, Enderun Tarihi (1987), Bir Osmanlı Doktorunun Anıları (2001) adlı sadeleştirme kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

Bodrum Üzerine Çeşitlemeler (Milliyet, İstanbul 1983, 15 öykü: Uslu Çıkmazında Yaz; Bodrum'un Doğal Havası; Bahri'nin Babası; Cennet Yeşilliklerinin Ardında; Cumhuriyet'in Sevdaları; Paralı ya da Parasız Olmak; Yaşamın Geri Kalan Kısmı; Savaş Bitince; Sevgi Üstüne Uydurmalar; Bayram Gecesi; Ahtapot Avcısı; Tavukçugillerin Ruhsal Davranışlarının Kaynakları Üstüne Düşünceler; Kurban; İlk Vurulan; Bir Semi-nerden Notlar)

Romantik Bir Karga (Milliyet, İstanbul 1984, Romantik Bir Karga; Ölümsüz Meşe; Çağımız Şeytanının Kaygıları)

Eda Hanım'ın Kırmızı Kedileri (Mey, İstanbul 1986)

Hoşça Kal Bodrum (Boyut, İstanbul 1996)

Kadıköy Rüzgarları (Boyut, İstanbul 1996, 18 öykü: Kadınlar Parfüm Kokmalı; Eski Sevdalar; Eczanede Bir Sabah; Büyük İkraniye; Sarı Bisiklet; Pangadoz Adam; Bok Eylemi; Issız Evde Bir Gece; Babaaannen Adakları; Nevcivanım, Sevgili Müştakım!; Ayfer'in Memeleri; Burada Merhum Ömer Seyfettin Yatıyor; Meraklı Melahat; Aznif, Tabancalı Şeref ve Ötekiler; Şaziye'nin Pabuçları; Bir Kış Günü Pendik Vapurunun İkinci Mevki Kamarasında Bilimsel Bir Tartışma; Mavi Giysili Kız; Ah Nerede O Eski Bayramlar; Moda'da Bir Karga [25 alt başlık: Şaşırtıcı Bir Gözlem; Bingo ile Tanışma; Aykut; Amaç ve Plan; İlk Deneme; Psikolog Affan; Elektronik Niyazi; Ozanlar, Yazarlar, Müzisyenler; Yaşlı Sünûsi Bey; Emel'in Gidişi ve Garip Düşler; Orosu Güzin; Hacı Abdülkerim Erkişi'nin Evi ve Zindan Ziya'nın Hukuksal Gücü; Vicdan Hanım; Veteriner Kuru ve Yeni Gözlemler; Bingo'nun Sağlığı Konusunda Ciddi Tartışmalar; Altınkırınların Evinde Bir Gece Top-

lantısı; Bilgin Kadrosunun Büyümesi ve Çeşitli Sorunlar; Büyük Felaket: Bingo'nun Kayıplara Karışması; Merkatorial Kargamator Aygıtı; Bingo'nun Bulunması ve Garip Olaylar; Tutuklandık; Yargılanmamız, Emel ve Öteki Kadınlar, Aklanmamız; Crack; Tütü-yî Şeytânî; Gak ve Sevgilisi])

Çiçekleri Unuttular (Boyut, İstanbul 1996, 20 öykü: Gerçek Yaşam Öyküleri: Danseden Ayı Oyunaçığı; Büyüycü; Bir Ördek Avı; Paşababamın Dutları; Kelepir Bir Kat; Peroş Hanım; Siret Bey'in Şaşırtıcı Buluşları; Doktorlu Yaşam; Tansiyonum Neden Yükseldi; Yurtsever Bir Adam; Böcek Hakları; Eşek Hakları; Kedi Hakları; Bir Dolmuş Kazası; Şair Vergisi; Sanal Yaşam Öyküleri: Gölge Hırsızları; Garantili Kafa Değiştirme Laboratuvarı; Kurtarıcı; Düş; Çiçekleri Unuttular)

Bilgeler ve Balıklar, İş Bankası, İstanbul 2004, 22 öykü: Bir Kış Günü; Hüzün; Hasan Kaptan; Feride'nin Büyülü Aşkı; Doğal İçgüdü; Bahçeye Göktası Düşükten Sonra Olanlar; Mavi Gözlüklü Kız; Nurettin'in Dramı; Şimşek Aydınlığında; Çaputlu Dedem'in Türbesi; Bomba; Dünyanın Dengesi; İnek Kuralı; İki Eski Kadın; Büyük Cinayet; Güneş Tutulunca; Baykuşlar ve Serçeler; Serbest Piyasa; Elektrikler Kesilince; Pablo ve Yabanıl Nane Salatası; Bir Çapkınlık Anısı; Ah! Nerede O Eski Paşalar.

KEBABCIYAN, REFİİ

1945'te İstanbul'da doğdu. İlkokulu Elmadağ'daki Bezazyan Ermeni Okulu'nda, orta okul ve liseyi Alman Lisesi'nde okudu (1964). Almanya'nın verdiği bursla Göttingen Üniversitesi'nde kimya eğitimi gördü. Almanca Konuşan Ülkeler Ermeni Dernekleri Merkez Birliği'nin yönetim kurulu ve başkanlığında bulundu, cemiyetin yayın organının yönetmenliğini üstlendi (1973-1995). Halen Almanya'da Hannover'de yaşıyor. Edebiyat hayatına 1976'da Marmara azetesinde (Ermenice) yayımlanan "Verona" adlı öyküsüyle başladı. Öyküleri Diaspora, Ermenistan, Beyrut, Tahran, Montreal, Paris'teki edebiyat dergilerinde yer aldı. Bir Türkçe öykü kitabının dışında Khordagvaz Karyagi

(Parçalanmış Dörtlü, 1983), Aryüdzneri (Aslanlar, 1983), Timagneri (Maskeler, 1994) adlı Ermenice öykü kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitabı:

Konuş Halil Bey Konuş (Aras, İstanbul 2000, 11 öykü: Günbatımı; Kabus; Köy; Erciyes; Ziyaret; Yolda; Eylül Baş; Resmigeçit; Makara; Yaz; Düünün Varlığı Bugünde)

KEKEÇ, AHMET

1961'de Malatya'da doğdu. Malatya Atatürk Lisesi'ni (1978), Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Milli Gazete, Zaman, Vahdet, kurucuları arasında yer aldığı İmza ile Yeni Haber, Akit gazetelerinde garafiker ve yazar olarak çalıştı (1985-1989), Kanal7 televizyonunda yaklaşık bir yıl yorumculuk yaptı; halen Yenişafak gazetesinde köşe yazıları yazıyor. Edebiyat hayatına 1978'de Gırgır dergisinde yayımlanan mizahi öyküleriyle başladı. Öykü ve yazıları Aylık Dergi, Maveria, Yönelişler, Kayıtlar, Öküz ve Kırklar dergilerinde yer aldı. Bir öykü kitabının dışında Y a ğ murdan Sonra (2000), Derin Roman (2004) adlı roman, Beni Türk İmamlarına Emanet Ediniz (1991), Atam Sen Kalk Ben Yatam (1993), İnek Sosyalizmi (1996), Maalesef Türkiye (1996), Yurtta Sus Cihanda Sus (1996), Gazeteciyim Ama Tedavi Görüyorum (1999) adlı deneme, makale, CIA ve 12 Eylül / Bir İhtilalin Romanı (1993), Ali Şükrü Bey Cinayeti (1996) adlı araştırma, inceleme, Kalkanlar (2002), Kanamalı Haydut (2005) adlı anlatı/günce kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitabı:

Son İyi Şeyler (Birde Yayınları, 1985; Perşembe Yayınları, İstanbul 2001, 4 öykü: Atlas; Evet Dün Geldim; Bir Gecenin Öyküsü; Korkulan)

KEMAL AHMET

1904'te İstanbul'da doğdu. Kara Kemal olarak da anılır. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Erken yaşta gazeteciliğe başladı; Halk, Cumhuriyet, Yarın, Haber gazetelerinde çeşitli kademelerde çalıştı. Basılmış tek kitabı bulunan Kemah Ahmet, 1934'te İstanbul'da öldü.

Öykü Kitabı:

Sokakta Harp Var (Nümune Matb., İstanbul 1932, 1 uzun öykü: Sokakta Harp Var)

KEMAL BEKİR

1924'te Denizli'de doğdu. Asıl adı Kemal Özmanav. İlk ve orta öğrenimini Denizli ve İzmir'de tamamladı. Ankara Devlet Konservatuarı'nı bitirdi (1949). Ankara Devlet Tiyatroları'nda çalıştı (1941-1951). Bir süre 141. Maddeden hapis yattı (1951). Hapisten çıktıktan sonra bir süre muhasebecilik yaptı. Oyuncu olarak İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'na girdi (1959), yönetmenlik yaptı. İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda geçti (1980) ve buradan emekli oldu (1989). Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı (1989-1995). İstanbul Radyosu'nda birçok öyküyü oyunlaştırdı. Edebiyat hayatına 1944'te İstanbul dergisinde çıkan bir şiiriyle başladı. Öykü, şiir ve yazıları Fikirler, Seçilmiş Hikayeler, Yeditepe, Varlık, Yazko Edebiyat, Felsefe Dergisi, Sonut ve İnsancıl dergilerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında Yabancılar (1958), Kaçaklar (1961), Kanlı Düğün (1997), Hücre (1952) adlı roman, Düşüş (Nahit Sırrı Örik'in Sultan Hamid Düşerken adlı romanından uyarlama, 1988), Kamil Bey (Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yol Ayrımı adlı ormanlarından uyarlama, 1991) adlı oyun kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

Fatma Hamının Erik Ağacı (Yücel, İstanbul 1970)

Bayrama Yakın (Habora, İstanbul 1975)

KEMAL TAHİR

1910'da İstanbul'da doğdu. Asıl adı İsmail Kemalettin Demir. İlk soyadı Tipi; Bernerci soyadını da kullandı. İlkokulu çeşitli okullarda, rüştiyeyi Kasımpaşa'daki Ceza-yirli Hasan Paşa Rüştiyesi'nde okudu (1923). Galatasaray Lisesi'ni onuncu sınıfta bıraktı (1930). Avukat Katipliği, Fransızların idaresindeki Zonguldak Kömür İşletmeleri'nde ambar memurluğu yaptı (1928-1932). Yakup

Sabri, Ertuğrul Şevket, İsmail Safa ve Arif Nihat Asya ile "Geçit" dergisini çıkardı (7 sayı, 1932-1934). İstanbul'da Vakit, Haber, Son Posta gazetelerinde musahhihlik, röportajcılık, çevirmenlik, Yedigün, Karikatür dergilerinde sekreterlik, Karagöz gazetesinde başyazarlık (1935-36), Tan gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptı (1938). Nazım Hikmet'le beraber yargılandığı Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce "askeri isyana teşvik" suçlamasıyla 15 yıl hapse mahkum edildi. Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya ve Nevşehir cezaevlerinde hapis yattı. Genel af yasasıyla serbest kaldı (1938-1950). Yaklaşık 13 yıl ayrı kaldığı İstanbul'a döndükten sonra bir süre İzmir Ticaret gazetesinin İstanbul mümessilliğini yürüttü, iktisadi konularda yazılar yazdı, çeviriler yaptı. 6-7 Eylül olayları sırasında gözaltına alındı ve Harbiye cezaevinde 6 ay daha hapis yattı. 14 ay kadar Düşün yayınevini yönetti (1957-1958). 1960'tan sonra tümüyle edebiyata yöneldi ve hayatını romanlarının geliriyle sürdürdü. Edebiyat hayatına 1931'de İçtihat'ta yayımlanan şiirleriyle başladı. Şiirleri Geçit (1933), Varlık (1935) dergilerinde de yer aldı (1933-35). İlk öyküleri 1935'te Yedigün'de, Göl İnsanları'nda yer alan dört öyküsü Cemalettin Mahir takma adıyla 1941'de Tan gazetesinde yayımlandı. Bir öykü kitabı dışında Namık Kemal İçin Diyorlar ki (1936) adlı anket, Sağırdere (1955), Esir Şehrin İnsanları (1956), Kör Duman (1957), Rahmet Yolları Kesti (1957), Yedi Çınar Yaylası (1958), Köyün Kamburu (1959), Esir Şehrin Mahpusu (1961), Kelleci Memet (1962), Yorgun Savaşçı (1965), Bozkırdaki Çekirdek (1967), Devlet Ana (1967), Kurt Kanunu (1969), Büyük Mal (1970), Yol Ayrımı (1971), Namusçular (1974), Karılar Koşuşu (1974), Hür Şehrin İnsanları (1976), Damağası (1977) bir Mülkiyet Kalesi (1977) adlı roman, Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar (1979), Mektuplar (1993) adlı mektup kitapları bulunuyor. Tüm notları batılılaşma, sosyalizm, toplumculuk, gerçekçilik, roman, şiir, cezaevi notları, kitap notları gibi başlıklar altında Cengiz Yazoğlu tarafından hazırlanarak ba-

sıldı (1989-1993). Göl İnsanları (Güneş Köprü adıyla) E. Tokatlı (1986), Karılar Koşuşu Halit Refiğ (1989), Krut Kanunu E. Pertan (1991) tarafından filme alındı; Yorgun Savaşçı H. Refiğ (1979) ve T. Yönder (1992) tarafından tv dizisi yapıldı. Henüz kitaplaşmamış elliye aşkın hikayesi bulunan Kemal Tahir 1973'te İstanbul'da öldü.

Öykü Kitabı:

Göl İnsanları (Martı, İstanbul 1955; Adam, İstanbul 1992, 8 öykü: Göl İnsanları; Çoban Ali; Gelin-Kadın Oyunu; Arabacı; Nam Uğruna; Kondurma Siyaseti; Bir Koşuluk Hikayesi; Fermanlı Hoca)

Dutlar Yetişmedi, Bütün Öyküleri 1 (İthaki, İstanbul 2005, Haz.: Sevgül Sönmez; 27 öykü: Dutlar Yetişmedi; Hürriyet Nedir?; Acayip Düşmanlık; 7500 Lira; Ökkeş; Mürekkep Yalamak; Muhtar; Bir Cınayet Hikayesi; Doğruluk; Zavallı Namus; Zübük'ten Mektuplar: Er Kulübü; Er Kulübü; Vazife Vermek; Üniversite; İhanet; İhanet; Taburcu; Kesilecek Bacaklar; İspiyon; Bobs-til Olmuşum; Çıplak İnsanlar; İş Arayanlar; Kısa Kısa; Terzi Nuri Usta; Alaybeyoğlu Yaşar; Satılmış Ağa; Marangoz Ahmet Çavuş)

Zehra'nın Defteri – Bütün Öyküleri 2 (İthaki, İstanbul 2005, Haz.: Sevgül Sönmez; 17 öykü: Zehra'nın Defteri; Adi Bir Macera; Maceraperest; Han; İstanbul Mektupları: Ben Ekip Oldum; İstanbul Mektupları: Bogaz Meselesi; Dört Bin Lira; Şahsi Teşebbüs; Tazı; Aynı Erkeği Seven Dört Kız Kardeş; Bozgun; Yarım Kalmış Öyküler: Şaban Paşa'nın Hatıraları; Sör Doktor Can Kartar Beg Lokman; Kürt Masalları; Gülen Azap Hanı; Bir Masal; Fermanlı Hoca)

KENAN HULUSİ

1906'da İstanbul'da doğdu. Soyadı Koray. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki yüksek öğrenimini yarıda bıraktı. 1934'de Vakit gazetesinde çalışmaya başladı, aynı gazetenin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ikinci kez askerlik yaparken 1943'te Adapazarı'nda tifüsten öldü. Edebiyat hayatına Servetifünun – Uyanış dergisinde ya-

yımlanan öyküleriyle başladı. Yedi Meşaleciler'i oluşturan grupta tek öykücü olarak yer aldı (1928). Öykü, şiir, röportaj ve yazıları Milliyet, Vakit, İkdâm, Tan, Resimli Uyanış, Hayat, Muhit, Mektup, Bütün, Yeni Türk Mecmuası, Yeni Mecmua, Varlık gibi dergi ve gazetelerde yer aldı. Öykü kitapları dışında Osmanoflar (tefrika, 1938, basımı: 2004), basımı yapılmamış Roman, Paraşüt adlı romanları ile RBK Pansiyonu (UÖ, tefrika, Vakit gazetesi 1942) ve Merzengüş Sultan adlı öykü kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

Yedi Meşale (Ortak kitap, Akşam Matb., İstanbul 1928)

Bir Yudum Su (Muallim Ahmet Halit Matb., İstanbul 1929)

Bahar Hikâyeleri (Çığır, İstanbul 1939)

Son Öpüş (?, İstanbul 1939)

Bir Otelde Yedi Kişi (Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1940, 22 öykü: İncir Fidanları; Paraşüt; Sayfıyede Bir Numero; Deniz Kenarında; İki Defa Ölüm; Bir Garip Adam; Kemahlı Değirmenci; Kamçı; Taş ve Gedik; Köyde Cinayet; Bir Otelde Yedi Kişi; Ömer Besinin Başı; Güneş Balıkları; Bir Hudut Oyunu I; Aşk ve Otomobil; Mavzer; Burmalı Apulet; Gece Servisi; Bir Aşk Hikayesi; Garsoniyer; "Vallah Billah Yok"; Yusufçuk)

Kenan Hulusi Koray'dan Hikâyeler (Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, İstanbul 1973; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1983, Haz.: İnci Enginün, 37 öykü: Bir Yudum Su; Esmâ'nın Aşkı; Bir Garip Adam; İki Defa Ölüm; Şehir Kurtaran Tencere; Zorla Hastalık; Bir Hudut Oyunu; Gece Servisi; Burmalı Apolet; Mavzer; Deniz Kenarında; Güneş Balıkları; Milyarder Mak Kinley'in Halıları; Tuhaf İnsanlar; Bir Geçim Yolu; Belki Bir İllüzyon; Miras Keçe; Kamçı; Kavaklıkoz Hanında Bir Vak'a; Çalınan Tarla; Tarlaya Çevrilen Su; Dörthanların Kulaksızı; İncir Fidanları; Kemahlı Değirmenci; Yusufçuk; Bir Aşk Hikayesi; Cumali; Yol Amelesi; Güneşten Kaçan Köy; Şart Olsun Kilosu Seksene Geldi; Eller Yukarı; Kader; Kırk Gün Taban Eti, Bir Gün Av Eti, Fakat Böylesi Değil; Vali Paşaya Don; Otuz Kuruşa Yatak; 700.000 Dolarlık İncil; Karyola)

Beşer Dakikalık Hikayeler (Timaş, İstanbul 2000, Haz.: M. Kayahan Özgül), 30 öykü: Miras Keçe, Tuhaf İnsanlar, Altı Sene Evvel, Bir Geçim Yolu, Küçük Yalanlar, 910 Modeli, Cevizler, Gümüş Yıl, Oda Hizmetçisi, Satılık Kısırak, Bir Maymun Numarası Daha, Bir Beyaz Rus, Yeşil Gözlü Yaramaz, Yolda, Şehir Kurtaran Tencere, Üçüncü Mevkiide, Zorla Hastalık, Belki Bir İllüzyon, Apartman Kapıcıları, Yol Amelesi, Cumali, Amerikaya Giden Asma Kabağı, Bir Paket Sigara, Olimpiyat Bebekleri, Güneşte Kaçan Köy, Sağ Elin Parmakları, Şart Olsun Kilosu Seksene Geldi, Turna Mevsimi, Sonu Bir Şarkı, Eller Yukarı.

Yaz ve Aşk Hikâyeleri (Doğan, İstanbul 2004, Haz.: İnci Enginün, 27 öykü: R.B.K. Pansiyonu; Balıkçıl Kuşu ve Diğerleri; Bir Beyaz Rus; Felekte Bir Macera; Doktor Popen'in Karısı; Dirilen Mumya; Çıplak Model; Ceylan Sesi; Cenup Yıldızı; Bir Öpüş Altında; Beyaz Güller; Ayna; Ağustosböcekleri; Stepte Atlılar; Sonu Bir Şarkı; Rübab-ı Şikes-te; Ruhیات Müderrisi; Küçük Yalanlar; Portakallar İçinde Bir Tahayyül; Olimpiyat Beklentileri; Merzengüş Sultan; Mavi Göl; Kılılı Maymun; Kavaklardan Karadenize; Hacı Nesip; Güzel ve Esrarengiz; Güzel Bir Kadın)

KENT, TEVFİK

Hakkında bilgi bulunamamıştır.

Öykü Kitabı:

Çelik Yıldırım (?, 1956)

KERİME NADİR

1917'de İstanbul'da doğdu. Soyadı Azrak. Saint Joseph Fransız Kız Lisesi'ni bitirdi (1935), eğitimini özel derslerle sürdürdü. Edebiyat hayatına 1937'de Servetifünun/Uyanış ve Yarımay dergilerinde yayımlanan şiir ve öyküleriyle başladı. Lise öğrencilere ve ev hanımlarına yönelik aşk romanları Yedigün, Aydabir, Hayat dergileri başta olmak üzere birçok gazete ve dergide tefrika edildi. Bir öykü kitabının dışında, Yeşil Işık (1937), Hıçkırık (1938), Günah Bende mi? (1940), Seven Ne Yapmaz (1940), Gönül

Hırsız (1941), Samanyolu (1941), Funda (1941), Kalp Yarası (1941), Gelinlik Kız (1943), Sonbahar (1943), Solan Ümit (1945), Aşka Tövbe (1945), Uykusuz Geceler (1945), Kahkaha (1946), Balayı (1946), Ormandan Yapraklar (1948), O Gün Gelecek mi? (1948), Aşk Rüyası (1949), Posta Güvercini (1950), Ruh Gurbetinde (1953), Pervane (1955), Son Hıçkırık (1956), Esir Kuş (1957), Kırık Hayatlar (1957), Aşk Bekliyor (1959), Gümüşselvi (1960), Bir Aşkın Romanı (1962), Boş Yuva (1962), Dehşet Gecesi (1963), Suya Düşen Hayal (1964), Saadet Tacı (1966), Sisli Hatıralar (1967), Güller ve Dikenler (1972), Dert Bende (1973), Karar Gecesi (1973), Zambaklar Açarken (1973), Kaderin Sırrı (1976), Bir Çatı Altında (1979), Aşk Fısıltıları (1983) adlı roman, Romancının Dünyası (1981) adlı anı kitapları bulunmaktadır. Romanlarının büyük bir bölümü filme de alınan Kerime Nadir 1984'te İstanbul'da öldü.

Öykü Kitabı:

Mücrim (İnkılap, İstanbul 1943)

KESKİN, BİROL

1960'ta Sivas'ta doğdu. Ortaöğrenimini Bursa'da tamamladı. A.Ü. Hukuk Fakültesi'nde 1977'de başlayan yüksek öğrenimini 12 Eylül askeri darbesinde tutuklandığı için tamalayamadı; Mamak, Gölcük ve Metris cezaevlerinde sekiz yıl tutuklu kaldı. Halen Bursa'da yaşıyor.

Öykü Kitabı:

Albatros (Belge, İstanbul 1990, 12 öykü: Albatros; Önce Sen; Üç Mektupta Hüznü Bir Aşk Hikayesi; Zavallı Bir Ölüm Denemesi; Delik; Çopur'u Yola Getiren Tokadın İnandırıcı Öyküsti; Kuşku Çiftleşmesi; Gecenin Yoz Çiftleşmesi; Güllüşün Hüznüne Perçem Oluyor; Yedi Yıl Mektuplarda; Sürüngen ve Ayışığı; Sevinmek mi Üzülmek mi?)

KESKİN, ÖZGEN

1953'te Artvin'de doğdu. Sivas Şuşehri Lisesi'ni (1971), Bursa Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü'nü bitirdi (1974). Öğretmenlik, Millî Eğitim şube müdürlüğü, Bursa Ni-

İlber Belediyesi başkan yardımcılığı, Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü yaptı. Halen Bursa'da yaşıyor. Edebiyat hayatına 1972'de Bursa Hakimiyet gazetesinde yayımlanan bir yazısıyla başladı. Öyküleri Hisar, Türk Edebiyatı, İnanç dergilerinde yer aldı. Bir öykü kitabı dışında, Yeşil Tutku (1989), Mühür (1992), Göçmen Gözler (1992), Alperenler Ocağı (1995) adlı roman, Kutlu Yüreklere (1987), Kimliği Arıyorum (1991), Selçuk Hatun (1996) adlı oyun, Türk Saz Şairliği ve Ardıncı Efkari (1986), Vakıflarımız (1998), Bursa'da Yaygın Eğitim (1991), Hedef Porjeler (1995) adlı araştırma, Öner Sanat Antolojisi (1997) adlı antoloji kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitabı:

Bir El Ateş (Ağah Matb., Diyarbakır 1974)

KESKİN, YILDIRIM

1932'de Erzincan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni, Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1957). Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştı, Sofya, Brasilia, Lizbon ve Brüksel büyükelçiliklerinde bulundu. Edebiyat hayatına 1944'te başladı; öykü ve yazıları Varlık, Yeditepe, Seçilmiş Hikayeler ve Edebiyat Dünyası dergilerinde yer aldı. Bir öykü kitabının dışında, Bir Gecenin Beyliği (1957), Ölümü Bekleyen Kent (1996) adlı roman, İnsansızlar (1962), Soruşturma (1964), Tut ki Öleceksin (?), Akli Başında Bir Adam (1979), Çiçek Sepetli Kız (?) adlı oyun, Avrupa Yollarında Türkiye: Edebiyatla Karışık Diploması Anıları (2001) adlı anı, J. Jardieu, A. Camu'dan çeviri kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitabı:

Yoldan Geçen Adam (Bilgi, Ankara 1992, 8 öykü: Yoldan Geçen Adam; Ben Kimim?; Yıldızlar ve İnsanlar; Decameron; Kutusal Canavar – Bağışlanmış Canavar-; Mankenler; Safa Bey; Yaşamın Karanlık Sularında)

KESTEL, SERHAT

1922'de İstanbul'da doğdu. Tam adı Ayşe Serhat Kestel. İlk ve orta okulu Tokat ve Trabzon'da, Lise'yi İstanbul'da Kandilli Kız Lisesi'nde okudu (1939). İstanbul Yüksek Öğretmen okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1947). Buca, Kütahya, Çorlu ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı. İstanbul Musevi Lisesi öğretmeniyken emekli oldu (1973). Halen İstanbul'da yaşıyor. Edebiyat hayatına 1946-47'de Yenigün'de yayımlanan şiirleriyle başladı. Öykü ve yazıları Geçit, Ülkü, Varlık ve tiryaki dergilerinde yer aldı. Öykü kitapları dışında, Korkunç ve Güzel (1970), Maya (1971), Sonsuz Yarım (1998) adlı roman, Kurşunkalem (2000) adlı çocuk kitapları bulunmaktadır.

Öykü Kitapları:

Üçüncü Ses (Minnetoğlu, İstanbul 1976, 16 öykü: Haşhaş; Makas ve İnsan; Yalnız Adam; Ayna; Bulut, Savaş ve Piçler; Ünlü Olmak; Kitapçı İrfan Üntöpler; Yazar Öfkesi; 554 HL'ye Mektuplar; Kakaki ile Kofi; Kaplumbağalar Cenneti; Kırmızı Kemer; Ahmet Beyler'e Mektup; Neden Ölü?; Sevgilim Hans; Selim Uyanık ve Konukları)

Cennette Bir Mevsim (Kurtiş Matb., İstanbul 1988).

(Not: İçeriği verilemeyen kitaplara ulaşılamamıştır.)

TANRI KİMSEYİ DUYMUYOR**ÖZEN YULA****Yapı Kredi Yayınları**

1965 doğumlu olan Özen Yula yeni öykü kitabıyla okurlarına ulaştı. Tanrı'ya neden böyle sorusunu soran ve kendini tanımlayıp diğerler insanlara dilediği zulmü, haksızlığı, acımasızlığı yapan tam anlamıyla dünya insanlarını anlatan bir kitap olarak karşımıza çıkıyor Tanrı Kimseyi Duymuyor.

On dört öyküyle okuru buluşturuyor Özen Yula. Hikâyeler tema bakımından benzerlik göstererek kitabın sonunda okuyucuya önemli bir fikir sunmaktadır: bütün bunları yapan Tanrım, neden?

**ÖYKÜ
KİTAPLIĞI**

Beşinci öykü kitabını yayımlayan yazar *Ah Yazı* öyküsünde yazma eylemini irdeliyor. “yazı yazmanın bir ihanet olduğunu günün birinde anlayacak” sözleriyle yazıyı aklı-

na koyanın bir gün kendisine, ustasına, hayata ihanet edeceğini fakat yine de bundan başka yol tanımayacağını vurgulamaktadır. Yula bu öyküde senden sana kaçırım hissini vererek yazıyı tanılatmıştır.

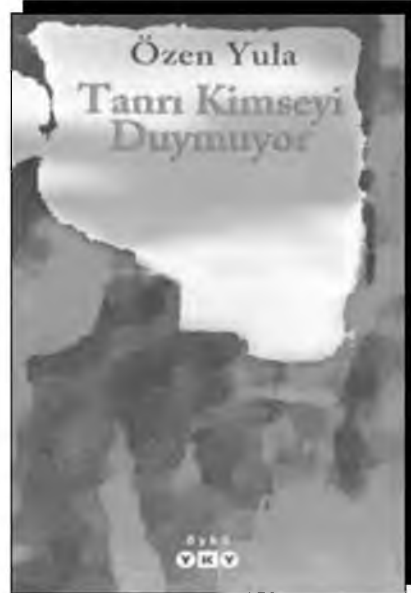
İkinci öykü olan *Teklifsiz* ise kitabın dikkat çekici öykülerindendir. Günümüz insanının tanımladığı teknoloji ve onun getirdikleri eski bir masalın içine alınarak eleştirilmiştir. Çokuluslu şirketler, Hitler, ABD, Irak, Ortadoğu, sanal aşk, zenci, işkence, eylül, sıkıcı pazarlar, ensest, AIDS kelimelerinin göz önüne getirdiği dünya manzaraları masalı büyüklere yakışır hale getirmiştir. Ve niha-

yetinde tüm bunların arkasındaki tanrının, sorgulanması vardır...

Üçüncü öykü *Jelmaya* ise Dede Korkut'un ağzından yazılmış, dönemin dilini koruyarak din değiştirmenin ne derece sarsıcı bir durum olduğunu açıklayarak isyankar bir üslup sergilemiştir. Hikâyeye uygun şiirsel bir dil kullanan Yula aşkın getirdiği kıskançlıkla gerçekleştirilen bir cinayet öyküsünü dile getirmiştir. Alaeddin'in gözünde tanımlanmış Şems'e duyulan aşk öyküyü kurmuştur.

Bu Dem öyküsü Mevlana'nın oğlu Alaeddin'in Şems'e olan aşkını anlatmıştır. Hikâyeye uygun şiirsel bir dil kullanan Yula aşkın getirdiği kıskançlıkla gerçekleştirilen bir cinayet öyküsünü dile getirmiştir. Alaeddin'in gözünde tanımlanmış Şems'e duyulan aşk öyküyü kurmuştur.

Kitapta erkek-egemen dünyada kadının acziyetini işleyen öyküler dikkat çekmektedir. Bunlardan biri olan *Asfalt Urba* öyküsü oldukça iç yakıcıdır. Bir çocuğun bir fahişe oluşunu fahişenin ağzından anlatılan öykü; erkeğin kadına

olan zulmünü, hayal kırıklıklarını, umudun yetersizliğini göstermiştir.

Yine bir kadın öyküsü olan *Bir Güz Sakin*'de de geleneğin bilindik dehşet verici manzarasını çizmiştir okuyucuya; eski zamanlara, dahası şimdinin modern dünyasına ait olan. Bir aşk hikâyesini barındıran öykü yasaklılığın tüm insanlardan ziyade yalnızca kadının başına neler getireceğini göz önüne sermiştir. Köylü genç bir kadının ölmüş kocasından sonra başka birine aşık olması ve cinselliğini özgürce kullanması sonucu çevrenin baskısıyla zihinsel engelli çocuğu tarafından öldürülmesiyle ülkemizin gerçekleri apaçık ortaya konulmuştur. Ölümü içine binleşle, istekle aslında çaresizlikle alan bir kadın profilidir Esmâ.

Tanrı kimseyi duymuyor; özellikle çocuklara uygulanan şiddet ve baskıyı en kötü haliyle okuyucuya hissettirmektedir. Tanrı duymuyor'u açık açık haykıran öykülerden biri olan *İpekböceği* babası tarafından tacize uğrayan küçük bir kız çocuğunun büyüdükten sonra için kusmasıdır. Yine aynı duygunun savunmasız bir oğlan çocuğuna kendini tanımlaştıran zalim insanın tacizde bulunması çocuğa Tanrım neredesin'i sorduran can yakıcı bir öykü olarak çıkıyor karşımıza; masal yok öyküsü.

Kardan Köşeler öyküsü ironik bir şekilde anlatılmış yine eleştirel bir öyküdür. İçi boşalmış köşe yazılarının insanı hem güldüren hem korkutan halini görmekteyiz bu öyküde. Özen Yula'nın ironiyi son derece iyi bir şekilde öyküye yedirmesi dikkat çekicidir.

Kemoterapi Blues yaşlı bir kadının hastalık, ölüm ve acı üzerine soğukkanlılıkla eğilişini, Ey Aşk, Ağır Lokma yine

yazının bazen hayatta kalmanın tek yol oluşunu anlatmıştır. *Porselen Demlikte Çay* ise son öykü olup hayatı beceremeyen çocuklardan olan bir yazarın dilinden anlatılmıştır. Acıyla Tanrı arasında sıkı bir bağ kurup Tanrıyı bütün bu olanlardan dolayı suçlayan bir hikâye dir.

Kitap okuyucuya vermek istediğini tam anlamıyla yansıtarak okuyucuyu Tanrım gerçekten neden duymuyorsun ile Tanrı duymaz bilir düşünceleriyle sarsmıştır. Özen Yula son derece iyi bir dille zalim dünya sloganını gerçekçi anlayışla okura sunmuştur. Öyküye göre üslup kullanan yazar biçimsel olarak öykülerle oynamamıştır. Adıyla tam anlamıyla bütünlük oluşturan kitap dünya tanrılarına isyan eden okuyucu için biçilmiş kaftandır. 📖

SEDA YÜCEL

SADIK YALSIZUÇANLAR

AYAN BEYAN

Sel Yayıncılık

Sadık Yalsızuçanlar, bundan önceki kitaplarından "Hiç"e adını veren öyküdeki kesretin daha yoğun, yalnızlığın ise daha kesif hissedildiği "Ayan Beyan"daki öykülerinde Yalsızuçanlar, Bob Dylan'ın "Senin Aklın İlet" ve "Bir dakika doktor dedim beynimde bir dünya savaşı çıktı" şarkılarında ifadesini bulan ve günlük hayatımızı işgal eden, zihnimizi ve kalbimizi hasta eden modern zamanların doğuştan yalnız insanların boğulup gittiği kesret alemini anlatıyor.

Yalsızuçanlar'ın "Ayan Beyan"da anlattığı insanlar ya bu kesret alemine terk edilmiş kişiler yada kesret alemini

terk eden insanlar. Mesela “Yorgun Yankı”da Konya’dan artist olmak için kaçarken Meftune olan adını Özlem olarak değiştiren un fabrikasında çalışan babasından emekli tiyatro dekoratörü, ev hanımı annesinden ise İngilizce öğretmeni diye bahseden karakteri Yeşilçam melankolilerini hatırlatan ve “kader” mefhumu etrafında inşa edilmiş hikayesinde böylesi bir kesret alemini anlatıyor. Öyküde yer alan ayrıntılar Meftune ve Özlem olarak ikiye ayrılan şizoid kişiliğin insanların elinde nasıl nesneleştiğini anlatan tam bir çürüme ve düşüş öyküsü.

Meftune / Özlem kesrete terk edilirken Terk adlı öykünün ismi açıklanmayan kahramanı ise kesreti terk etmeyi göze alan biri. “Bir adım attım. Önce şirketteki işi bıraktım.” diye başlıyor. Bir insana doğduktan sonra giydirilen ve onu pranga gibi esir eden sosyal kıyafetlerin ne kadar çok olduğunu ve kanıksandığı için fark edilmelerinin ne kadar güç olduğunu okuyoruz “Terk”te. Yaşadığımız Kesret alemini Platon’un mağara istiaresinde tasvir ettiği esir insanlara çeviriyor. Bu

sebeple kuklaların gölgelerini gerçeğin ta kendisi zannediyoruz. İnsanın özüne ulaşmasına engel olan o dev kabuğu hissetmesi çok güç oluyor. “Terk” o kabuğun soyulmasının öyküsü işte. İnsanın özüne ulaşmasının bedelinin ne denli ağır olduğunu hikaye ediyor.

“Ayan Beyan”da anlatılan kişilerin tamamının “Elif Gibi Yapayalnız” olması ise Yalsızuçanlar’ın sadece bu kitabında değil bütün yazdıklarında okuduğumuz bir tema. Sadık Yalsızuçanlar, bu cümleyi tekrar tekrar yazmak için öykü yazmayı sürdürüyor gibi. Yunus Emre de boşu boşuna dememiş “Dört kitabın manası bir elifte gizli” diye...

Kitapta Bob Dylan’a yapılan atfı ilk cümlede yazmıştım. Son cümlede ise Erkan Oğur’un da söylediği Mamoş türküsünden olsun... “Bu dağlar kömürdendir / Geçen gün ömürdendir / Feleğin bir kuşu var / Cırnağı demirdendir.”

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

YOL AĞRISI

TEMEL KARATAŞ

Varlık Yayınları

“Kimin gönlünden bir kapı açılırsa o,
her şehirden bir güneş görür”

Mevlana

Bir yolculuğa çıkacaksınız. Cam kenarında. Ayrılığın, kavuşmanın, bilinmeyen ruha yer eden nağmeleri ile birlikte yan yana oturarak belki de. Sessiz bir konuşma ya da dile gelen sözcüklerle hoşbeş ederek, gözünüze görünen yol çizgileri birden tespih taneleri gibi dökülecek içinize bir bir. Yoldan gelinmiştir; yorgunluk vardır. Zaman içinde tanıdık yüzler artık yol kenarında soluklanmadır

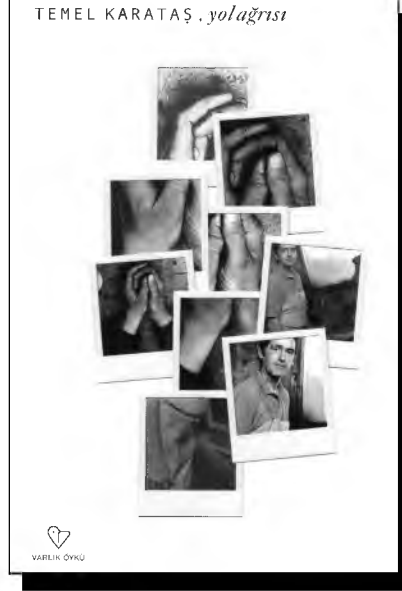
sizin için. Geçmiş ve çocukluk, uzakta-ki, yolu türlü engebelerle kapalı küçük bir kasabadır. Artık kente gelinmiştir. Taşra yürekte yer etmiştir. Kentin yüzüne vuran izler öykülere sinmiştir.

Bir soluk alın. Sonra yavaş yavaş verin. Elimdeki çalışma 14 öyküden oluşan, Temel Karataş'ın Yol Ağrısı adlı öykü kitabı, 2004 yılında Varlık Yayınları'ndan yayımlandı. 79 sayfadan oluşuyor. Öyküler; Yol Ağrısı ve Doğuştan Ölü Düşler adı altında iki bölüm başlığı altında toplanmış. Temel Karataş genç bir öykücü, 1977 doğumlu. Öyküleri ilk olarak, artık yayın hayatında olmayan E Dergisi'nde yayımlanmaya başladı. Daha sonra zaman içinde Varlık, Kül Öykü ve Hece Öykü'de yer aldı.

Son dönemde John Fante okuyorum. Sait Faik'in öyküleri aklıma geliyor sonra. Temel Karataş ile ilgili bir yazıda Orhan Kemal'in izinden geliyor diye bir cümle okudum. Yazarın, 2004 Yılı Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülleri'nde Öykü Ödülü'nü aldıktan sonra gerçekleşen bir söyleşisinde.

Genç öykücülerin öyküde zaman ve mekânla ilgili eksiklikleri olduğunu düşünüyorum. Yol Ağrısı adlı kitapta ise böyle bir tecrübesizliğin izleri görülüyor. Öyle, kendini bir köşeye kısıtlamış bir insanın öyküsü yok ortada. Anadolu topraklarında görülebilecek, bizden öykücüler var. Charles Bukowski'nin o keskin dilli cinselliği ya da John Fante'de edinilen edebi tadı gördüm. Tabii yanında yerellik unsurları ile birlikte. Sait Faik'in o sokaktaki yaşantının yansımalarını günümüze uyarlaması sanki. Sıradan insanlar, sıradan yaşamlar. Ama küçük ayrıntılarla birleştğinde ilginç hayat örnekleri.

Kitap bir solukta okunuyor. Diyaloglar günlük dilin, argonun içinden çıktığı

için yabancılık çekmiyor insan. Tepeden bakan, yazıyı putlaştıran bir anlayışı yok yazarın. Gayet mütevazı. Okuyucu bir konuşma yapar gibi, kimi zaman o derece rahat olmayacağını bilerek içinden, konuşuyor, susuyor sonra. Dinlemeyi bilmek de birçok öykü anlatır insana.

Kitabı okurken aldığım tattan olsa gerek daha uzun yazılamaz mı geçirmedim değil içimden. Ama bilmiyor da değilim; öykünün ince hesap işi olduğunu. Yine de daha uzun öyküler olsa keyfine varılır okumanın.

Bir konuyu belirtmeden Yol Ağrısı kitabının kapağını kapayamayacağım. Bu derece yerellik unsuru ile bezenmiş bir kitabın, böyle, bize yabancı bir kapak resmi ile okura sunulmasını da ne yazık ki anlayabilmiş değilim. Metin ile kitap tasarımı arasında derin uçurumlar var. Geçmişten daha derin sanki.

Ne olursa olsun, yazarın yüreğine sağlık. 📖

CİHAD ŞAHİNOĞLU

Hâtıralar	Roger GARAUDY
Edebiyat Sosyolojisi	Ed. Köksal ALVER
Goethe ile Konuşmalar I-II-III	J. P. ECKERMANN
Sözüm Yüreğimdekidir	Ümran UYGUN
Sevda Yüce Gözlerle	Mevlana'dan T. Sait Halman
Ether	Seyhan ARSLAN
Saçlarının Ucunda İstanbul	Halil GÜNEY
Bahar Köpüğü	Mustafa AYDOĞAN
Küçük Prens	A. De Saint-EXUPÉRY
İbn Arabî'nin Menakıhı	M. Recep Hilmi
Benlik ve Varoluş	Vefa TAŞDELEN
Din ve Sanat	Burhan TOPRAK
Estetik	Burhan TOPRAK
Doğu ve Batı	Réné GUÉNON
Yazınsal Eleştiri	E. W. SAİD
Modern Edeb. Teorilerinin Fels.	Peter ZİMA
Cum. Dön. Türk Şiirinde Rubai	N. ÇETİN
Y. Türk Şiirinde Gelenegün İzleri	N. ÇETİN
Eleştirelilikten Uyuma	Alev ERKİLET
Avrupa Edb. Traj. Gör.	C. I. GLICKSBERG
Maupassant	Hanri TROYAT
Poetika Dersleri	M. Orhan OKAY
Gece Dansları	Yunus DEVELİ
Tutkulu Bir Oyalanma	Dilek ASLANER
Medeniyet ve Diriliş	Muhittin BİLGE
Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri	Edisyon
Dolanmalar	Ahmet İNAM
Ömrüm	Ali KEMÂL
Saklı Yara	Köksal Alver
Tükenerek Çoğalmak	Ramazan DİKMEN
Teori ve Eleştiri	Edisyon
Düşünce ve Dil	Edisyon
Buz ve Fire	İhsan Deniz
Modern Dünyanın Bunalımı	Rene GUENON
Özgür Birey Sınırlı Devlet	Nevzat CAN
Geçmiş Zaman Olur ki...	E. Ekrem TALU
Edebiyat ve Kültür	Gürsel AYTAÇ
Ölüm Daha Güzel	Ahmet DAVUDOĞLU
Edebiyat Yazıları	Fatih TEPEBAŞILI
Konuşmalar	Ahmet Bin BELLA
İbni Arabî'nin Günlük Duaları	M. KANIK
Sembolik Formlar Felsefesi I-II-III	Ernst CASİREK
Güzel Sanatlar Tar. Giriş	S.OHANNES PAŞA
Hatıralarım	Yusuf AKÇURA
İkinci Yeni Poetikası	Alâattin Karaca